احمدهادی مقصودی

دنیا معلوماتی

ایکنچی جزئی.

ابتدائی مکتبلرده دورتنچی صنف بالالرینه سقراط حکیم اصولنچه مذاکره ومجاوره طریقی ایله اوقوتمق اوچون ترتیب ایدلمش علم اشیا مجموعه‌سیدر.

بو کتاب قرائت کتابی توگل، معلومات کتابیدر. شول سببدن بالالرنڭ خاطرنده مجبورا قالورغه سبب بولسون اوچون منیمونیکه قاعده‌سی بوینچه سؤال جواب طریقی ایله یازلمشدر. قرائت ترکیه اوچون اولان کتاب ادب، خلاق وحفظ صحتکه دائر اولوب سؤال وجوابدن باشقه نطق وبیان طریقی ایله یازلورغه تییشدر.

سنه ۱۳۲۶
۱۹۰۸

خاریطونوف مطبعه‌سی
قزانده اوزیورتنده

КАЗАНЬ.
Лито-Типографія И. Н. Харитонова.
1908

بسم الله الرحمن الرحيم

هنر واوستالر.

ش: هنر نه‌رسه؟

م: هنر اوستالق دیمکدر. هر بر اشنی یاخشی‌ایتوب اشله‌واوچون اول اشکه اوستارو لازمدر. بر اشنی اشله‌رگه‌اوستارغان کشیگه شول اشنگ «اوستاسی» دیپلور. سز کوره طورغانسز. دنیاده ایگن‌ایگوچیلر بار، باغ وبستان تربیه قیلوچیلر بار. اویلر اشله‌وچیلر بار. کییملر تگوچیلر بار، آیاق کییملری یاصاوچیلر بار. تیمرچیلر، باقرچیلر، آلتونچیلر، ساعتچیلر، جهازچیلر، بویاوچیلر وآش پشروچیلر بار. تورلی قوراللر اشله‌وچیلر بار. بونلرنگ همه‌سی‌اوز اشلرینگ‌اوستالریدرلر. بونلرنگ‌اوستالقلرینه هنر وصناعت دیپلور. هرکم بر اشنی‌اویره‌نوب‌اول‌اشنی کوب‌اشله‌سه، شول‌اشنگ اوستاسی بولادر. کوبسنچه تیمرچی‌کییم‌تگه‌بلمیدر. کییم‌تگوچی‌ده تیمر اشلرینی اشلی آلمیدر. شونگ اوچون هنر اییه‌لرینگ تورلیسی تورلی هنرلرگه بولنمشلردر.

دنیاده‌طورو اوچون هرکم‌بر اشکه اویره‌نمك لازمدر. کشی یاعالم‌بولوب علمی‌ایله خلقغه بر فائده‌کیترمك تییشلیدر. یاکه برهنر اویره‌نوب هنری‌ایله خلقغه خدمت‌ایتمك‌تییشلیدر. یاکه‌هنر اییه‌لری‌اشله‌ب‌چغارغان‌ماللرنی تورلی آول وشهرلرگه کیتروب بیروب صاتو وسودا ایتو لازمدر.

علم‌ده‌بلمه‌گان، هنرده‌اویره‌نمه‌گان وسوداده‌ایته‌آلماغان کشیلر قاراشچی بولوب‌قالالر. قارا اشلرنگ بهاسی بیك‌آرزاندر. شونگ‌اوچون هنرسز کشیلر

عەرلاری بو ينچەفقير بولۇب ترکلاك قیلمقدەدرلر. **ش**: هنرلرنی قایدەاۋ یرەنەلر ؟

م: هر هنرنی شول هنرنك اۋستاسینه خدمتچی بولۇب کرۇب اۋیرەنەلر.

ایمدی بوزماندە هنر اۋیرەتو اۋچۈن هنر مکتبلری آچلدی. هنرلرنی تیزلك وآساتلق ایله اۋیرەنەسی کیلگان بالالر شول مکتبلردە اوقومق تییشلیدر.

کارخانەلردە (فابریکە وزاۋودلردە) اشلەوچی اشچیلرنك هر برسی هنر ایەلریدرلر. آنلرنك هر برسی کارخانە خوجەلرندن آی‌صاین بر مقدار معاش (ژالونیە) آلوب اشلەمکدەدرلر. اۋستالقلرینە وطرشولرینە قاراب آنلرنك فایدەلری بیك کوب معاش آلالرغنە. قایسیلری بر آز معاش ایله کۈن کورەلر.

هنر مکتبلرندەاوقوب چقغان اۋستالرنك هەمەسی بیك اۋستا اولدقلرندن کارخانەلردە ایك کوب ژالونیە آلوچی شونلر بولادر. شونك اۋچۈن کامل اۋستا بولیم دیگان کشی هنرلرنی هنر مکتبلرینە کرۇب اۋیرەنمك تییشلیدر.

قۇرال وماشینالر.

ش: اۋستالر هنرلرینی قوللری ایلەگنە اشلیلرمی؟

م: تۈرلی هنر بار. قایسی هنرلرنی قول ایلەگنە اشلیلر. قایسی هنرلرنی تۈرلی قۇراللر ایلە اشلیلر. **ش**: قۇرال نەرسە؟

م: قۇرال دیب بر اشنی اشلەوکە آساتلق بیرەطۇرغان نەرسەگە ئەیتەلر. مثلا بر قادافنی آغاچقە قول برلە قادافلاب دەبولادر. لکن بونك اۋچۈن بیك اوزاق قوللنی آورتدرۇب عذابلانو لازم بولادر.

اگردە اول قادافنی بر چوکچ ایلە قادافلاسەق، اشنی بیك تیز بترمك مەکندر. شونك اۋچۈن چوکچ بر قۇرالدر. **ش**: دخی نیندی قۇراللر باردر؟

م: دنیادە قۇرال دیب آتالا طۇرغان نەرسە بیك کوبدر. مشهورلری چوکچ، طوقماق، اینە، بز، اویماق، قایچی، پەکی، پچاق، بالتا، پچقی، اۋتۈرگی،

اشقى، قازما، قرغچ، كوره‌ك ، سه‌نه‌ك، طرما، سبركى، چالغى، اوراق، صوقا، صابان، قابا، اورچوق، شورى، صوصا، كيبوركى، قايراق، اسه‌لى قوراللردر.

يازو يازو اوچون قلم‌ده بر قورالدر.

آشاو اچواو چون استعمال قلناطورغان صاوت صابالرده، قاشق وچه‌نچكيلرده، چومچ وصو صقچلرده اوز اورنلرينك قوراللريدر.

يورو اوچون چاڭغى، چانا وآرباده قوراللردر.

آت جهازلرى مثلا دوغا، ديلبوگه، يوگه‌ن، آوزلق، تزگن، قاموط، اڭغرچاق، آرقالق كبى نه‌رسه‌لرده اوزلرنچه قوراللردر.

ش: دنياده دخى نيندى قوراللر باردر؟

م: دنياده فائده‌لى قوراللر كوب بولغان كبى حيوان وكشى اوتره طورغان ضررلى قوراللرده باردر. مثلا قاپقنلر، قلچلر، خنجرلر، سونگيلر، جه‌يه‌لر، ملطقلر، وطوپلر حيوان ياكشى اوترو اوچون چغارلمشلردر. بوندى قوراللرنى آوچيلر آو اوچون وعسكرلر صوغش اوچون استعمال قيلالر. بوندى قوراللر يرتقچ حيوانلرنى اوترو اوچون فائده‌لى بولسه‌لرده، باشقه‌چه كشيگه فائده‌لرى يوقدر. خصوصا بالالرغه بوندى قوراللرنى طوتو برده‌يارامیدر. نيچه نيچه بالالر قورقنچلى قوراللرنى طوتولرى سببلى آتلوب اوله‌شلردر. **ش**: ماشينا نه‌رسه؟

م: ماشيناديب ئه‌يله‌نه‌طورغان چغرى ياكه قايراطورغان برسيرتمه‌سى ياكويه‌نته‌سى بولغان قوراللرغه ئه‌يتله‌در.

بوزمانده بيك كوب اشلر اوچون ماشينالر ياصالدى. اوّلده كيبملرنى اينه واويماق طوتوب قول ايله گنه‌نگه‌ار ايدى. ايمدى بوزمانده‌نگو ماشيناسى چقدى. تگوچيلرنك همه‌سى كيبملرنى شونك ايله تگه باشلاديلر.

ش: ماشينالرنك نى فائده‌سى بار؟

م: ماشينالر اشكه بيك آساتلق بيره‌لر. ماشيناسز اون كوننده اشله‌نه طورغان

اشنی ماشینا ایله برکۇنده اشلەب بترۇب بولادر.

شونك اۇچۇن کارخانەلردە کوب اشنی ماشینا ایله اشلیلر.

ایڭ الك چغارلغان ماشینالر تگرمەنلردر. تگرمەنلر چقغانچی آشلقلرنی قول تگرمەنلری ایله طارتوب اۇن ایتمشلر. صوڭرە اوتکن کشیلر تگرمەن اسملی ماشینالرنی اویلاب چغارمشلر. تگرمەن ماشینالرینی اوّلدە کشیلر اوزلری ئەیلەندرمشلر. صوڭرە آنلرغە آت جیگوب ئەیلەندرمشلر. دخی صوڭرە تگرمەنلرنی ییل وصو ایله ئەیلەندرە باشلامشلر.

تگرمەنلرگە اۇخشاتوب طابقر کشیلر باشقە اشلرنی اشلرگەدە تۇرلی ماشینالر چغارمشلر. بوزماندە یب ییرلی طۇرغان، کیتەن صوغاطۇرغان، اوراق اورا وآشلق صوغا، صیپر صاوا ومای آتلی طۇرغان ماشینالردە باردر.

عقللی کشیلر اویلی اویلی هر اشکە تۇرلی ماشینالر چغارۇب طۇرمقدەدرلر. بارا طۇرغاچ شوندی برزمان کیلۇرکە کشیگە اشلەرگە اش دە قالماس. هر بر اشنی ماشینالر اشلەب طۇرۇرلر.

یۇرو وکوچو قۇراللری.

م. آدملر جانسز نەرسەلرکبی براورندەغنەطۇرمیلر. تلەسەلر قایاکوچۇب یۇری آلالر. آنلر نی ایلەکوچەلر؟ ش: آیاقلری ایله یۇرۇب کوچەلر.

م: آیاق ایلەجەیەولەب بیك کوب ییرگەیۇرۇب بولمی. طاغی نیلر ایله یۇریلر؟

ش: آتقە آتلانۇب یۇریلر.

م: آتدن باشقە دخی نیندی حیوانلرغە آتلانالر؟ ش: ...

م: ایشەکلرگەقاچرلرغەآتلانالر. دویەلرگەوفیللرگە اوطۇرۇب‌یۇریلر.

م: آتقەآتلانۇب‌یۇرو هرکم‌اۇچۇن‌اوڭغای توگلدر. برآتقە برکشیدن آرتق آتلانا آلمیلر. برنیچە کشی برگەاوطۇرۇب یۇرۇر اۇچۇن آدمیلر نیندی قۇراللر یاصاغانلر؟ ش: آربالر، فایتونلر هم چانالر یاصاغانلر.

م: آربالر، چانالر نیچك یۇریلر؟

ش: آنلرغە آت یاوگوز ییگەلر. آنلر طارتقاچ آربادە چانادە یۇری.

م: آتسزغنه آتلرنی یورتوب بولمی مینی؟

ش: البته بولمی. آتلر جانسز ایچ نیچك بارسونلر؟

م: بوزمانده ایمدی آتسز یوری طورغان آربالرده چقدی. تیمر یولدا گونلرینی کورگانکز یوقمی. آتلرده همه‌سی آتسز یوریلر. ینه آفتوموبیل اسملی آربا وچانالر باردر. آتلرده آتسز یوریلر، آتلی آربالردن تیزره‌ك یوریلر.

ش: آتلر نیچك یوریلر صوك؟

م: آتلرنك کوپچه‌کلرینی پارقوّتی ئه‌یله‌نده‌ره. پارقوّتی حقنده مین‌سزگه بر آز سویله‌گان ایدم. بلکه جابی چقغانده ینه سویله‌رمن.

ش: آتسز آربالرنك کوپچه‌کارینی پارقوّتی ئه‌یله‌نده‌ره ایکان. آتسز چانالر نیچك یوریلر؟ آتلرنك کوپچه‌کاری یوقدر ابچ.

م: درست، آتسز چانالرنك کوپچه‌کاری یوق. کوپچه‌کاری اورنینه آتلرنك قاناتلری بار. پارقوّتی آتلرنك قاناتلرینی ئه‌یله‌نده‌ره. قاناتلری تگرمه‌ن قاناتی کبی قیبق ایتوب اشله‌نگان. پارقوّتی ایله شول قانات بیك قزو ئه‌یله‌نوب هوانی اته. هوا آنك اتووینه قارشی طورا. کیتوب بتمی. شول سببلی چانا قار یا بوز اوستندن ایرکسز اوزی شووب کیته. ینه بیك‌تیگز کوللر اوستنده چانالرنی ییل ایله‌ده یورته‌لر. **ش**: اول نیچك؟

م: چانالرنك اوستینه یلکن، یعنی برکیندر جه‌یمه‌قورالر. قوّتلی ییل یلکننی اته. شول اتو قوّتی ایله ییل اوکغایینه چاناده بارا.

م: آدملر صو اوستنده نیچك یوریلر؟

ش: یوزوب یوریلر. هم قایق وکویمه‌لر ایله یوریلر.

م: کویمه‌لر نیچك یوری؟

ش: کویمه‌لرنی ایشکه‌ك ایله ایشه‌لر. ییل بولغانده کویمه‌لر گه‌ده یلکن قورالر.

م: یلکنسز یوری طورغان کویمه‌لر یوقمی؟ **ش**: ...

م: بار. پاراخود اسملی زور کویمه‌لر یلکنسز بولسه‌ده یوریلر.

ش: آتلر نیچك یوریلر صوك؟

م: آتلرده پار قوّتی ایله یوریلر. آتلرنك ایشکه‌کلی کوپچه‌کلری بار. شول

کۈپچەکلرنی پارقۆتی ئەیلەندرە. کۈپچەك ئەیلەنگان صاین ایشکەکاری ایشەلر. شول سببدن آنلردەیۆریلر. حاضر بوزمانده‌هر برزور یلغالردەپاراخودلریۆری. دیڭزلردە بیش اون مڭ چاقرم یۆری طورغان، بر آول قدر زور دیڭز پاراخودلری‌دە بار.

قاناتلی کۈیمەلر. (بالون)

ش: کشیلر صو اۆستندە کۈیمە ایلە یۆرونی نیچك اویلاب چغارغانلر؟

م: صو قۆشلرندن قاز واوردەکلردن کورۆب ایسلرینە تۆشکان. آدم بالاسینە صودەیۆرونی قۆشلر اۆیرەتکان. حاضر بوزماندەکشیلر هوادەاۆچۆب یۆرونی‌دە قۆشلردن اۆیرەنۆرگە بیك طرشۆب باغالر. لکن قۆشلر قدر اوك بولدراآلمیلر.

ش: نیچك، قۆشلر کوك اۆچۆب یۆریلرمی‌نی؟

م: ایۆ، قاناتلی کۈیمە یاصاب شونڭ ایلە هوادە اۆچمقچی بولالر.

ش: اول قاناتلی کۈیمەلر یوغاری طابا هواغە نیچك کوتەرلەلر؟

م: ایمدی تۆرلی مملکتدە تۆرلی تۆرلی کۈیمەلر یاصادیلر. قایسلری قاناتلری ایلە کوتەرلەلر. قایسلری قووق ایلە کوتەرلەلر.

ش: قووق ایلە نیچك کوتەرلۆب بولا؟

م: قووق دیگاچ‌دە کچکنەقووق‌توگل. «بالون» یاکە هوا شاری دیب آتالا طورغان اۆی قدر زور قووق. **ش:** اول نیچك کوتەرلە؟

م: شهرلردە بالالر اوینچغی ایتۆب صاتلا طورغان کچکنە قووقلرنی کورگانڭز باردر. آنلرنڭ قایسیلری یوغاری کوتەرلەابچ. شونڭ کبی زور قووقلردە، یعنی بالونلردە کوتەرلە. قاناتلی کۈیمەنی شول بالونغە طاغالر. بالون کوتەرلگاچ کۈیمەدە کوتەرلە. کوتەرلگاچ قاناتلرنی ماشیناایلە ئەیلەندرۆب تلەگان طرفقە اۆچالر. یبرگە تۆشەسیلری کیلگاندە بالوننی آزراق بوشاتالر. بالون کچرەیگاچ کۈیمە یبرگە تۆشە.

ش: اول کچکنە قووقلرنڭ قایسیلری اۆچادە قایسیلری نیك اۆچمی؟

م: اۆچمی طورغان قووقلر صولوایلە گنە طوترلغان بولالر. اۆچا طورغانلری پار

ونوتوْن‌کبی بر ذات‌ایله طوترلغان بولالر. قازاندن چقغان پارنی وه‌ورجالردن چقغان توْتوْنلرنی کورگانگز باردر. آنلر قایا کوته‌رله‌لر؟

ش: یوغاری طابا کوته‌رله‌لر.

م: اچینه‌پار یا که‌توْتوْن طوترلغان قو وقلرده‌یوغاری کوته‌رله‌لر. چوْنکه اچلرنك‌گی نه‌رسه کوته‌رلگاچ قو وقلرده کوته‌رلمی حال یوق. ئه‌نه شول کچکنه قو وقلر کبی بالونلرنك‌اچینه‌ده توْتوْن (یا که آندن‌ده ییگلره‌ك بر ذات) طوترالر. شول‌سببدن بالون کوته‌رله،اوْچا. **ش**: پار وتوْتون نی‌اوْچوْن یوغاری کوته‌رله‌ایکان؟

م: چوْنکه آنلر هوادن ییگل. ییگل نه‌رسه آور نه‌رسه اچنده همان یوغاری کوته‌رله‌در. مثلا مای‌صودن‌ییگلره‌کدر. شونك‌اوْچوْن صونك‌توْبینه صالنسه‌ده، مای‌اوْستکه چغادر. صوتری کوْموْشدن‌ییگلره‌کدر شول‌سببدن تری‌کوْموْش توْبینه‌صالنغان‌صوده اوْستکه‌قالقادر. صو بوْزبولوْب قاتقاچ بر آز ییگله‌یه‌در. شول سببدن بوْزلرده صونك اوْستنده یوْریلر. آستقه باتا آلمیلر.

آغاچ ذاتی صودن ییگلدر. بر اوطوْن آغاچی یا که بوره‌نه صوتوْبینه صالنسه‌ده‌اوْستکه‌قالقادر. صاللرنك‌وکوْیمه‌لرنك‌صوده‌باتماولری شول‌سببدندر. یوْن‌ذاتی‌ده صودن بیك‌کوب ییگلدر. یوْنلری کوب بولو سببلی قوْشلر صوده باتمیلر. یوْنی بولماو سببلی‌کشی‌صوده باتا. یوْزه‌بلمه‌گان‌کشی‌صواوْستنده یوْری آلمی. هوا صودن‌ییگلدر. شونك‌اوْچوْن صوتوبنده‌صولانغان‌صولو تیزچوپرداب اوْستکه چغادر. صولو ایله طوترلغان‌قو وق‌ده صونك‌آستنده طوْرا آلمی،اوْستکه قالقادر. پارده توْتوْن‌ده‌هوادن ییگل بولغانغه کوره هوانك اوْستینه کوته‌رله‌لر. پار وتوْتوْن‌ایله‌طوترلغان‌قو وقلرده‌بالونلرده‌شونك‌اوْچوْن‌ یوغاری‌طابا کوته‌رله‌لر.

هوا وصولو. (طن)

ش: هوا نه‌رسه؟

م: هوادیب صولاغانده بزنك‌اچمزگه‌کروْب‌کوکره‌کمزنی‌قابارتا طوْرغان‌نه‌رسه‌گه ئه‌یتله. بزکشیلر وبارچه‌میوانلر شول‌هوانی صولاب طوْرامز. هوا بولماسه، بز اوله‌ر ایدك. صوسزییرده بالق طوْراآلماغان‌کبی هواسز ییرده کشیلرده اوله‌لر.

هر بر حيوان هر وقت صاف هواصولاب طۇرۇرغه مجبوردر. براچكه كرگان هواده ايكنچى قات صولارغه يارامىدر. شونڭ اۇچۇن تيمر صاندق اچينه مەچى يابر قۇش ياوب قويلسه، برەر ساعتدن صوڭ اوله در. ايشكنى، تەرەزەسى نق يابلغان طار بولمه ده كشى دەاۇزاق طۇرا آلميدر. تيز صولووى طارايۇب باشى ئەيله نەدر. اۇزاغراق شونده طۇرسه، شونده اولۇب قالادر. ايشگى، تەرەزەسى يابق زور بولمەدەده كوب كشى اۇزاق طۇرۇرغه يارامىدر. برسينڭ آوزندن چقغان صولو ايكنچيسينه كرۇب آغوليدر. كشى آوزندن چقغان صولو بيك ناچار آغودر.

(بو درسده بالالرغه بر دقيقه قدر صولامى طۇرۇرغه قوشارغه كيرەك. تا كه هوا صولاونڭ قدرينى بلۇب الله تعالى گه شكرانه لرينى آرتدرسۇنلر. وهم صولو نڭ كيركلـگينه اهميت بير ب هوانڭ صافلغينه اعتبار قيلولر و مينى خاطر لرينه آلسۇنلر)

ش: اول هوا قايده بولا؟

م: هوا يير يۇزنده هرتۇشده باردر. اۇيلردەده باردر، اورام وقرلرده هوا ايله طوليدر. يوغارى طابا آلتمش چاقرمغه قدر هوا باردر. آندن صوڭ هوا بته‌در.

ش: آنڭ بارلغينى نيچك بلۇب بولا؟ بزنڭ هوانى هيچ كورگانمز يوق.

م: هواذاتى كوزگه كورنه طۇرغان نەرسه توگلدر. شولاى بولسەده آنى تەنگه بەرۇب طاوشينى ايشتۇب بولادر. مثلا بر كشى ايكنچى كشنڭ يۇزينه قارشى قاتى ايتۇب صولاسه، آوزدن چقغان هوا تگى كشينڭ بيتينه بەرلەدر. بر كشى اچينه كرگان صولو وينى صبزغى تيشكى آرقلى چغارسه، هوانڭ طاوشى هر كمگه ايشتله‌در. اگرده بر چبقنى صوغه طغۇب بوتالسه، صوطاوشى ايشتله‌در. اگرده شول چبقنى هواده آيقالسه، هواطاوشى ايشتله‌در . اگرده بر كشى ايكنچى كشينڭ يۇزينه طابا قولينى سلته سه، يۇزگه قول بياى كيلۇب بەرلەدر. اول ييل‌ده هوادر. قول ييلى يۇن وطوزانلرنى اۇچۇرادر . آنڭ سببى قولنڭ هوانى طولقنلاندرۇب اغزوويدر. قردن كيلـگان ييل‌ده هوادر. لـكن اول آغاطۇرغان هوادر. هواده صو كبى بعض وقتلرده آغادر. ييل وداول شونڭ آغووندندر.

بوشلق.

ش: هوا يولماغان يير بارمی؟

م: يير اوستنده هواسز يير يوقدر. هر بر بوش قووشلر هوا ايله طولیدر. يير يوزی آلتمش چاقرم قدر تيره‌ن هواديگزی آستنده طورادر. بز يير اوستنده بالق صوده يورگان كبی، هواديگزی اچنده‌يوريمز. هيچ بر بوشلق اچينه هوا آلمی چدی الميدر. صو ايله طولی بر شيشه‌نی توگوب قاراگز. صووی توگلگان صاين اچينه هوا كره بارور. شيشه‌نڭ بوقرداب توگلووی شول سببدندر. ميچكه‌نڭ آوزی قابلانسه، بورننددن سركه‌سی ياكه‌كيراسينی آقميدر. بونڭ سببی اچنده بوش قالاچق قووشقه هوا كره آلماغاندندر.

صو ايله تمام طولی بر استاكانگه تاريلكه يابلسه، صوڭره كينه‌تدن چويكه‌لتوب استاكاننی تاريلكه‌اوستينه كيترلسه، صووی هيچ آقماس چونكه استاكان اچی بوش قالا آلميدر. چيتدن هوا كروركه اورن يوقدر. صاماور اوردره طورغان كوركنڭ اچينه هوا طولووی‌ده كيير گاچ اچی بوش قالا آلماغاندندر.

بزنڭ كوزگه بوش كبی كورنگان قووشلر وصاوتلرنڭ همه‌سی هوا ايله طولیدر. چونكه يير يوزنده بوشلق يوقدر. هوا ديگزی اچنده بوشلق بولورغه‌ده ممكن توگلدر. بر نه‌رسه بوشاتلغاچ‌ده اچی هوا ايله طولادر. هواسی صوورلسه، باشقه، نه‌رسه ايله طولادر. مثلا ورانڭ بر باشينی صوغه طغوب هواسينی صووروب بتروب قاراگز. شول ساعت قورانڭ اچی صو ايله طولار. اگرده صووينی صوورسه‌گز، صواورنينه ينه صو كرور. قورا اچی هيچ بوش قالا آلماس. چه‌ينك بورننددن صوورغاچ صونڭ يوغاری منووی‌ده شول سببدندر. كوبشه‌دن ياصالغان صو ملطغينه صونڭ كرووی‌ده شول سببدندر. ناسوس ديگان نه‌رسه‌نڭ صونی چابدروب آتووی‌ده شول سببدندر. «سيفون» اسملی كه‌كری كوبشه ايله بر صاوتنڭ صووينی آوزينی آوشدرميچی‌ده توگو ممكندر. بوده كوبشه‌نڭ اچی بوش طورا آلماغاندندر. تەرەزەتوبينه جييلغان صونی قايسی كشيلر بوونلاب ياصاغان ايكی قاوری ايله بر صاوتقه آغزوب آلالر، اول قاوری كوبشه‌ده سيفون نوعندندر.

ناسوس. (طلومبا)

ش: ناسوس نەرسه؟

م: ناسوس باقچه‌لرده‌غی گل وچه‌چه‌كارگه صو سيبه‌ر اوچون هم اوط چغوب

یورطلر یا نا باشلاغانده یانغننی سوندرور اوچون چغارلغان بر قورالدر. یانغنچیلر (پوژارنیلر) اوطلرنی شونك ایله سوندره‌لر.

ش: اول ناسوس صونی نیچك سیبه آلا؟

م: ناسوس صو ملطغی کبی بر کو بشه‌دن عبارتدر. اول کو بشه نك طغزغنه بر بوکیسی باردر. بو کیسینی طارتقاچ کوبشه نك اچی بوش قالورغه طوغری کیله‌در. بوش قالماسون اوچون کوبشه نك تو بنده‌گی بر تیشکدن صو کیلوب کره‌در. بوکینی کیری باصقاچ اول صو ایکنچی تیشکدن طغزلانوب چغوب کیته‌در. ناسوسنك ایکی اچه گیسی بولادر. بر اچه گینك باشی صوغه کروب طورادر. کوبشه گه صو شوندن کیله‌در. ایکنچی اچه‌گیدن صو طغزلانوب آتلوب چغادر.

ش: ناسوسنك بوکیسینی کوته‌رگانده صونی آناطورغان اچه گیده‌گی صو نیك کیری قایتمی؟

م: کوبشه نك طشنده اول تیشك طوغرسنده طوبسالی بر قابقاچ باردر. بو کینی کوته‌رگانده صوورلو سببلی اول قابقاچ یابلوب طورادر. بوکینی باصقاچ ینه آچلوب کیته‌در.

ش: بو کیسینی باصقانده‌صو، نی اوچون اول تیشکدن گنه چغادر. نیك اوّل کرگان تییشگندن کیرنی چغوب کیتمیدر.؟

م: صوکره طورغان تیشك طوغرسنده کوبشه نك اچنده ینه طوبسالی بر قاپقاچ بادر. بو کینی کوته‌رگانده‌اول قابقاچ آچلادر. باصقانده طغزلانوب ینه‌یابلادر. کچکنه ناسوسلر بر کوبشه‌لی بولالر. ایکی کشی باصارغه اوڭغای بولسون اوچون ناسوسلرنك کوبسی ایکی کوبشه‌لی ایتوب یاصالالر.

قوی ناسوسی.

ش: قوی اولاقلرندن صو نیچك آغا؟

م: آنلرده ناسوس کبی کوبشه‌لی ایتوب یاصالالر. **ش:** انی نیچك یاصیلر؟

م: قوینك اچینه کوبشه کبی اچی قووش بر بوره‌نه قویلغان. اول کوبشه نك بر باشی صوغه تیوب طورا، ایکنچی باشی قوی اوستینه چغوب قالا. شول کوبشه نك اچینه بر صاب ایله بر بوکی طغالر. اول بوکی تیشکلی بولا. تیشکنك اوستی بر کون قابقاچ ایله یابلغان بولا. بو کینك صابی بر سیرتمه گه طوتاشدرلغان. سیرتمه‌نی

كوتەرگاچ بۆ كى كۆبشەنڭتۆبينە تۆشۆب صوغەتيبە . سيرتمەنى باصقاچ بۆ كى كوتەرلە. اول كوتەرلگاچ كۆبشەنڭ اچى صو ايلە طولا. چۆنكە بوش قالو ممكن توگل. چيتدن هوادە كرۆرلك اورن يوق. بۆ كينڭ چيتلرىدە كۆبشەنڭ قريلرينە تييۆب كنە طۆرا. صولو كرۆرلك توگل. سيرتمەنى كوتەرگاچ بۆ كى ينە توبەن تۆشە. كۆبشە اچندەگى صو بۆ كى باصلغاچ طغزلانۆب كون قابقاچنى آچادە بۆكينڭ اۆستينە چغۆب قالا. سيرتمەنى ايكنچى باصقاندە بۆ كى ينە كوتەرلە. اۆستندەگى صو تيشگندن آستقە تۆشۆب قالا آلمى. چۆنكە كون قابقاچ صو ايلە طغزلانۆب يابلا. بۆ كى كوتەرلو ايلە كۆبشە اچندەگى صو قايا بارۆرغە بلميچى كۆبشەنڭ يوغارى باشندن اولاقغە آغا. شول روشچە سيرتمەنى باصقان صاين اولاقدن صو آغا. اولاقدن آقغان صو قۆينڭ طاغاراغينە تۆشە. آندن حيوانلر اچەلر. ياكە اولاقدن آغشلى صونى بر چيلەككە طوطرۆب اۆيلرگە طاشيلر.

صووقلق هم اسسيلكنڭ تاءثيرى.

م: بالالر اوينى طۆرغان قووقنى كورگانكز بارمى؟ **ش**: بار.
م: شول قووقنڭ بەيلەگان ييرى چيشلسەنى بولۆر؟ **ش**: قووق بوشاب قالۆر.
آوزندن ياكغادن اۆفۆرلسە، نى بولۆر؟ **ش**: قووق ينە طولار.
م: نى ايلە؟ **ش**: صولو ايلە. **م**: اول صولو نەرسە؟ **ش**: هوا.
م: شولاى. اگردە شول قووقنڭ آوزينى يپ ايلە بەيلەب ياكغادن طۆمالاسەق، هواسى طشقە چغا آلۆرمى؟ **ش**: چغا آلماس.
م: شولاى. ياخشى قووق بولغاندە هواسى بردە چيتكە چقمى. ايمدى بوزماندە تۆرلى تۆرلى ماتور تۆسلردە ريزينكە ذاتندن ياصاغان قووقلر چقدى. بالالر شونڭ ايلە اوينى باشلاديلر. اۆلدە ياصاغان قووقلر يوق زماندە بالالر صويلغان حيوانلردن چققان قووق ايلە اويناغانلر. چى قووقنى كۆل ايلە بيك قاتى اوغانلر اوغاچ قووق كيگايگان ويوقارغان شوندن صوڭ آنى صابۆنلاب يووب پاكلەگانلر. پاكلەنگاچ اۆفورۆب صولو ايلە طوترۆب اويناغانلر.

م: بوش قووق ایله طوترلغان قووقنی اولچەب باغلسه، آیرمالری بولورمی؟
ش: بولماسه کیرەك. آنك اچنده بر نەرسەده یوق ایچ!
م: یوق. آلای توگل، آز بولسەده آیرما بار: طوترلغان قووق بوش قووقدن آورراق بولا. چونکه طوترلغانینك اچنده قاتی ذات بولماسەده، هوا بار. هواده بر نەرسه. آنك‌ده اوزینه کوره آورلغی بار.

اویده یلی صولو ایله تمام طوترلغان بر قووقنی طشقه صووقغه چغاروب باقغانکز یوقمی؟ **ش**: یوق. نی بولا؟
م: یلی هواایله طوترلغان قووق طشقه چغارلسه یا که بازغه توشروب قویلسه، شیگه، کچرەیه. **ش**: اول نی اوچون؟
م: چونکه هر نەرسه، صووقده کچرەیه. یلیده زورایا. بوحال بارچه نەرسەده بار. لکن هر نەرسەده برگه‌طویلورلق بولمی. تیمر ذاتی قش‌کونی قسقارادر. جای‌کونی اوزایادر. مثلا تیمریولینك تیمرلری جای‌کونلرنده بر برسینه تییوب طورالر. قش کونلرنده بر برسندن آیرلوب طورالر. بوحال یلیلق ایله صووقلقنك اثریدر. ینه‌کوپچەك قرشاوینی (شیننی) تیمرچی کوپچەککه قاتی قزدروب یلتوب کییرتەدر. صوونغاچ شول قرشاو قسقاروب کوپچەکنی بیك‌قاتی قسادر. قووق اچندەگی هواده یلی وقتده قاباروب قووقنی کییروب طورا. صووقغه چغارلغاچ شیگه، قووق یومشی. اگرده صووقده شیگوب کچرەیگان بر قووقنی کیری اویگه کرتلسه، ینه زورایور. چونکه اوی‌یلیسی ایله آنك هواسی ینه‌قابارور. اگرده شول قووقنی میچ بویینه اسسی بیرگه قویلسه، بیگرەك‌ده قابارور. بیك اسسی بولوب کیتسه، قووقنك هواسی اچینه صییا آلماسلق بولور. قووق یارلور.

شول روشچه هر نەرسه اسسیده زورایا وقابارا، صووقده کچرەیه وشیگەدر. نارات طاقتاسندن یاصالغان ایشکلرنی کورگانکز باردر، آنلر جای کوننده بیك طغز بولالر، ایشك یاکغاقلری آراسینه طغزلق ایله صییالر. اماقش‌کوننده نارات‌ایشك بیك بوش بولا. قای وقتده اوزندن‌اوزی آچلوب کیته. اما چرشی طاقتاسندن اشلەنگان ایشك آلای توگل. اول قش کوننده زورایا. طغزلانا، جای کوننده بوشی. بونك سببی تیکشرلەمشدر. ودخی

(صو) ده شولای. صووقده بر آز کچره‌یسه‌ده، بوز بولوب قاتقانده بر آز زورایا. شونك اوچون صوایله صووقده قالغان شیشه‌لر صولری قاتقاچ واتلالر. چونکه اچلرنده‌گی بوز زورایاده صیمی. شول سببدن شیشه‌نی واتا. صوء یلنو ایله‌ده زورایا. صو بیك قاتی قزدرلسه، قاباروب صو روشندن چغا. بو (پار) بولا.

بو وپار.

ش: بو صودن بولامی‌نی؟

م: البته صودن بولا. صوسز صاوت نی‌قدر قزدرلسه‌ده، بووی چقمی. صولی صاوتدن قاتی قزدرلغان صاین بو چغا. بز صو قاینی دیمز.

م: صاماور قایناغانینی نیدن بله‌سز؟ **ش**: بووی چقغاندن.

م: شولای. صاماور قایناغانده قزوغه تییوب طورغان صو کیسه‌کلری قاباروب (بو) بولوب چغا باشلی، شول وقت بز صاماور قاینادی دیمز. یعنی صووی پشدی دیگان سوز.

ش: قایناغان وقتده صاماورنك صووی نیك سلکنه، شاپردی؟

م: چونکه آستده پشوب بیتکان صولر قاباروب پار بولالر پار بولغاچ صو آستنده طورا آلمیلر. یوغاری کوته‌رله‌لر. شول سببلی پاری چغا باشلاغان صو شاپردی.

ش. نی اوچون قاباروب پار بولغان صولر آستده طورا آلمیلر؟

م: چونکه پار صودن ییگل. صو اچنده صودن ییگل نه‌رسه باتوب طورا آلمی. اوستکه قالقا. سز صو اچینه بر بوش شیشه‌نی باتروب قاراکز. نی بولور؟

ش: صودن شاپرداب صولو چغار.

م: آنه، پارده صولوکبی صو آستنده طورا آلمی اوستکه قالقا. پار صولودن‌ده ییگلره‌ك. شول سببدن پار هواده‌ده آستده طورا آلمی.

ش: پار هواده آستده طورا آلماسه، قایا کیته؟

م: یوغاری کوته‌رله. صاماوردن قازاندن چقغان پارلرنی کورگانکز باردر. هه‌مه‌سی یوغاری کوته‌رله‌لر. **ش**: پار یوغاری طابا قایا قدر کوته‌رله؟

م: هوانك صیبق ییرینه قدر. بر کره سویله‌گان ایدم. ییر یوزی آلنمش

چاقرم قدر هوا ایله قابلانمشدر. اول هوا صوكبی یرنی باسوب طورادر. هوانك آستی قاتلاوی باسلو سببلی بیك قویی وطغزدر. اوستی قاتلاوی صییق و بوشه ندر. بالالر اوچروب اوینی طورغان قووقلرنك یوغاری اوچقانلرینی كورگانگز باردر. اول قووقلر اوچوب بیك یراق كیته آلمیلر. برنچیه چاقرم منگاچده یارلالر. چونكه یوغاری منگان صاین هوا صییقلانا. صییق هواده اورن ایركنلك سببلی قووق اچنده‌گی نه‌رسه، قابارا. كوب قابارا طورغاچ قووق چدی آلمی، یارلا.

بییك طاولرنك باشلرنده‌ده هوا، توبلرنده‌گی هواغه قاراغانده صییغراقدر. شونك اوچون طاو باشنده قایسی كشیلرنك صولولری طارایا. قویی هوا صولارغه اویره‌نگان كشی صییق هوا ایله طورا آلمی.

اوچا طورغان ماشینالر ایله‌ده بیك یوغاری منه آلمیلر. چونكه منگان صاین هوا بیك صییقلانا. صولشقه یارامی باشلی. بیك یوغاری منگاچ كشینك طنی‌ده بته. هم‌ته‌ننده قان‌ده چغا باشلی ایمش. چونكه طغز هواده طغزلانوب قسلوب طورغان قان بوشلقغه چققاچ قاباروب ته‌ن‌تیشكلرندن آغا باشلی‌ایمش.

یلیاق اولچەوی. (میزان‌الحراره)

م: بوز نیدن بولا؟ **ش**: صودن بولا.

م: قاینار صو نیدن بولا؟ **ش**: اول‌ده صودن بولا.

م: بونلرنك آیرمالری نه‌رسه؟

ش: قاینار صو بیك اسسی، بوز بیك صووق. آیرمالری شول.

م: یلی صونك اسسیلگی قاینار صو قدر بارمی؟ **ش**: یوق. كیمه‌رەك.

م: صالقن صونك صووقلغی بوز صووقلغی قدر بارمی؟ **ش**: یوق. آندن كیمه‌رەك.

م: هوا جای كونلرنده بیك یلی بولا. قش كونلرنده صالقن بولا. هوانك یلیلغی‌ده صالقنلغی‌ده هر وقت بر تیگز بولامی، یاكه تورلیچه بولامی؟

ش: تورلیچه بولا. قای كوننده بیك اسسی بولا. قای كوننده یلمسی‌غنه بولا. قای كوننده بیك صووق بولا. قایسی كونلرده صالقنچه‌غنه بولا.

م: هوانك یلیلغینك هم صالقنلغینك چاماسینی اولچی طورغان قورال یوقمی؟ **ش**:...

م: بار. تیرمومیتر یاکه (میزان الحراره) دیب آتالا .

ش: اول نیندن‌ونیچك یاصالا؟

م: تیرمومیتر نچکه گنه بر پیالا کوپشه‌دن عبارتدر . آنك بر باشی چوقمارلی ایتوب اشله‌نگاندر. بوکوپشه بر طاقتا کیسه‌گنه برکتلگان بولادر . چوقمارلی باشی توبه‌ن طورادر. اول کوبشه‌نی قاینار صوده طورغان کونه صووی(تری کومش) یاکه بویاولی اسپیرت ایله طوترالر . طوترغاچ‌ده کوپشه‌نی‌همان قایناب طورغان‌صوغه طغوب‌طورالر. طولغاچ کوپشه‌نك باشینی تمام طوماالر. هیچ هوا کرورلك بولمی. صوکره کوپشه‌نی قاینار صودن‌آلوب بر آز صووتالر. آندن صوك بوزلی صوغه طغالر . بوزلی صواچنده کوپشه اچنده‌گی کونه صووی‌یاکه‌اسپیرت بیك کچره‌یه: اول‌کوپشه‌نی بوتونله‌ی‌طوترو‌ب‌طورغان‌نه‌رسه یارطیغه‌قالا. کوبشه‌نك‌شول طوغریسینه‌طاقتاغه‌بر نقطه قویالر. نقطه‌طوغریسی میزاننك بیلی دیب آتالا. میزاننك بیلیندن یوغاری اوچینه قدر تیگزله‌ب سیکسان‌صزق صزالر. صزقلر طوغریسنه بیلدن‌باشلاب رقملر قویالر. هرصزق بردرجه دیب آتالا. میزاننك بیلندن توبه‌ن‌ده یوقارده‌غی صزقلر چاماسنده ایتوب درجه‌لر یاصیلر. اول‌درجه‌لرگه‌ده‌رقملر قویالر. ایمدی‌قورال‌تمام‌بولدی.

اگرده اوشبو قورالنی قاینار صوغه‌صالنسه،اچنده‌گی نه‌رسه‌سی‌قاباروب کوپشه تمام طولادر. اگرده بوزلی صوغه طغلسه، اول نرسه قویروب‌توبکه اویوشا، بیلینه قدر توشه‌در.

ایمدی اوشبو قورال ایله هوانك حالینی‌ده بلو ممکندر. چونکه هوا یلی بولغانده کوپشه‌نك اچنده‌گی ذات بیلندن یوغاری منه‌در. هوا صووق‌بولغاننا بیلندن توبه‌ن توشه‌در. بیلدن یوغاری قایسی رقم طوغریسینه قدر منسه، هوانك یلیلغی‌شول درجه‌ده‌بولادر. اورتاچه هوالی اویده یلیلق ١٥ درجه‌ده بولادر. جای‌کونلرننا اسیلك قرقنچی‌درجه‌لرگه قدر منگه‌لیدر. قش‌کونلرنده اچنده‌گی ذات میزاننك بیلندن توبه‌ن توشه‌در. اورتاچه صووقلرده ١٥ نچی درجه‌گه قدر توشه‌در. بیك صووق کونلرده قرغنچی‌درجه‌گه‌قدر‌توشه‌در.

بومیزان ایله صونك‌ده حالینی بلوب بولادر. صو ظاهرده صووق‌توسلی طویلسه‌ده، میزان‌بوینچه صووقلغی‌یوقدر. میزان هروقت صونی اسیلکنه کورسه‌ته‌در. اسیلگی (٢٠) درجه‌دن کیم بولغان صوده قوینو خوفلیدر.

ش: نی سببدن صو صووق بولسه‌ده میزان آنی اسسی دیب کورسه‌تـه ؟

م: قاتماغان صو اصلده صووق بولمیدر. همان یلی بولادر. یلی بولسه‌ده بزنك ته‌نگه صووق توسلی طویلادر. اسسیلك دیگان حال برذاتدن ایکنچی ذاتقه کوچوب یوری‌طورغان برحالدر. قایسی‌ذاتلر آنی بیك تیز اوزلرینه طارتوب آلوب اچلرینه تیز یوطالر. قایسی ذاتلر آنی بیك آقرنلق ایله‌قبول ایته‌لر. اچلرینه‌ده بیك تیز یوطمیلر. تیمر طومر ذاتی اوّلگی تورلردندر. آغاج ویون ذاتی ایکنچی تورلردندر. معلوم اولدیغی اوزره تیمر ذاتی اویده همان یلیده طورسه‌ده، قول ایله طوتقاچ صالقن کبی طویلادر. چونکه قولنك اسسیلگینی آلوب اچینه تیز یوطادر. آغاج ذاتی آلای توگلدر. صوده تیمر ذاتی کبی ته‌ننك اسسیلگینی بیك تیز یوطادر. شول سببدن اوزی اسسی بولسه‌ده، ته‌نگه صووق نرسه کبی تأثیر ایته‌در. ینه بزنك ته‌نمز اوزی براسسی ذاتدر. سلامت کشینك ته‌نینك هر وقت اسسیلگی ریومیر میزانی بوینچه (۳۰) درجه‌دن کیم بولمیدر. شول سببدن‌ته‌ن، اسسیلگی اوزینکندن آز بولغان نه‌رسه‌نی صووق دیب بله‌در.

(معلم افندی بو درسده بر میزان الحراره ایله بالالرغه اسسیده وصووقده نی‌حاللرده بولغانینی بالفعل تجربه قیلدروغه تییشلیدر)

اسسیلك، زلزله واوط.

ش: اسسیلك نیدن بولا؟

م: اسسیلکنك باشی اوطایله قویاشدر. بیرنك آستنده‌اوزاسسیلگی بولسه‌ده بیرنك اوستینه اسسیلك هروقت اوطدن یاکه قویاش نورندن حاصل‌بولادر.

ش: بیرنك آستنده اسسیلك بارمی‌نی؟

م: بار. بیر طوبینك اوستی قاتنده‌غی قابغی‌غنه صووق بولوب طورادر. اورتالغی بیك قزودر. اگرده برچاقرم قازلسه، اول قزولق طویلادر. اوچ چاقرم توبه‌نده اسسیلك صو قایناراق سیکسان درجه‌گه ایرشه‌دروآندن توبه‌ن توشکان صاین اسسیلك آرتا بارادر.

اوط طاولرندن‌چقغان اوطلر، توتونلر بیرنك آستندن‌اسسی‌بیرندن‌کیله‌لر. قایسی بیرلر سلکنوب زلزله بولوده بیرنك آستی‌قزولغندندر. چونکه‌قزولق سببلی بیر آستینك پاری، صییشا آلمیچی بیرنی یاروب طشقه چقارغه مجبور

بولادر. شول وقتده ییرنڭ یارلغان تیره‌سنده‌گی طوغریلری قالتریدر. اول وقت خلق ییر سلکندی، زلزله بولدی‌دی. شول سببدندرکه زلزله کوبسنچه اوط طاولری تیره‌سنده ودیڭز بویلرنده بولادر. زلزله وقتنده دیڭزلردن پار وتۆتۆن چقغانی بیك كوب كورنمشدر. گویاییر دیڭز طوغرسندن‌یارلۆب پارینی دیڭز آرقلی چغارا ایمش.

ش: اوط اوزی نه‌رسه؟

م: اوط، یاناطورغان ذات ارۆب‌اچنده‌گی‌مایه‌سی‌هوانڭ‌مایه‌سینه‌قوشلوندن حاصل بولغان یالقندن عبارتدر.

ش: آندن نیك اسسیلك حاصل بولا؟

م: صولی طورغان هوامزده‌ایکی نه‌رسه باردر، آنڭ بیشدن دورتیسی آزوت اسملی برآغودر. بیشدن براۆلۆشی آچیلق مایه‌سی‌اسملی برذاتدرکه‌حیوانلر اۆچۆن بیك فائده‌لیدر. اصلده حیوان ذاتی اچینه شول مایه‌نی الۆراۆچۆن صولامقده‌در. اگرده‌برهواده آزوب‌قنه‌بولسه، آچیلق مایه‌سی هیچ بولماسه، ارل هوانی اچینه آلغان حیوان شول ساعت اوله‌در.

هوانڭ مایه‌سی شوندی عجیب برذاتدرکه دنیاده كوب نه‌رسه آڭا عاشقدر. اول مایه‌نڭ عاشقلری قزۆب ارۆگاچده آنڭ ایله قوشلونی تلیلر. مثلا كومرده‌كومر مایه‌سی‌دیگان برذات باردر، اول‌ده‌هوامایه‌شینه‌بیك‌عاشقدر. شول‌سببدن‌اوطلی كومر اری،اری‌یانۆب‌بته‌در. آستنده‌فقط‌كۆلی‌گنه‌قالادر. اول كومر قایا كیتدی دیب بله‌سز ؟ ــ اول كومر اردی‌ده مایه‌سی هوا مایه‌سینه قوشلدی: یانغان كومردن چقغان تۆتۆن شولدر. اول تۆتۆن‌كومر آچیسی دیب آتالا طورغان برگازدر. آنی اچکه صولارغه برده یارامیدر. بیك قزۆب یانماغان كومردن چقغان تۆتۆننڭ ایسی‌ده بولادر. اول ایس اۆیگه چقسه، اۆینڭ هواسی بۆزلادر. شول اۆیده اۆزاق طورغان کشینڭ باشی آورتادر. ایسلی اۆیده تۆن بوینچه یۆقلاب قالغان کشی یوقلاغان كۆینچه اوله‌در. شونڭ اۆچۆن اۆیگه كومر ایسی چغودن بیك صاقلانۆرغه تییشلیدر. شول روشچه یانغان نه‌رسه ظاهرده بزنڭ كوزگه بتكان كبی کورنسه‌ده، بۆتۆنله‌ی بتمیدر. كومر آچیسی كبی برگازغه آوشادر. مۆرجالردن‌چقغان تۆتۆن‌ده كومر آچیسی كبی ذاتلردن عبارتدر.

ش: مای ذاتی‌ده یانادر. آندن نی حاصل بولا؟

م:ماینك یانوونډن کومر آچیسیده حاصل بولادر، صوده حاصل بولادر.
ش: اول نیچك؟ اوطدن صو چغا میکاننی؟
م: شولای. مای اوطندن صو حاصل بولادر. چونکه مایده کومر مایه‌سی ایله برگه صو مایه‌سی‌ده باردر. اول مایه‌لرنك ایکیسی‌ده هوا مایه‌سینه عاشقلردر. ماینك یانووی اچنده‌گی مایه‌لری اروب هوا مایه‌سینه قوشلودن عبارتدر. هروقت مای یانوونډن صو حاصل بولمی قالمیدر.
ش: اول صو قایا کیته؟ نیك بزنك کوزگه کورنمی؟
م. اول صو صیق بولمیدر. بو وپار روشنده بولادر. (بو) ایله صونك ذاتلری بردر. (بونی اونکان درسده آکلاتقان ایدم)
ش: صونك ذاتی نه‌رسه؟ م: صو ایکی مایه‌دن قوشلغان بر نه‌رسه‌در. اول مایه‌لرنك برسی صو مایه‌سی ایکنچیسی هوا مایه‌سی (یا که آچیلق مایه‌سی) دیب آتالادر.
ش: یانغان نه‌رسه‌نك مایه‌سی هوا مایه‌سینه قوشلودن نیك اسسیلك حاصل بولا؟
م: چونکه ایکی مایه بر برسینه قوشلغانده‌واق کیسه‌کارن بر برسینه بیك قاتی اشقولشالر. برنه‌رسه‌یانغانده حاصل بولغان یالقن ایکی مایه‌نك قوشلور اوچون اشقلولشوب طورغانلرندن عبارتدر. قاتی اشقولودن هر وقت اسسیلك حاصل بولادر. بر برسینه اشقولغان آغاچلرنك قزغانینی تجربه قیلغان ایدکز. اوزکزنك بارماق اوچلرکزنی طولا ذاتینه اشقوب باغکز بارماق اوچلرکز اوطقه‌پشکان کبی پشه‌ر ش: اوطقه‌هوانك‌قوشلغانی‌نیدن‌معلوم؟
م: چونکه هواسز بیرده هیچ اوط یانا آلمیدر. شوندن معلوم. صاماوار اوطلغینك تیشکلرینی طومالاب باغکز. صاماور سونه‌ر. چلته‌ر تیشکلری طومالانسه لامپاده سونه‌ر. سونمه‌سه‌ده، آچق روشده یاغشی یانماس. بر اوط یانینه هوا کروب طوروراق بولماسه، اول اوط سونه. شونك اوچون یانغنلرنی کییز قاپلاب سوندره‌لر. توگلگان کراسینغه اوط قابسه، یورغان قاپلاب سوندره‌لر. یا که قوم سیبه‌لر. یانا طورغان مایغه صو سیبه‌رگه برده یارامی. صو باشقه اوطلرنی سوندرسه‌ده، مای اوطینی سوندره آلمی. بلکه قوتله‌ندره. طاباده قزغان مایغه‌ده‌صو سیبه‌رگه‌یارامی. چژلداب چیتکه‌چه‌چری. شونك کبی یانا طورغان مای‌ده صو سیبکاچ تورلی یاقغه چیتکه سیکروب قوتله‌نوب یانا. یاغلغان‌میچکه‌ده آوزندن همار هوا کروب طورادر. اگرده میچ قاپقاچی یابلسه. اوطی یاخشیلاب یانا آلمیدر.

ییل، داول واوُیوُرمه.

ش: قوُیاش نورندن نیچك اسسیلك حاصل بولا؟

م: قوُیاش توشکان ییرنڭ قزووی هرکمگه معلومدر. اگرده یاصماق روشلی پیالا یاکه بوُز آرقلی اوتسه، قوُیاش نورندن اوطده چغادر. چوُنکه آندی پیالا قوُیاش نورینی برطوغریغه جییوب توُشره‌در. کوب نور برگه جییلغاچ قزولق قوّتله و سببلی اوط چغادر. بوخصوصده مین سزگه اوّلگی درسلرده بر آزسوُیلهگان ایدم. قوُیاش هروقت ییرطوبینه قاراب طوُرادر. کوُندز ییرنڭ اوُستینی قزدرادر. توُنله آستقی طرفینی قزدرادر.

ش: کوُندز قوُیاش نوری ایله یلنغان هوا کیچ ایله نی سببدن صالقنایادر؟

م: چوُنکه کیچ برله اول هوا یوغاری کوته‌رلوُب آنڭ اورنینه کوبسچه چیتدن صالقن هوا آغوُب کیله‌در. کیچکه‌طاباکوبسنچه‌صالقن‌ییل‌چغوشول‌سببدندر.

ش: ییل نه‌رسه اول؟ **م:** ییل آغا طوُرغان هوا دیمکدر.

ش. هواده صوکبی آغا میکاننی؟ **م:** البته آغا. قای وقتده بیك قاتی‌ده آغا. آنگا داول دیمز. قایسی داوللر یوُرطلرنڭ توبه‌لرینی ییمره‌لر. زور آغاچلرنی طامرلری ایله قوبتاروُب اوُچوُرالر. کوللرنی ودیگزلرنی طولقوُنلاندرالر. قای وقتده هوا آغملری بربرسینه قارشی کیله‌لر. اول‌وقتده ییرده‌گی‌طوُزانلرنی‌ئه‌یله‌ندروُب‌یوغاری‌طاباکوته‌ره‌لر. بزآنگا«اوُیوُرمه»دیمز. هوانڭ آغووی توُرلیچه بولادر. ساعتنده بیش چاقرمغنه یوُرگان ییل بزکه سیزلمیدر. ساعتنده قرق چاقرم یوُرگان ییل قاتی ییل دیب آتالادر. ساعتنده یوز چاقرم ییرنی ایسوُب کیتکان ییل داول وبوران دیب آتالادر.

ش: اول هوا نی سببدی آغا؟

م: هواده کونه صووی واسپیرت کبی یلیده قابارادر. صووقده اوُیوُشا وکچره‌یه‌در. صووق هوا یلی هواغه قاراغانده هر وقت آورراق بولادر. بر ییرده هوا یلنسه، پارکبی ییکله‌یه‌در. اول یلنوُب ییتکاچ ده چیتده‌گی صووق هوالر آورلقلری سببلی آغوب کیلوُرگه مجبور بولالر. آنلر ییل بولوُب آغوُب کیله‌لرده، یلی هوانی یوغاری قووالر. بز ییل چقدی دیمز.

بونڭ مثالی صو ایله مای کبیدر. صو آوردر. مای آندن ییکلره‌کدر. توُبنده آغاچ مایی بولغان بر صاوتنڭ قریینه صو صالوُب قاراگز. شول ساعت صو آورلغی سببلی مایڭ آستینه آغوُب کروُر. مای اوُستکه قالقار.

یلی هوانك ییل ایله یوغاری کوتەرلووی‌ده شول قبیلمن. زور صو بوینده ییل کوندز صو طرفندن کیل‌در. کیچ برل،صوغه طابا بولادر. بونك سببی شول: کوندز قویاش نوری ایله ییرده گی هوا تیزرەك یلنا، صودەغی هوا تیز یلنمی. شول سببدن ییرگه طابا یلی هوا آستینەآغا. ییرده هوا کیچ برله بیك تیز صوونا. صو اوستی هواسی تیز صوونمی. شول سببدن کیچ برله ییر اوستندەگی صالقن هوا صو اوستینه آغا. قش کوننده ایشك آچلغاچ آستدن صووق هوا آغوب کرەدر. اوینك یلی هواسی ایشکنك اوستکی طرفندن طشقه چغادر. بوده ییلنك بیك آچق مثالیدر.

ش: قش کوننده‌ایشکدن‌ایده‌ن بوینچه کرگان‌صووق‌هوا نی‌اوچون‌آق‌بولا؟

م: اول هوا اوزی آق بولمی. اویگه کرگاچ اوی اچندەگی صو پارلرینی قارلاندرا شول سببدن بزگه آق‌بولوب کورنه اویدن چقغان یلی‌هواده‌طشقه چقغاچ آغارا: قار بولوب اوی آلدی توبەسینه یابشا. قش کوننده کشی آوزندن چقغان صولوده طش صووغنده آقسل بولوب کورنه.اول‌ده شوندن: آوزدن چقغان صولونك پاری قار بولا. اگرده برکشی بیك‌ده‌وقده اوزاق یورسه، آوزندن چقغان پارلری قار بولوب صاقال، مییقلرینه ویاقالرینه یابشا. بوخصوصده مین سزگه کیله‌چك درسلرده آچغراق سویله‌رمن.

هوانك اوزگەرووی. (میزان‌الهوا یاکه بارومیتر)

ش: قایچان ییل چغاچغینی بلوب بولمیمی؟

م: ییل یاغمور الله‌تعالی‌نك مخلوقاتقه قویغان سرلرینك اثرلرندندر. انی درستلەب بلو ممکن توگلدر. شویله‌ایسه‌ده، بعض علامتلری‌ایله‌بر آز چامالارغه ممکندر. ییل ویاغمور بولوب بولمایاچغینی هوانك اوزگه‌رووندن چامالیلر

ش: هوا نیچك اوزگەره؟

م: هوانك اوزگەرووی ییلگه قاراب یوری. ییل ییرنك اورتالغندن یلی ییرلردن ایسه، هوا یووش هم‌صییق‌بولا. اگرده تون یاغندن صووق‌ییردن ایسسه، هوا قوری وقویی بولا. هوا قوری بولغانده‌کون بولوطسز آچق بولا. هوا یووش بولغانده بولوطلی بولا. یغمور یاوو احتمال بولا. هوا کینەتدن صییقلانوب کیتسه، آخرندن بیك قاتی داول چغا چونکه چیتدن صووق هوا آغوب بیك تیز آغارغه تییشلی بولا.

ش: هوانڭ قویرغانینی صییقلانغانینی بلوٗب بولامی؟

م: بولا. بونڭ اوٚچوٚن میزان‌الهو (یاکه بارومیتر) دیب آتالا طوٗرغان بر قوٚرال باردر. **ش:** اول بارومیتر نیدن ونیچك یاصالا؟

م: بارومیتر توٚرلیچه یاصالادر. ایڭ مشهوری کونه صووی ایله یاصالغانیدر. معلوم اولدیغی اوزره کونه صووی بیك آور ذاتدر. اگرده بر پیالا کوٚپشه کونه صووی ایله طوترلسه، آنڭ توٚبینی یوٚغاری کوتەروب آوزی کونه صولی صاوتقه باطرلسه، توٚبی بر آز بوشیدر. چوٚنکه کونه صووی آورلغی ایله بر آز توبەن توٚشەدر. لکن تمام آغوٚب بتمیدر. چوٚنکه طشدەغی هوا آڭا آغارغه ایرك بیرمیدر. هوا صییق وقتده بارومیتردەگی کونه صووی توبەنرەك توٚشەدر. هوا قویی وقتده یوغاری طوٚرادر. چوٚنکه قویی هوا آوورراق بولغانغەکوره کونه صووینەکوب توٚشەرگەایرك بیرمیدر. صاوتدەغی کونه صووینی باصوٚب طغزلاب اچکه کرتەدر.

هوانڭ صییقلانغانینی هم قویرغانینی اوٚشبوٚ قوٚرال ایله بلەلر.

بارومیتر بییك طاولرنڭ اوٚستنده بیك توبەن توٚشەدر. چوٚنکه‌یوغاری منگان صاین هوا صییقدر. ینه چەچ ایله‌ده هوانڭ چاماسینی بلوٗرگه ممکن. آدمنـڭ چـەچی قوٚی هواده قسقارادر. یووش هواده اوٚزایـادر چـەچ ایله یاصالغان بارومیترلرده بولا.

هوانڭ اوزگەرووینی بونڭ ایله‌ده چامالاب بولا: بر ششەگه صولی اسپیرت صالالر. آنڭ اچینه بر آز نیشاطر، کانفارا وسیلیترا صالالر. بو ذاتلر آنده اروٗب یوغالالر.

قوٚری هواده بوششەنڭ اچندەگی‌صییق ذات بیك صاف بولادر. هوا یووشلەنگان صاین بوٚلغانادر.

ساعت کبی ایتوٚب اشلەنگان بارومیترلرده بولا. آنڭ اوغی هوانڭ اوزگەرووینه قاراب بیتلگنده یوٚری. برطوغریده بولسه، هوانڭ قوٚری وصاف بولاچغینی کورسەته. آندن آوشوٚب ایکنچی یاقغه کیتسه، یاغموٚر بولاچغینی کورسەته. دغی‌ده آوشسه، ییل وداول چغاچغینی آڭلاتا.

طوُمان و بوُلوُط.

م: صاماور قایناغانده قاپقاچنده‌غی تیشکدن فرلداب برنه‌رسه چغا. اول نه‌رسه ایدی ئه‌لی؟ ش: اول (بو)،(پار) ایدی.

م: قایناماس بوُروُن صاماوردن بوچغامی؟ ش: یوق چقمی.

م: قایناغاچ صاماور صووندن نی‌اوُچوُن بو چغا یاشلی؟

ش: چوُنکه صونگ‌قزومورجاغه تییوُب‌طوُرغانلری مامقلانالر. مامقلانغان‌صو پار بولوُب یوغاری کوته‌رله.

م: صونگ آستندن‌چقغان پارقایا کیته؟ ش: هوادن‌ده یوغاری‌کوته‌رله.

م: نی اوُچوُن؟ ش: چوُنکه پار هوادن صییغراق. صییق ذات ییگلره‌ك بولغانغه کوره اوزندن‌قویراق بولغان‌ذات‌اچنده‌طوُرا آلمی. قسلوُب‌یوغاری‌قالقا.

م: اگوده‌صاماوردن چقغان‌پاراوُستینه برصالقن تاریلکه‌قابلاب‌طوُتلسه، اول تاریلکه نی اشله‌ر؟ ش: تیرله‌ر.

م: تیرله‌ر دیگان سوز نی‌دیگان سوز اول؟

ش: یعنی آنده طامچی صولر پیدا بولوُر دیگان سوز.

م: تاریلکه‌گه اول صولر قایدن کیله؟ اچندن چغامی؟

ش: یوق اچندن چقمی. پاردن بولا.

م: پاردن صو نیچك بولا؟ ش: ...

م: پاراوزی نیدن بولغان ایدی؟ ش: صودن بولغان ایدی.

م: تیرله‌گان تاریلکه‌ده‌گی صوده پاردن‌بولا. شول‌روشچه‌قای‌وقت‌صوپارغه ئه‌یله‌نه، قای‌وقتده پار صوغه‌ئه‌یله‌نه. ش: صوقای‌وقتده پارغه‌ئه‌یله‌نه؟

م: قزغان‌واسسیله‌نگان‌وقتده. ش: پار قای‌وقتده صوغه ئه‌یله‌نه صوك؟

م: اگوده صاماور پارینه بیك‌قزو بر تاریلکه قابلانسه تیرله‌می صووغراق تاریلکه‌گنه تیرلی. بوُندن نی آڭلیسز؟ ش: ...

م: پارصووقغه تیسه، هروقت صوغه ئه‌یله‌نه. بوحال هر وقت تجربه قیلنمش برحالدر. قش کوُننده طشده‌اوطوُن‌یارغان بالتانی اوُیگه کرتلسه نی‌اشله‌ر؟

ش: اول‌ده تیرله‌ر.

م: اگوده قش‌کوُنی‌طشدن‌اوُیگه‌بر‌ششه کرتلسه‌نی‌اشله‌ر؟ ش: اول‌ده‌تیرله‌ر.

م: بالتاایله‌ششه‌دن‌صونیچك‌چغا؟ ش: اول‌صوبالتادن ده‌ششه‌دن‌ده‌چقمی.

م: قایدن کیله صوك؟ ش: ..

م: اوُیگه‌همان صاماور پاری‌چغا هم‌آش پاری‌چغا. کشی‌ته‌نندن‌ده‌اوُیگه‌همان پار چغوُب طوُرا. اول‌پارلر بزنك کوزگه کورنمه‌سه‌لرده اوُیده همان بولوُب طوُرالر. آنه، شول‌پارلر صالقن‌بالتاغه هم‌صالقن‌ششه‌گه‌تیگاچ‌صوغه‌ئه‌یله‌نه‌لر. بز تیرله‌دی دیمز. یوقسه، بالتادن‌ده ششه‌دن‌ده هیچ صو چقمی.

قش کوُنلرنده ته‌ره‌زه پیالالری تیرلیلر، اول نیدن؟

ش: اول‌ده‌شوندن‌در. یعنی‌اوُیدگی‌پارلر پیالاغه‌تیگاچ‌صوغه‌ئه‌یله‌نه‌طوُرغانلردر.

م: شولای. ته‌ره‌زتوُبینه صوجییلوده شوندن. پیالانك‌تیری‌همان آغوُب‌طوُرو سببلی توُبکه‌صوجییلا. بوصوده‌آش‌پشکان، صاماور قایناغان وکشی‌کوب‌طوُرغان اوُیلرده کوبره‌ك بولا. آش‌پشرلمی وصاماور قایناتلمی طوُرغان اوُیلرده هم کشی کوب طوُرمی‌طوُرغان‌یوُرطلرده‌ته‌ره‌زه‌توُبینه کوب صوجییلمی. یوولغان‌کرلرنی کورگانگز‌باردر. کولمه‌ك یووش کوُینچه آورراق‌بولوُرمی، قوُری کوُینچه‌می؟

ش: یووش کوُینچه آورراق بولوُر. م: نی اوُچوُن؟

ش: چوُنکه یووش‌وقتنده کولمه‌کگه صو سنگان‌بولا. شول‌صو سببلی آور بولا.

م: اگرده بریووش کولمه‌کنی اوُیده بر نه‌رسه‌گه الوُب قویسه‌ق، نی‌بولوُر؟

ش: کولمه‌ك کیبه‌ر. م: کیبکاچ صووی قالوُرمی؟ ش: قالماس.

م: اول صو قایا کیته ایکان؟ ش: ...

م: اول‌صویلیلق‌سببلی آقرن‌غنه پارغه ئه‌یله‌نه. اگرده‌یووش کولمه‌کنی طشقه صالقن هواغه چغاروُب قویلسه، یاکه‌بازغه توُشروُب قویلسه، کیبه‌رمی؟

ش: کیبه‌س. م: نی اوُچوُن؟

ش: چوُنکه آنده یلی یوق. یووش کریلی ییرده‌گنه کیبه.

م: یاز کوُنلرنده قارارو سببلی اورامده، قرده‌بیك یووش‌بولالر. جای کوُنی قوُری بولالر. بونی سببدن؟

ش: قوُیاش یلیسی ییرده‌گی بالچقنك یووشینی کیبدره.

م: اگرده جای‌کوُننده بریووش‌تاریلکه‌نی طشقه‌چغاروُب‌قویسه‌ق، بر آزدن صوك یووشی قالوُرمی؟ ش: قالماس، کیبه‌ر.

م: اگرده برتاریلکه‌گه جای‌کوُنی صوطوتروُب قویسه‌ق، برنیچه‌کوُندن‌صوك صووی‌قالوُرمی؟ ش: قالماس. قوُیاش قزووی‌ایله اول‌ده کیبوُب‌بته‌ر.

م: آنڭ صووی قایا کیته‌ر؟ **ش**: پار بولوب یوغاری کوته‌رلۇر.
م: دنیاده کوللر، یلغالر بیك کوب. بۇتون دنیاده آلتی‌بۇز قدر یلغانڭ صولری همان دیڭزلرگه کوللرگه آغوب طۇرالر. شول‌قدر صوآغوایله اول دیڭزلر نیچك طاشۇمیلر؟ نی‌سببدن طولوب چیتکه آقمیلر؟
ش: تاریلکه صووی قۇیاش قزوویایله کیبکان‌کبی دیڭزصولری‌ده همان کیبه طۇرغاندر.
م: شولای. قۇیاش هر وقت‌یرگه‌قاراب‌همان‌قزدروب‌طۇرا. آنڭ‌قزوویسببلی دیڭزلرنڭ اوستنده‌گی صولر آزآز پارغه ئه‌یله‌نوب همان‌یوغاری کوته‌رلوب طۇرالر. اگرده الله تعالی‌نڭ قدرتی ایله شۇیله تقدیر قیلنغان بولماسه ایدی، دیڭزلر طولوب طاشۇب خلقنی غرق قیلغان بولۇرلر ایدی.
بوحال صازلی بۇلۇنلرده بیك آچق‌کورنه. یلیلق‌سببلی‌صازنڭ‌صوویهمان بوبولوب چغوب‌طۇرا. بز آڭا طۇمان‌دیمز. اول طۇمان صالقنچه‌راق کۆنلرده ایرته برله‌گنه قویروب آورایوب یوغاری کوته‌رلمی‌طۇرا. قۇیاش‌چغوب کۆن قزولاناباشلاغاچ‌قنه صیبقلانوب یوغاری کوته‌رله. یلغالرده هم‌دیڭزلرده طۇمان کوب‌بولا. قای وقتلرده طۇمان سببلی پاراخودلر یۇری آلمیلر. شول روشچه کوللردن، صازلردن، یلغالردن، ودیڭزلردن همان‌طۇمان چغوب‌یوغاری‌کوته‌رلوب طۇرا. اول‌طۇمان کۆندز هوایلی وقتده بزنڭ‌کوزگه‌کورنمی صالقنچه‌وقتلرده‌غنه کورنه. اما اوزی همان چغوب کوته‌رلوب طۇرا.
دنیاده کوللر دیڭزلر بیك کوب بۇنلرنڭ همه‌سندن کوته‌رلگان بوطۇمان بیك کوب بولۇرغه‌کیره‌ك. بو قدر طۇمانلر یوغارده بیك‌کوب یولاطۇرغانلر در. نی‌اوچون بزنڭ کوزگه هیچ کورنمیلر؟
ش: خلفه، یوغارده بولوطلر کورنه آنلر شول طۇمان توگل میکان؟
م: های بارك‌الله. شولای، بولوطلرنڭ همه‌سی یرده‌گی صولردن قۇیاش یلیسی سببلی کوته‌رلگان‌پار وطۇمانلردن‌عبارت.

یاغمۇر بۇز وقار.

ش: اول بولوطلر یردن یراقمی؟
م: تۇرلیسی‌تۇرلیچه. صیبق‌پار بولغانلری‌اون‌چاقرم‌قدر یوغاری، قویرغانلری برآز توبه‌نره‌ك یۇریلر. **ش** اول بولوطلر نی‌سببلی قویرالر؟

م: معلومگز درکه هوانڭ يوغارده‌غی قاتلری بيك صالقندر. صالقنغه تييوسببلی پاروطۇمانلر واق‌واق صوكيسه‌كلری بولۇب كيته‌لر. لكن اينه‌اۇچی‌وطوزان كبی بيك واق بولدقلرندن يير گه تۇشميلر. شولای بولسه‌ده بيك كوبه‌يۇب كيتسه‌لر، صوطوزانلری بر برسينه به‌رلۇب زورايالر. طامچی‌قدر بولغانلری سيره‌ك سيره‌ك ييرگه‌ده تۇشكاليلر. اگرده اۇيۇشقان قويی بۇلوطنی ييل ايسۇب اورنندن قوزغاتسه، صو طوزانلری بر برسينه به‌رلۇب زورايالرده طامچی‌طامچی بولۇب بيك كوب‌تۇشه باشليلر. اول‌وقتده بز ياغمۇر ياوا ديمز. ييل‌نی‌قدر قوّتلی بولسه، طامچيلر شول‌قدر زور بولالر. شونڭ‌اۇچۇن ييل‌سببلی قييفلاب‌ياوغان ياغمۇرنڭ‌طامچيلری بيك‌ايری بولالر. آز ييل‌ايله‌سيبه‌له‌ب كنه ياوغان ياغمۇرنڭ طامچيلری بيك‌واق بولالر.

ش: قای وقتده ياغمۇر اورنينه بۇز ياوا. اول نيدن بولا؟

م: بۇز بۇرچاقلری‌ده ياغمۇر طامچيلرندن عبارت. طامچی بولۇب يراقدن تۇشكان‌وقتده قايسی‌ياغمۇرلر يوغارده بيك صووق بر ييلگه اۇچريلر. شول ييل‌اچندن چقغانده اول طامچيلر قاتۇب بۇز بولۇب تۇشه‌لر.

ش: ييلسز وقتده‌ده بۇز ياوغالی اول نيچك بولا؟

م: هواده‌تۇرلی‌ييللر بولادر. قای‌وقتده يير اۇستنده ييل بولماسه‌ده، يوغارده تۇرلی ييللر بولادر. لكن اول ييللرنڭ بارلغی‌بزگه طوْيلميدر.

ش. قش كۇنلرنده ياغمۇر ياومی، قارياوا. اول نيچك بولا.

م: قش‌كۇنلرنده هواصووق بولوسببلی بۇلۇطلر صوبولاآلميلر. قويرغان‌پار كۇينچه‌قاتۇب‌قار بولالر بيك‌واق قارلرده‌تيز ييرگه‌تۇشميلر. آنلرده‌ييل‌ايله به‌راشو سببلی بر برسينه يابشالر. زورايۇب آورايغاچ‌غنه تۇشه‌لر اول‌وقتده‌بز بوران چقدی قارياوا ديمز **ش**: يوغارده‌غی بۇلوطلر نيچك‌قار بولالر ايكان؟

م: اول بيك‌معلوم. بۇلۇطنڭ‌پار ايكانينی‌بله‌سز. پارلر صووق كۇنلرده‌اوزكوز آلدمزده‌ده قار بولۇب طوْرالر. صووق كۇنلرده طشده يۇرگان كشيلرنڭ صاقاللرينه، مييقلرينه همان قار تۇشه. اول قايدن بولا؟ البته آوزلرندن چقغان پاردن بولا. صولاوسببلی كشينڭ آوزندن‌همان‌پارچقغا. شول‌پار چقغاچده صووقغه طوگۇب قار بولۇب صاقالغه، مييقغه يابشا: قش‌كۇنلرنده‌ايشكدن‌چقغان پارلرده قار بولۇب اۇی آلدی تۇشه مينه يابشالر.

ش: قای وقتده قش كۇنلرنده ياغمۇرده ياوا. اول نيچك بولا.؟

م: قش کۉنلرنده یلی کۉنلرده گنه یاغمور یاوا. آنڭ سببی شول. یوغاردن تۉشه طورغان قارلر بیرگه تۉشکانچی یلی‌ییل آرقلی اوته‌لر. شول وقتده اول قارلر اروب صو بولوب کیته‌لر. شول سببدن بیرگه صو بولوب تۉشه‌لر.

هوانڭ قاتلاولری.

ش: بیر اوستنده‌گی هوانڭ یلیلغی، صووقلغی برتورلی تو گلمینی؟

م: برتورلی‌تو گلدر. بیر اوستنده‌هوا قاتلاو قاتلاودر. بیرگه یاقن قاتلاوی یلی بولسه‌ده، یوقارغی قاتلاوی بیك صووقدر.

ش: هوانڭ بیرگه یاقن قاتلاوی نی‌سببدن یلی بولا؟

م: هوا اوزی‌بیك‌صووق نه‌رسه‌در. آنڭ یلی بولووی قویاش یاقتیسندندر. برقاتی‌نه‌رسه‌گه تییوب کیری قایتماغانده قویاش یاقتیسینڭ یلیسی چقمیدر. قویاشنڭ‌بیرگه تۉشکان یاقتیسی بیرگه‌به‌رلو ایله کیری‌قایتادر. شول‌سببدن هوانڭ بیریانده‌غی‌قاتلاوی یلنادر. قویاش نورینڭ بیرگه به‌رلوب کیری قایتقانی بیك‌یوغاری‌کوته‌رلمیدر. شول‌سببلی هوانڭ‌یوغارغی قاتلاوی صالقن بولوب طورادر. هوانڭ صالقنلغی طاوباشلرنده‌ده طویلادر. بییك طاولرنڭ اوستلرنده هوابیك‌صالقن بولادر. بیك‌بییك‌طاولرنڭ اوستی‌قارلی‌بولووی‌شول سببدندر. قویاشلی‌کونلرده‌ده طاوباشلرینڭ هواسی آرتق‌یلنمیدر. اماطاونڭ تۉبنده قویاشلی کۉنلرده هوابیك یلی‌بولادر. چونکه طاونڭ اوزینه تۉشکان یاقتی‌ده برلوب بیر اوستنده‌گی هوانی‌یلتادر. یاز کۉنلرنده طاو تۉبنده‌گی قارلر بیك تیز اروب بته‌لر. اما باشنده‌غی قارلر بیك تیز ارمیلر.

بییك‌اویلر آراسنده‌غی قارلرده، قرده‌غی‌قارلرغه‌قاراغانده تیزره‌ك اروب بته‌لر. چونکه قویاشنڭ اویلرگه‌تۉشکان یاقتیسی کیری‌قایتوسببلی اوی‌یانن‌غی هوانی آرتغراق‌یلتادر. جای‌کۉنلرنده شهرنڭ زوریورطلری‌آراسنده هوا بیك سسی‌بولادر. قرده، آوللرده‌آرتق‌اسسی‌بولمیدر. بونی‌سببدن؟ ش:...

اول‌ده‌قویاش یاقتیسندندر. زوریورطلر آراسنده یورطلرغه تۉشکان یاقتی کیری بورولوب اورامغه تۉشکان یاقتی ایله برگه قاتشوب هوانی آرتغراق یلتادر. حاصل‌کلام شول: هوانڭ بیرگه‌یاقن‌طورغانلری‌غنه یلیدر. یوغارده‌غی هوالر بیك صالقندر. نی قدر یوغاری منلسه، صووقلق شول قدر آرتادر.

شول سببدن هواشاری ایله اوچوچیلر بر نیچه چاقرمدن آرتق یوغاری منه آلمیلر. طوکوب قاتوب اولودن قورقالر.

قراو وچق.

ش: کوزکونلرنده قاریاوماسەده ایرتەبرله هر نەرسەگه آب آق قراو توشه اول نیدن ایکان؟

م: قراونڭده اصلی پاردر. بو اوطقه کوتەرلوب اولـگرمەگان پارلر کیچ برله هواصوونوسببلی ییر اوستنده کوینچه اوك قاتوب قار بولالر. بز قراو توشدی دیمز.

ش: چق نیدن بولا؟

م: چق‌ده قراوکبی هوادەغی پاردن بولا. لـکن قراو بیك صووق کونلرده گنه بولا. چق جای کونلرنده کیچ برله هر کون توشه. کوندز یوغاری کوتەرلوب اولگرمەگان پارلر کیچکی صالقن ایله بیك تیز صوغه ئەیلەنەلرده طامچی بولوب اولەنلرگه یابشالر.

ش: یاغمور یاوغانده قایسی کونلرده کوك کوکری، یاشن یاشنی. آنلر نیدن بولا؟

م: کوك کوکرەو ایله یاشن یاشنەونڭ حکمتینی آڭلامق اوچون ایلیکتریك حقندەغی معلوماتنی بلو لازمدر. اوّل ایلیکتریك نی ایکانینی بلـگز. صوڭره آنلرنی‌ده آڭلارسز.

ایلیکتریك. (قوّەء کهر بائیه)

ش: ایلیکتریك نەرسه؟

م: ایلیکتریك دیگان نەرسه؛ قول ایله طوطلمی کوز ایله کورلمی طورغان عجیب بر نەرسەدر. آنڭ گەودەسی یوقدر، اول اوزی باشقه نەرسەلرنڭ گەودەلرینڭ طشقی یاغندەغنه پیدا بولادر. نەرسەنڭ اورتالغینه کرمیدر. کرتلسەده، تیز طشقه چغادر.

ش؛ گەودەسی‌ده بولماغاچ، قولغه‌ده طوتلماغاچ کوز گەده کورنمەگاچ، آنڭ بارلغینی نیچك بلەلر؟ اول بلـکه هیچ یوقدر.

م: باربولواوچون گەودەلی بولوغنه لازم توگلدر. مثلا بوتیمرکیسەگی حاضرصووقدر.

اسسیلگی یوقدر. اگرده بونی قاینار صاماور اوستینه قویسه‌ق، اسسیله نور. شول وقت تیمرده اسسیلك دیگان برحال بولامی یوقمی؟ **ش**: البته بولا.

م: صونگ اول اسسیلگنی کوز ایله کوره‌سزمی؟ **ش**: یوق.

م: آنگ بارلغینی نیچك بله‌سز؟

ش: قول ایله طوتوب قاراغانده تیمرنگ حالی اوزگه‌رووندن بله‌مز.

م: آنه' شونگ کبی بر نه‌رسه‌ده ایلیکتریك قوّتینگ بارلغینی‌ده اول نه‌رسه‌نگ بر حالی اوزگه‌رووندن بلنه‌در.

سز بارماق اوچلرگزنی بر طولا' پوستاو یا که‌یفه‌ك ذاتینه تیز تیز ایتوب اشقوب قاراگز. **ش**: (قاریلر) **م**: نی بولدی؟

ش: بارماق اوچلرمز پشدی.

م: آنه، طولاغه اشقوغاچ سزنگ بارماق اوچلرگزده ایلیکتریك قوّتی ظاهر بولدی شول سببدن قزوب کیتدی **ش**: ایلیکتریك قوّتی اشقوغاچ قنه بولامینی؟

م: یوق. اول قوّت هر نه‌رسه‌نگ طشندن هر وقت برآز بولوب طورا. لکن اشقولغان ییرده بیگره‌ك قوّتله‌نوب کیته. آنگ قوّتله‌نووی پیالا ایله گه‌ره‌به‌ده بیگره‌ك آچق ظاهر بولا. بو قوّتنگ گه‌ره‌به‌ده ظاهر بولووینی ایگ الك گریکلر سیزگانلر. شونگ اوچون آنی ایلیکتریك دیب آتاغانلر. گریکچه (ایلیکترون) گه‌ره‌به دیگان سوز، عربلر بو قوّتکه (قوّهٔ کهربائیه) دیلر. (کَهرُبا) عربچه گه‌ره‌به دیگان سوز. **ش**: پیالا ایله گه‌ره‌به‌ده ایلیکتریك نیچك ظاهر بولا؟

م: بارماق کبی اوزونچه بر پیالانگ برباشینی یون، یفه‌ك یا کون ذاتینه تیز تیز اشقوغاچ' شونگ اشقولغان باشی کچکنه نه‌رسه‌لرنی اوزینه طارتوب آلا باشلی. (قوّهٔ جاذبه) لی بولوب کیته. یعنی طارتا طورغان برکوچی بولا.

ش: اول پیالا نیندی نه‌رسه‌لرنی اوزینه طارتوب آلا؟

م: مثلا ماموق' جون، صالام، کاغد وبوکی چوبلرینی طارتوب آلا. چونکه بو چوبلر بیك کچکنه هم ییگل بولالر. آز اشقو ایله گنه پیالانگ قوّتی کوب بولا آلمی. شونگ اوچون ایگ کچکنه وایگ ییگل نه‌رسه‌لرنی گنه اوزینه طارتا آلا. (بونی تجربه قیلغانده قایچی ایله کیسوب ماموق، صالام یا که کاغد واقلرینی حاضرلب قویارغه کیره‌ك. هر کمگه هر ییرده بو حالنی تجربه قیلوب قاراو ممکندر.)

ش: شول طارتو قوّتی ایلیکتریك قوّتیمی؟

م: یوق. اول قوّت ایلیکتریك قوّتینگ بر اثری گنه. ایلیکتریك قوّتی قای وقت

طارتا. قای‌وقت یاقنروب نور بولوب‌ده کورینه، گاها طاوش‌ده چغارا. **ش**: گه‌ره‌به‌ده اشقولغاچ شولای طارتامی؟

م: طارتا. آنك‌ده اشقولغان‌ییرنده ایلیکتریك ظاهر بولا. ودخی‌مهر صورغوچی، چه‌یر، صولاما، بالاوز، عنبروکوکرده‌ده نه‌ق گه‌ره‌به کبی (۱) اصلده گه‌ره‌به اوزی‌ده‌اوّل‌زمانده اوسکان برزور آغاچنك چه‌یریدر. روسیه‌ده، اسپانیه‌ده هم‌سیسیلیه‌جزیره‌سنده‌ییر آستندن‌طابلادر. چه‌یرذاتلرینك‌هر برسی‌ده‌اشقولغاچ پیالا کبی ایلیکتریکله‌نه‌لر. لکن آنلرنك‌ایلیکتریکی‌پیالانقینه بوتونله‌ی‌باشقه. پیالا ایلیکتریکی‌ایله گه‌ره‌به‌ایلیکتریکی بربرسینه باشقه ایکی‌تورلی‌قوّتلردن عبارتدرلر. بر برسینه باشقه بولسه‌لرده بوقوّتلر بربرسینه بیك عاشقلردر. شونك اوچون پیالا ایلیکتریکی (عاشق) دیب گه‌ره‌به ایلیکتریکی (معشوق) دیب آتالور. هر نه‌رسه‌نك طشنده ایکیسی برتیگز بولوب قاوشوب‌طورالر. بر برسندن آیرلسه‌لر، بیك‌تیز کورشوب تیگزله‌نورگه طرشالر. اگرده بر برسندن آیرلشسه‌لر یاکه برسی‌کوبه‌یوب کیتسه، تیك طورمیلر. برگه‌وده‌دن ایکنچی گه‌وده‌گه کوچوب‌بولسه‌ده، برگه‌قوشلوب تیگزله‌نورگه طرشالر.

(کیله‌چکده‌گی تجربه‌لردن بوحال ظاهر بولسه کیره‌ك)

ایلیکتریك تجربه‌سی.

ش: ایلیکتریك شولای کوچوب‌ده یوری‌می‌نی؟

م: کوچه، بیك کوچه. لکن بعض نه‌رسه‌لردن بیك‌تیز کوچه آلا. بعض‌نه‌رسه‌لر آنی تیز کوچرمیلر. اوزلرنده صاقلیلر. بعض نه‌رسه‌لر هیچ صاقلی آلمیلر. حاضر کورشیلرینه بیره‌لر **ش**: ایلیکتریکنك‌کوچکانی نیدن معلوم بولا؟

م: ایلیکتریکنك هر برحالی تجربه‌دن معلوم بولا. یعنی تورلی نه‌رسه‌لرده صناب قاراو ایله معلوم بولا.

ایلیکتریك‌قوّتینی تجربه‌قیلو اوچون‌قورا یاکه‌بوزینا آغاچینك‌اوزه‌گندن

---

(۱) عنبرکاشالوت اسملی برحیواننك اچه‌گسینه‌جییلاطورغان بالاوزکبی‌خوش ایسلی برذاتدر. کاشالوت‌اوزی‌بالق‌بولماسه‌ده. بالق‌کبی صوده‌یوری طورغان زورحیواندر. بویی گاها ۳۰ آرشون بولادر. بو حیوانلر خط استوا طرفنده دیگزده کتوکتو بولوب یوزمکده‌درلر.

یا کەششه بۆ کیسندن تو گەرەك ایکی شار یاصارغه کیرەك. بو شارلرنی نازك گنه ایکی یفەك یب ایله بر برسینه یاقن ایتوب بر چۆیگه آصوب قویارغه کیرەك. لکن بر برسینه تییوب طورورلق بولماسون یارطی بارماق قالنلغی قدر بر برسندن یراق طورسونلر.

ش: بوشارلر ایله نی قیلورغه کیرەك؟

م: بر پیالا کیسه‌گینك بر باشینی طولاغه اشقوب ایلیکتریکله‌ندرورگه کیرەك‌ده شول باشینی شارلرغه یاقن کیتروب باغارغه کیرەك. شول وقت شارلرنك هر ایکیسی پیالاغه کیلوب یابشورلر. چونکه پیالاده‌غی قوّت آنلرنی اوزینه طابا طارتادر. بر آزغنه یابشوب طورغاچ‌ده کیته‌رلر. اگرده ایکی شارنی یه‌نه‌شه کیترلسه هیچ بر برسینه یابشوب طورماسلر. تیز بر برسندن آیرلورلر. چونکه ایکیسنده ایکی عاشق باردر. عاشقلر بر برینه دشمانلردر. اگرده شول شارلرغه کاغدواغی یاقن کیترلسه، اوزلرینه طارتوب الورلر. بو حال پیالاده‌غی ایلیکتریکنك شارلرغه کوچووینك علامتی‌در.

ش: اگرده بوتجربه گه‌ره‌به ایله قیلنسه‌ده شولای بولامی؟

م: نق شولای بولا. اما اگرده بر شارغه اشقولغان پیالا تییرلوب، ایکنچیسینه اشقولغان گه‌ره‌به تییرلسه، حال بر آز باشقارا: شارلر یاقنراق کیترلسه‌لر، هر ایکیسی بر برسینه یابشوب طورالر. چونکه برسنده عاشق ایکنچیسنده معشوق باردر. لکن بر آز یابشوب طورغاچ‌ده شارلر بر برسندن ینه آیرلشورلر: چونکه هر طرفنك ایلیکتریکی برسندن ایکنچیسنه کوچوب تیگزله‌نگاچ ایلیکتریك قوّتلرینك تأثیرلری بته‌در. پیالا شاری پیالاغه ایکنچی قات یابشمی اما گه‌ره‌به‌گه یابشا. گه‌ره‌به شاری‌ده گه‌ره‌به‌گه تکرار یابشمی، پیالاغه یابشوب طورا.

ش: بو نی سببدن؟

م: چونکه پیالا شارینك ایلیکتریکی پیالا ایلیکتریکی اولدیغندن گه‌ره‌به ایلیکتریکنه عاشقدر. شونك اوچون گه‌ره‌به شارینه تیز یابشادر. پیالانك پیالا شارینه ایکنچی قات یابشماوی هر ایکیسنده عاشقلر اولدیغندندر. گه‌ره‌به‌نك گه‌ره‌به شارینه تکرار یابشماوی هر ایکیسیده معشوقلر اولدیغندندر. مونه بو تجربه‌لردن ایلیکتریکنك کوچه طورغان ایکانی بیك معلوم بولادر.

ش: بوتجربه‌نی، نی اوچون پیالا یا گه‌ره‌به ایله‌گنه قیلنا؟ باشقه ذاتلر اشقو ایله ایلیکتریکله‌نمیلرمی نی؟

م: اشقو ایله هر نه‌رسه ایلیکتریکله‌نه. لکن هر نه‌رسه ایلیکتریك قوّتینی اوزنده

صاقلی آلمی بیك تیز چیتکه اچقندرا. مثلا بر تیمر یاباقرنی اشقوب تجربه قیلسه‌ق، هر ایکیسی پیالا وگه‌ره‌به قدر اوك ایلیکتریکله نه‌لر. لکن ایلیکتریکلری بیك تیز اشقولغان باشلرندن اشقولماغان باشلرینه آغالر. آندن ده‌قول آرقلی کشینك ته نینه طارالالر. آیاق آرقلی ایده‌نگه وایده‌ندن یيرگه تۇشوب کیته‌لر.

ش: بوحال نیدن معلوم بولا؟

م: هه‌ه‌حاللر تجربه‌ایله معلوم بولا. پیالانك بر باشینه صورغچ ایله بر باقر کیسه گی (آقچه) یابشدروب اشقولسه، شول باقر ایلیکتریکله نه ایلیکتریگی پیالا وگه‌ره‌به نکی کبی بایتاق زمان اوزنده طورا. چونکه پیالا وصورغچ آرقلی کوچه آلمی. زیرا که پیالانك ایلیکتریگنی اوزینه آلووی‌ده بیك آقرنلق ایله بولا. لکن بو باقرغه قول تییرورگه یارامی، تییرلسه، ایلیکتریگی قاچوب کشی ته نینه طارالا. شولای ده بولسه، باقر ایلیکتریکنی پیالا وگه‌ره‌به قدر اوزاق طوتا آلمی، چونکه بر آز طورغاچ هواغه بیرروب بتره.

ش: پیالاغه یابشدرلغان باقر کیسه گینك اشقولغاچ ایلیکتریکله نگانی نیدن معلوم؟

م: چونکه کاغذ واقلرینی اوزینه طارتوب یابشدرا. یفه‌ك ایله آصلغان ییگل شارلرنی ده اوزینه طارتا.

ش: تیمر ایله باقرده قایسی ایلیکتریك بولا؟ پیالانقی‌می ، گه‌ره‌به نکیمی؟

م: تیمرده هر ایکی ایلیکتریك بولا آلا . باقرده کوبسنچه پیالا ایلیکتریگی وتوتیاده (تسینك اسملی قالایده) کوبسنچه گه‌ره‌به ایلیکتریگی بولا. ایلیکتریکنك بولووی تورلی نه‌رسه‌ده تورلیچه‌در. بولوطلرده‌ده ایکی تورلی ایلیکتریکنك هر ایکیسی‌ده بولا . قایسی بولوطلرده پیالا ایلیکتریگی قایسیلرنده گه‌ره‌به ایلیکتریگی بولا. **ش:** بولوطلرده‌ده ایلیکتریك بولا میکاننی؟

م: بولا بولا. یاشن یاشنه‌ولر کوك کوکره‌ولر هه‌سی ایلیکتریك اثرلریدر.

یاشن وکوکره‌و. (برق ورعد)

ش: یاشن نه‌رسه اول؟

م: یاشن بولوطلر آراسنده کورنه طورغان یالفندر.

ش: بولوطلر آراسنده نی‌اوچون آندی یالفن پیدا بولا؟

م: چونکه یاغه‌ور یاوار آلدندن تورلی طرفدن ییللر ایله کیلگان بولوطلر

بر برسینه یاقن کیله‌لر. اول بولوطلرنڭ قایسنده پیالاایلیکتریگی قایسنده گه‌ره‌به ایلیکتریگی بولغان‌بولا. ایلیکتریکلری بر برسینه عاشق بولغان بولوطلر یاقن کیلگاچ بر برسینی طارتشالر. ایلیکتریکلرینی بولشوب تیگزلیلر. شول وقت یالقنلرده‌چغا. بیك‌قاتی طاوشلرده ایشتله. بز یاشن یاشنی، کوك کوکری دیه‌مز.

ش: اول یالقن نیدن چغا؟

م: ایلیکتریك قوّتی بر گه‌وده‌دن ایکنچی گه‌وده‌گه سیکرئوب‌کوچسه، هر وقت یالقن چغادر. بر برسینه کیلئوب تیگان گه‌وده‌لرنڭ ایلیکتریکلری گنه یالقنسز کوچه‌در. بویالقن زور بولوطلرده بولغان‌کبی قاراڭغیده کچکنه نه‌رسه‌لر آراسنده‌ده بولا. مثلابر پیالایا گه‌ره‌به‌نی قاراڭغیده‌بیك‌قوری بر طولاغه‌یاکه‌مه‌چی‌تیر یسینه اشقولسه، بر آز قغلچملر کوره‌. اگرده شول پیالا وگه‌ره‌به‌نی‌ته‌نگه یاقن‌کیترلسه، کچکنه گنه یالقن‌ده چغا. حتی‌آزغنه چرتلابده‌کیته. پیالا وگه‌ره‌به ایلیکتریکلرینڭ یالقنلری یاشن‌اورنه‌گی‌وچرتلاوی کوك کوکره‌ونڭ‌اورنه‌گیدر.

ش: بولوطلردن نیچك طاوش چغا. آنلر قاتی نه‌رسه‌لر توگل ایچ؟

م: طاوش‌چغو هوانڭ‌قالتراوندن‌بولادر. قاتی نه‌رسه‌لردن طاوش‌چغوده هوانی قالتراتولرندندر. هواسی صوورئوب آلنغان بوش‌صاوتلر اچنده قاتی نه‌رسه‌لر بر برسینه‌بەرلسه‌لرده،طاوشلری‌چقمیدر. هر وقت‌طاوش‌هوانڭ‌قالتراوندن‌بولادر. ملطق آتلغانینی کورگانڭز باردر. آنڭ طاوشی‌قایدن چغا؟

ش: ملطقنڭ کوپشه‌سندن چغا طورغاندر.

م: یوق آندن توگل. ملطقدن آیرلئوب چققان دارینڭ توتونی چقغاچ هواده شارتلیدر. داریغه اوطقابسه، بوش یرده بولسه‌ده، شارتلیدر.

ش: داری توتونی نیك شارطلی؟

م: چونکه داری‌بیك‌تیز یانادر. توتونی کینه‌تدن‌بیك کوب‌بولئوب کیته‌در. کوب توتون هواچنڭ اورن‌طابا آلمیچی هوانی کینه‌تدن‌تورلی‌یاقغه‌اته‌در. شول‌سببدن هوا قالتراب طولقنلانئوب کیته‌در. شوندن بیك‌قاطی طاوش حاصل بولادر.

ش: نی‌سببدن کوك کوکره‌وینڭ‌طاوشی کوپردن آرباچققان کبی‌قالتراب‌ایشتله؟

م: چونکه تورلی بولوطلرغه وطاولرغه بەرله بەرله بزنڭ قولاقغه‌یاڭغرئوب ایشتله‌در. یوقسه، هرکوکره‌گانده بولوطلردن برگنه طاوش چغادر. برطاوش بولسه‌ده، یراقده‌بولغانده بزنڭ‌قولاقغه بر نیچه‌طاوش‌بولئوب قالتراب ایشتله‌در. اگرده کوکره‌و اوزاوستمزده‌گی بولوطلرده یاقنده‌بولسه، برگنه‌طاوش‌ایشتلـه،

کوب کشی بر ییرنی یاشن صوقدی دیب بله. اول خطادر. یاشن صوقماغانده‌ده بولوطلر آراسنده طاوش برگنه‌قات چغادر. لکن یاڠغراو سببلی قولاقغه بر نیچه قات بولوب ایشتله‌در.

یاڠغرق.

ش: یاڠغرق نه‌رسه؟

م: یاڠغرق- بەرلو سببلی طاوشنڭ کیری قایتوودن عبارتدر.

ش: طاوش بەرله طورغان نه‌رسه‌می‌نی؟

م: البته‌. طاوش هوانڭ طولقونلانوویدر. صوطولقونی چیتکه طارالغان کبی هواطولقونی‌ده طارالادر. طارالغان‌وقتده برقاتی‌نه‌رسه‌گه بار «ب بەرلسه» کیری قایتادر. طوبنی بردیوارغه‌بەروب قاراڠز» نی‌بولور البته اوزڭزگه‌طابا کیری قایتور. شونڭ کبی‌طاوش‌طولقونی‌ده دیوارکبی برنه‌رسه‌گه بەرلسه‌کیری‌قایتادر. زور آنبارلرده، طاولر آراسنده‌قچقروب‌قاراغانڭز یوقمی؟ شول‌وقتده کوبسنچه برطاوش ایکی‌قات ایشتله‌در. بونیدن؟ **ش:** ...

م: چونکه طاوش آوزدن‌چقغاچ‌ده قولاقغه بر ایشتله‌در. ضوڭره‌دیوارغه یاکه طاوغه بەرلوب کیری‌قایتقاچ ایکنچی قات ایشتله‌در. بز اول طاوشقه یاڠغرق دیمز. بعض‌طاش‌طاولرده شوندی‌چوقرلر باردرکه برطاوش اوچ‌دورت قات یاڠغریدر. زور بولمه‌لرده طاوشنڭ قاتی‌بولوب ایشتلوویده‌یاڠغراووندندر. طاوش برغیسندن‌چقغان طاوشنڭ برطرفقه‌طابا قاتی‌بولوب‌ایشتلوویده‌طولقونی برغی‌اچندن یاڠغروب‌چغووندندر. طاوش‌ده‌یاقتیلق کبی چقغان‌ییرندن‌تورلی یاقغه طولقونلانوب طارالادر. اول‌طولقونلرنی جییوب برطرفقه کوبره‌ك ایتوب ییبەروده ممکندر. لانپالرنڭ‌اوستینه قویلا طورغان قالپاقلرنی (آباژورلرنی) کورگانڭز باردر. آنلرنی او چون قویلالر؟ **ش:** ...

م: اول‌قالپاقلر اوطنڭ‌یاقتیسینی جییوب اوسته‌لگه کوبره‌ك توشرو اوچون قویلالر. یاقتی‌ده‌برنه‌رسه‌گه بەرلسه، ایکنچی یاقغه طابا بورلادر. قویاش یاقتیسینی کوزگی‌ایله ایکنچی‌یاقغه توشروب‌اویناغانڭز باردر. قویاش‌نوری‌ده کوزگیگه توشکاچ کیری بورلوب ایکنچی یاقغه توشه‌در.

ش: كۈزگى قارشندەغى نەرسەلرنك كۈزگى اچندە كورنولرى نى سببدن؟
م: آنى فنون جديده معلوماتينى اوقوغاندە بلۈرسز.

يلدرم صوغو. (صاعقه)

ياشننك بۈلۈطلر آراسندە بولغانى هيچ خوفلى توگلدر. چۈنكە آندن يير يۈزينە هيچ ضرر ايرشميدر. لكن بعض وقتدە زور بۈلۈطايله ييرنك اوزى آراسندەدە ياشن بولادر. قاى وقتدە ييرنك ايليكتريكگى بۈلۈطلرغە كوچە ياكە بۈلۈطلرنقينى يير اوزى طارتۈب آلادر. شول وقتدە چقغان ياالقن بيك خوفليدر. چۈنكە نيگە طوغرى كيلسە، شول نەرسەنى خراب ايتەدر. كشى وهيوانغە طوغرى كيلسە اوترەدر. يۈرطلرنى وآغاچلرنى ياندرادر. ياكە تيشۈب يا تتۈب واقلاب كيتەدر. بو حالگە ياشن صوغو ديلر. بو ياشن تركچە (يلدرم) ديب آتالادر. بو يلدرم گاها اۈى اچندە اويناب يۈرگان كبى يۈرۈب دە چغادر. اوزينە طوغرى كيلگان باقر، كۈموش ذاتلرينى ارتۈب كيتەدر. كشيگە ويانچقغە ضرر كترميچى يانچق اچنك گى آقچەلرنى ارتۈب كيتولرى دە واقع بولمشدر. يلدرم كوبسنچە منارەلر، آغاچلر، باغانالر، بييك مۈرجالر وتوبەلر كبى قالقۈب طۈرغان اۈچلى واۈزۈن نەرسەلرنى صوغادر. چۈنكە هر گەودەنك ايليكتريكگى اۈچلى ييرندن چيتكە آغادر. ييرنك ايليكتريكگى بۈلۈطقە كيتكاندەدە قالقۈب طۈرغان اۈچلى نەرسە آرقلى كيتەدر. يۈوش نەرسەلردن دە ايليكتريك تيزرەك اغادر. چۈنكە صو ايليكتريكنى بيك تيز كوچرەدر. شونك اۈچۈن ياغمۈر ياوغاندە يوشلەنگان آغاچ ومۈرجايانك طۈرو خوفليدر. اوسۈب طۈرغان آغاچلردن ايمەن كبى چەيرسز آغاچ خوفليدر. اما چەيرلى آغاچلرنى يلدرم كوب صوقميدر. چۈنكە آندى آغاچلرنك چەيرى ايليكتريكنى تيز كوچرميدر. اوزينە كيرەكلى ايليكتريكنى بۈلۈطلر چەيرلى آغاچلردن تيز آلا آلميلر. قوّتلى ياشنلر ياشنەگاندە آغاچ، مۈرجا، باغانا، واستينا بويلرندە طۈرو خوفليدر. طاو باشندە قالقوب يۈرودە قورقنچدر. چۈنكە اول وقتدە كشى اوزى ييرنك ايليكتريكگينى بۈلۈطقە كوچرو سببلى يلدرمغە صوغلو احتمالى بار. ياشن زماننده مۈرجادن، واستينادن چيتكەرەك كيتۈب بولمەنك اورتالغندە طۈرو معقولدر. ياشن ياشنەگان وقتدە باشقەيفەك ياولق ياكە كليونكە يابۈب طۈرو تييشليدر. چۈنكە بۈنلر ايليكتريكنى تيز كوچرمەولرندن بۈلۈطقە دە تيز بيرميلر. وبۈلۈطلردەغى ايليكتريكنى دە تيز

قبول‌ایتمیلر. یاشن ییرنڭ اورتالغنده خط استوا تیره‌لرنده یل بوینچه هر کون بولغان‌کبی بیك یش‌بولادر. قش کونلرنده‌بولمی قالمیدر. بزنڭ روسیه‌ده فاتی یاشنلی یاغمورلر جاینده اون اون بیشدن آرتق بولمیدر.

یلدرم صاقچیسی. (گروموئوتؤود)

ش: یلدرم صوغودن صاقلانو اوچون بربر عمل یوقمی؟

م: بار. زور مناره ویورطلرنی یلدرمدن صاقلار اوچون «یلدرم صاقچیسی» دیگان بر چبق قویالر. **ش:** اول نیچك بولا ؟

م: یلدرم‌صاقچیسی بر نیچه‌صاژین اوچلی‌تیمر چبقدن عبارتدر. آنڭ‌اوچینی توبه‌گه برکتوب مناره‌دن‌اوزدروب کوککه‌قاراتوب‌قویالر. ایکنچی‌باشینی ایکی ساژین‌قدر قازوب کومر واغی‌ایله‌طوطرلغان بر قویوغه کوموب‌قویالر. اوشبو صاقچی، ئه‌یله‌نه‌سندن ۲۴ آرشین قدر ییرده‌گی نه‌رسه‌لرنی یلدرم صوغودن صاقلیدر. یاشن زماننده ییرنڭ ایلیکتریکی بولوطقه شول تیره‌دن کینه‌رگه طوغری کیلسه، مذکور تیمر چبق آرقلی کینه‌رگه مجبور بولادر. چونکه‌اول‌تیره‌ده ایڭ‌اوچلی نه‌رسه‌وایلیکتریکنی ایڭ‌تیز آغزاطورغان‌ذات شول‌تیمر بولادر. بولوط ایلیکتریك‌صوراب‌شول‌تیره‌گه یاقنلاشقانده مذکور صاقچی ییرنڭ ایلیکتریکینی بیك‌تیز گنه طابشرادرده بولوطنڭ‌غوغاسی‌باصلادر. اگرده‌بولوط صبرسزلانوب ییرنڭ‌ایلیکتریکینی صوراباشلاسه‌ده یلدرمی شول چبقنی‌غنه صوغادر. مناره وبناغه ضرری‌تیمیدر. زور شهرلرده‌الوغ مناره‌لرنڭ‌کوبسینه‌بوصاقچی‌قویلادر. ستانبولده هر زور مسجدنڭ یاننده صاقچیسی باردر. دیکز پاراخودلرینڭ هر برسنده بره‌ر صاقچی قویلغان بولادر.

ایلیکتریك ماشیناسی.

ش: ایلیکتریکنڭ کشیلرگه فائده‌سی بارمی یاکه هیچ یوقمی؟

م: بار. بیك کوب. حاضر بوزمانده ایلیکتریك قوّتی‌ایله بیك فائده‌لانالر. ایلیکتریك قوّتی‌ایله شالتری‌طورغان شالتراوق یاصیلر. ایلیکتریك قوّتی‌ایله یانوب بیك ماتور نوربیره طورغان لامپا وفانارلر یاصیلر.

ایلیکتریك قوّتی‌بعض‌کارخانه‌لرده هرتورلی‌ماشینالرنی‌ئه‌یله‌ندره. زور شهرلرنڭ اورامنده‌تیمر یول آربالرینی (ڤاگونلرنی) ده‌ایلیکتریك قوّتی‌یورته. ایلیکتریك‌قوّتی تورلی‌آورولرنی دوا قیلو اوچون‌ده استعمال قیلنا، شهردن

شهرگه تیمر چبقلر بوینچه تیلیگراف خبرلری ده ایلیکتریك قوّتی ایله یوریلر. زور شهرلرده بر یورطنڭ کشی ایکنچی یورطده غیلر ایله تیلیفون آرقلی سویله شوده ایلیکتریك قوّتی سایه سنده در.

ش: اول ایلیکتریك قوّتینی قایدن چغارالر. آنی نیچك کوبه یته لر؟

م: ایلیکتریك قوّتی تورلی روشده تورلی ذاتلردن حاصل ایتله در. بر تورلی ماشینا ایله ده ایلیکتریك حاصل ایته لر. ینه اوزینه مخصوص یاصالغان خزینه لردن ده ایلیکتریك قوّتی پیدا بولا. **ش**: ایلیکتریك ماشیناسی نیچك بولا؟

م: ایلیکتریك ماشیناسی زور بر توگه رەك پیالا ایله بر قارش قدر باقر طایاقدن عبارتدر.

توگه رەك پیالا بر صاب ایله ئه یله ندرلگان زمانڭ ایکی یاغی ده تیری مندەرلرگه تیییوب اشقولوب یوری. اول تیریلرگه کوکردلی یا که توتیالی کونه صووی صلانغان بولا. شول سببدن پیالاده همان ایلیکتریك کوبه یه. باقر طایاق بر اوچی ایله پیالاغه یاقن غنه طورا. شول سببدن پیالانڭ ایلیکتریکی همان آڭا کوچه بارا. باقر طایاقنڭ ایکنچی اوچی شارکبی چوقمارلی ایتوب یاصالغان بولا. شول سببلی آنده غی ایلیکتریك هواغه تیز آغوب کیته آلمی. همان اوزنده جییلا بارا. (اگرده اوچلی بولسه، ایدی بیك تیز آغوب بته ر ایدی) توگه رەك پیالانی نی قدر کوب ئه یله ندرلسه، باقرنڭ چوقمارنده ایلیکتریك شول قدر کوب جییلا. اگرده ایلیکتریکلی زماننده آنی بر کشی قولی ایله طوتسه، یالقن وطاوش چغا. ته نی چتردی هم قالتری. بیگرەك قوّتلی بولغانده یغلوب کیته. (بالالرغه آندی نه رسه لرگه قول تییورگه یارامی. ایمگه نو احتماللری بار.)

بو ماشینانی آیاقلرینه پیالا داغا قویلغان بر اوسته لگه برکته لر. یوقسه اوسته ل آرقلی ایلیکتریك ایدەنگه وآندنییرگه آغا. باقر چوقمارغه جییلمی. پیالا آرقلی ایسه، ییرگه اوته آلمی. آورولرنی دوا قیلو اوچون ایلیکتریك ماشینالرینی استعمال قیلالر. اول ماشینالرنڭ باشقه تورلی روشده یاصالغانلری ده بولادر. ایلیکتریك قوّتی جییلا طورغان چوقمار (آکومولاتور) دیب آتالادر.

ایلیکتریك خزینه‌سی. (ایلیمینت وباتاریه)

ش: ایلیکتریك خزینه‌سی نیچك بولا؟

م: ایلیکتریك خزینه‌سی‌ده تورلیچه یاصالادر. اول خزینه‌ده ایلیکتریك قوّتی باقر، توتیاقالایی(تسینك)، کومر کبی بر نه‌رسه‌نی آچی بر صونك زهری ایله آشاودن حاصل بولادر. مثلا باقر، وتوتیا قالایلرینی هم پوستاو کیسه گینی توگه‌ره‌کله‌ب کیسوب بر چبقغه‌تزه‌رگه کیره‌ك. پوستاوذاتینی سرکه، نیشاطرصووی یاکه کوکردآچیسی کبی بر آچی صوغه مانوب یووشله‌ب تزه‌رگه کیره‌ك. ایڭ آسقه باقر، آندن صوڭ پوستاو، آندن صوڭ توتیا، آندن صوڭ ینه پوستاو، آندن صوڭ ینه باقر ایتوب نوبتله‌ب تزه‌رگه کیره‌ك. آخرده ایڭ اوستده توتیا قالایی بولورغه کیره‌ك. بوندن بر قارش اوزونلغنده کچکنه بر باغانا حاصل بولور. ایڭ آستندغی باقر ایله ایڭ اوستده‌گی توتیاغه بره‌ر باقر چبق برکتورگه کیره‌ك. پوستاو کیسه کلرنده‌گی آچی صونڭ زهرندن باقرغه برکتلگان چبقده پیالا ایلیکتریگی وتوتیاغه برکتلگان چبقده گه‌رەبه ایلیکتریگی حاصل بولور.

اگرده ایکی چبقنڭ اوچلری بر برسینه یاقن کیترلسه، یالقن چغار. چونکه عاشق ایله معشوق برگه قاوشالر. شول روشچه بو خزینه‌دن ایکی تورلی ایلیکتریك حاصل بولور. بوندی خزینه‌گه (ۋولتا باغاناسی) دییلور.

ینه بوندی خزینه‌لرده بولا: بر پیالا استاکانغه کوکرت آچیسی یاکه نیشاطر صووی صالالر. انڭ اچینه توتیاقالایندن بوگوب یاصالغان بر کوپشه اوطورتالر. آنڭ آچینه چولمه‌ك بالچغندن یاصالغان ایکنچی استاکان اوطورتالر یالتراوقسز بولغانلغندن اول چولمه کنڭ اچینه آقرن آقرن‌غنه آچی صو اوتله‌شه. چولمه‌ك استاکان اچینه کوکس اسملی کومر ذاتندن بر طایاق یاکه باقر طغوب قویالر. آچی صونڭ زهری ایله کومر طایاغنده پیالا ایلیکتریگی توتیاقالاینده گه‌ره ایلیکتریگی حاصل بولا. اگرده بونلرغه برار باقر چبق برکتلسه ایلیکتریکلری شول چبقلرغه آغا. اول چبقلرنڭ اوچلرینی بر برسینه یاقن کیترلسه: یالقن چغا. چونکه ایکی ایلیکتریك برکه کورشه‌لر. بر خزینه‌دن گنه کوب قوّت چقمی. شونڭ اوچون بر نیچه خزینه‌نی برگه طوتاشدروب قویالر. اول وقتده برنچی خزینه‌نڭ کومر چبغینی ایکنچی خزینه‌نڭ توتیا چبغینه وبرنچینڭ توتیا چبغینی ایکچینڭ کومر چبغینه طوتاشدرالر. اوچنچی ودورتنچی خزینه‌لرنی‌ده شول روشچه قوشالر.

بر برینه طوتاشقان بر نیچه خزینه نك مجموعی (باتاریه) دیب آتالا. باتاریه دن چقغان ایلیکتریك شول قدر قوّتلی بولادرکه بر برسینك قوللرینی طوتوب طورغان بر نیچه کشینی قالترااتادر. بیگره ك قوّتلی بولغانده حاللرینی بتروب اول کشیلرنی آیاقلرندن یغادر.

ایلیکتریك یاقتیسی. (گالڤانی آغشی.)

ش: ایلیکتریك یاقتیسی نیدن بولا؟

م. خزینه لردن ایکیگه آیرلوب ایکی چبقغه طارالغان ایلیکتریکلر چبقلرنده تیك طورالر. اگرده شول چبقلرنك اوچلرینی برگه کورشدرلسه، چبقلر ایلیکتریکلرینی بربرسینه بیرشه لر. چونکه پیالا ایلیکتریکلیسی گه رەبه ایلیکتریگینه محتاج. گه رەبه ایلیکتریکلیسی پیالانقینه محتاج. خزینه لردن ایلیکتریك کیلگان صاین چبقلر آراسنده آلش بیرش دوام ایته. هر چبق اوز ایلیکتریگینی بیره. ایبته شینکینی آلا. بو یورش وبو آلش بیرش (گالڤانی آغشی) دیب آتالا. اگرده ایکی چبقنك اوچلرینه کومر ذاتی قویلوب بربرسینه یاقن کیترلسه، بیك یاقتی بر نور چغا. زور شهرلرنك اوراملرنده ایلیکتریك فانارلرینك یاقتیسی اوشبو یاقتیدر. اول فانارلرده ایکی تورلی ایلیکتریکلی ایکی کومر قارا قارشی کیلوب طورالر. اول کومرلرگه ایلیکتریك قوّتی ایلیکتریك استانسیه سندن (کارخانه دن) کیلوب طورا

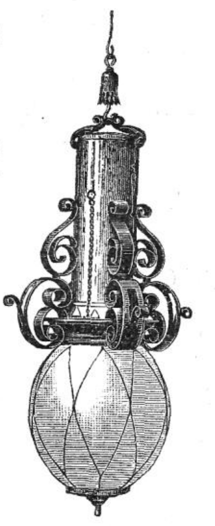

اگرده ایلیکتریك آغشی آق آلتون چبق آرقلی یاکه بامبوك اسملی آغاچنك یوکه سی آرقلی کیتسه، هر ایکیسی آب آق اوت توسلی بولالر. یورطلرغه کرتله طورغان ایلیکتریك لامپالری اوشبو یاقتی ایله نور بیره لر. پیالا ششه لرنك اچنده بو کلوب طورغان آق یب بامبوك یوکه سیدر. یاکه آق آلتون چبغیدر. اول ششه لرگه ده ایلیکتریك قوّتی ایکی چبق ایله استانسیه دن آغوب کیلوب طورادر.

مقناطیس. (قوّهٔ جاذبه)

م: ایلیکتریك آغشی ایله تورلی روشده فایده‌لانالر. اگرده قوروقچسز بر تیمرنی یفه‌ك ایله چورنالغان بر باقر چبق ایله چورنالسه، اول چبقنك بر باشی پیالا ایلیکتریگینه ایکنچی باشی گه‌ره‌به ایلیکتریگینه طوتاشدرلسه، شول تیمر مقناطیس بولا. یعنی تیمر ذاتلرینی اوزینه طابا طارتا باشلی. **ش**: مقناطیس نه‌رسه؟
م: مقناطیس دیب قوّهٔ جاذبه‌لی، یعنی باشقه تیمرلرنی اوزینه طارتوب کیتره طورغان تیمر طاشینه ئه‌یتله. تیمر طاشلرینك همه‌سی مقناطیس بولمی. هواده، یلیده اوزاق طورغانلری‌غنه مقناطیس‌دیب آتالا. چونکه‌شوندیلری‌غنه تیمر ذاتلرینی طارتالر. **ش**: تیمر طاشی قایده‌بولا؟
م: زور طاولرده بولا. روسیه‌ده اورال طاونده بیك کوبدر.
ش: آندن نی یاصیلر؟
م: تیمر طاشندن تیمر یاصیلر: زور میچلرده یاندروب تیمر چغارالر.
ش: مقناطیس طاشلری ایله نی قیلورغه ممکن؟
م: آنك‌ایله مقناطیس‌قوروقچی‌یاصارغه‌ممکن اگرده مقناطیس طاشی بر تیمر ذاتینه‌تیسه، اول‌تیمرده شول‌ساعت مقناطیس بولا. تیمر ذاتلرینی طارتا باشلی. لکن مقناطیس‌طاشندن چیتکه آلنسه، مقناطیسلغی‌شول‌ساعت بته. هیچ‌بر نه‌رسه‌نی طارتا آلمی. مقناطیس طاشینه تیبرلگان قوروقچده مقناطیس‌بولا. لکن تیمر ایله‌قوروقچنك آیرماسی‌بار. قوروقچ برکره مقناطیس‌بولغاچ مقناطیسلغینی‌تیمر کبی تیز طاشلامی. همان اوزنده طوتا. مقناطیس طاشی یانندن آلنغاچ‌ده قوّهٔ جاذبه‌سی بتمی.
„ مقناطیس دوغاسی ‟ اسمنده بالالر اوینچغی ایتوب صاتلا طورغان مقناطیسلر قوروقچدن یاصالغانلردر. **ش** قوروقچ نه‌رسه؟
م: قوروقچ‌دیب کومر قاتشقان تیمر گه ئه‌یتله. ترکیچه آگا (پولات) دیب‌ده ئه‌یته‌لر. مقناطیس یاصار اوچون قوروقچنك‌ده صوغارلغانی یاخشی بولا.
ش: قوروقچنی نیچك ایتوب صوغارالر؟
م: قب‌قزل بولغانچی بیك‌قاتی قزدره‌لرده کینه‌تدن صوغه‌طغالر. شولای ایتو صوغارو بولا.
ش: قوروقچنی‌بولای صوغارونك نی فائده‌سی بار؟

م: صوغارلغان قوروچ بیك قاتی بولا. آنی شونك اوچون صوغارالر.

تیمر چیلرنك پچاق وبالتا یاصاغاننینی کورگانکز باردر. آنلر هر وقت پچاق وبالتانك سونگی وسویمه نلرنك یوزلرینه (کیسه طورغان قریلرینه) بر آز قوروچ قویالر. چونکه تیمر اوزیگنه بیك یوموشاق بولا. بیك تیز اوتمسله نه. قوروچلاغاندن صوك پچاقنی ده بالتانی ده اوّل قزدروب صوکره صوغه صالوب صوغارالر. صوغارلغان پچاق وبالتالر بیك اوتکن بولالر. چونکه قوروچلری بیك قاتقان بولا. نه‌رسه‌لرنی کیسو ایله تیز اوتمسله نمیلر، شمارمیلر.

ش: مقناطیس دوغاسی ایله نی قیلالر؟

م: مقناطیس دوغاسی تیمر ذاتینی اوزینه طارتوب یابشدرا. قوّتلی مقناطیس دوغاسی ایله ته‌نکه کروب قادالغان اینه‌لرنی ده آلوب بولا. اول دوغالرنك اوینچق ایتوب یاصالغان کچکنه‌لری ده اینه‌لرنی اوزلرینه یابشدرالر.

برکره مقناطیس دوغاسینه یابشقان اینه اوزی ده مقناطیس بولا. چونکه اینه‌لرده ده قوروچ بار. مقناطیسلانغان اینه‌لرده ایکنچی اینه‌لرنی اوزلرینه یابشدرالر. مقناطیسنك تیمر طومر ذاتینی طارتووی بیك عجب. کاغد، قوماچ یوقا طاقتا، پیالا وقالای آرقلی ده طارتادر. بر قالاینك اوستینه اینه قویکز. آستینه مقناطیس دوغاسی تییروب یورتکز. دوغا قای طرفقه بارسه، اینه ده شول طرفقه کیته‌ر. مقناطیسلانغان ینه ده بیك عجب. اگر ده شوندی اینه نك اورتاسینه یفه‌ك یب به‌یله‌ب آسوب قویلسه، بر باشی تون یاغینه تیمر قازق یولدزینه طابا قاراب طورر. ایکنچی باشی توش یاغینه طابا قاراب طورر. نی قدر آوشدرلسه ده، همان اوزی تله‌گانچه طورر.

ش: اول نی سببدن؟

م: مقناطیسلانغان قوروچنك قوّهٔ جاذبه‌سی ایکی باش باشنده بولادر. اورتاسنده بولمیدر. ایکی باشنده‌غی قوّهٔ جاذبه‌لرده بر برسینه باشقه‌در. برسی تون یاق مقناطیسی دیب، ایکنچیسی توش یاق مقناطیسی دیب آتالادر. چونکه آسوب قویغاچ هر وقت برسی تون یاغینه ایکنچیسی توش یاغینه قاراب طورادر. ش: نی اوچون آلای بولا ایکان؟

م: بونك سببی شول: یر توگه‌ره‌گی اوزی ده مقناطیس کبیدر. تون یاغنده‌غی اوچنده ده، توش یاغنده‌غی اوچنده ده، قوّهٔ جاذبه‌لر باردر.

مقناطیسلی اینه‌نڭ برطرفینی ییرنڭ تون یاق اوچی ایکنچی طرفینی توش یاق اوچی طارتادر.

„ قبله‌نما “ یاکه „ کامپاس “ دیب آتالا طورغان قورالر شول سر ایله یاصالمشلردر.

کامپاس. (قبله‌نما)

ش: کامپاس نه‌رسه؟

م: کامپاس دیب ساعت روشنده توگه‌رەك ایتوب یاصالغان بر صاوتقه‌ئه‌یتله. بوصاوتنڭ اورتاسنده قسقاغنه بر اینه باصوب طورادر. آنڭ اوستینه ایکی باشی‌ده اوچلی یاتسی برقوروچ صالنغاندر. اول قوروچنڭ اورتاسی آزغنه چوقرلی. آنی شول چوقری ایله باصوب طورغان‌اینه‌گه کییرتوب قویالر. صاوتنڭ اوستی پیالاقاپقاچ‌ایله یابلغاندر. اول‌پیالا اینه اوستنده‌گی قوروچقه تییه‌ر، تیمس بولوب‌قنه‌طورادر. اینه‌گه کییرتلگان یاتسی‌قوروچ‌بر مقناطیسقه تیبرلوب مقناطیسلانغان بولادر. شونڭ اوچون هروقت آنڭ قارا باشی‌تون یاغینه‌طابا آق‌باشی کون‌یاغینه طابا قاراب سلکنوب طورادر.

ش: اول کامپاس نی اشکه یاری؟

م: کامپاس‌ایله بولوطلی کونلرده وتونلرده‌دنیانڭ طرفلرینی‌بلوب بولا. اگرده کامپاس بولماسه ایدی، بولوطلی تونلرده دیڭزلرده یوری آلماسلر ایدی. قای طرفقه طابا قاراب بارونی دیڭز پاراخودلرنده شول کامپاسقه قاراب بله‌لر. کامپاس‌ایله نماز اوقواوچون قبله‌نی‌ده طاوب بولا. شونڭ اوچون مسلمانلر یولغه چقغانده هر وقت بر کامپاس آلوب یوریلر. بولوطلی وقتلرده قبله‌نی شول کامپاس ایله طاوب نماز اوقیلر.

شول‌سببدن کامپاس مسلمانلر آراسنده „قبله‌نما“ دیب آتالادر. فارسیچه قبله کورسه‌توچی دیگان سوزدر.

ش: کامپاس‌ایله‌قبله‌نی نیچك‌طابالر؟ اول‌همان‌قبله‌طرفینه طابا قاراب طورمی طورغاندر ایچ!

م: کامپاس تلینڭ آق باشی آرخانگیل، کوستراما، تامبوف، طارابزون، ودیاربکر شهرلری کبی مکهٔ مکرمه ایله بر درجه‌ده یعنی (۵۷) نچی درجه‌لرتیره‌سنده بولغان شهرلرده همان‌قبله طرفینه طابا قاراب

طورا. باشقه شهرلرده همان توش یاغینه طابا قاراب‌طورا. توش یاغی قایده ایکانینی بلگاچ هر‌ییرده قبله‌قای طرفده ایکانینی بلوب بولا.

ش: بولوطلی وقتلرده دنیانڭ طرفلرینی کامپاس ایله بله‌لر دیدڭز. آیاز وقتلرده دنیانڭ طرفلرینی نیدن بله‌لر؟

م: آیاز کونلرده دنیانڭ طرفلرینی قویاش یوروشی ایله بله‌لر. بولوطسز تونلرده یولدوزلر کورنه. تیمر قازق یولدزی ایله‌ده دنیانڭ هر طرفینی بلوب بولا. چونکه اول یولدز هر‌وقت تون یاغنده‌غنه طورا. هیچ اورنندن آوشمی. **ش**: تیمر قازق یولدزی قایسی یولدز؟

م: ییدیگان یولدزی دیگان زور یولدزلرنی بله‌طورغانسز. آنه شول یولدزلرنی بلسه‌ڭز، شونلر ایله تیمر قازق یولدزینی‌ده طابارغه ممکن. چونکه تیمرقازق یولدزی هر‌وقت ییدیگان یولدزینڭ تو بی طوغرسنده طورادر. ییدیگان یولدزینڭ توبنده ایکی یولدز باردر. کیچکی ساعت طوغزلرده‌اول‌ایکی یولدز کو بسنچه‌ نق‌تون‌یاغنده‌بولالر. برسی آستده‌ایکنچیسی اوستده بولا. کیچ ساعت طوغزده شول یولدزلرنڭ ایکی آراسی قدر بیش اولوش یوغاری طابا تیمر قازق یولدزی طورادر. تیمر قازق یولدزی بیك تو به‌ن توگلدر. تون یاغینه طابا قاراب طورغانده‌قاشنی‌کوته‌روب قاش آستندن قارامیچی کورنمیدر. تیمر قازق یولدزی اوزی هیچ قوزغالمی. همان بر اورنده طورادر. اما آنڭ ئه‌یله‌نه‌سنده‌گی‌یولدزلرنڭ همه‌سی برنڭ کوزگه ئه‌یله‌نگان توسلی کورنه‌لر. هر قایوسی ته‌ولك صاین تیمر قازق تیره‌سندن‌ئه‌یله‌نوب چغالر. تیمر قازقه یاقن ایکی یاقتی یولدز باردر. آنلر گویا تیمر قازغه به‌یله‌ب قویغان نه‌رسه کبی ئه‌یله‌نوب یوریلر. شونڭ اوچون بابالرمز اول یولدزلرنڭ برسینی „آق بوز آت“ دیب ایکنچیسینی „ کوك بوز آت “ دیب آتاغانلر. اول ایکی یولدز ایله تیمر قازق آراسنده ینه دورت یولدز باردر. بارسی برگه کچکنه ییدیگان دیب آتالادر. الوغ ییدگان یولدزلری علم هیئتده « زور آیو » دیب کچکنه ییدیگان یولدزلری «کچکنه ایو» دیب آتالادر.

تیلیگراف.

ش: تیلیگراف خبری‌ده ایلیکتریك قوّتی ایله یوری دیگان ایدکز . اول نیچك یوری؟

م: الوغ یوللرده تیلیگراف باغانالری بوینچه صوزلغان تیمر یا باقر چبقلرنی کورگانگز باردر. بو چبقلر ترقی ایتکان مملکتلرده هر شهر آراسنده باردر. تیمر یوللرنك بوینچه‌ده بو چبقلر صوزلمشدر. هر استانسیه‌ده ۋا گونلر کیلوب یتەس بورون قای وقت کیلوب یته‌چگینی شونك ایله چاماالاب بلوب طورالر. چونکه هر استانسیه اوزندن ۋا گونلرنك چغوب کیتکانینی آلده‌غی استانسیه‌غه تیلیگراف ایله خبر بیروب طورا. **ش**: اول خبر چبق آرقلی نیچك یوری؟

م: چبق آرقلی خبر یورمی، ایلیکتریك قوّتی گنه یوری. لکن اول قوّتنی خبرنك حرفلرینه قاراب چاماالاب یبه‌رەلر.

ش: ایلیکتریك قوّتی بولنوب بولنوب بارا میکاننی؟

م: شولای. بولنوب بولنوب بارا تیلیگراف استانسیه‌لرینك هر برنده ایلیکتریك ماشیناسی بار. اول ماشینالرده ایلیکتریك قوّتی جییلوب تیك طورا. بر شهردن ایکنچی شهرگه صوزلغان چبقنك باشینه شول ماشینانك چبغی تییرلمه‌سه، صوزلغان چبقلرده هیچ بر قوّت بولمی. اگرده بر شهرده‌گی ماشینانك چبغی ایکی آرادەغی چبقنك باشینه تییرلسه، ایلیکتریك قوّتی چبق بوییچه ایکنچی شهرگه بیك تیز باروب یته. آنك کیلگانی هر استانسیه‌ده بیك تیز طویلا. چونکه هر استانسیه‌ده ایکنچی استانسیه‌لردن کیلگان قوّتنی طویا طورغان ایکنچی ماشینالر بار. قوّت کیلو ایله شول ماشینا سلکونه وطاوشلانا باشلی.

ش: اول نیچك سلکونه؟

م: ایلیکتریكنك عجب بر خاصیتی بار. اگرده بر قوروچسز بر تیمر یانندن اوزوب کیتسه، اول تیمر شول ساعت مقناطیس بولا. یانندەغی تیمرلرنی طارتا باشلی. هر استانسیه‌ده چیت شهردن کیلگان چبقلرنك باشی بر تیمر طوقماقغه چورنالوب طورا. اول طوقماقنك یاننده بر تیمر (سیرتمه) کویه‌نته بار. اول کویه‌نته‌نك بر باشی قلملی برسی قلمسز. قلمسز باشی طوقماققه یاقن کیلوب طورا. قلملی باشی بر کاغدکه یاقن کیلوب طورا. چیت شهردن کیلگان چبقنك باشینه ایلیکتریك قوّتی کیلگاچ‌ده تیمر طوقماق مقناطیس بولا . مقناطیس

بولغاچده تیمر کۉیه نته نی طارتا. شول سببدن کۉیه نته نڭ قلمسز باشی جۉیکه لۉب طوقماقغه تییه . قلملی باشی کاغدگه تییه . ایلیکتریك قوّتی بتکاچده طوقماق کۉیه نته نی اچقندرا. قلمده کاغددن آلنا. شول وقت کاغدگه قلمنڭ تۉرتووندن بر نقطه تۉشکان بولا. چۉیکه قلمنڭ اۉچی هر وقت مایلی قاراغه بویالۉب طۉرا. کاغدگه اثری تۉشمی قالمی.

تیلیگراف الفباسی.

ش. نقطه تۉشو ایله گنه خبرنی نیچك بلەلر؟

م: کاغدکه هر وقت نقطه‌غنه تۉشمی. ایلیکتریك‌نی چبقغه اۉزاغراق تییرۉب طۉرلسه، صزق‌ده تۉشه. چۉنکه کۉیه نته یانںده کاغد تیك طۉرمی. ایلیکتریك قوّتی کیلەباشلاغاچده برچارق ایله ئه‌یلەنۉب طۉرا. شول سببدن کاغدگه قای وقت نقطه اورنینه قسقاغنه صزق‌ده تۉشه .

ش: صزق ایله‌گنه‌ده خبرنی بلۉب بولمی طۉرغاندر ایچ؟

م: بلۉب بولا. چۉنکه هر نقطه وهر صزق بر حرفکه اشاره بولا. مثلا بر نقطه بر حرفکه اشاره بولا. ایکی اۉچ، دورت نقطه‌لر یه‌نه‌شه بولسه‌لر، ینه ایکنچی حرفلرگه اشاره بولالر، صزقلر ینه باشقه حرفلرگه اشاره بولالر . تیلیگراف استانسیه‌سنده طۉروچیلر اول نقطه وصزقلرنڭ قایسی حرفلرگه اشاره بولغانینی بیك بلەلر. شول حرفلرنی یازۉب قاراب نیندی سوز ونیندی خبر کیلگانینی بیك تیز آڭلیلر . نقطه وصزقلر آنلر قارشنده الفبا حرفلری کبی بیك بیلگیلی. نقطه وصزق حرفلرینه „تیلیگراف الفباسی“ دیلر.

ش: تیلیگراف الفباسی نیچك بولا؟

م: الفبا حرفلرینڭ هر برسی اورنینه تیلیگراف اۉستالری نقطه وصزقلر ایله بر‌ور علامت یاصاغانلر. اول علامتلر آنلرغه گویا حرف کبی کورنه‌لر . مثلا تیلیگراف الفباسی اۉشبو آلده‌غی شکللرده بولا .

تیلیگراف الفباسی ترکچه :

ا .-	خ ..	ص --.	ك گ ڭ -.--
ب ...-	د .---	ض --.-	ل --..
پ -.-.	ذ -.-	ط .-.	م ----
ت -..	ر .-..	ظ ...	ن ---.
ث .	ز --	ع -	و .-.-
ج ..-.	ژ ---.	غ ..-	ۋ -.
چ --.	س -.	ف ...-	ی ..--
ح	ش ---	ق -..-	

ش: بو اشارەلر ایله خبرنی نیچك آڭلاب بولا؟

م: مثلا: (سلامت کیلدم) دیگان خبر تیلیگراف کاغدینه اۇشبو روشدەتۇشەدر.

- . ◆ ، - - - - ، . - ، - - . . ، - .

❀ - - - - ، . - - - ، - - . . ، . . - - ، - . -

ایمدی بوزمانده تیلیگراف ماشینالری اوزگەردی . زور شهرلرده نقطه وصزقلردن باشقه طوب طوغری حرفلری باصا طۇرغان ماشینالرده باردر. اول وقتده سلامت کیلدم دیگان سوز کاغدگه اۇشبو روشده تۇشەدر: (س ل ا م ت ـ ك ی ل د م) .

ایلیکتریك شالتراوغی.

ش: ایلیکتریك شالتراوغی نیچك بولا؟

م: اولده تیلیگراف کبیدر. آنڭده ایلیکتریك قوّتی تۇیمەنی باصقاچ برچبقدن ایکنچی چبقغه کوچەدر. اول ایکنچی چبقنڭ باشی برتیمر طوقماقغه چۇرنالغاندر. ایلیکتریك قوّتی کیلگاچده طوقماق مقناطیس بولۇب بر تیمرنی طاراتادر . اول تیمرنڭ چۇقمارلی اۇچی برقڭغراوغه تییەرتیمس طۇرادر. تیمر طارتلۇب طوقماقغه یابشقاچ چوقمارلی باشی قڭغراوغه تییۇب شالتراتادر.

ش: ایلیکتریك شالتراوغـی قالتری قالتری قات قات شالتری . اول نی سببدن بولا؟

م: طوقماقغه یا بشقان تیمر یا بشقاچده کیری چیگه‌در . طوقماق آنی طاغی طارتوب آلادر. اول طاغی چیگه‌در. شول سببلی طاوش قات قات چغادر.

ش: اول تیمر طوقماقغه بر یا بشقاچ طاغی نی سببدن کیری چیگه‌در؟

م: چونکه چوقمارلی تیمر طوقماقغه کیلوب یا بشقاچ ایلیکتریك قوّتی آنڭ اوزی آرقلی یوری باشلی . طوقماقغه چورنالغان چبقده ایلیکتریك قالمی . طوقماقغه چورنالغان چبقده ایلیکتریك بتکاچ طوقماقده مقناطیسلق‌ده بته . شول سببدن تیمرنی طارتوب طورا آلمی . تیمر اچقنا. اول تیمر طوقماقدن اچقنغاچ ایلیکتریك قوّتی ینه چورنالغان چبققه کوچه . چبق ایلیکتریکله‌نگاچ طوقماق ینه مقناطیس بولا. ینه تیمرنی طارتا. تیمر ینه کیلوب یا بشوب اوچینی ینه قنغراوغه بره. شول وقتده اوق ایلیکتریك شول تیمرگه ینه کوچه. چورنالغان چبقده قالمی. طوقماقده ینه مقناطیسلق بته. ینه تیمرنی اچقندرا. شول روشچه طوقماق مقناطیسلانغان صاین تیمرنی طارتا . تیمر کیلوب یا بشوغه ایلیکتریك آڭا کوچو سببلی طوقماقنڭ مقناطیسلغی طاغی بته. آنڭ مقناطیسلغی بتکاچده تیمر چیتگه کیته. اول کیتکاچده طوقماقنڭ قوّتی طاغی یا کارا· طاغی تیمرنی طارتوب آلا. قوّتی بتکاچ طاغی آنی اچقندرا. قات قات شالتراو شول سببدن بولا. تویمه‌سی نی قدر اوزاق باصوب طورلسه، شالتراوق شول قدر قات قات طاوشلانا. بر باصقانده قرق ایللی مرتبه شالتراب قالا . اوزاغراق باصوب طورلسه ، مڭ قات‌ده شالترار ایدی.

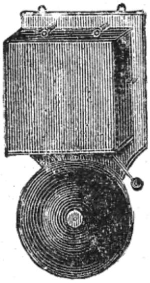

ایلیکتریك شالتراوغینڭ صورتی:

تیلیفون.

ش: شهرلرده بر اویدن ایکنچی اویلرده‌گی کشیلر ایله سویله‌شه‌لر. اول نیچك بولا؟

م: آلای سویله‌شو تیلیفون اسملی بر قورال ایله بولا.

ش: اول تیلیفون بر اویده‌گی سوزنی ایکنچی اویده‌گی کشینڭ قولاغینه نیچك ایشتدره؟

م: تیلیفون بر تیمر طایاقدن عبارتدر. اول تیمر طایاق باقر چبق ایله چورنالمشدر. باقر چبققه ایلیکتریك قوّتی کیلگانده تیمر طایاق مقناطیسلانادر . بو تیمر طایاقنڭ بر باشنده یوقا ویوموشاق‌قنه توگه‌رەك تیمر کاغد باردر. اول تیمر

کاغد تیمر طاباقغه تیه‌ر تیمس کنه طورادر. سویله‌شوچی کشی آوزینی شول کاغدگه قارشی کیتروب سویلیدر. آوزندن چقغان طاوش تیمر کاغدنی قالتراتادر. آنڭ قالتراوی تیمر طاباقنڭ مقناطیسلغینی قالترانادر. شول قالتراوق ایکی اوی آراسنده‌غی چبق آرقلی ایلیکتریك قوّتی ایله ایکنچی اویده‌گی تیمر طاباقغه ایرشه‌در. چونکه سویله‌شکان وقتده چبقده ایلیکتریك‌قوّتی همان یوروب طورادر.

ایکنچی اویده‌گی تیمر طاباق سوزنی طڭلاوچی کشینڭ قولاغی یاننده طورادر. سویله‌وچی کشینڭ آوزندن چقغان حرف صاین اوزی قارشنده‌غی تیمر کاغد قالتریدر. آنڭ اثری ایله طڭلاوچی کشینڭ قولاغی یاننده‌غی تیمر کاغدده قالتریدر. بر حرفنڭ قالتراوغی ایکنچی حرفنکینه هیچ اوخشامیدر. شول سببلی طڭلاوچی کشینڭ قولاغینه هر حرفدن حاصل بولغان قالتراوق اوزی‌توسلی بولوب ایشتله‌در. هر طاوشنڭ وهر حرفنڭ قالتراوغی شول درجه‌اوزینه مخصوص بولادرکه تیلیفوندن کیلگان طاوشنڭ کم طاوشی ایکانینی‌ده بلورگه ممکندر. یعنی کم سویله‌گانی طاوشندن طانلادر.

اوّلده طاوش اول قدر ایشتلمی ایدی. صوڭره تیلیفون یانینه (میکروفون) دیگان بر ماشینا قویدیلر. میکروفونلی تیلیفونلرده طاوش بیك آچق وصاف ایشتله‌در. **ش**: میکروفون نه‌رسه؟

م: آنی حکمت طبیعیه دیگان بر فننی اوقوغانده بلورسز. حاضرگه سزنڭ آڭا ذهنڭز ایرشمس. فقط شول قدر یسنی گنه بلڭز: میکروفون کچکنه طاوشنی زوروقاتی ایتوب ایشتدره طورغان بر قورالدر. کچکنه نه‌رسه‌نی زور ایتوب کورسه‌ته طورغان پیالا کوزلك (میکروسکوب) (خرده‌بین) دیب آتالادر. کچکنه وضعیف طاوشنی زوروقاتی ایتوب ایشتدره‌طورغان قورال (میکروفون) دیب آتالادر.

ایمدی بوزمانده تیلیفون اویلر آراسنده‌غنه توگلدر. کوب شهرلر آراسینه‌ده قویلدی. پیتربورغ ایله موسکوا آراسنده کوبدن باردر. قزان شهری ایله زویه مامادش، چیستای، لایش، اسپاش وته‌تش شهرلری آراسینه‌ده قویلدی.

ش: هر نیچك یولسه‌ده، تیمر جیق آرقلی طاوش ایشتلووی بیك عجب.

م: البتہ بیك عجب. لکن عجب بولسه‌ده بولمی طورغان اش توگل، بولاطورغان اش. بر نورلی تیلیفوننی قاترغی طوباللردن بالالرده یاصاب اوینیلر. آندن

دەطاوش ایشتله. **ش**. اول نیچك بولا؟

م: اوینچق تیلیفوننی ششەتوبی روشندەگی قاترغی طوبالدن یاصیلر . آنك توبینه قارنق کبی کییرلوب یاکغری طورغان برنەرسه یابشدرالر . اول قارنقنك اورتاسینی تیشوب بر یب طغالر. اول یبنی قارنقغه جیلم ایله نقلاب یابشدرالر. یبنك ایکنچی باشی ایکنچی طوبالدەبولا. اول طوبالغەده یبنی شول روشچه برکتەلر . ایکی طوبال آراسی اون سازین قدر بولا. آرادەغی یب طارتلوب کییرلوب طورسه، برطوبالنك اچینه قچقروب ئەیتلگان سوز ایکنچی طوبالغه ایلغان قولاقغه بیك یاکغروب ایشتله.

چونکه هوا آرقلی یورگانی کبی، طاوش دیگان نەرسه ، کییرلوب طارتلوب طورغان نەرسه آرقلی دەیوری. طاوش، چرمەگان بورەنه آرقلی دە بیك یاخشی یوری. بورەنەنك بر باشینه چیرتلسه، ایکنچی باشینه قویلغان قولاقغه بیك آچق یشتله. بورەنەنك اچی چرك توگللگینی بلو اوچون شول روشچه چیرتوب قاریلر .

صودە طاوشنی کوچرەء صواچندەایکی طاش بر برسینه بەرلسەلر، طاوشلری صوغه چوموب طورغان کشیگه ایشتله. صونك طشندەغی کشیگه ایشتلمی.

طاوش ، یاقتی وایلیکتریك حقندە بلورگه تیشلی بولغان معلومات بیك کوبدر. قالغانینی «فنون جدیدە» مجموعەسندە اوقورسز.

تیمر یول و ۋاگونلر.

ش: تیمر یول نیندی یول؟

م: تیمر یول، آربالرنك کوپچەکلری یوررور اوچون تیگزلەنگان ییرگەتزلگان اوزونچەتیمر کیسەکلرندن عبارتدر. آربالرنك ایکی طرفدەغی کوپچەکلری اوچون ایکی قات ایتوب تزلورلر. **ش**: تیمر یوللردە نیندی آربالر یوریلر؟

م: اوی وآنبار روشندە قسالی وتوبەلی ایتوب اشلەنگان آربالریوریلر. آندی آربالر « ۋاگون » دیب آتالورلر.

ش: تیمریول ۋاگونلری نی قوّتی ایله یوریلر؟

م: آت قوّتی ایلەده یوریلر ، پارقوّتی ایله یوری طورغانلری دە کوب . ینه بوزماندە ایلیکتریك قوّتی ایله یوری طورغانلری دە چقدی.

ش: آت ایله یوری طورغانلری نیچك یوری؟

م: نق عادتی آرباکی یوری. ڤاگوننڭ آلدینه ایکی آت جیگەلر. آنلرنی قووالر. آنلر طارتقاچ ڤاگون‌ده بارا.

ش: ڤاگونلر پار قوّتی ایله نیچك یوریلر؟

م: پاراخود کبی یوریلر. پاراخودنڭ کوپچەکارینی ئەیلەندرگانی کبی، پار تیمریول ڤاگونلرینڭ کوپچەکارینی‌ده ئەیلەندره. بوننڭ اوچون بر ڤاگوننی میچلی وقازانلی ایتوب حاضرلیلر. پار ماشیناسینی‌ده شول ڤاگونگه قویالر. پار قوّتی ایله شول ڤاگوننڭ کوپچەکلری ئەیلەنەلر.

کوپچەکاری تەگەرەگاچ ڤاگون ایرکسز بارا. ماشینالی ڤاگون بارغاچ آنگا طاغلغان باشقه ڤاگونلرده بارالر. ماشینالی ڤاگون هروقت آلدن یوری. کشی اوطورا طورغان هم یوك تویەله طورغان ڤاگونلر آرتقه طاغلغان بولالر. ماشینالی ڤاگون «لوکوماتیف» دیب آتالا.

حاضر بوزمانده هربر مشهور شهرلرنڭ اراسینه تیمر یوللر صالنمشدر. بوشهرلرنڭ آراسنده هر کون بر نیچه مرتبه کون‌تون ڤاگونلر یوروب طورالر.

روسیه‌ده‌ده تیمر یوللر بیك کوبدر. قزاندن موسکوڤاغه قدر وآندن پیتربورغغه قدر تیمر یول ایله ایکی کونده باروب یتو ممکندر. روسیه‌نڭ هربر الوغ شهرلرینه تیمریول طارالمشدر.

حاضرده استانبولدن قدس‌شهرینه وآندن مدینهٔ منوّره‌گه وآندن مکهٔ مکرمه‌گه قدر تیمر یول اشلەندی. ایندی بو زمانده حجگەده تیمر یولغه اوطوروب بارا باشلادیلر.

ایلیکتریك ڤاگونلری. (طرامڤای)

ش: ایلیکتریك قوّتی‌ایله یوری طورغان ڤاگونلر قایده یوریلر؟

م: آنلر شهراوراملرنده یوریلر. قزان وآستراخان شهرلرینڭ اوراملرنده یوری طورغان آتسز ڤاگونلرنڭ همەسی ایلیکتریك قوّتی ایله یوریلر.

ش: ایلیکتریك قوّتی ڤاگونلرغه قایدن کیله؟

م: ایلیکتریك ڤاگونلری یوری طورغان شهرلرده بر یورطده بیك الوغ ایلیکتریك ماشینالری بولا. آنلر همان ئەیلەنوب ایلیکتریك‌قوّتی یاصاب‌طورالر. شول قوّت تیمر یوللر اوستینه صوزلغان قالن تیمر چبقلر آرقلی ڤاگونلرغه طارالا. **ش:** ایلیکتریك قوّتی‌ایله ڤاگونلرنڭ کوپچەکاری نیچك‌ئەیلەنەلر؟

م: چۈنکه هرۋاگونده (دینامو ماشینا) اسملی ماشینالر باردر. بو ماشینالرده ایلیکتریك قوّتی حرکتکه آوشادر . شول حرکت ۋاگون کۈپچه‌کلرینك ته‌گه‌ره‌وینه سبب بولادر.

ش: (دینامو ماشینا) اسملی ماشینانك سری نیچك ؟ نی سببدن ایلیکتریك قوّتی حرکتکه آوشا؟

م؛ حاضرگه بونی سزگه آڭلاتو مشکل بولۈر . نصیب بولسه ' بو کتابدن صوڭره «فنون جدیده مجموعه‌سی» اسملی ایکنچی تۈرلی معلوماتنی اوقۈسه‌ڭز ' شاید بو ماشینانی‌ده بلۈرسز. چۈنکه اول کتابده تۈرلی علم وفنلر بیك کوب تفصیلاتی ایله بیان قیلنمشدر.

آول، شهر ومملکت

ش: قورا دیب نیگه ئه‌یته‌لر؟

م؛ قورا دیب برکشی اوزی، خاتونی وبالالری هم حیوانلری ایله طۈرو اۈچۈن بیلگیله‌گان اورنغه ئه‌یته‌لر. **ش**: قوراغه نی قۈرالر؟

م : قوراغه چاطر قۈرالر. یاکه اۈی ویۈرط صالالر.

ش: آول دیب نیگه ئه‌یته‌لر؟

م : آول دیب جماعتلی بر نیچه کشینك چاطری قۈرلغان یاکه اۈیلری صالنغان اورنغه ئه‌یته‌لر . آوللرنی ایل دیب‌ده آتیلر .

ش: قالا دیب نیگه ئه‌یته‌لر؟

م : قالا یاقلعه‌دیب دشمانلرنك کیلۈب طالاوندن‌عسکر ایله صاقلانا طۈرغان ایلگه ئه‌یته‌لر. قالاغه فارسیچه شهر دیلر.

شهرده طۈروچیلر آز بولغانده اون مڭ جان چاماسنده بولادر. خلقی بریۈز مڭ بولغان شهرلرده دنیاده بیك کوبدر. بیك زور شهرلرنك خلقی بر میلیون‌جاندن‌ده آرتق بۈلادر. مثلا پیتربورغ، موسکوۋاوایستانبول‌شهرلرینك خلقی برمیلیوندن آرتقدر. آنگلیه اسملی‌مملکتده «لوندون» اسملی شهرنك خلقی آلتی میلیون قدردر.

ش:مملکت نه‌رسه؟

م: مملکت واۈلکه دیب اچنده برنیچه شهر وآوللر بولۈب برپادشاه قول آستنده بولغان یېرگه ئه‌یته‌لر.

م: پادشاه کم؟ **ش:** پادشاه بر بیرده خلقلرنڭ بارچه‌سینه باش وهر برسندن الوغ کورلگان کشیدر.

ش: آوللرده خلق نی ایله کسب ومعیشت قیلا؟

م: آول خلقی کوبسنچه ایگن ایگو، باغ وبستان تربیه‌قیلو هم حیوان آصراو ایله کسب قیلالر. آنڭ اوستینه بعض آوللرده‌قش کونلرنده قول هنری ایله ده شغلله نه‌لر.

ش: شهر خلقی ده ایگن ایگو ایله شغلله نه‌می؟

م: شهرلرده ایگنچیلر بیك آز بولا. خلقنڭ کوبره‌گی هنر، خدمت وسودا ایله کسب قیلالر. چونکه خلق اوچون کیره‌کلی بولغان کییملکلر، یورط جهازلری ومعیشت قوراللری کوبسنچه شهرلرده‌گی کارخانه‌لرده (زاڤود وفابریکه‌لرده) اشله نه‌لر. شول سببدن هنر وخدمت اییه‌لرینه شهرلرده اش کوب بولا

ش: شهر خلقی اوزلری‌ایگن ایکمه‌گاچ آشارغه آشلقنی قایدن آلالر ؟

م: آول خلقندن آلالر.

ش: آول‌خلقی‌شهر خلقینه آشلقنی بوشلی بیره‌می ؟

م: بوشلی بیرمی، آقچه ایله صاتوب بیره‌لر.

ش: آول خلقی آشلقلرندن آلغان آقچه‌ایله نی قیلالر؟

م: شهر خلقندن اوزلرینه کیره‌کلی نه‌رسه‌لرنی صاتوب آلالر.

ش: آول‌خلقی اوزلرینه کیره‌کلی نه‌رسه‌لرنی شهرده‌قایدن آلالر ؟

م: شهرنڭ بازارنده‌غی دکانلردن سوداگرلردن آلالر.

ش: دکان خواجه‌سی بولغان سوداگرلر صاتلق ماللرینی قایدن آلالر ؟

م: هنر اییه‌لرندن آقچه ایله صاتوب آلالر.

ش: سوداگرلر مالنی هنر اییه‌لرندن آلالر ایکان‌ده‌آول خلقینه‌صاتالر ایکان آنلرنڭ بویله کشی مالینی آلوب بیروب طورولرنده اوزلرینه فائده‌بارمی ؟

م: بار، بیك کوب. چونکه آنلر دکانلرنده‌غی ماللرنی اوزلری آلغان بهادن آرتق بها ایله صاتالر. مثلا بر نه‌رسه‌نی اوزلری اون تیینگه آلسه‌لر، آنی آلوچیغه اون ایکی تینگه صاتالر. بر صومغه آلغان ماللرنی بر صوم یکرمی تیین‌گه صاتالر. سوداگرلر شول روشچه سودالرندن ایتکان فائده ایله کون کوره‌لر.

ش: شهرلرده دخی نیندی کشیلر طورالر؟

م: شهرلرده ینه‌عسکرلر، توره‌لر، حاکملر طورالر.

ش:عسکرلر کملر؟

م: عسکرلر شهرنی یامان کشیلرنڭ طالاوندن صاقلاب طورورغه بیلگیله‌نگان کشیلر.

ش:توره‌لر کملر؟

م: توره‌لر صاقچی عسکرلرنڭ باشلقلاری. **ش**: حاکملر کملر؟

م: حاکملر محکمه‌لرده حکم قیلوچیلر . **ش**: محکمه نرسه؟

م: محکمه خلق آراسنده چقغان نزاعلرغه حکم ایته طورغان اورنلر.

ش:خلق آراسنده نیندی نزاعلر چغا؟

م: خلقنڭ همه‌سی برتورلی توگل. آرالرنده یاخشی کشیلرده بار، یامان کشیلرده بار. اوصال کشیلر یوواش کشیلرگه تورلیچه جبر ایته‌لر: یا سوگه‌لر، یا قیینیلر، یاکه اوغرلاب، طالاب هم حیله‌له‌ب ماللرینی آلالر. جبر کورگان کشی محکمه‌گه باروب کورگان جبرینی حاکملرگه عرض قیلا. گواهلرینی‌ده کورسه‌ته. صوڭره حاکملر جبر کورگان کشینی‌ده جبر قیلوچینی‌ده گواهلرینی‌ده چاقرالر. هر برسینی سویله‌توب نزاعنی آڭلیلر. شوندن‌صوڭره نظام دفترینه قاراب حکم قیلالر. اگرده گواهلر ئه‌یتووی بوینچه جبر قیلوچینڭ جبری حق بولسه، آنی برتورلی جزا قیلورغه حکم ایته‌لر. اگرده جبری حق ایکانی معلوم بولماسه، آنی‌قوتقارالر.

ش: نظام دفتری نرسه؟

م: نظام دفتری خلق آراسنده چغا طورغان نزاعلر حقنده حکم قیلو اوچون یازلغان حکم وقانون دفتریدر. **ش**: نظامنی کملر یاصیلر؟

م: اسلام یورطلرنده نظام شریعت حکمیدر. شریعت‌حکمی قرآندن‌وپیغمبرمز محمدعلیه السلامنڭ سوزلرندن آلنوب یازلمشدر.

اسلام یورطی بولماغان ییرلرده نظامنی عقللی کشیلرنڭ کیڭاشی بوینچه پادشاهلر یاصیلر.

ش:شهرلرده دخی نیندی کشیلر طورالر؟

م. شهرلرده‌علملگی، هنری‌یاخدمتی‌ایله خلقغه‌کیره‌ك بولاطورغان کشیلر طورالر.

مثلا طبیبلر آورغان کشیلرنی‌دواقیلو اوچون‌طورالر. بونلرغه‌ایه‌روب شهرده دوا یاصاوچیلر، دوا صاتوچیلر آورولرنی‌تربیه قیلوچیلر طورالر.

شهرلرده علم اویره‌تله طورغان زور مکتب ومدرسه‌لر بولا. شول سببدن مدرسه‌لرده اوقوتوچی عالملر هم‌اوقوچی شاگردلرده‌شهرلرده‌طورالر.

شهرلرده زور بازار بولو سببلی سودا دکانلری کوب بولا . بودکانلر اوچون سودا وکیللری (پریکاشچکلر) وخدمتکارلر کیره‌ك بولا. شول‌سببدن آنلرده شهرده طورالر. بازارلرغه کیلگان وآندن کیتکان ماللرنی یورتو اوچون هم آتسز کشیلرنی اوطورتو اوچون آرباچیلرده شهرده طورالر . شهرده خلق کوب بولو سببلی خلقنڭ کیره‌گی‌ده کوب بولا. شول کیره‌کلرنی ییتشدرو ایله کسب قیلوب شهرلرده ینه بیك کوب کشیلر طورالر.قایسی، یورطسز کشیلر طورو اوچون‌یورط حاضرلی. قایسی‌خلق اوچون آشخانه‌لرده آش حاضرلی. قایسی خلق اوچون ایکمك، کومه‌چ پشره. قایسی خلقغه‌تورلی کییملر تگوب بیره. هر نه ایسه شهرده طوروچیلرنڭ هر برسی بر هنر، اش یا خدمت ایله‌مشغولدر. اشسز کشی شهرده‌ده آولده‌ده طورا آلمیدر . دنیاده طورو اوچون کسب وهنر اویره‌نمه‌گان کشی قارا خدمتچی بولادر . خدمت قیلاده بلمه‌گان کشی یا تله‌نچی بولا، یاکه اوغری بولادر . تله‌نچیلك بیك خورلقدر. شریعتده بیك زور گناهدر. اوغریلق‌ده بیك یمانلق وزور گناهدر. آنڭ اوستینه اوغریلر طوتلوب دنیاده بیك خور بولالر. محکملرده اوغریلقلری اوچون حکم ایتلوب بیك قـاتی جزا قیلنـالر . هر مملکتده‌اوغریلردن اوصال‌وظالم کشیلردن‌یوواش کشیلرنی صاقلار اوچون تورلی نظام وزاکونلر توزلمشدر.

جغرافیه
ییر طوبی.

ش: دنیاده نیچه شهر ونیچه مملکت بار ایکان؟

م: ییریوزنده شهرلرده مملکترده‌بیك‌کوبدر. آنی‌سزگه بردرسده گنه‌سویله‌ب بترو ممکن‌توگلدر. بوتون‌جهانده‌بولغان‌شهر ومملکتلرنی، طاولرنی‌چوقرلرنی، دیگزلرنی ویلغالرنی بیان قیلا طورغان بر زور علملك باردرکه «جغرافیه» دیب آتالادر. رشدی مکتبده شاید سز اول علملکنی اوقورسز. شول وقتده جهانده بولغان نه‌رسه‌ارنڭ همه‌سندن خبردار بولورسز.

شویله ایسه‌ده، مین‌ده سزگه جغرافیه‌دن قسقاغنه معلومات بیریم . شهر ومملکتلرنی بلور اوچون اوّل‌ییرنڭ اوزینڭ‌نی‌روشده‌ایکانیننی بلو لازمدر.

سز ییرنی نی روشده دیب بله‌سز؟

ش: ییر، اوستی کوب آوللر وشهر،لرقرلر و باصولر ایله طولی بیک کیك برصحرا بولورغه کیره‌ك.

م: درست شولای. ییر یوزی بیك کیك برصحراغه اوخشیدر. لکن اول صحرانك قریلری بارمی؟ مثلا مشرق طرفی قایا باروب تره‌له‌در؟

ش: دیگزگه باروب تره‌له‌ایمش دیب سویلیلر.

م: اول دیگزنك قرییی بارمیکان؟ اول قایا باروب تره‌له‌ایکان؟

ش: آنسینی بلمیمز.

م: دیگزنك‌ده قرییی بار. بز طورا طورغان ییر اوستینك دیگزگه باروب تره‌لگانی کبی، دیگزده برقوریلقغه باروب تره‌له‌در.

ش: اول‌دیگزنك آریاغنده طاغی نیندی قوریلق بار ایکان؟

م: بزطوراطورغان ییرکبی طوفراقلی قوریلق بار.

ش: اول قوریلقنك قرییی قایاباروب تره‌له ایکان؟

م: آنك قرییی ایکنچی بردیگزگه باروب تره‌له.

ش: اول ایکنچی دیگزنك قرییی قایاباروب تره‌له؟

م: آنك قرییی بزنك طورا طورغان قوریلقغه کیلوب‌چغا.

ش: اول نیچك بولا؟

م : شولای بولا شول. مونه بوطوبنی کوره‌سزمی؟ بوطوب ایکی تورلی قورامادن دورت کیسه‌کلی ایتوب تگلمشدر. ایکی چاریکی قزل‌قوماچدر. قالغان ایکی‌چاریکی کوك قتاتدر. مین سزدن‌صوریم: بو‌اوستده‌گی‌قوماچنك مینم اوك طرفنده‌غی قرییی‌نیگه باروب تره‌له؟

ش: قتاتقه باروب تره‌له.

م: قتاتنك ایکنچی‌قرییی قایاباروب‌تره‌له؟ **ش**:ایکنچی‌قوماچقه باروب تره‌له.

م:اول‌قوماچنك‌ایکنچی‌قرییی‌قایاباروب‌تره‌له؟ **ش**:ایکنچی‌قتاتقه‌باروب تره‌له.

م: اول‌قتاتنك‌ایکنچی قرییی نیگه باروب تره‌له ؟

ش: اوّلگی اوستده‌گی قوماچقه کیلوب تره‌له. آستدن ئه‌یله‌نوب چغا.

م: ییر اوستی‌ده طوب اوستی کبی. بز طورا طورغان قوریلقنك قویاش چغش طرفی دیگزگه باروب تره‌له. اول دیگزنك ایکنچی قرییی ایکنچی قوریلقغه باروب تره‌له. اول قوریلقنك ایکنچی قرییی ینه ایکنچی بر دیگزگه باروب تره‌له. اول ایکنچی دیگزنك ایکنچی قرییی بزنك قوریلقنك قویاش‌بایشی طرفینه کیلوب چغا.

ش: طوب، اول توگەرەك نەرسە. ييردە طوب كبى توگەرەك ميكاننى؟
م: شولاى توگەرەك.
ش: توگەرەك بولغاچ اول نەرسەگە يابشوب طورا ؟
م: نيك طورسون؟ هيچ طورغانى يوق. همان يوروب طورا.
ش: نيچك يورى ؟
م: يير يل‌بوينچە قوياش ئەيلەنەسندە ئەيلەنوب طورا. ياز كوننده قوياشنڭ برياغنده بولا. جاى كوننده ايكنچى ياغنده بولا. كوز وقش كونلرنده ينە اوچنچى دورتنچى طرفلرنده بولا . شول سببدن‌دە يلنڭ دورت وقتينڭ هواسى دورت تورلى بولا:

ياز كونى كونلر يلنوب اولەنلر اوسە باشلى. جاى كوننده كونلر بيك سسى بولوب اولەنلرنڭ كوبسى اوسوب اولگرەلر. كوز كونى هوا ينە صووقلانا باشلى، ياغمورلر كوب ياوا. قش‌كوننده‌بيك قاتى صووقلر بورانلر ولوب قارلر ياوا.

يير يوزينڭ هواسى بويلە اوزگەرووى آنڭ تيك طورماغاننن همان قوياش ئەيلەيەسندە ئەيلەنوب طورغاننن بولا .

ييرنڭ مقناطيسلغى.

ش. اول يير نيچك توبەن توشوب كيتمى؟
م: آنى قوياش اوزينە بر يب ايلە بەيلەگان كبى طوتا. چيتكەدە ييبەرمى، اوزينەدە طارتوب آلمى . مونە بوطوبنى قاراكز يبندن طوتوب مين آنى قولمنڭ ئەيلەنەسندە ئەيلەندرەم. تيك ئەيلەنوب طورا . چيتكەگەدە كيتە آلمى. قولنڭ اوزينەدە كيلوب بەرلە آلمى. ييرطوبى‌دە نەق اوشبو طوب كبيدر. طوبنى مين قوليمە يب‌ايلە الەكدروب طورامن. قوياشنڭ‌يبى بولماسەدە، الله تعالى آڭا طارتو قوّتى بيرگان. قوياش يير طوبينى شول قوّتى ايلە اوزينە طاباطارتوب هم ئەيلەندروب طورا . آندى طارتو قوّتى هر نەرسەدە بولا . قوياش بيك زور بولغانلقدن آندە طارتو قوّتى بيك كوب. شونڭ اوچون ييرنى اوزينە طارتوب طورا آلا.
ش: قوياش يير طوبندن‌دە زورراق ميكاننى؟

م: زور بیك زور. قویاش طوبی ییر طوبینه قاراغانده (۱٬۳۰۰,۰۰۰) اولوش آرتق. قویاشنڭ ئەیلەنەسی (۴٬۰۴٦٬۷۰۰) چاقرمدر.

ش: آلای بیك زور بولغاچ قویاش نی اوچون بزنڭ کوزگە بیك کچکنە بولوب کورنە ؟

م: قویاش ییردن بیك یراقدر. قویاش ایله ییر آراسی (۱۴۵٬۳۷۴و۰۰۰) چاقرم قدر باردر . یراقدەغی نەرسەنڭ هەمەسی بزنڭ کوزگە کچکنە بولوب کورنەلر . سزنڭ منارە اوستینە باصقان چەوکەلرنی کورگانکز باردر . آنلر منارە اوستندە همان چپچق قدرگنە بولوب کورنەلر . طاوباشندە یورگان آتلرنیدە کورگانکز باردر . آتلردە یراقدن طای قدرگنە بولوب کورنەلر .

ش: هر نەرسە باشقە نەرسەلرنی طارتوب طورادیگان ایدکز. شولای مینی؟

م: شولای . هر نەرسە بر برسینی طارتوب طورالر. لکن زورراق نەرسە کچکنە نەرسەنی طارتوب ییکەدر. مثلا اوشبو طوبنی مین اونغە یاکەطوزانغە تییرسەم، اون بورتوکلرینڭ قایسیلری آکایابشوب قالورلر. چونکەطوب زور اون واقلری کچکنە. اول اونلر نیك طوبدن آیرلوب توشوب کیتمی ؟ چونکە طوب آنلرنی اوزینە طارتوب طورا، ییبەرمی.

یاکە برکشی اوشبو طوبقە آزغنە توکرسە، توکرك بارورده یابشور. هیچ توشمس هم آقماس. چونکەاول آز بولغانغە کورە طوب آنی اوزینەطارتوب طورا. چیتکە ییبەرمی.

م: مین اوشبو طوبنی یوغاری چویسەم، نی بولور؟

ش: تیز توبەن توشەر.

م: نی اوچون؟ **ش:** ...

م: چونکە بوطوب بیك کچکنە، ییر طوبی بیك زور. ییرطوبی آنی اوزندن یراق ییبەرمی. حاضر طارتوب توشرە. باشقە نەرسەلردەییر طارتوب طورغانغە کورەییرگەتوشەلر. بزنڭ اوزمزنیدە ییر همان طارتوب طورا. یوقسە، بز سیکروب بیك یوغاری کوتەرلوب اوچوب یورور ایدك. طغز اویوشقان نەرسەلرنڭ آور بولوویدە ییر طارتووندندر . تیمر بیك طغزدر . شول سببدن بیك آوردر. چونکە آنی ییر بیك قاتی طارتادر. مامقنی ییرطارتسەدە طغز اویوشماغانلغندن آنی بیك اخلاص ایلە طارتمیدر.

بر نەرسەنڭ ایکنچی نەرسەنی اوزینە طارتو قوّتینە (قوّهٔ جاذبە) دیلر.

آندی قوّت هر نەرسەدە بر آز باردر. (مقناطیس) تیمری دیگان تیمردە بیگرەك کوبدر. مثلا اۇشبو دوغاکبی ما گنیت تیمرینی کورەسزمی ؟ بوتیمر واق یمر ذاتلرینڭ همەسینی اوزینە طارتوب آلا.

واق تیمرلر یانینە کیلگاچدە آڭا باروب یابشالر.

مقناطیس اینەنیدە حاضر اوزینەطارتوب آلا. کورەسزمی؟

قا ی، کاغد وقوماچ آرقلی بولسەدە، مقناطیس اینەنی اوزینە طارتا. قالای آستندەغی مقناطیس قایا بارسە، اینەدە آنڭ آرتندن یوری، ما گنیت قوّتی پیالا. گەرەبە، وصورغچ وچەیر ذاتلرندەدە ظاهر بولا. باری تیك آنلرنی بر طولا ذاتینە تیزتیز ایتوب اشقورغە کیرەك. حاضر کاغد چوپلرینی اوزلرینە طارتا باشلارلر.

طارتو قوّتی هر نەرسەدەبار. هر نەرسە برسینی برسی طارتوب طورا لکن ماگنیتدن باشقە ذاتلردە اول قوّت بیك آرتق توگلدر. شول سببلی. هر نەرسە بر برسینە کیلوب بەرلمیلر. مونە اۇشبو ایکی توگەرەك نەرسە بوکیدن یاصالغان. شونلرنی صوغە صالوب بر برسینە بارماق قالنلغی قدر اقن کیترسەك، حاضر بر برسینی طارتوب آلورلر. مونەصناب قارا گز کورەسزمی؟

ش: نیك اول بوکیلر صوغە صالماغاندە بر برسینی طارتا آلمیلر.

م: چونکە صودە بولماغانڭ بر برسینی اورنلرندن قوزغاتا آلمیلر. صوغەصالغاچ بیك ییگلەیوب کیتەلر. **ش**: صو اوستنڭ نەرسە ییگلەیەمی نی؟

م: صو اوستنڭ هر نەرسە ییگلەیە کچکنە کویمەلرنی کورگانگز باردر ایچ آنلرنی قوریدە هیچ کم قوزغاتا آلمی. اما صو اوستندە بر قول ایلەدە تورلی طرفقە یورتوب بولا. بوکیلردە شونڭ اوچون صوغە صالغاچ ییگلەیوب کیتەلردە بر برسینی طارتورغە کوچلری یىتە.

ش: ییر طوبینڭ اورتاسندە نەرسەلر بار؟

م: ییر طوبینڭ اورتاسی جهنمکبی قزوب یانوب طورغان ذاتلر ایلە طولیدر. طوبنڭ طشی کبی ییرنڭ اوستی قاتی قابغیغنە طاش، قوم، طوفراق ودیگر صولری ایلە قاپلانغاندر.

ش: ییرنڭ بز طوراطورغان قوریلغینڭ چیتندە بولغان دیگزلر نیچك توگلمیلر.

آغۇب توبەن تۇشۇب كيتميلر ؟
م: ديڭز صوارينى يير طوبى قوّهٔ جاذبەسى ايلەاوزينەهمان طارتۇب طۇرا. هيچ توكمى. مۇنە بوطوبقە يابشقان تۇكرك آستقە كيلسەدە ، توگلمى ايچ. شونڭ كبى ديڭزلردە توگلميلر . همان ييرگە يابشۇب طۇرالر.

يير آستى (آميريكە)

ش: بز طۇرا طۇرغان قۇريلقنڭ آستندەبولغان قوريلقدە كشيلر بارميكان؟
م: بار. بيك كوب. كشيلردەبار، هيوانلردەبار. اولەنلروآغاچلردەبار . آوللر، شهرلروملكتلردە بار . اول قۇريلق « آميريكە » ييرى ديب آتالادر. آميريكەدن بزگە بيك كوب تۇرلى ماشينالر اشلەنۇب كيلەدر. زينگر ماشينالرى ديگان نگو ماشيناسى آميريكە ييرندن اشلەنۇب كيلگان ماشينالردر. **ش:** آندەغى كشيلر هم هيوانلر نيچك تۇشميلر؟
م: آنلر قايا تۇشسونلر؟ **ش:** توبەن طابا، آستقە .
م: يير طوبينڭ اۇستندە توبەنلك يوقدر. ييرنڭ هرطرفى يوغاريلقدر . توبەنلك ييرنڭ اورتاسينە طاباغنەدر.

بزنڭ كوڭلگە آميريكە ييرى بزدن توبەن وآستدە كبى كۇرنسەدە اوزلرندەاول توبەن توگلدر. آندەغى كشيلر اوزلرى بزنڭ قۇريلقنى توبەن ديب يۇريلر. آنلرنڭ تۇشوب كيتمەولرينە سزنڭ عجبسنگانڭز كبى آنلرنڭدە اوقوماغان بالالرى بزنڭ توبەن تۇشمەومزگە عجبسنەلر.
ش: آميريكە ييرينە بارۇب بولامى؟
م: بولا. آنلرنڭ سوداگرلرى بزگەكيلە. بزنڭ سوداگيرلرمز آنلرغەبارالر. ايكى آرادە ديگز پاراخودلرى همان يۇرۇب طۇرا.

مشرق ديڭزى آرقلى آميريكەگە كيتوب آنى آرقلوب مغرب ديڭزى آرقلى بزنڭ ييرگە كيرى ئەيلەنۇب قايتقان كشيلردەبولا.
ش: اول نيچك كيرى ئەيلەنۇب قايتا؟
م: مۇنە بو طوبقە اۇشبو طاراقاننى باصدردم . بو طاراقان طوبنڭ مشرق طرفينە قاراب كيتە، بارابارا قايا بارۇب چغار؟
ش: اوّل باصقان ييرينە بارۇب چغار.

م: شونكَ كبی دنیانی ئەیلەنوچی كشیلردە آمریكە آرقلی ئەیلەنوب اوز شهرلرینە كیری قایتالر.

ش: آمیریكەدە کۆندز بولامی؟

م: بولا. کۆندزدە بولا. کیچدە بولا.

ش: کۆندز قۆیاش بزنكَ یبرنكَ اۆستندە بولا؟

آمیریكەگە آنكَ یاقتیسی نیچك تۆشە؟

م: بزدە کۆن بولغان وقتدە آمیریكەگە قۆیاشنكَ یاقتیسی تۆشمی. آندە تۆن بولا. ش: آمیریكەنكَ کۆندزلری قای وقت بولا صولكَ؟

م: بزدە تۆن بولغاندە آندەکۆن بولا. کیچ برلە قۆیاش بزنكَ کوزگەکورنمی؟ چۆنكە آمیریكە یاغندەبولا. بزقۆیاش‌بایدی، کیچ بولدی‌دیب‌یۆریەژ. یۆقلارغە یاتامز. شول وقتدە آمیریكەدە قۆیاش چغوب کۆندز بولا. بز یۆقلاغان وقتدە، آنلر یۆقۆلرندن اویانۆب اشكە کرشەلر. آنلردە تۆن بولغاندەبزدە کۆندز بولا. شول روشچەکۆندزلك ایلە کیچلك آمیریكەایلە بزنكَ‌آرادە همان‌آلماشۆب طۆرا.

ش: کیچ‌بولغاچ قۆیاشنكَ یاقتیسی بتەمی‌مینی؟

م: بتمی. همان یبرگە تۆشۆب طۆرا. باری تیك برنكَ یبرگە تۆشمی. بزدە کۆندز بولغاندە قۆیاش یاقتیسی آمیریكەگە تۆشمی. مۆنە حاضر بز بۆندە کۆندز ایتۆب درس اوقۆب اوطۆرامز هر کم شاو کیلۆب اوز اشی ایلە شغاللەنۆب یۆری، آمیریكە كشیلری حاضر تۆن‌ایتۆب راحتلەنۆب یۆقلیلر. کیچكە بز یۆقلارغەیاتقاندە آنلر اویانۆب اشكەطۆتنۆرلر. بالالری‌سزنكَ‌کبی‌مكتبلرگە کیتەرلر.

ش: قۆیاش شولای آمیریكە ایلە بزنكَ آرادە یبر ئەیلەنەسندن یۆرۆب طۆرا مینی؟ سز بایاغیر قۆیاش ئەیلەنەسندن‌یۆری دیگان‌ایدكز، حاضرگی سوزكزدن قۆیاشنكَ یبر ئەیلەنەسندە یۆرووی چغا.

م: یوق. قۆیاش یۆرمی، اوز اورنندە تیك طۆرا.

ش: آلای بولغاچ یبرنكَ اۆستلرندە کۆندزلر کیچلر نیچك بولا؟

م: چۆنكە یبر تەولك صاین مغرب طرفندن مشرق طرفینە طابا ئەیلەنۆب طۆرا. هر یكرمی دورت ساعت‌دە یبر اۆستی مغربدن مشرقغە برقات ئەیلەنۆب چغا. یبر قۆیاش‌تیرەسندە یۆرسەدەهمان تەگەری‌یۆری.

مۇنه حاضر قۇیاش مکتبنڭ اۇشبو تەرەزەسی طوغرسنده. یپر اۇستی ئەیلەنگانگه کوره بوتەرەزەده ئەیلەنه. بر ساعتدن صوڭره بو تـەرەزه قۇیاش طوغرسندن مشرقغه طابا کیتەر. ساعت صابن کیته کیته تۇنله یپر آستندن ئەیلەنۇب ایرتەگه اۇشبو وقتقه قدرینه قۇیاش طوغریسینه کیلوب یتەر. بز نڭ کوزگه قۇیاش ایرتەبرله مشرق‌طرفندن چغوب‌کۇندز یپر اۇستندن اوزۇب کیچ برله مغرب طرفینه آوشقان کبی کورنەدر. حـال بوکه قۇیاشنڭ هیچ یۇرگانی‌ده آوشقانی‌ده یوقـدر. یپر اۇستینه ایەرۇب بز اوزمز یۇریمز. اوزمز قۇیاشنی طاشلاب مشرقغه طابـا کیتەمز. شولای بولسەده اوزمز قۇیاش یۇری دیب اویلانامز.

ش: بزاوزمزنڭ یۇرگانمزنی نیك طۇیمیمز؟

م: شالطراب بەرلۇب یۇرمەگان نەرسەنڭ اۇستنده بارو کشینڭ اوزینه هیچ طۇیلمیدر. سزنڭ پاراخودقه اوطۇرغانڭز یوقمی؟

قای وقتده پاراخود آقرن‌غنه کیتەدر. شول وقتده تەرەزەسندن قاراب طۇرغان کشیگه پاراخودنڭ کیتکانی هیچ طۇیلمیدر. شول سببدن اول‌کشیگه صونڭ قرییندەغی یپرلر بارلر کیتکان کبی بولۇب کورنەدر.

شونڭ کبی بزنڭ یپرمز همان یۇرۇب ئەیـلەنۇب طۇرسەده، آنـڭ یۇرووی بزگه طۇیلمیدر. بزهمان اوزمز تیك طۇرامز قۇیاش‌غنه یۇری دیب بلەمز. حال‌بوکه اش کیریسنچەدر: قۇیاش‌یۇرمی، هرکۇن‌بزیۇرۇب طۇرامز. **ش**: یپر اۇستی‌همان ئەیلەنۇب طۇرغاچ آنڭ‌اۇستندەگی‌نەرسەلر یچك آومیلر؟

م: هیچ برنەرسەگه بەرلمی، قالترامی یۇرگان نەرسەنڭ اۇستنده بولغان نەرسه هیچ آومی. بیك قزو بارا طۇرغان پاراخود اۇستنده راحتلەنۇب چای اچۇب بارغان کشیلرنی کورگانڭز یاکه ایشتکانڭز یوقمینی؟

اول کشیلر نیك آووب یغلمیلر؟ آنلرنڭ کاسه واستاکانلری نیك آومی؟ شونڭ کبی صالماقلق ایله شماغنه ئەیلەنه طۇرغان یپرنڭ اۇستندەگی نەرسەلردە هیچ آومیلر.

ش: آوماسەلردە، یپر اۇستندەگی نەرسەلر تۇنله یپرنڭ آستقی طرفینه طابا ئەیلەنگاچ نیچك توبەن تۇشوب کیتمیلر؟

م: نیك توشسۇنلر؟ مین بابا سزگه یپرنڭ هیچ برطرفنده توبەنلك یوق.

هرطرفى يوغاريلق ديگان ايدم ايچ. نۆنلە برلە آستقە طابا ئەيلەنگان كبى بواسەلردە، انلرهيچتوبەنلـكنى سيزميلر. همان يوغاردە طۆرامز ديببلەلر. يير طوبى قوّهٔ جاذبەسى ايلە هماندە آنلرنى اوزينە طارتۆب طۆرا. هيچ بر ياقغە تۆشرمى.

ييرنك ئەيلەنووى

ش: ييرنك ئەيەنووى نيدن معلوم بولا؟

م: ييرنك ايكى تۆرلى حركتى يعنى يۆرشى وئەيلەنووى باردر:

برنچى حركتى اوز تەگەرمەچى ئەيلەنەسندەدر. بوحركتى هر تەولكدە رمرتبە بولۆب طۆرا. بۆنك سببندن يير اۆستينك هرطرفندە كۆندز. ايلە كيچ آلماشۆب طۆرادر. ييرنك ايكنچى حركتى قۆياش ئەيـلەنەسندە يل بوينچەدر. بوحركتى سببلى يير اۆستندە ياز، جاى، كۆز وقش زمانلرى حاصل بولادر. **ش:** ييرنك اوز تەگەرمەچى ئەيلەنەسندە هركۆن ئەيلەنووى نيدن معلوم بولغان؟

م: اوّل زماندە ييرنى تيك طۆرا ديب وهركۆن قۆياش انك ئـەيلەنەسندە ئەيلەنۆب يۆرۆب طۆرا ديب اويلاغانلر.

لكن قۆياشنك ييردن بيك آرتق زور وبيـك يراق بولغانلغى معلوم بولغاچ عالملر آنـك هركۆن ئەيلەنۆب اۆلگروينى ممكن طابمـاغانلر. شونك اۆچۆن آخرى ئەيلەنوچى قۆياش توگل، يير اوزى بواۆرغە كيرەك ديب اويلاغانلر.

صۆكرە فرانسيە ييرندە پاريژ شهرندە «فوكو» اسملى كشى **١٨٦٠** نچى سنەدە ييرنك ئەيلەنگانينى بيك آچق ايتۆب كورسەتكان. توبەسى بيـك بييك وبولمەسى بيك كيك بولغان برسراينك توشەمندن ايدەنينە قدر بر طازا باو آسقان. اول باوغە گير كبى بر آور نەرسە طاققان. صوكرە اول گيرنى مشرقـدن مغربكە طـابـا اتۆب ييبەرگان. سراى ئەيلەنمەسە، گير طوقتاغانچى مشرقدن مغربكە طابا آتنۆب طۆرۆرغە كيرەك ايـدى. آلاى بولماغان. برساعت اوزغان صاين گير آتنا طۆرغان يولينى آوشدرغـان. اوّلدە مشرقدن مغربكە طابا آتناطۆرغان گير، برنيچەساعتدن صوكرە قبلەدن

تۆن طرفینه طابا آتنا باشلاغان.

بوتجربه تکرار قیلنوب صنالغان. گیرنڭ آتنوی همان برتۆرلی طرفقه غنه آوشقان. بوندن معلوم بولادرکه سرای ییر طوبینه ایپه‌رۆب هر کۆن مغربدن مشرقغه طابا یۆررۆب طورا ایکان .

ش: ییرنڭ قۆیاش تیره‌سنده ئه‌یله‌نووی نیدن معلوم بولادر؟

م: جای کۆننده ایبون آینده کۆندز تۆش وقتنده قۆیاش قای طوریغه کیلگانینی کورگانکز باردر. اول وقتده قۆیاش کۆندز باش اۆستننده طۆرغان کبی بیك یوغاری بولادر. اما قش کۆنی دیسکه‌بر آینده قۆیاش کۆندز تۆش وقتنده قبله طرفنده بیك توبه‌ن گنه طۆرادر.

اۆشبو روشچه قۆیاش بزده جای اورتاسنده بولغان وقتده ییرطوبینڭ تۆن یاغی طرفینی قزدرادر. اوٰل وقت ییرنڭ تۆش طرفینه قۆیاشنڭ یاقتیسی آزغنه تۆشه‌در. شول سببدن بزده جای اورتاسی بولغان زمانده تۆش طرفنڭ قش اورتاسی بولادر.

بزده قش اورتاسی بولغان زمانده قۆیاش ییرنڭ تۆش طرفینی قزدرادر. اول وقت بزده قش بولسه‌ده، تۆش طرفنده جای بولادر.

شول روشچه قویاش یلنڭ بریارطیسنده تۆن طرفینی قزدرادر. ایکنچی یارطیسنده تۆش طرفینی قزدرادر.

ایمدی اویلاب قلارغه کیره‌ك ییرنڭ باش باشینه بویله اوزگه‌رو قۆیاش یۆرگاندنمی؟ ییر ئه‌یله‌نگاندنمی؟

عالملر تۆرلی تجربه‌لر ایله صناب طابمشلرکه بو اوزگه‌رو قۆیاش یۆرگاندن توگل، بلکه قۆیاش ئه‌یله‌نه‌سنده ییر طوبی ئه‌یله‌نوب یۆرگاندندر.

ییر طوبی یل بوینچه قۆیاش تیره‌سندن ئه‌یله‌نگان وقتده جای اورتاسنده تۆن یاق یارطیسنی قۆیاشقه کوبره‌ك کورسه‌ته‌در. قش اورتاسنده تۆش یاق یارطیسنی کوبره‌ك کورسه‌ته‌در. شول سببدن ییرنڭ هر ایکی باشنده یل اچنده یرجای، برقش بولادر. جای بتۆب قش بواۆر آلدندن « کۆز » بولادر. قش بتۆب جای بولۆر آلدندن «یاز» بولادر.

ییرنڭ توگەرەکلگی

ش: ییرنك توگەرەك ایکانی نیدن معلوم بولغان؟

م: اوّلـده ییرنی هرکم کیك وتیگز برصحرا دیب بلگان. صوڭره عقلـلی کشیلر تیکشره طورغاچ ایڭ اللك ییر اوستینڭتو بەلەنوب بوکرەیوب طورغانینی سیزگانلر. ییر اوستندن صوڭره دیڭزلرنڭدە تو بەلەنوب کەکرەیوب طورغانی معلوم بولغان. اول آراده دیڭزلرنی وآمیریکه ییرینی آرقلوب چغوب ییر طوبینی ئەیلەنوب قایتوچیلر دەبولغان. ایمدی بوکوندە ییرطوبینڭتوگەرەکلگنە هیچ شبهه قالمادی. چونکه مشرق طرفندەغی یاپونیه جزیرەسنـدن ومغرب طرفندەغی آنگلیه جزیرەسندن آمیریکەگه هرکون ایکی یاقلاب پاراخودلر یوروب طورادر. مشرق طرفندن آمیریکەگه کیتوب مغرب طرفندن کیری ئەیلەنوب قایتقان کشیلر یاکەمغرب طرفندن آمیریـکەگه کیتوب مشرق طرفندن ئەیلەنوب قایتقان کشیلر کوبەیدیلر.

ش: ییر اوستینڭ تو بەلنوب بوکرەیوب طورووی نیدن معلـوم بولا؟

م: سزنڭ کوزلك دیگان قورالنی کورگانگز بارمی؟ **ش:** بار.

م: اول کوزلکنی کشیلر نی اوچون کیگانینی بلەسزمی؟ **ش:** بلمیمز.

م: کوزلك ایکی تورلیـدر: برتورلیسی یراقدەغی نـەرسەنی آچق ایتوب کورسەتو اوچون، ایکنچی تورلیسی یاقنـدەغی نەرسەنی آچـق ایتوب کورسەتواوچون. قایسی کشیلر بار. کوزلری ایله اورامنك آرغییاغندەغی کشینی کوروب طانی آلمیلر. آندی کشیلر کوزلکنڭ اوّلگی تورلیسینی کییەلر. قایسی قارتلر بار. کوزلری ایـله هیچ بر یـازونی اوقی آلمیلر. چونکه یازونڭ حرفلری آنلرنڭ کوزینه چووالوب کورنه، طانلمی. بوندی قارتلر کوزلکنـڭ ایکنچیتورلیسینی کییەلر. ودخی کوزلککه اوخشاتوب قاصالغان (دوربین)لرنی (بینوکللرنی) کورگانگز بـاردر. اول دوربینلر یراقدەغی نەرسەنی بیك یاقن کیتروب آیرم آچـق ایتوب کورسەتـەلر. دوربینلرنڭ یولدزلرغه قاری طورغان بیك زورلریده بـار. آنلرغه (رصد)دییلور. رصدلر ایله کوکدەگی یولدزلرده بیك یاقن بولوب کورنەلر. انڭ ایله آی اوستندەگی طاولرنی، چوقرلرنی هم قارلرنی کوروب بولا. عالم کشیلر شوندی دوربینورصدلر ایله تیکشروب ییر اوستینڭ بوکرەیوب

طۇرغانینی سیزگانلر. چۇنکه بیك بییك طاو باشلرینه منۇب قاراغانلر. آیده‌غی طاولرنی کورسه‌ته‌طۇرغان دوربینلرده ییر اۇستینڭ چیتلرنده‌گی طاولرنی شهرلرنی کورسه‌ته آلماغان. اگرده ییر اۇستی قوناکبی تیگز بولۇب طۇرسه ایدی، بییك طاو باشلرندن دوربین ایله قاراغانده اۇستنده‌گی نه‌رسه‌لرنڭ همه‌سی کورنۇر ایدی.

بۇندن معلوم بولمش که ییر اۇستی قوناکبی تیگز توگلدر. بلکه کومه‌چ اۇستی کبی بۇکره‌یۇب طۇرادر.

ش: دیڭز اۇستلرینڭ تو به‌له‌نۇب که‌کره‌یۇب طۇرغانی‌نیدن معلوم بولا ؟

م: آنی بلو بیك آسات : دیڭز چیتینه باروب بر پاراخود کیلگانینی‌قاراب‌قنه طۇرۇرغه کیره‌ك. دیڭز اسکله‌لرینه (پریستانلرینه) پاراخودنڭ قای ساعتده کیله‌چه‌گی کوبسنچه معلوم بولا . پاراخود کیلۇر آلدندن‌دورت‌ساعت الك چغۇب دوربین ایله دیڭزگه قاراب طۇرسه‌ڭ پاراخود هیچ کورنمی؟ بو، نی اۇچۇن؟ ـدیڭزنڭ‌اۇستی‌تو به‌له‌نۇب طۇرماسه ایدی، نی قدر یراق بولسه‌ده کچکنه‌گنه بولۇب بولسه‌ده، اول پاراخود دوربین ایله‌کورنۇرگه‌کیره‌ك ایدی.

کوب کۇته طۇرغاچ پاراخودنڭ علمی (فلاگی) وعلم طۇرغینڭ باشی کورنه باشلی. باشقه ییرلری هیچ کورنمی. صوغه باتقان‌کبی بولۇب طۇرا. بو نی اۇچۇن؟

صوڭره بر آز کۇتکاچ پاراخودنڭ تو به‌سی کورینه باشلی.

آندن صوڭره ته‌ره‌زه‌لری کورنه. نۇبی همان کورنمی. پاراخود اسکله‌گه یاقنایغاچ‌قنه صوغه باطماغان ییرلرینڭ همه‌سی کورنه .

بو نی اۇچۇن بویله؟

اگرده دیڭز اۇستی تو به‌له‌نۇب قاربوز اۇستی کبی بولۇب طۇرماسه ایدی، حال بویله بولماس ایدی.

ایمدی اویلاب قاراڭز . ییر اۇستنده‌گی قوریلقلرده تو به‌له‌نۇب بۇکره‌یۇب طۇرسه‌لر، دیڭزلرنڭ صولری‌ده‌تو به‌له‌نۇب‌طۇرا طۇرغان‌بولسه‌لر ییرنڭ بۇتۇن کیسه‌گی نی‌روشده بولۇرغه کیره‌ك؟

البته طوب کبی توگه‌ره‌ك بولۇرغه کیره‌ك بولا.

ییرنڭ اوچلری.

ش: ییر طوبینڭ اوچلری بارمینی؟

م: بار. ایکی یاغنده ایکی اوچی بار.

بزنڭ طرفده بولغان اوچی یعنی تیمر قازق یولدزینه قاراب طورغان اوچی تون طرف اوچی (یاکه قطب شمالی) دیب آتالا . توش وقتنده قویاش طورا طورغان یاغندەغی اوچی توش طرف اوچی (یاکه قطب جنوبی) دیب آتالا . **ش:** تیمر قازق یولدزی نیندی یولدز ؟

م: کوکده یولدزلرنڭ کوبلگینی کوره طورغانسز. اول یولدزلرنڭ کوبسینڭ اسملری بار . زور آیو یولدزلرینه ترکیچه ییدیگان یولدزلری دیب دە ئەیتەلر. چونکه آنلر ییدی یولدز برکوتو بولوب کورنەلر .

کچکنه آیو کوتووی زور آیونڭ قارشیسنده طورا .

اگرده زور آیونڭ توبندن طوری صزق ایله کیتلسه، کچکنه آیونڭ باشندەغی یولدزغه باروب چغا . آنه شول یولدزنی ترکی بابالرمز تیمر قازق دیب آتامشلر . **ش:** آنی‌نی اوچون تیمر قازق دیب آتاغانلر؟

م: چونکه اول یولدز تون بوینچه هیچ اورنندن قوزغالمی. تیمر قازق ایله قاداقلاب قویغان کبی بر اورنده طورا .

ش: باشقه یولدزلر یوریلرمینی؟

م: یورمەسەلرده بزنڭ طوریدن همان آوشالر. کیچ برله مشرق طرفنده بولغان یولدزلر طاڭ آلدندن مغرب طرفینه ئەیلەنەلر .

ش: اول یولدزلر نیك آوشالر. همان یوروب طورالر میکاننی؟

م: یولدزلرنڭ کوبسی هیچ یورمیلر. همان اوز اورنلرنده طورالر . لکن بزنڭ ییرمز کون صاین تەگەرمەچ کبی ئەیلەنوب طورغانلقدن بزنڭ کوزگه یورگان کبی کورنەلر .

سز بولوطسز کیچلرده هواغه چغوب قاراب ییدیگان یولدزینی طابگز. آنی طایسەگز، تیمر قازق یولدزینی‌ده طابارسز.

تیمرقازق یولدزی تونگی سفرلر اوچون بیك فائدەلی. یول یوروچیلر وای طرفقه طابا قاراب بارغانلرینی تیمر قازق یولدز ینه قارابقنه بلەلر. دیگز پاراخودلری‌ده دیگزده تونله برله تیمر قازق یولدزینه قاراب اوز

یوللرینی طوغریلیلر. مسلمانلر تونگی سفرده نماز اوقور اوچون قبله‌نی‌ده تیمر قازق یولدزینه قاراب طابالر. آرخانگیل وطارابزون شهرلری طوغریسنده تیمر قازق یولدزی قبله‌غه قابماقارشی طورا. آنی آرتقه قویوب نماز اوقوغان کشی نق قبله طرفنه طابا قاراب اوقوغان بولا.

تیمر قازق یولدزینه عربچه „قطب یولدزی" دیلر. چونکه‌ییر طوبینک قطب شمالی اوچی همان تیمر قازق یولدزینه قارابقنه طورا. هیچ آنک طوغریسندن آوشمی.

دورت طَرَفْ

ش: ییر یوزنده نیچه طرف بار؟

م: دورت طرف بار: شمال، جنوب، مشرق، مغرب.

ییر اوستنده طورغان کشی تیمر قازق یولدزینه قاراب طورسه، آنک آلدی طرفی شمال طرفی بولا. آرتی طرفی جنوب طرفی بولا. اونک یاغنده مشرق طرفی بولا. صول یاغنده مغرب طرفی بولا. شمال طرفی تون طرفیدر. چونکه بزنک شهرلرده قویاش هیچ اول طرفده کورنمیدر. جنوب طرفی توش طرفیدر. چونکه هر کون قویاش توش وقتنده شول طرفده کورنه‌در. مشرق طرفی قویاش چغش طرفیدر. چونکه هر کون قویاش شول طرفدن چغوب ییر یوزینی یاقترتادر.

مغرب طرفی قویاش بایش طرفیدر. چونکه هرکون قویاش شول طرفقه کوملوب باتادر. (بایادر).

ش: بزنک بوشهر (یاآولمز) قایسی طرفده؟

م: اوزمزگه قاراغانده هیچ بر طرفده توگل، اورتالغمزده. هر شهرنک قای طرفده بولووی ایکنچی بر شهرگه قاراب بولا.

مثلا ۋیاتکه شهری قزان شهرینک تون طرفنده‌در. سمبر شهری توش طرفنده‌در. اوفا شهری قویاش چغش طرفنده‌در. موسکوۋا شهری قویاش بایش طرفنده‌در. قزان شهری اوزی ۋیاتکه‌نک توش طرفنده، سمبرنک تون طرفنده، اوفانک قویاش بایشی طرفنده وموسکوۋانک قویش چغشی طرفنده‌در.

شول روشچه هرشهر ایکنچی برشهرنڭ دورت طرفینڭ برسنده بولا .
یاکه ایکی طرفینڭ اورتالغنده بولا .

بزنڭ بومکتبنڭده اوزینه کوره طرفلری بار. مونه بو یاق مکتبمزنڭ تون طرفیدر . تگی یاق توش طرفیدر . بویاق قویاش چغشی طرفیدر . تگی یاق قویاش بایشی طرفیدر . مونه حاضر مین تون طرفینه طاباقاراب طورام: قارشمده تون تارافیدر. آرتمده توش طرفیدر. اوڭ یاغمده قویاش چغش طرفیدر. صول یاغمده قویاش بایش طرفیدر.

ییرنڭ بیلی (خط استوا)

م: ییر طوبینڭ ایکی اوچی بارلغینی سویله‌گان ایدم. آنڭ بر اوچی همان تون طرفینه طابا قاراب طورا . ایکنچی اوچی توش طرفینه طابا قاراب طورا .

ییر طوبینڭ ایکی اوچینڭ اورتالغنده بیلی‌ده بار . بیل طوغریسی‌ییر روشینی کورسه‌تور اوچون یاصالغان شارلرده برصزق ایله صزوب کورسه‌تلگان بولا . اول صزقغه بیل صزغی دیلر . عربچه (خط استوا) دیلر . خط استوا دیمك تیگزلك صزغی دیمکدر. چونکه ییرنڭ اول طوغریسنده کون ایله‌تون همان اون ایکشه‌ر ساعت برتیگز بولا . بزنڭ طرفلرده‌غی کبی جای کونی اوزایوب قش کونی قسقاروب اوزگه‌رمیلر .

ش: ییرنڭ بیلی طوغریسنده‌ده طوروچی کشیلر بارمی ؟

م: طوروچیلر بار. لکن کوب کشی ییرنڭ بیلندن چیتکه‌رهك کیتوب اوچلرغه طاباطورالر. چونکه قویاش هرکون ییرنڭ بیلی‌بوینچه یورگانلکدن اول طوغریلر بیك اسسی بولالر، شونڭ اوچون آنده زور شهرلر یوق . آنده اوله‌ن‌ده کوب اوسمی. کوب‌ییری قزو قوملی صحرادن عبارتدر.

ش: یوغارده قویاش یورمی، ییر ئه‌یله‌نه دیگان ایدڭز . ایمدی قویاش ییرنڭ بیلی بوینچه یوری دیسڭز. بو نیچك؟

م: درست قویاش یورمی. ییر ئه‌یله‌نه . شولای بولسه‌ده، بزنڭ کوزگه ظاهرده قویاش یورگان کبی بولوب کورنه‌در . مین‌شول ظاهری کورنوگه قارب ئه‌یتدم. **ش:** بزنڭ تیره‌لرده کوب اسسی بولمی. جای کونلرنده گنه

برآز اسسی کونلر بولا. ییرنڭ بیلی طوغریسنده همـان اسسی بولوب طورا دیسز. ییر طوبینڭ تورلی ییری تورلیچه بولا مینی؟
م: شولای. ییرنڭ بیل طوغریسی بوینچه همان اسسی بولوب طورا، چونکه قویاشنڭ یاقتیسی هر کون ییرنڭ بیل طوغریلرینه طوغری قاراب توشه ایکی اوچلرینڭ باشلری یل بوینچه همـان صالقـن بولوب طورا. چونکه آنلرنڭ طوغریسینه قویاش هیچ طوغری توشمی. قویـاش یاقتیسی طوغری قاراب توشکان ییرلر بیك اسسی بولالر. قویاش یـاقتیسی قییـق قـاراب توشکان ییرلر همان صالقن بولالر. سز جای کوننده بزنڭ طرفلرده کونلرنی اوچون اسسی بولغانینی بلەسزمی؟ ـ جای کونی بزده کونلرنڭ اسسی بولووی هرکون کوندز قویاشنڭ یاقطیسی طوغریراق بولوب توشکاندن بولا . ایرته برله هم کیچکه طاباینی اوچون کون برآز صالقنچه بولا؟ ـ قویاشنڭ یاقتیسی قییقلاب توشکانگه کوره.

ودخی قش کونی هر کون قویاش کورنسەده یاقتیسی بزگه طوغریلاب توشمەگاندن بزنڭ ییرلرده کونلر بیك صالقن بولا. شول سببدن قارلر یاوا، صولر قاتا. یاقتینڭ طوغریلاب توشووی ایله قییقلاب توشووی آراسنده آیرما بیك کوب بولا.
ش: ییرنڭ ایك اوچلرنده طوروچیلر بارمی؟
م: یوق. آنده هیچ کشی طورا آلمی. آنده باروب ییتشکان کشیده یوق. چونکه اول طرفلر، قارلر بوزلر ایله قاپلانغانلر. هروقت آنلرده بیك قاتی صووق بولوب طورا. **ش**: ییرنڭ بیلندەده کشیلر کوب طورماغاچ، اوچلرندەده کشیلر برلماغاچ، ییریوزندەگی بوقدر کشیلر قای ییرلرده طورالر؟
م: ییرطوبینڭ بیلی ایله اوچلری آراسندەده بیك کوب اورن بار. بیلینه یاقن ییرلری اسسیرەك بولسەده کشی طورماسلق توگلدر. مکەء مکرمه، مدینەء منوّره شهرلری مصر وهندستان مملکتلری شول طرفدەدر.

ییرنڭ اوچلرینه یاقنراق بولغان ییرلرده صووغراق بولسەده، یلی اویلر صالغاچ طوروب بولا. آرخانگیل، شهری بزگه قاراغانده ییرنڭ تون یاق اوچینه یاقنراق بولسەده طوروچیلری بیك کوب. هربرسی زور زور ایتوب

اویلر صالغانلر. میچلرینه‌یاقغاچ اویلری یلنا. شونده کروب بیك‌راحتله‌نوب اوطورالر. طشقه‌چقغانده اوستلرینه طون‌وچیکمه‌نلر کییوب، باشلرینه بورکلر کییوب، آیاقلرینه یلی ایتکلر کییوب‌وقوللرینه بیه‌ایلر کییوب یوریلر.

آرخانگیلدن توندەرەك آول آول بولوب طوروچیلرده بیك کوب. (ایسکیمو)دیگان خلقلر یوز دیگزی بویلرنده‌طورالر.

کشی‌طورور اوچون ییرطوبینك ایك راحت ییری بیلی ایله اوچلری آراسنده بولغان‌اورتالقده‌در. مثلا یاپونیه، قتای، ترکیه، ایتالیه، ایسپانیه دیب آتالا طورغان ییرلر طورو اوچون بیك راحت ییرلر. بو ییرلرده جای بیك اوزون بولا. قش بیك قسقا بولا. قار بیك آز یاوا. صووقلر کوب بولمی. اوزلرنده هرتورلی ییمشلر اوسه.

طاشکند، خوقند، بخارا، خیوه، آستراخان، تیفلیس، ایستانبول، زیم شهرلری اسسیلك ایله صووقلق کوب بولا طورغان ییرلرنك اورتالغنده‌درلر.

بنی آدم، کشیلر.

ش. ییر یوزنده نی‌قدر کشی بار؟

م: ییریوزنده کشیلر بیك‌کوبدر. برمیلیاریارم‌قدر (*) بولووی گمان‌قیلنادر.

ش: میلیار نیچه؟

م: بر میلیار مك میلیون دیمکدر.

ش: میلیون نیچه؟

م: برمیلیون مك‌طاپقر مك‌دیمکدر. **ش:** برمك نیچه؟

م: برمك اون‌طاپقر یوز دیمکدر. بریوز اچنده اون‌طاپقر اون بولا. براون اچنده اون‌طاپقر بر بولا. بونلرنی شاید اوزگزده بله طورغانسز.

ش: کشیلر اوّلده کوب بولغانمی؟

م: یوق اوّلده کوب بولماغان. صوڭندن کوبه‌یگانلر. اوّلده‌ییریوزنده‌کشی ذاتی هیچ بولماغان. هرییرده تورلی حیوانلرغنه ترکلك ایتکانلر. بوندن ییدی مك‌یل‌یارم چاماسی اوّل الله تعالی اوزینك قدرتی ایله „آدم“ اسملی برکشی و«حوا» اسملی برخاتوننی یار اتقان آدمنك خاتونی حوا یکرمی مرتبه قورساقلی بولوب ایگز ایگز ایکیشه‌ر بالا کیترگان. شول روشچه آدم ایله

(*) (۱۰۵۶۳۰۴۴۶,۰۰۰) کشی. یولدز. ۲۷۷ نومر.

حوّانڭ یگرمی اوغلی یگرمی قزی بولوب قرق بالاسی بولغان . بوبالالر الوغ کشی بولغاچ آدم علیه السلام آنلرنی اویله‌ندرگان. بر ایگزنڭ قزینی ایکنچی ایگزنڭ اوغلینه خاتون ایتوب بیرگان. شول روشچه آنلرده دنیاده کون ایتوب طورا باشلاغانلر. بارا طورغاچ اول بالالرنڭده بالالری بولغان. آنلر نڭ بالالرینڭ بالالری ینه اورچوگانلر. شول روشچه یبر یوزنده آدم بالاسی کوبه‌یگان. بز هرقایومز آدم ایله حوّانڭ نسلندنمز. ایڭ الکی آتامز حضرت آدمدر. ایڭ الکی آنامز حضرت حوادر. شونـڭ اوچون بزگه، یعنی کشیلرگه «بنی آدم» دییلور. آدم بالالری دیمکدر.

آدَمْ جنسلری.

آدم ایله حوانڭ بالالرنی بیك کوبه‌یگان. اوزلری بر نیچه یوز یاشکه یتوب وفات بولغانچی بالالرینك بالالری قرق مڭ کشی بولغانلر.

آدم بالالری کون کورواوچون یبر یوزینڭ تورلی طرفلرینه طارالغانلر. شونلردن تورلی طرفده تورلی تورلی جنسلرحاصل بولغان.

ش: جنسلر، نی دیگان سوز؟

م: جنسلر آدمنڭ تورلی أورلری دیمکدر .

یبر یوزنده آدم اورووی بیش تورلی جنسکه بولنه‌در: کافکاز جنسی ، ماغول جنسی، زنجی جنسی ، هیندوس جنسی ، مالای جنسی . بو جنسلرنڭ همه‌سی بر نسلدن بولسه‌لرده، توس وقیافتلرنده کوب آیرمالری باردر .

ش: کافکاز جنسی نی توسده بولا؟

م: کافکاز جنسندن بولغان کشیلرنڭ ته‌نلری آق توسلی، باشلری توگه‌ره‌ك، ماڭلایلری کیڭ، کوزلری وصاقاللری زور ، چه‌چلری نچکه ویوموشاق ویوز قیافتلری ماتور بولا.

یبر یوزینڭ یاورویا دیب آتالاطورغان قوریلغینڭ خلقی کافکاز جنسندندر .

مثلاً چیرکه‌سلر، عربلر، یهودیلر، فارسیلر، بلغاریلر، ئه‌رمه‌نلر، هندیلر، گریکلر، ایتالیانلر، اسلاوانلر (یعنی روسلر)، نیمسلر، فرانسوزلر، آنگلیچانلر کافکاز جنسندندرلر.

ش: ماغول جنسی نی قیافتده بولا؟

م: ماغول جنسینڭ ته‌نلری صارغلت ، یوزلری وبورونلری کیڭ ، چیکه سویه‌کلری قالقو، صاقاللری کچکنه، مییقلری اوزون کوزلری قسق وقییق،

چەچلری اوُزوُن ویووان وبویلری قسقا بولا. ییریوُزینڭ آزیه دیب آتالا طوُرغان قوُریلغینڭ خلقی ماغول جنسندندر.

مثلاً مانغوللر، قالمقلر قتایلر، یاپونلر، قرغزلر، ترکمنلر، ترکلر، تاتارلر، فینلر، اسکیمولر ماغول جنسندندرلر.

یاقُروپادەغی ترك وبلغار قوملری اصلدە ماغول جنسندن ایسەلردە، خاتوُنلری کوبسنچە کافکاز جنسندن بولو سببلی ماغول جنسندن چقوُب کافکاز جنسینە قاتشمشلر.

ش: زنجی جنسی نی قیافتدە بولا؟

م: زنجیلرنڭ تەنلری قارا، چەچلری کوُدرە، آوزلری زور، ایرنلری قالن، بوُروُنلری یاصصی، ایەکلری وآرت اوُچالری چغڤقی بولا. آفریکە اسملی قوُریلقنڭ توُب خلقی مثلا بربرلر، سودانیلر، نیگرلر، هوتینتونلر زنجی جنسندندرلر.

ش: هیندوس جنسی نی قیافتدە بولا؟

م: هیندوسلرنڭ تەنلری باقر توُسلی قزغلت، باشلری اوُچلی، ماڭلایلری چغڤقی، چەچلری تك، بویلری اوُزوُن بولا. آمیریکەاسملی قوُریلقنڭ توُب خلقی مثلا پاتاگونلر، کریکریلر، آپاشلر هیندوس جنسندندرلر.

ش: مالای جنسی نی قیافتدە بولا؟

م: مالایلرنڭ تەنلری طوفراق توُسلی قارا قوچقل، ماڭلایلری طاروچغڤقی، قوُرساقلری زور، کوکرەکلری کیك، قوللری وآیاقلری نچکە بویلری قسقا بولا.

آڤُسترالیە اسملی قوُریلقنڭ ئەیلەنەسندەگی جزیرەلرنڭ توُب خلقی اوُشبو جنسندندرلر.

توُرلی ملتلر.

ش: دنیادە دخی نیندی توُرلی کشیلر بار؟

م: دنیادە خلقلر بیك کوب توُرلی نسللرگە بولنمشلردر. کوُن کوروآزق طابو نیتی ایلە کشیلر ییر یوُزینڭ توُرلی طرفلرینە طارالوُب توُرلیگە بولنوُب بتمشدر. بربرسندن یراق بولو سببلی تللریدە، قیافتلریدە، کییم صالملریدە عرف وعادتلریدە بربرسینە باشقارمشدر. حاضردە مشهور ملتلر اوُشبولردر.

عربلر، عبریلر، فارسیلر، ترکیلر، هندیلر، قتایلر، یاپونلر، مانجورلر،

مانغوللر، فینلر، روسلر، پالەکلر، رومینلر، صیربلر بلغارلر، آرناوتلر، یەسلر، فرانسوزلر، آنـگلچانلر، ایسپانیوللر، ایتالیانلر، گریکلر، شۋیدلر، لاطیشلر، ایستونلر، داتچانلر، قبطیلر، حبشیلر، سودانیلر، بربرلر.

ترکی قومی اوزی بیك کوب قبیلەلرگە بولنمشدر. مشهورلری: یاقوتلر، عثمانلیلر، آذربیجانیلر، ترکمەنلر، صارتلر، اوزبەکلر، نوغایلر، تاتارلر، میشەرلر، باشقردلر، آق بلغارلر، تومەنلر، قرغزلر، طارانچیلر.

ش: بز اوزمز قایسی قومدننمز؟

م: بز ترکی قومندنمز. تلمزدە ترکیچەدر. قبیلەلرمز باشقە بولسەدە، هر بر ترکیلر ایلە تلمز وملتمز بردر. ترکیچە سویلەشە طورغان کشیلر هرقایوسی ترکی دیب آتالادر. **ش:** ترکی تلی قایسی تلدر؟

م: مونە اوشبو اوز آرا سویلەشە طورغان تلمز ترکی تلیدر. اوشبو مکتبدە اوقولا طورغان کتابلرنك تلیدە ترکیچەدر. مین سزگە هر وقت ترکی تلی ایلە سویلیم. سزدە میکا ترکیچە جواب بیرەسز. ترکی تلی شولدر.

تورلی تللر.

م: کشیلرنك حیواندن آیرماسی نیدر؟

ش: آیرماسی شول: کشیلر ایکی آیاقلی بولالر. حیوانلر دورت آیاقلی ولالر.

م: دنیادە ایکی آیاقلی حیوانلردە بار. هیچ بر آیاقسز حیوانلردەبار. کشیلر حیواندن آیاقلری ایلە گنە آیرلوب بتمیلر. باشقە باشقە بر آیرما یوقمی؟

ش: بار. کشیلرنك تللری بار. حیوانلرنك تللری یوق.

م: حیوانلرنك تللری نیك بولماسون؟ تللری بولماسە آنلر نیچك آشارلر ایدی؟ **ش:** حیوانلرنك تللری بولسەدە، سویلەشە بلمیلر.

م: آلای بولغاچ بویلە دییگز: «کشیلر تللری ایلە سویلەشە بلەلر. حیوانلر سویلەشە بلمیلر.» درست شولای. کشیلرنك حیوانلردن آیرماسی سویلەشە بلولریدر. تل دیب آشی طورغان تلگەدە ئەیتلە. ینە سویلەشە طورغان سوزلرگەدە ئەیتلە. کشی ذاتینڭ هر بر قبیلەسینك سویلەشە طورغان تللری باردر.

ش: كشيلر هر ييرده برتۇرلى سوزلر برله سۇيله‌شه‌لرمى؟

م: يوق. هر ييرده بر تۇرلى توگل. تۇرلى تل بار. هر ملتنـك اوزينه مخصوص برتلى بولا . مثلا بز تركى‌ملتى تركيچه سۇيله‌شه‌مز، روس ملتى روسچه سۇيله‌شه . ينه عربلر عربچه، فـارسيلر فارسيچه ، نيمسلر نيمسچه، فرانسوزلر فرانسوزچه سۇيله‌شه‌لر . آر ، چيرمش كبى كچكنه ملتلرنك‌ده اوزلرينه مخصوص تللرى بار .

ش: دنياده نيچه تۇرلى تل بارايكان؟

م: دنيا بر مك قدر تۇرلى تل بولووى گمان قيلنادر . لـكن بو تللرنك كوبسينك اصلى بردر. دنيانك ٤ طرفنده ٤تۇرلى تل‌چغۇب باشقه مشهورتللر شول‌تللردن اوزگه‌ره‌اوزگه‌ره كوبه‌يمشلر. **ش**: اول ٤تۇرلى تل‌قايسى‌تللر؟

م: هندتلى، قتاى‌تلى، توران‌تلى، شام‌تلى.فارسى‌تلى وياۋروپاخلقينك‌تللرى هندتلندن اوزگه‌رۇب‌حاصل بولمشلر. قتاى‌خلقينك‌هم‌امانغوللرنك تللرى قتاى تليدر. بزنك تركى‌تلى‌هم‌فين‌تلى‌توران‌تللريدر عرب‌، يهودتللرى‌شام‌تليدر.

ش: تركى تلى هرييرده برتۇرلى سۇيله‌نه‌مى؟

م: هرييرده برتۇرلى‌توگل. تۇرلى‌طرفده اوزگه‌ره تۇرلى‌بۇتاقلرغه (شيوه‌لرگه) بولمشدر. مشهورشيوه‌لرى ياقوت،عثمانلى، آزربيجان، تركستان، طارانچى، قرغز، قزان شيوه‌لريدر. بزاوزمز قزان شيوه‌سى‌ايله سۇيله‌شه‌مز. نوغاى، تۇمه‌ن ، تاتار ، باشقرد وميشه‌ر تللرى قزان شيوه‌سيدر. آيره‌ملرى بيك آزدر. چوواش‌تلى‌ده تركى‌تلينك برشيوه‌سيدر.

ش: برتۇرلى تل‌ايله‌سۇيله‌شه‌طۇرغان كشى ايكنچى تۇرلى‌تللرنى‌بله‌آلامى؟

م: بله‌آلا. دنياده دورت بيش‌تۇرلى تل‌ايله سۇيله‌شه بله‌طۇرغان‌كشيلربار. اخلاص ايله اۇيره‌نگاچ هربرتلنى بلۇب بولا . مۇنه سز تركيچه بيك ياخشى سۇيله‌شه بله‌سز. چۇنكه تركى‌تلى سزنك طوغان تلـگز . طوغان تلينى هر كم بالا وقتندن اۇيره‌نۇب اوسه . اگرده اخـلاص ايله طرشسه‌گز عرب ، فارس، روس، نيمس وفرانسوز تللرينى‌ده بله آلورسز.

ش: عرب تلى نيندى تل؟

م: عرب‌تلى عربلر سۇيله‌شه طۇرغان تل. اوقى طۇرغان قرآنمز عربچه‌در. نمازلرده اوقۇلا طۇرغان دعالرده عربچه‌در.

دینلر و پیغمبرلر .

ش: دین ومذهب نه دیمکدر؟
م: دین دیمك دنیاده وآخرتده بختلی بولواۇچۇن اشانۇرغه واشانغانچه عمل قیلۇرغه آدملر طرفندن تییشلی کورلگان حکملر دیمکدر . اوّلده الله تعالی جبرائیل فرشته آرقای حضرت آدمگه دین حکملرینی اۇیره تمش . اول ده وزینك بالالرینه اۇیره‌تمش . لکن آدم بالالری ییر یۇزینك تۇرلی طرفلرینه طارالولری سببلی آتالری اۇیره‌تکان دیننی اۇنۇتمشلر . دنیاغه‌ده آخرتکه‌ده ضرر کیتره طۇرغان تۇرلی گناه اشلرنی قیلۇرغه هوس قیلمشلر . شولای بولسه‌ده دنیانی یاراتوچی الله تعالی نك بارلغی ٬ اوصال وگناهلی کشیلرگه اولگاندن صونك اول الله تعالی نك جزاقیلو قورقووی هیچ بر ییرده آدم بالالرینك خاطرندن چقمامش. هر طرفده آدملرنك عقللی باشلری اوز عقللری ایله تۇرلی دینلر چغارمشلر. همان خلقغه دین اۇیره‌تۇرگه طرشمشلر. لکن نادانلقلری سببلی تۇرلی خطالر سۇیلی سۇیلی خلقنی آزدرمشلر. هر طرفده خلق تۇرلی بۇزق دینلرگه صابشۇب بتمش . قایسی نادانلر خلقغه قۇیاشنی آینی ، یۇلدزلرنی اوطلرنی. صولرنی تڭری دیب کورسه‌تمشلر . قایسیلری صورتلر یاصاب شول صورتلرنی تڭری دیب خلقنی آزدرمشلر. شول سببلی کوب طرفده قۇیاشقه، آیغه یۇلدزلرغه،اوطلرغه، صولرغه تڭری دیب طابنوچیلر کوبه‌یمش. حتی قایسی طرفلرده ایزگی دیب بلۇب حیوانلرغه طابنوچیلرده بولمش. بیك کوب ییرلرده پۇتلرغه یعنی اوزلری یاصاغان صورتلرگه طابنوچی مجوسیلر کوبه‌یمش دینلری بۇزق بولغان خلق آراسنده دنیاغه‌ده آخرتکه‌ده ضررلی بولغان اشلرنی قیلوچیلرده کوب بولمش.

گرچه الله‌تعالی آدم بالالری آراسندن قایسیلرینی حضرت آدم اورنینه پیغمبر ایتۇب تعیین قیلۇب خلقغه حق دیننی اۇیره‌تۇرگه قوشمش. آنلرده قوللریدن کیلگان قدر خلقنی تۇرلیچه وعظ ونصیحت قیلۇب باقمشلر. لکن آنلرغه ایپه‌روچی همان آز بولمش. خلقنك کوبسی نادانلقده وگناهده قالمشلر.
ش: الله‌تعالی آدم علیه السلام زماننددن بیرلی نیچه کشینی پیغمبر قیلمش؟
م: الله تعالی نك پیغمبر قیلغان کشیلری یۇز مڭدن آرتق بولمش . بونلرنك اینك اوّلگیسی حضرت آدم اوزیدر . اینك صوڭغیسی بارچه اهل اسلامنك

پیغمبری اولان محمد علیه‌السلامدر. مشهور پیغمبرلر: آدم، شیث، ادریس، نوح، هود، صالح، لوط، ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب، یوسف، ایوب، شعیب موسی، هارون، داود، سلیمان، یونس، الیاس، الیسع، ذوالکفل، یوشع، (خضر، بشر، دانیال، اشموئیل، اشعیا، ارمیا) زکریا، یحیی، عیسی و محمد (علیهم الصلاة والسلام) اسملیدر.

ش: بو پیغمبرلر قای ییرلرده وقایسی زمانلرده کیلمشلر؟

م: بزنك پیغمبرمز محمد علیه السلام ٥٧٠ نچی یلی مکه شهرنی دنیاغه کیلمشدر. نوح علیه السلام آدم علیه السلام تاریخی ایله (١٦٤٢) نچی یلده دنیاغه کیلمشدر. عیسی علیه السلام تاریخ میلادی باشنده بیت اللحم شهرنده دنیاغه کیلمشدر. موسی علیه السلام مصر یورطنده ممفیس شهرنده تاریخ میلادیدن (١٨٣٦) یل اوّل دنیاغه کیلمشدر. ابراهیم علیه السلام ایسکی «بابل» شهرنده آدم علیه السلام تاریخی ایله (٣٣٢٣) نچی یلده دنیاغه کیلمشدر. شیث علیه السلام آدم علیه السلامنڭ اوزینك اوغللرندن بر سیدرکه آتاسی (٢٣٠) نچی یاشده وقتده دنیاغه کیلمشدر.

پیغمبرلرنڭ حاللرینی تفصیللەب بلەسکز کیلسه، تاریخ انبیا کتابلرندن قاراڭز. مین بو درسده سزگه آنلرنڭ همەسینی بیان قیلوب بتره آلمیم.

براهما دینی

ش: دنیاده نیچه تورلی دین بار؟

م: دنیاده دینلر بیك کوبدر. ملڭ تورلی دین وشریعت بارلغی گمان قیلنادر.

مشهور دینلر:

براهما، بودّا، زردشت، کونفوتسی دینلری ایله یهود، نصارا واسلام دینلریدر.

ش: براهما دینی قایسی دیندر؟

م: براهما دینی هندستان خلقینڭ ایسکی زماندن بیرلی کیلگان دینلریدر. بو دینگ کشیلر «براهمانی» دیب آتالورلر.

براهما نیلرنڭ دین حکملری فارسیچەغه یاقن سانسکریت اسملی ایسکی بر تل ایله یازلغان (ڤید) و (پوران) اسملی کتابلرده بیان قیلنمشدر.

براهمانیلر عالمده (براهما، ڤیشنو وسیڤا) اسملرنده اوچ تڭری بار دیب

گمان قیلالر. گمانلرنچه (براهما) دنیا مخلوقاتینی بولدروچی ، (ۋیشنو) صاقلاوچی، (سیۋا) خراب وهلاك ایتوچی ایمش.

(براهما) صورتی دیب یاصاغان پۆتلری دورت باشلی دورت قوللی بر صنمدر. براهمانیلرچه هند خلقی بیش تۆرلی بولکدر.

۱) دین علماسی، ۲) عسکر وتوره‌لر، ۳) ایگنچی وصاتوچیلر. ٤) هنرچی واشچیلر، ۵) پاریلر، یعنی قارا خدمتچی قوللر. بو بولکلر بربرسینه کوب قاتشماسلر. کییملری‌ده بربرسندن آیرم بولۆر.

براهمانیلرنڭ دین علماسی حیوان ایتنی آشاماسلر. دائما دین کتابلری اوقو وعبادات ایله مشغول بولۆرلر. طوغز یل براستاذدن علم تحصیل قیلۆب علمادن بولو دین علماسی بالالرینه لازمدر. دین علماسی هیچ بر اش ایله کسب قیلمیچی عمرینی صدقه خیر ونذر آقچه‌لری ایله اوتکه‌رو تییشلیدر.

براهمانیلرنڭ کوبسی میتلرینی قرغه آلۆب چغۆب یاندرۆرلر. آنلرنڭ گماننچه کشیلرنڭ جانلری ته‌ندن ته‌نگه کوچۆب یۆریدر. یعنی بر اولگان کشینڭ جانی یاکا طوواچق بربالاغه کوچۆب تکرار دنیاغه کیلدر.

اوّلگی ته‌نده اوصاللقلر قیلغان کشی صوڭغی ته‌نده بولغانده جزاسینی کوره‌در. اوّلگی ته‌نده ایزگیلکلر قیلغان کشی صوڭغی ته‌نده بیك بختلی بولۆب عمر ایته‌در. بودین‌حق‌دین توگل، باطل‌بر دیندر.

بودّا دینی.

ش: بودا دینی قایسی دیندر؟

م: بودا دینی هندستاندن چغۆب قتایده‌طارالغان بر دیندر. بودینی‌حضرت عیسی‌دن (۶۶۳) یل مقدم هندستانده طوغان ساکیامونی اسملی بر شاهزاده چغارمشدر.

ساکیامونی براهما دیننده خلقنڭ بیش تۆرلیگه بولنۆب قدرلی‌بولنکلرنڭ قدرسز فقیرلرگه جبر قیلووینه قارشی کیلمشدر. شول‌سببدن اوزی هرکمنی تیگز کوره طۆرغان بردین چغارمشدر. بودیننڭ حکملری‌ده سانسکریت تلنده (کنجور ودنجور) اسملی ۳٤۸ جلدلی کتابلرنده یازلمشدر.

قطای، یاپونیه، سیام مملکتلرینڭ خلقی اوشبو دینده‌درلر.

روسیه‌ده‌قالمقلر و بوراتلرده‌اوشبو دینده‌درلر.

بودیلرنك دین علماسی لاما وزاهدلری (بونزا)دیب آتالادر. باش لامالری «دالایلاما» دیب آتالور. دالایلاما قتای ولایتلرندن‌تبت اسملی‌بیرده «لخاس» وڤوتانشای‌شهرلرنده‌طورادر.

بونزالر هیچ برکسب ایله شغلله‌نمسلر. دائما صدقه ایله یاشارلر. لکن هیچ کمدن صوراب آلماسلر.

بیر یوزنده بودا دیننده بولغان کشیلر ۲٦٥ میلیون قدر باردر.

براهما دینی هندستان خلقینه‌غنه خاص بولمش ایکان.بودا دینی بارچه خلق اوچون عام ایتلمشدر. بودا دیننچه دنیانك خواجه وتکریسی (بودا)در. چن ایزگی کشی بولمق اوچون دنیانی‌بوتون‌لەی طاشلاب‌خدانی اویلاو ایله‌گنه مشغول بولورغه تییشلیدر. خدانی ذکر برله شغلله‌نگان کشینك جانی بوداغه طوتاشوب (نیروان) حالینه یعنی‌مه‌نگگی راحتکه ایرشه‌در.

بودیلرنك کوبسی اویله‌نمسلر. ماناستیر وخانقاهلرده بویداق راهب بولوب عمر اوتکه‌رورلر.

بودانك صنینی قوللرینی کوکره‌گینه طاباکیتروب دعا قیلوب طورغان روشده یاصارلر. بودیلر شول صنغه طابنالر.

ساکیامونی‌اوزی‌اوّلده‌هندستانده زور برپادشاهنك اوغلی اولمشدر. اوتوز یاشلرینه قدر آتاسی سراینده راحتلك ایله بیك بختلی عمر ایتمشدر. دنیاده قایغی وحسرت، کوڭلسزلك واوڭغایسزلقلر بارلغندن هیچ خبری بولمامش. برکون سرایدن چغوب شهر اطرافنده یورگانده تله‌نچی فقیرلرنی کورمش. بونلر نیندی کشیلر؟ دیب یانده‌غی توره‌لردن صورامش. بونلر فقیرلر آشارلرینه یوقلغندن صورانوب تله‌نوب یوریلر دیمشلر.

طایاق طایانوب یوری طورغان، آق صاقاللی، تشلری توشوب بتکان برقارتنی‌کورمش. بونیندی کشی؟دیمش. بوبرقارت. دنیاده اوزاق طورغان کشیلرنك همه‌سی شول حالگه کیله دیمشلر. صوڭره ینه بر آولده ته‌نینی تورلی قوتر وجراحتلر باصقان برآورونی کورمش. بونی؟ دیمش. دنیاده بعض کشیلر شوندی آورولر ایله آوریلرده دیمشلر. ینه بر آولده بر جنازه‌غه طوغری کیلمش. آغاروب اولوب یاتقان بر میتنی کورمش. بو نیندی حال؟ دیمش. توره‌لر: برزمان هر بر کشی اوشبو حالگه کیلوب اوله‌چك دیمشلر. اوشبودووت‌واقعه‌شهزاده‌ساکیامونینك‌دنیادن تمام اخلاصینی

قایتارمش. آتاسینڭ سراینی طاشلاب دنیاده‌غی خلقلرنڭ هالللرینی تیکشرورگه چغوب کیتمش، تله‌نچی بولوب یوروب توُرلی طرفلرده‌دخی ده بیك کوب بختسزلکلرگه اوچرامش. آخرده قارتایغان کوننده اوزنچه بردین چغارمش. بختسز کشیلرنی یو واتوُرغه طرشمش. بودین‌ده باطل دیندر.

زردشت دینی.

ش: زردشت دینی قایسی دیندر؟

م: زردشت دینی ایرانده اسلام دیننن اوّل طوتلغان بردیندر. بو دیننی هندستانك براهمادیننن بیزوب میلاددن ۵یوزیل الك ایرانغه کیلگان زردشت اسملی برکشی چغارمشدر. بودینده‌گی کشیلر پارسی دیب اتالورلر. پارسیلر دنیاده‌غی خیر وایزگی اشلرنی «یزدان» اسملی معبودلرندن کوره‌لر. یاوزلقلرنی «آهرمان» اسملی معبودلرندن کوره‌لر. گمانلرنچه آهرمان همان دنیـانی چووالتوُرغه ودنیاغه بختسزلکلر کیتروُرگه طرشادر. یزدان ایسه آهرماندن کیله‌چك بلا وضررلرغه قارشی طورورغه حیله‌لرنی کشیلرنڭ کوڭلینه صالا طورادر.

یزدان مرحمت قیلسون دیب پارسیلر اوتقه‌طابنالر. بونلرنڭ دین حکملری زردشت طرفندن ایسکی فارسی تلی ایله یازلغان (زنداوستا) اسملی کتابده بیان قیلنمشدر. پارسیلر حاضرده بیك آزدرلر. ایرانده‌یزد شهرنده‌وهندستانك بارسی بر یوز مڭدن آرتق توگلدر. بودیننڭ‌ده اصلی باطلدر.

کونفوتسی مذهبی.

ش: کونفوتسی مذهبی نیندی مذهبدر؟

م: کونفوتسی مذهبی حضرت‌عیسی‌دن ۵۵۱یل مقدم قتایده طوغان کونفوتسی اسملی بروزیر طرفندن چغارلمش بر دیندرکه خداغه عبادتی یوقدر. باری کورکه‌م خلقلی بولوب دنیاده‌راحت طوروُرغه‌غنه‌اوُیره‌ته‌در. آخرتکه‌قاتشی یوقدر.

شولای بولسه‌ده، قتایده بودین اوچون زور عبادتخانه‌لر بنا قیلنوب بارا طوُرغاچ آخرت دینی روشینه کیترلمشدر. کونفوتسی پادشاه وتوره‌لرگه آتا آنا، استاذ وقارتلرغه اطاعت قیلونی فرض ایتمشدر. بونڭ اوستینه الوغلر طرفندن کچیلرگه شفقت ورعایه کورسه‌توده فرض قیلنمشدر.

كونفوتسى مذهبنچه الوغلر الوغلقلرندن فائده‌لانوب كچيلرگه جبر قيلو بيك الوغ عيبلردن صانالادر.

قتاى خلقينك توره‌لرى وبايلرى اوشبو مذهبده‌درلر. قتايده بو دينده بولغان كشيلر ۱۳۰ ميليون قدر واردر.

يهود دينى

ش: يهود دينى قايسى ديندر؟

م: يهوددينى حضرت‌عيسى‌دن (۱۸۳٦) سنه مقدم مصرده طوغان موسى اسملى پيغمبرگه الله‌تعالى طرفندن كيلگان ديندر. بو دينننك حكملرى تورات اسملى كتابده يازلمشدر. دنيانك هرطرفينه طارالغان ۳۰ ميليون قدر يهوديلر (يۋريلر) اوشبو دينينى طوتامز ديب دعوا قيلالر.

يهوديلر الله‌تعالى‌نى بر ديب بله‌لر. صنلرغه طابنميلر. موسى‌عليه‌السلام ايله آندن اوّل كيلگان پيغمبرلرگه اشانالر. اما عيسى عليه السلام ايله محمد عليه‌الصلاة والسلامگه‌اشانميلر. عيسى‌عليه‌السلام‌مريم اسملى بريهودى‌قزندن طومشدر. آتاسز طووندن يهوديلر آنك پيغمبر بولووينه اشانماغانلر آخرده‌آنى‌اولترمكچى‌ده بولغانلر. الله‌تعالى‌عيسى‌پيغمبرنى آنلرنك ياوزلغندن قوتقارغان. آنلر حضرت عيسى‌اورنينه باشقه بر كشينى دار آغاچينه قاداقلاب اولترگانلر. يهود دينينك اصلى حق بولسه‌ده، عيسى ومحمد عليهماالسلام‌نك دينلرى ايله منسوخ بولمشدر.

نصارا دينى

ش: نصارا دينى قايسى ديندر؟

م: حضرت عيسى‌عليه‌السلامگه‌ايه‌رگان كشيلر آراسنده ظاهر بولغان بر ديندر. بو دينننك حكملرى (بيبل‌وانجيل) اسملى كتابلرده بيان قيلنمشدر. بو دينده بولغان كشيلر نصرانى وخريستيان‌ديب‌آتالورلر. خريستيانلر حضرت‌عيسى‌نى پيغمبر توگل، بلكه الله‌تعالى‌نك اوغلى ايدى. زكريا ويحى پيغمبر زماننده مريم اسملى كيه‌وگه بارماغان برقزدن خدانك حكمتى ايله طووب‌اوسدى. گرچه ظاهرده كشى قيافتنده يۆرسه‌ده، اصلده كشى ذاتندن توگل ايدى بلكه الله‌ذاتندن ايدى ديلر. خريستيانلرچه الله تعالى اوزى بر بولسه‌ده

اوچ ایپوستاسلیدر.

بز مسلمانلر قارشنده عیسی علیه السلام الله تعالی نڭ قدرتی ایله کیه‌وگه بارماغان بر قزدن طومش الوغ بر پیغمبردر.

ش: قایسی خلقلر نصارا دیننده‌درلر؟

م: روسلر، نیمسلر، آنگلچیانلر، فرانسوزلر. ایتالیانلر، گریکلر، ئه‌رمه‌نلر همه‌سی نصارادیننده‌درلر. عبادت قیلور وشلری برسینه برسینکی برسینه باشقه‌راق بولسه‌ده، همه‌سینڭ توب اعتقادلری بردر.

ش: دنیاده خریستیانلر کوبمیدر؟

م: باری ۵٦۰ میلیون قدر باردر.

ش: خریستیانلرنڭ دینلری برگنه تورلیمی یاکه آیرمالری‌ده بارمی؟

م: خریستیانلر برگنه تورلی توگلدر، مشهور بیش بولک‌که بولنمشلردر: کاتولیکلر، پراۋسلاونیلر، پروتیستانلر، آنگلیکانلر، گریگوریانلر. فرانسوز، ایسپانیول وایتالیانلرنڭ کوبسی کاتولیکلردر. روسیه خریستیانلرینڭ کوبسی پراۋسلاونیلردر. نیمسلرنڭ کوبسی پروتیستانلردر. آنگلیچانلرنڭ کوبسی آنگلیکانلردر ئه‌رمه‌نلرنڭ کوبسی گریگوریانلردر. خریستیانلرنڭ بونلردن باشقه‌ده تورلی واق مذهبلری‌ده بیك کوبدر.

اسلام دینی.

ش: اسلام دینی قایسی دیندر؟

م: اسلام دینی مسلمانلر دینیدر. هر قایومزغه معلوم اوزمزنڭ مبارك دینمزدر. الله تعالی طرفندن محمد علیه السلامگه قرآن اسملی کتاب ایله‌یبه‌رلمش مقدس دیندر. دینی کتابلرمزده اسلام دینینڭ هر بر حکملری بیان قیلنمشدر. اسلام دینی آدملرنی انسانیتلی ومرحمتلی بولورغه وهر بر کورکام خلقلرغه دیملیدر. اوصاللقلردن جبر وظلمدن وهر بر یامان خلقلردن طییادر. شاید اوقی هر برسندن خبردار بولورسز.

ش: دنیاده مسلمانلر کوبمیدر؟

م: ۳۰۰ میلیون قدر باردر. عربلر، ترکلر فارسیلر بارچه‌سی مسلمانلردر. هندستان، وقتای خلقی آراسنده، آۋستراليه ایله آزیه آراسنده‌غی جزیره‌لرده‌ده مسلمانلر بیك کوبدر.

ش: هر طرفده مسلمانلر دین اشلرنده بر تورلیمی یاکه قایسیلرنده آیرمالری ده بارمی؟

م. مسلمانلرنڭ همه‌سینڭ دینی کتابلری قرآن کریمدر. هر برسی

قرآن کریمدن وپیغمبرمز محمد علیه السلامنڭ حدیثلرندن آڭلانغان حکملر بوینچه عمل وعبادت قیلالر. لکن قرآن وحدیث سوزلرینی تورلیچه آڭلاب مسلمانلرده بر نیچه تورلی مذهبکه بولنمشلر. مشهور مذهبلر ایکیدرکه اهل سنت وشیعه مذهبلریدر. اهل سنت مذهبنده بولغان مسلمانلر (سُنّی) وشیعه مذهبنده بولغانلری (شیعی) دیب آتالورلر. سنیلرنڭ بارچه‌سینڭ اعتقادلری بر تورلی بولسه‌ده، آنلرده عبادت وشریعت حکملرنده دورت مذهبکه یعنی حنفی، شافعی، مالکی وحنبلی مذهبلرینه بولنمشلر. حنفیلر نعمان ابو حنیفه اسملی بر ایزگی امامنڭ مذهبینه ایه‌رگان مسلمانلردر. شافعیلر محمد شافعی، مالکیلر مالك وحنبلیلر احمد بن حنبل اسملی ایزگی امامرنڭ مذهبلرینه ایه‌رگان مسلمانلردر. هر مذهبنڭ مسلمانلری عبادت وشریعت حکملرینی اوز امامرینڭ آڭلاوی بوینچه آڭلاب عمل قیلالر.

ش: سنیلر ایله شیعیلرنڭ آیرمالری نیچك؟

م: سنیلر ایله شیعیلرنڭ زور آیرمالری حضرت رسول وفات بولغاندن صوڭ اورنینه خلیفه بولغان صحابه‌لر حقنده‌در. معلوم اولدیغی اوزره حضرت رسولدن صوڭره اورنینه اوّلا حضرت ابوبکر، آندن صوڭ حضرت عمر، آندن صوڭ حضرت عثمان وآندن صوڭ حضرت علی (رضی الله عنهم) خلیفه بولوب بوتون دنیا مسلمانلرینڭ دین ودنیا اشلرینه باش بولمشلر. شیعیلر: «حضرت رسولدن صوڭره آنڭ فاطمه اسملی قزینڭ کیه‌وی حضرت علی خلیفه بولورغه تییشلی ایدی. اوّلگی اوچ خلیفه آندن اوزوب خلیفه بولدیلر» دیلر. سنیلر ایسه: «مسلمانلرنڭ صایلاوی بوینچه خلیفه‌لك اوّل حضرت ابوبکرگه، صوڭره حضرت عمر، حضرت عثمان وحضرت علی‌گه نصیب بولدی. بو خلیفه‌لرنڭ همه‌سی خلیفه‌لککه لائق کشیلر ایدی اش نصیبلرنچه بولدی.» دیلر لکن شیعیلر صایلاوغه ونصیبکه قارامیلر. ایڭ الك حضرت علی خلیفه بولو کیره‌ك ایدی. اوّلگی خلیفه‌لر تییشسزلك ایله خلیفه بولدیلر دیلر. هر نیچك بولسه‌ده شیعیلرنڭ حضرت علی نی باشقه خلیفه‌لرگه قاراغانده آرتغراق وایزگیره‌ك کورەسیلری کیله. شونڭ اوچون آنلر حضرت علینڭ ایکنچی اوغلی حضرت حسین اولترلگان کونده یعنی ۱۰ نچی محرمده عاشورا بایرامی کوننده اش کوشلرینی طاشلاب جییلشوب قایغرشوب اوطورالر. قایغولرندن قچقروب باقروب اورامرده یوریلر.

عبادت روشلرنده وشریعت حکملرنده‌ده شیعیلرنڭ سنیلرگه قاراغانده بعض مسئله‌لرده آیرمالری بار . مثلا شیعیلر نمازنی قول باغلاب‌اوقومیلر. طهارت آلغانده آیاقلرینی یومیلر. چیتکگه مسح قیلغان کبی آیاقلرینه‌مسح کنه قیلالر. شوندی آیرمالری بولسه‌ده، آنلرده مسلمانلردر. ایمانلرنده باشقه مسلمانلردن کیمچیلکلری یوقدر. **ش**: سنیلر وشیعیلر نی قدر بار ؟

م: ۳۰۰ میلیون مسلماننڭ ۲۹۰ میلیون قدریسی سنیلردر. بوتون دنیاده شیعیلر اون میلیون چاماسندن آرتق توگلدر.

ش: بز اوزمز سینیمی، شیعیمی؟

م: بزلر سنیلرمز اهل سنت وجماعت مذهبنده‌مز.

ش: حنفی، شافعی، مالکی وحنبلی مذهبلرینڭ آیرمالری نیچك؟

م: آنلرنڭ آیرمالری عبادت روشلرنده‌وشریعت‌حکملرینڭ‌بعضلرنده‌گنه‌در. مثلا تولکی، یومران، وکرپی‌نڭ ایتلری حنفیلرچه حرامدر. شافعیلرچه حلالدر.بیرتقچ حیوانلرنڭ تیریلری ایله نگاچ‌حنفیلرچه پاك بولادر. شافعیلرچه پاك بولمیدر. باشقه‌لرینڭ آیرمالری‌ده شونڭ کبی واق مسئله‌لرده‌گنه‌در. بو مسئله‌لرنڭ بارچه‌سی زور کتابلرده بیان قیلنمشلردر. آنلرنی حاضرگه آڭلاب بتره آلماسسز.

ش: بز اوزمز شول دورت مذهبنڭ قایسنده‌مز ؟

م: بزلر حنفیلرمز . عبادت وشریعت حکملرنده امام‌اعظم نعمان ابو حنیفه (رح) مذهبنچه‌یعنی قرآن وحدیثلردن آنڭ آڭلاونچه عمل قیلامز. ترکیه، وروسیه مسلمانلرینڭ کوبسی حنفیلردر. فقط کافکازده چیرکاسلرگنه شافعی مذهبنده‌درلر مالکیلر وحنبلیلر آفریکه‌ده مصر وفاس مملکتلرنڭ کوبدر.

مکهٔ مکرمه‌ده بو دورت مذهبنڭ همه‌سندن کشیلر باردر. هر کون بیش وقت نمازنی کعبه‌نڭ دورت طرفنده اوزلرینه مخصوص اورنلرده اوز امامری ایله اوقومقده‌درلر.

الله تعالی قرآنده موءمنلرنڭ همه‌سی بربرسینه قرداش دیمش . مذهب آیرماسینه قاراب هیچ کمنی دشمان کورو معقول اش توگلدر. شول سببدن هر مذهبنڭ مسلمانلری بربرسینی دوست کوره‌لر. هر طرفده بر مذهب خلقی ایکنچی مذهبده‌گی مسلمانلردن قز آلا وقز بیره‌لر.

دین علمی اوقوماغان نادان عوام آراسنده‌غنه اوّلده دشمانلق بولاش . اول ایسه نادانلق ثمره‌سی گنه اولمش .

تركلك روشلری

ش: کشیلرنڭ دنیاده‌ترکلگی‌همه‌سینڭده بر توسلیمی، باشقه‌لقلری‌ده بارمی؟
م: کشیلر دنیانڭ تورلی طرفنده تورلیچه ترکلك ایته‌ار. بعض خلقلر بار، یورطلری‌ده، آول وشهرلری‌ده یوق. طاو چوقرلرنده آغاچ قووشـلرنده طورالر. یورطلر یاصاب جماعت بولوب طورونی بلمیلر. ایگن‌ده ایکمیلـر. میوانده آصرامیلر. آغاچلرده اوسکان ییمش وچیکله‌وکلرنی آشاب، قروصو میوانلرینی طوتوب کون کوره‌لر. بوندی‌خلقلرغه (وَحشی) خلق دییلور. اوّل زمانده بوندی خلقلر کوب بولسه‌ده حاضرده آزایمشدر. باری تیك بعض جزیره‌لرده وقالون اورمان اچلرنده‌گنه بوندی وحشیلر قالمشلر. وحشیلرده ادب وانصاف، حکم ونظام یوقدر. آنلر اوز آرالرنده بر برسی ایله‌ده صوغشوب هلاك بولشالر. ینه بر تورلی خلق باردرکه ارو، ارو بولوب کیڭ صحرالرده، طاو آرالرنده چاطرلرده کییز اویلرده هم ییر آستینه قازوب یاصالغان بازلرده جماعت بولوب یاشارلر. حیوان آسراب، بالق‌وحیوان آولاب کون‌کوره‌لر. بونلر قش کونلرنده‌قشلق آوللرنده طورسه‌لرده، حیوانلرینی اوتلاتو اوچون جای‌کونلرنـده تورلی طرفلرغه جایل‌ولرگه کوچوب یورورلر. بوندی‌خلقلر (بَدَوی) وکوچمه خلق دیب آتالورلر. بدویلرنڭ اوزلرینه مخصوص شهرلری وپادشاهلری یوقدر. هر ارونڭ اوزینه‌مخصوص بر باش وآق صاقالی بولسه‌ده، محکمه‌لری ونظاملری یوقدر بدویلرنـڭ کوبسی ایگن‌ده ایکمسلر، باغ وبستان تربیه قیلونی‌ده بلمسلر.

دنیاده‌بدویلرده‌بیك‌کوب‌توگلدر بوزمانده هرطرفده‌ایگن ایگوب، سودا قیلوب شهرلرده وشهر تیره‌لرنده طوروچی خلق‌لر کوبه‌یمشدر. بوندی خلقلرغه (مَدَنی) خلق دییلور. مدنیلرنڭ هر طرفده اوزلرینه مخصوص مملکتلری، پادشاهلری، حکم ونظاملری باردر.

نظام ومحکمه.

ش: نظام نه‌رسه؟
م: نظام دیب خلق بر برسینه جبر وظلم قیلماسون اوچون پادشاهلر طرفندن قبول ایتلوب چغارلغان قاعده‌لرگه ئه‌یتله. مثلا هیچ بر مملکتده بر کشی ایکنچی برکشینڭ مالینی اوغرلاو یاکه آنی آلداو، سوگو وقیناو درست توگلدر. بوندی اوصاللقلر اوچون تورلی مملکتده‌تورلیچه جزالر تعیین قیلنوب دفترلرگه یازلوب قویلمشدر. بوندی دفترلرگه (نظام دفتری) دیبلور. هر مملکتده پادشاهی طرفندن قویلغان توره‌لر (قاضیلر) محکمه‌لرده عیبلی کشیلرگه نظام دفترینه قاراب حکم ایته‌لر. **ش**: محکمه نه‌رسه؟
م: محکمه دیمك نظام بوینچه حکم قیلور اوچون بیلگیله‌نگان یورطلر دیمکدر. مدنی مملکتلرده بر برسی ایله نزاعلاشقان کشیلر شول محکمه‌لرگه بارالر توره‌لر نظام بوینچه آنلرنڭ اشلرینی تیکشروب آنلرنی کیلشدره‌لر. جبر قیلغان کشیلرگه جزا بیره‌لر. هر مملکتده محکمه‌لر آرقلی نظامنی یورتو اوچون باش حکومت بولادر.

حکومت، عدالت واطاعت.

ش: حکومت نه‌رسه؟
م: حکومت دیب مملکتنڭ هر بر محکمه‌لرینه باش بولغان دیوانغه ئه‌یتله‌در.
ش: دیوان نه‌رسه؟
م: دیوان دیمك برنیچه کشیدن یاصالغان مجلس دیمکدر. هر مملکتده حکم ونظام اشلرینه باشلق قیلا طورغان برالوغ مجلس بولادر. اول مجلس مملکتنڭ پادشاهینڭ امری ایله‌ترتیب قیلنادر. پادشاهلر حکومتکه‌ده مملکت خلقینه‌ده باش بولالر. هر مملکتده شول مملکتده طورغان کشیلر پادشاهنڭ امرلرینه وحکومتنڭ نظاملرینه اطاعت قیلورغه بورچلیدر. نظاملرغه خلاف اش قیلغان کشیلر جزا قیلنالر. قایده بولسه‌ده جییلوب طورغان خلق اوچون نظاملر لازمدر. نظامسز هیچ برخلق راحت طورا آلمیدر. هرطرفده خلق اوزلرینڭ طنچ وراحت طورولری اوچون آرالرندن برکشینی باش ایته‌رگه

واول باشنڭ حکملرینه اطاعت قیلورغه مجبور بولمشلر. باشلقسز ونظامسز هیچ بر ییرده راحت طورا آلمامشلر. شونڭ اوچون هرخلق نظاملرنی ایزگی حکم صانامشلر بوی‌صونورغه عهد قیلوب سوز بیرمشلر.

نظاملرعدالت‌ایله‌توزوله‌لر، اش‌باشنده‌غی کشیلرنڭ (اولوالامرلرنڭ) نظاملرینه اطاعت قیلو مسلمانلرغه شریعتده بویورلمشدر.

اولوالامرنڭ نظامندن باش طارتقان کشی گناهلی بولادر.

ش: عدالت نه دیمکدر؟

م: عدالت طوغریلق وعدللك دیمکدر: عدالت ایله توزولگان نظاملر مملکت خلقینڭ هیچ برسینه جبر وظلم، ضرر وزیان کیترمه‌سلك روشده ایتوب توزوله‌لر

ش: حکومت مجلسنده‌گی کشیلر نیچك دیب آتالا.

م: آنلر«وزیر» دیب‌آتالا. پادشاه وحکومت‌طرفندن تورلی شهر وطرفلرغه باش ایتوب قویلغان کشیلر «توره» دیب آتالا.

ش: نظاملرنی نیچك توزیلر؟

م: نظاملر تورلی مملکتده تورلی روشده توزوله‌لر.

اوّلده هرنظامنی پادشاهلر اوزلری گنه‌توزوگانلر. صوڭغی‌زمانلرده‌پادشاهلر عقللی وتجربه‌لی عالم کشیلرنی وزیر ایتوب‌صایلاب حکومت مجلسی‌یاصیلر. شول وزیرلر جییلوب کیڭاشوب نظاملرنی توزیلر. صوڭره پادشاهغه کورسه‌ته‌لر. پادشاهلر معقول کورگان نظاملر بوتون مملکت اوچون اطاعت قیلورغه تییشلی حکم بولالر.

بوزمانلرده پادشاهلر وزیرلر کیڭاشی ایله‌گنه کفایه قیلمیلر. خلق آراسنده عقللی وتجربه‌لی کشیلرنڭ‌ده کیڭاشلرینی بلورگه طرشالر. شونڭ اوچون حاضرده هرمملکتده هرشهر وولایت خلقندن مملکت مجلسی اسملی الوغ مجلسکه وکیللر جییلوب مملکت اوچون کیره‌کلی بولغان نظاملرحقنده کیڭاشه‌لر. مملکت مجلسنده بولغان وکیللرنڭ کوبره‌گی معقول کورگان نظاملرنی پادشاهلرده‌معقول کوره‌لر، اول نظاملرده بوتون مملکت اوچون نظام بولوب ئه‌ورله‌لر.

بزنڭ روسیه‌نڭ مملکت مجلسی (دوما) دیب آتالا. ١٩٠٦ نچی

یلدن بیرلی دوما مجلسلرنده روسیه اوچون کیره‌ك بولاچق نظاملر حقنده کیڭاش قیلنادر .

ییرنڭ کیسه‌کلری.

ش: دنیاده نیچه پادشاه ومملکت باردر؟

م: دنیاده نیچه پادشاه ومملکت بارلغینی بلگانچی سزگه دنیانڭ نیچه کیسه‌ککه بولنگانینی بلو تییشلی. آندن صوك هرکیسه‌کده نیچه مملکت بارلغینی بلورسز.

ش: دنیا نیچه کیسه‌ککه بولنگان؟

م: دنیا یاکه ییر یوزی بیش کیسه‌ککه بولنمشدر. بوکیسه‌کلر: یاوروپا، آزیه، آفریکه، آمیریکه، وآوستralیه اسملری ایله آتالورلر.

ش: بوکیسه‌کلر بربرسندن نیچك آیرلالر؟

م: قایسیلری بربرسندن دیڭزلر، یلغالر ایله آیرلالر.
قایسیلری زور طاولقلر ایله آیرلالر.

ش: یاوروپا ییرنڭ قای طرفلرنده؟

م: یاوروپا ییر طوبینڭ تون یاق اوچی طرفنده اورال طاوینڭ قویاش بایش یاغنده‌در. یاوروپانڭ مغرب طرفی مغرب دیڭزی ایله، مشرق طرفی اورال طاوی، اورال یلغه‌سی وخزر دیڭزی ایله چولغانغاندر. کون طرفی کافکاز طاولغی، قارادیڭز واورتا دیڭز ایله چیکله‌نه‌در. تون طرفی بوز دیڭزینه باروب تره‌له‌در.

ش: آزیه قای طرفده؟

م: آزیه یاوروپانڭ مشرق طرفنده‌در. آزیه‌نی یاوروپادن اورال طاوی اورال یلغاسی وخزر دیڭزی آیرادر. آزیه‌نڭده تون طرفی بوز دیڭزینه تره‌له‌در. مشرق طرفی مشرق دیڭزی ایله وکون طرفی هند دیڭزی، وعربستان دیڭزی ایله چولغانغاندر.

ش: آفریکه قای طرفده؟

م، آفریکه یاوروپانڭ کون طرفنده وآزیه‌نڭ مغرب طرفنده‌در. آفریکه‌نڭ

تۆن طرفى اورتاديكز' مغرب طرفى مغرب ديڭزى مشرق طرفى عرب وهند ديڭزلرى ايله چۇلغانغاندر آفريكه نڭ كۆن طرفى يير بيلينڭ آر ياغينه اوچلانوب چغوب مغرب ديڭزى ايله هند ديڭزى آراسنده طوقتيدر. كۆن ياق بۆز ديڭزينه بارۆب يتته آلميدر. **ش**: آميريكه قاى طرفده ؟
م: آميريكه آزيه نڭ آستنده مغرب ومشرق ديڭزلرى آراسنده صوزلغاندر. براوچى تۆن ياق بۆز ديڭزينه ايكنچى اوچى كۆن ياق بۆز ديڭزينه بارۆب چغادر: **ش**: آۋستراليه قاى طرفده؟
م: آۋستراليه يير بيلينڭ كۆن طرفنده آزيه طوغرسنده در.

ييرنڭ بو بيش كيسه گينڭ قايسيلرى قاى طرفده ايكانينى بلهسڭز كيلسه، مۆنه اوشبو توگه رككه قاراڭز. بوتوگهرك يير طوبى روشينه كيترلوب ياصالمشدر. بونده يير يوزينڭ هر بر كيسه كلرى ده ديڭزلرى ده حتى يلغا ومشهور شهرلرىده تۆرلى بويالر ايله آيرۆب كورسه تلمشدر. شوندن قاراب تيكشرسه ڭز. يير يۆزينڭ روشينى تمام بلورسز. بوتوگه رك (كرهٔ مجسمه) وگلوبس ديب آتالور. مكتب ديوارندهغى خريطهده ده بونڭ صورتى باردر. آندن قاراسهڭز ده، ييرنڭ كيسه كلرينى طابارسز. لكن آنده بوتوگهرك ايكيگه بولوب تۆشرلمشدر. چۆنكه توگهركنڭ ايكى طرفينى ده بريولى كاغدكه تۆشرۆب بولميدر.

ياۋروپا مملكتلرى.

ش: ياۋروپاده نىقدر كشى باردر؟
م: ياۋروپاده (٤٥٠) ميليون كشى طورادر. بونلرنڭ (١٧٠) ميليون قدريسى كاتوليكلردر، (١٠٠) ميليون قدريسى پراۋسلاونيلردر. (١٠٠) ميليون قدريسى پروتسيتانلردر. (١٢) ميليون مسلمانلردر (٨) ميليون قدريسى يهوديلردر. (٦٠) ميليون قدريسى تۆرلى واق مذهبده گى خلقلردر.
ش: ياۋروپاده نيچه مملكت بار؟
م: ياۋروپادهواغى ايريسى جمعا (٥٠) قدر مملكت باردر. مشهورلرى (٢٠) در:
روسيه، تركيه. آۋستريه، گيرمانيه، فرانسيه، آنگليه' ايتاليه، ايسپانيه، گريتسيه' بلغاريه. رومينيه، صربيه، پورتوگاليه، شۋيتسيه' نارۋيگيه، دانيه گوللانديه، بيلگيه' شۋيتساريه، چورنا گوريه *

ش: ۱) روسیه قایسی مملکت ؟
م: روسیه اوزمز طورا طورغان اولکه‌در که بوتون دنیاده ایڭ زور مملکتدر. یاۋروپانڭ تون طرفی بوتونله‌ی روسیه مملکتیدر. آندن باشقه آزیه‌نڭ تون طرفی‌ده روسیه مملکتندن حساب قیلنادر.
ش: روسیه‌نڭ خلقی کوبمی ؟
م: روسیه‌نڭ یاۋروپاده‌غی خلقی (۱۳۰) میلیون مقدارنده‌در. آزیه‌ده‌گی خلقی ایله مجموع اهالیسی (۱۵۰) میلیون قدردر. بونلرنڭ :
(۸۰) میلیونی پراۋسلاونیلردر. ۲۰ میلیون قدریسی مسلمانلردر. باشقه‌لری باشقه دین ومذهب خلقیدر. ش: روسیه‌نڭ پادشاهی کمدر ؟
م: الوغ پادشاهمز ایکنچی نیکولای الیکساندروۋیچ حضرتلریدر. پادشاه حضرتلرینڭ تختی موسکوۋ اقالاسنده‌در. اوزی پیتربورغ شهری تیره‌سنده اوزینه مخصوص سرایلرده طورادر. اوشبو ایکی الوغ شهر پایتخت شهرلر دیب یعنی پادشاهنڭ تختی طورا طورغان شهرلر دیب آتالادر.
ش: روسیه‌ده بونلردن باشقه دخی شهرلر بارمی ؟
م: بیك کوبدر روسیه‌ده بر مڭ قدر تورلی شهرلر باردر. مشهورلری: قزان، نیژنی، سمبر، صامار، صاراتاو، آستراخان، اورینبوغ، اوفا، پیرم، ۋاتکه، کییف، خارکوف، ۋارشاۋا، آدیسا شهرلریدر.
(وطنمز روسیه مملکتی اوزی بر بابده بیان قیلناچقدر.)

ش: ۲) ترکیه مملکتی قایسی طرفده ؟
م: ترکیه مملکتی روسیه‌نڭ کون طرفنده قارادیڭزنڭ آرغی یاغنده‌در. کوب ییری آزیه‌ده‌در، یاۋروپاده آفریکه‌ده‌ده ییر وشهرلری کوبدر.
ش: ترکیه‌نڭ خلقی کوبمی؟
م: ترکیه‌نڭ یاۋروپاده‌غی خلقی (۱۲) میلیون قدردر. مجموع خلقی (۴۵) میلیون قدردر. بونلرنڭ (۲۵) میلیونی مسلمانلردر. (۲۰) میلیون قدریسی تورلی مذهبده‌گی خریستیانلر ایله یهودیلردن عبارتدر. ش: ترکیه‌نڭ پادشاهی کم؟
م: عبدالحمید خاندر. سلطان وخلیفه دیب آتالور. پایتختی

استانبول شهریدر. **ش:** ترکیه‌ده استانبولدن باشقه شهرلر کوبمی؟
م: کوبدر. مشهورلری: مکهٔ مکرمه، مدینهٔ منوّره، قدس شریف، دمشق، بیروت، ازمیر، بروسه، بغداد، بصره کوفه، ارضروم، حلب، قونیه دیاربکر، ادرنه، سلانیك شهرلریدر.

ش: ٣) آۋستریه نیندی مملکت؟
م: آۋستریه ترکیه ایله گیرمانیه آراسنده زور بر مملکتدر. خلقی (٤٨) میلیون قدردرکه آراسنده تورلی ملتلر باردر. بارچه‌سی خرستیاندرلر. مگر ١٩٠٨ نچی سنه‌ده ترکیه‌دن جبر طریقنچه آلغان بوسنیه وهرسه‌ك اسملی ولایتلرنده بر میلیون قدر اهل اسلام موجوددر. پادشاهلری «فرانس یوسف» اسملی بیك قارت بر نیمسدر. ایمپیراتور دیب آتالور. پایتخت شهرلری دونای صووی بوینده ۋینا شهریدر. پراگا، بوداپیشت، اسملی شهرلر مشهور شهرلرندندر. اصلده ترك قومندن اولان ۋینگر خلقینك مملکتی اولان ۋینگیریه آۋستریه‌نك الوغ کیسه‌کلرندندر.

ش: ٤) گیرمانیه نیندی مملکت؟
م: گیرمانیه ٢٢ قدر کچکنه مملکتلردن قوشلغان الوغ مملکتلردندر. (٥٧) میلیون قدر خلقی باردر کوبسی پروتیستان مذهبنده نیمسلردر. ایمپیراتورلری «ایکنچی ۋیلهیلم» در. پایتختلری (بیرلین) شهریدر. گامبورگ، پوزنان، فرانکفورت، استراسبورگ، اشتوتگارد، دارمشتات، مونخین، لەیپسیگ اسملی شهرلر مشهور شهرلردندر.

ش: ٥) فرانسیه نیندی مملکت؟
م: فرانسیه گیرمانیه ایله ایسپانیه آراسنده الوغ بر مملکتدر. خلقی (٤٠) میلیون چاماسنده کوبسی کاتولیك مذهبنده فرانسوزلردر باش قالری «پاریژ» شهریدر. پادشاهلری یوقدر. پادشاه اورنینه آلتی یلده بر مرتبه اوز آرالرندن برعقللی وعالم کشینی بوتون مملکتکه باش ایتوب صایلاب قویالر. حاضرگی باشلقلری «فالییر» اسملی. اورلیان، لیون، مارسیل اسملی شهرلر مشهور شهرلرندندر. آفریکه‌ده جزائر وتونیس اسملی یورطلر حاضرده فرانسیه قول آستنده‌درلر. اوّلده ترکیه‌نکی ایدیلر.

ش: ٦) آنگلیه نیندی مملکت ؟
م : آنگلیه مغرب دیگزنده اوچ زور جزیره‌ده برزور مملکتدر . خلقی (٤٠) میلیون قدر آنگلیکان مذهبنده کوبسی آنگیلچانلردر . پادشاهلری کارول دیب آتالور «ایدۋارد» اسملی الوغ کشیدر . پایتختلری لوندون اسملی الوغ شهردر . بو شهر دنیانڭ ایڭ زور شهریدر . اوزنده‌گنه آلتی میلیون قدر کشی طورادر. آزیه ، آفریکه، آمیریکه‌وآۋستر الیه‌ده آنگلیه قول آستنده بولغان‌ییرلر بیك‌کوبدر. لیۋرپول، مانچیستر، بیرمینگایم، ودوبلین اسملی شهرلر مشهور شهرلردندر.

ش: ٧) ایتالیه نیندی مملکت ؟
م: ایتالیه اورتادیگزگه‌صوزلوب‌چغوب‌طوراطورغان بر چغشده‌الوغ بر مملکتدر. خلقی(٣٤)میلیون‌مقدارنده کاتولیك‌مذهبنده ایتالیانلردر. پادشاهلری‌ۋیکتور ایمانوئیل اسملی یاش کشیدر. کارول دیب آتالور.
پایتیختلری (ریم) اسملی شهردر . بوتون دنیاده‌غی کاتولیکلرنڭ دین باشلقلری (پاپا) اوشبو شهرده طورادر. پادشاهلری بوگا باشقه‌در.
ۋینیتسیه، میلان،فلوریانسیه، نیاپول‌اسملی شهرلر مشهور شهرلردندر. ۋیزوۋی اسملی توبه‌سندن همان اوطوتوتون چغوب طوراطورغان اوطاوی نیاپول‌شهری‌یاننده‌در. آق‌دیگزده‌سیسیلیه‌وساردینیه‌اسملی جزیره‌لرده‌ایتالیه‌گه تابعدر.

ش: ٨) ایسپانیه نیندی مملکت؟
م: ایسپانیه‌یاۋروپانڭ‌مغرب دیگز ینه چغوب‌طورغان‌او چنده‌آفریکه‌یاننده‌غی مملکتدر. خلقی(٣٧)قدر کاتولیك نمهبنده‌رلر پایتیختلری(مادرید)اسملیدر. کوردوۋا(قرطبه)، گراناد ا (غرنطه) . ۋالادولید (بلدالولید) اسملی شهرلر مشهور شهرلرندندر بوشهرلر اۋلده مسلمان شهرلری اولمشلر . اندلس عربلری دیگان خلق‌اوشبو مملکتنڭ‌توش طرفنده ٨٠٠ بوزیل‌قدر طورمشلر. پایتختلری(قرطبه) شهری اولمش . صوگره ایسپانیوللر ایله مسلمانلر آراسنده زور صوغشلر بولغاچ ییگلوب ١٤٩٠ نچی تاریخ میلادیده‌مسلمانلر آفریکه‌گه

قاچمشلر . بو شهرلرده مسلمانلردن قالغان یورطلر ، سرایلر ومسجد بنالری حاضرده‌ده باردر

ش: ۹) گریتسیه نیندی مملکت ؟

م: گریتسیه، اوْرتادیگزگه چغوب طوراطورغان بر چغشده کچکنه بر مملکتدر. خلقی(۲½)میلیون مقدارنده‌غنه پراۋسلاونی مذهبنده گریکلردر. کاروللری دانیه پادشاهینڭ انیسی گیورگی اسملی ذاتدر. پایتیختلری(آفینا) اسملی شهردر. تریکالا، فیرساله، اسپارتا، پیره، لاریسه،اسملی شهرلر مشهور شهرلرندندر.

گریتسیه ۱۸٦۹ نچی یلغه قدر ٤۰۰ یل چاماسی ترکیه قول آستنده بولمش ایدی. صوڭره آندن آیرلوب اوز آلدینه بر مملکت بولوب قالدی.

ش: ۱۰) بلغاریه نیندی مملکت؟

م: بلغاریه قارادیگزنڭ مغرب طرفنده کچکنه بر مملکتدر. خلقی (۳)میلیون چاماسنده پراۋسلاۋنی مذهبنده قارابلغارلردر. آرالرنده (۵۰۰) مڭ قدر مسلمان ترکلرده باردر . پادشاهلری نیمسلردن(فیردیناند)اسملی کشیدر . اوّلده کنهز دیب‌کنه یورتله ایدی . ایمدی کارول دیب آتالا باشلادی.
پایتخلری صوفیه‌شهریدر. روشچوك ، پلیۋنه، تاتار بازارچق،قازانلق وۋارنا اسملی شهرلر مشهورشهرلرندندر. بلغاریه مملکتی اوّلده ترکیه‌گه تابع ایدی . ایمدی ۱۹۰۸ نچی یلدن بیرلی اوز باشینه آیرم بر مملکت ایتوب صانالا باشلادی .

ش: ۱۱ رومینیه نیندی مملکت؟

م: رومینیه‌ده قارا دیگزنڭ مغرب طرفنده کچکنه بر مملکتدر. خلقی (٦)میلیون‌قدر پراۋسلاۋنی مذهبنده کوبسی رومینلردر. آرالرنده ۵۰ مڭ قدر مسلمان واردر. پادشاهلری نیمسلردن کارل اسملی کشیدر. کارول دیب آتالور. پایتختلری بوخاریست‌شهریدر. رومینیه ۱۸۷۸ نچی سنه‌گه قدر (٤۱۸) یل قدر ترکیه قول آستنده بولمشدر.

ش: ۱۲) صیربیه نیندی مملکت ؟
م: صیربیه آۋستریه ایله بلغاریه آراسنده کچکنه بر مملکتدر. خلقی (۲-$\frac{۱}{۲}$)میلیون‌قدر پراۋسلانی‌مذهبنده‌صیربلردر. آرالرنده۱۵۰ملڭ‌قدر گنه‌اهل اسلام واردر. کاروللری اوز جنسلرندن(پیتر) اسملی کشیدر پایتختلری «بیلگراد» شهریدر. صیربیه‌ده ۱۸۷۸ نچی سنه‌گنه قدر ۴۰۰ یل قدر ترکیه قول آستنده طورمش ایدی. صوڭره‌آیرلدی.

ش: ۱۳) پورتوگالیه نیندی مملکت ؟
م: پورتوگالیه ایسپانیه‌نڭ مغرب طرفنده مغرب دیگزی قریینده کچکنه بر مملکتدر. خلقی (٦) میلیون قدر کاتولیکلردر. کاروللری (مانوئل) اسملی بیك یاش کشیدر. پایتختلری « لیسابون » شهریدر.

ش: ١٤) شۋیتسیه نیندی مملکت ؟
م: شۋیتسه روسیه‌نڭ مغرب طرفنده اسکاندیناۋیه چغشینك مشرق طرفنده کچکنه بر مملکتدر. خلقی (۵) میلیون مقدارنده پروتیستان مذهبنده شۋیدلردر. پایتختلری«استوکوهولم»شهریدر. کاروللری(گوستاۋ)اسملیدر.

ش: ۱۵) نارۋیگیه نیندی مملکت ؟
م: نارۋیگیه شۋیتسیه‌نڭ مغرب طرفنده اسکاندیناۋیه‌چغشنده‌کچکنه بر مملکتدر. خلقی($۲^۱/_۲$) میلیون‌مقدارنده پروتیستان مذهبنده بر قومدر. پایتختلری « خریستیانیه » اسملیدر.
بو مملکت اوّلده شۋیتسیه قول آستنده ایدی. ١٩٠٦ نچی یلده آندن آیرلوب اوزینه مخصوص کارول کیترلدی. کاروللری‌دانیه شهزاده‌لرندن « گاکون » اسملی کشیدر.

ش: ١٦) دانیه نیندی مملکت ؟
م: دانیه گیرمانیه‌نڭ تۏن طرفنده شۋیتسیه‌گه قارشی بر چغشده کچکنه ر مملکتدر. خلقی ($۲^۱/_۲$) میلیون مقدارنده پ مد مذهبنده‌قوستان‌ ر. بر

كاروللرى فريدريك)اسملى قارت كشيدر. پايتختلرى «كوپينگاگين» اسمندەدر. تۆن طرفندە ايسلانديەوگرينلانديەجزيرەلرى بومملكتكه تابعدر.

ش: (١٧ گوللانديه نيندى مملكت ؟

م: گوللانديه گيرمانيه ايلەفرانسيەآراسندە ديڭز قربيندە كچكنه بر مملكتدر. خلقى(٥١/٢) ميليون مقدارندە وكوبسى پروتيستان مذهبندە بر قومدر. پادشاهلرى «ۋيلهيلمينا» ، اسملى ياش برخانوندر. پايتختلرى آمستردام شهريدر. آزيەدە جاۋا ، صوماترا وبورنيو اسملى جزيرەلردە ٣٠ ميليون قدر اهل اسلام بو مملكتكه تابعدر.

ش: ١٨) بيلگيه نيندى مملكت ؟

م: بيلگيه گوللانديه ايلە فرانسيه آراسندە ديڭز قربيندە اورتاچەبر مملكتدر. خلقى (٧)ميليون مقدارندە كوبسى كاتوليك مذهبندە برقومدر. كاروللرى«ليوپولد» اسملىقارت كشيدر. پايتختلرى «بروسيل» شهريدر.

ش: ١٩) شۋيتساريه نيندى مملكت؟

م: شۋيتساريه گيرمانيه ، آۋستريه، فرانسيه وايتاليه مملكتلرى آراسندە كچكنه بر مملكتدر. خلقى (٣١/٢) ميليون مقدارندە خريستيانلقنڭ تورلى مذهبندەدرلر. پايتختلرى «بيرن» شهريدر. پادشاهلرى يوقدر. مملكت شلرينه باشلق قيلو اوچون هر يلدە بر كشى صايلانا باراردر.

ش: ٢٠) چورنا گوريه نيندى مملكت؟

م: چورنا گوريه (ياكه قارا طاو) تركيه ايلە آۋستريه آراسندە آق ديڭزنڭ آدرياتيك اسملى قولتغى قربيندە طاولر آراسندە بيك كچكنه بر مملكتدر. خلقى فقط (٥٠٠) ملڭ قدر، پراۋسلاۋنى اصلاۋانلردر. كنەزلرى نيكولاى اسملى قارت بر كشيدر. پايتختلرى «تسيتينيه» شهريدر. بو مملكت اۆلدە تركيەنڭ بر اويەزى ايدى. ١٨٧٨ نچى يلدە تركيەدن آيرلوب اوز باشينه بر مملكت بولدى. ياۋروپادە لوكسيمبورغ وموناكوا كبى چورنا گوريەدن‌دە كچكنه بر نيچه مملكت باردر. آنلر حقندە جغرافيه كتابلرندە اوقورسز

یاۋروپا مماکتاری	خلقی	پایتختی	پادشاهی و آنڭ طوغان یلی	رسمی تللری	رسمی دینلری	آقچەلری
(١) روسیه	١٥٠ میلیون	پیتربورغ	٢ نچی نیکولای آلیکساندرۋیچ ١٨٦٨ ده	روسچه	پراۋسلاۋنی	صوم، تیین.
(٢) ترکیه	٤٥ میلیون	ایستانبول	سلطان عبدالحمید ١٨٤٢.	ترکچه	اسلام	غروش ٨ تیین لیرا=٨٦٠تیین
(٣) آۋستریه	٤٨ میلیون	ۋینا	فرانس یوسف ١٨٣٠.	نیمسچه	کاتولیك	گولدین ٨٠تیین گرونا ٤٠تیین
(٤) گیرمانیه	٥٧ میلیون	بیرلین	ویلهیلم ١٨٥٩.	نیمسچه	پروتیستان	مارك ٤٦تیین
(٥) فرانسیه	٤٠ میلیون	پاریژ	فالییر رئیس جمهوری	فرانسوزچه	رسمی دینلری یوق	فرانك ٣٧ ١/٢تیین
(٦) آنگلیه	٤٠ میلیون	لوندون	ایدۋارد ١٨٤١.	آنگلیچانچه	آنگلیکان	فونت ٩٤٦ تیین شیللیڭ ٤٩تیین
(٧) ایتالیه	٣٤ میلیون	ریم	ۋیکتور ایمانوئیل ١٨٦٩.	ایتالیانچه	کاتولیك	طالیر = ١٨٧ تیین لیرا = ٣٧ ١/٢ تیین
(٨) ایسپانیه	٣٧ میلیون	مادرید	آلفونس ١٨٧٦.	ایسبانیولچه	کاتولیڭ	پیزیتا ٣٧ ١/٢ تیین
(٩) گریتسیه	٣ ١/٢ میلیون	آفینا	گیورگ ١٨٤٥.	گریکچه	پراۋسلاۋنی	دراخما ٣٧ ١/٢ تیین
(١٠) بلغاریه	٣ ١/٢ میلیون	صوفیه	فیردیناند ١٨٦١.	بلغارچه	پراۋسلاۋنی	لیۋ ٣٧ ١/٢ تیین

یاڤروپا مملکتاری	خلقی	پایتختی	پادشاهی و آنڭ طوغان‌یلی	رسمی تالاری	رسمی دیناری	آقچه‌لری
(۱۱) رومینیه	٦ میلیون	بوخاریست	کارل ۱۸۳۹ .	رومینچه	پراڤسلاڤنی	لیڤ ۳۷ ۱/۲ تیین
(۱۲) صیربیه	۲ ۱/۲ میلیون	بیلگراد	پیتر ۱۸۴٦ .	صیربچه	پراڤسلاڤنی	دینار ۳۷ ۱/۲ تیین
(۱۳) پورتوگالیه	٦ میلیون	لیسابون	مانوئیل ۱۸۹۰ .	پورتوگالچه	کاتولیك	میلریس ۲۱۰ تیین طوستائو ۲۱ تیین
(۱٤) شڤیتسیه	۵ میلیون	استوکوهولم	گوستاڤ ۱۸۵۸ .	شویدچه	پروتسیتان	کرونا ۵۲ تیین
(۱۵) نارڤیگه	۲ ۱/۲ میلیون	خریستانیه	گاکون ۱۸۷۰ .	نارویگچه	پروتیستان	کرونا ۵۲ تیین
(۱٦) ذانیه	۲ ۱/۲ میلیون	کوپینگاگن	فریدریك ۱۸۴۳ .	دانچه	پروتیستان	کرونا ۵۲ تیین
(۱۷) گوللاندیه	۸ میلیون	آمستردام	ڤیلهیلمینا ۱۸۸۰ .	گوللاندچه	کاتولیك	فلورین ۷۷ تیین
(۱۸) بیلگیه	۷ میلیون	بروسیل	لیوپولد ۱۸۳۵ .	فرانسوزچه	پروتیستان	فرانك ۳۷ ۱/۲ تیین
(۱۹) شڤیتساریه	۳ ۱/۲ میلیون	بیرن	هریلك برکشی رئیس بولا	فرانسوزچه	پروتیستان	فرانك ۳۷ ۱/۲ تیین
(۲۰) چورنا گو-ریه	۵۰۰ مڭ	تسیتینیه	نیکولای ۱۸٤۱	اصلاڤانچه	پراڤسلاڤنی	ترك وآڤستریه آقچه‌لری یوری

آزیه مملکتلری.

ش: آزیه‌ده قدر کشی طورا؟

م: آزیه‌ده(۸٦۰)میلیون قدرکشی طورادر.
بونلرنك(۲۰۰)میلیون‌قدریسی مسلمانلردر.
(۲۰۰) میلیون قدریسی بودیلردر.
(۲۰۰)میلیون‌قدریسی براهمانیلردر.(۲۰۰)میلیون‌قدریسی کونفوتسی مذهبلك قتایلیلردر.
(۲۰) میلیون قدریسی هر تورلی مذهبده‌گی نصارادر.
(۲۰) میلیون قدریسی قتای یهودیلریدر.
(۲۰) میلیون قدریسی تورلی مذهبده‌گی مجوسیلردر.

ش: آزیه‌ده نیچه‌مملکت باردر؟

م: آزیه‌ده(٦) الوغ مملکت، (٦) کچکنه مملکت باردر. آزیه‌نك‌قریلرنده (۵) زوریارتی جزیره، ینی‌چغش وئه‌یله‌نه‌سنده (۱۰)دانه‌الوغ‌جزیره‌باردر.

ش: آزیه‌نك الوغ مملکتلری‌نی‌اسملیلر؟

م: آزیه‌ده‌گی الوغ مملکتلر: روسیه، ترکیه، ایران، آفغانستان، قتای ویاپونیه اسملرنده‌درلر. **ش:** کچکنه مملکتلری نی اسملیلر؟

م: آزیه‌ده‌گی کچکنه مملکتلر: بخارا، خیوه، بلوجستان، تبت، نیپال، وبوتان‌اسملرنده‌درلر. **ش:** آزیه‌نك‌قریینده‌غی‌بیش چغش نی‌اسملیلر؟

م: عربستان، هندستان، قتای هندی، کوریه وکامچانگه اسملیلردر.

آزیه‌نك الوغ مملکتلری.

ش: ۱) آزیه‌ده‌گی روسیه نیندی مملکت؟

م: وطنمز روسیه بیك زوردر. ایکی الوغ بولکده بولنه‌درکه برسی یاؤروپا روسیه‌سی ایکنچیسی آزیه روسیه‌سی‌دیب آتالادر. آزیه روسیه‌سی یاؤروپا روسیه‌سندن اورال طاولغی، اورال یلغاسی هم کاسپی دیگزی ایله آیرلادر.

روسیه‌نك طوبل، طوم، اوم، آقمولا طورغای، جایق، سیمی، آلماتی، طوقماق، قاپال، اورکوت، یه‌نیسی، یاکوت، خاباروفسکی، ؤلادیؤاستوك اسملی شهرلری هم ترکستان ولایتلری آزیه‌ده‌در. روسیه‌نك آزیه‌ده‌گی خلقی (۲۰) میلیون مقدارنده‌در. بونلرنك (۱۲) میلیونی مسلمانلردر.

ش: ۲) آزیه ترکیه‌سی نیندی مملکت؟
م: آزیه ترکیه‌سی یوقارده مذکور ترکیه‌نڭ الوغ کیسیه‌کلرندندر. ترکیه خلقینڭ کوبره‌گی آزیه‌ده‌در. آزیه ترکیه‌سی قارا دیڭزنڭ قبله طرفندن باشلاب هند دیڭزینه چققانچی‌صوزلغاندر. عربستان چغشی آزیه ترکیه‌سینه تابعدر. ترکیه‌نڭ پایتختی اولان استانبول شهری یاوروپا طرفنده‌در. آنڭ قارشنده‌غی اسکدار شهری آزیه طرفنده‌در. بو ایکی شهرنڭ آراسنده بر چاقرم کیڭلگنده دیڭز بوغازی باردر. بروسه، ازمیر، دمشق، بیروت، قدس، حلب، آدانه، قونیه، آنقره، قسطمونی، سیواس، طربزون، ارضروم، بتلیس، ملاطیه، دیاربکر، موصل، بغداد، بصره اسملی شهرلری آزیه‌ده‌در. ترکیه‌نڭ آزیه‌ده‌گی خلقی (۲۷) میلیون مقدارنده‌در. آزیه ترکیه سنڭ (۲۵) گوبیرنیه باردر.

ش: ۳) ایران مملکتی نیندی مملکت؟
م: ایران خزر دیڭزی ایله عربستان دیڭزی آراسنده هم ترکیه ایله آفغانستان آراسنده اورتاچه بر مملکتدر. خلقی (۱۰) میلیون مقدارنده شیعه مذهبنده مسلمانلردر. پادشاهلری محمدعلی اسملی یاش کشیدر. شاه دیب آتالور. پایتختلری «طهران» اسملی شهردر. تبریز، اصفهان، مشهد، کرمان، رشت، شیراز، قزوین وهمدان اسملی شهرلری مشهور شهرلرندندر.

ش: ۴) آفغانستان نیندی مملکت؟
م: ایران ایله هندستان آراسنده هم ترکستان ایله بلوجستان آراسنده اورتاچه بر مملکتدر. خلقی (۶) میلیون مقدارنده‌سنی مسلمانلردر. پادشاهلری حبیب الله خان اسملیدرکه امیر دیب آتالور. پایتختلری کابول اسملی شهردر. مشهور شهرلری: قندهار، هرات، بلخ، طاشقورغان اسملیدر.

ش: ۳) قتای نیندی مملکت؟
م: آزیه روسیه‌سینڭ کون طرفنده مشرق دیڭزی قریبنده الوغ بر مملکتدر. خلقی (۳۵۰) میلیون مقدارنده‌در. کوبسی کونفوتسی مذهبنده‌درلر. آرالرنده بودادیننده بولغانلری ده کوبدر. (۳۵) میلیون قدریسی اهل اسلامدر. و(۲۰) میلیون قدریسی یهودیلردر. قتایده تورلی مذهبده بر میلیون قدر نصاراده باردر.
پادشاهلری خاقان وبوغدیخان دیب آتالور. حاضرده (پون‌لی) اسملی

یاش‌بر بالادر. پایتختلری پیکین شهریدر. قولجا، چوگه‌چه‌ك، کاشغر، اوچ طورفان اسملی شهرلر قتای مملکتینه تابعلردر.

شن: ٦) یاپونیه نیندی مملکت؟
م: یاپونیه آزیه‌نڭ مشرق طرفنده نیپون، کیوسیو، یزو اسملی اوچ زور جزیره‌دن وبر مڭ قدر واق جزیره‌لرده عبارت صو اچنده بر مملکتدر. خلقی (٤٥) میلیون مقدارنده‌در. بودادیننڭ شینتو منهبنده‌درلر. ایمپیراتورلری موتسیخیتو اسملی کشیدر. پایتختلری نیپون جزیره‌سنده «طوکیو» اسملی شهردر.
اون میلیون قدر خلقی اولان کوریه‌خانلغی‌ده یاپونیه‌گه‌تابعدر. فورموز جزیره‌سی ایله پورت آرتور چغشی‌ده حاضرده یاپونیه قول آستنده‌در.
یاپونیه‌نڭ اوزنده اوّلده هیچ مسلمان یوق ایدی. بو زمانده علماسی آراسنده اسلام دینینه محبت آرتاباشلادی. حاضرده قتایدن کیلگان‌مسلمانلر ایله یاپونیه‌نڭ اوزنده‌اسلام‌دینینه‌چقغان‌کشیلرنڭ‌مجموعی‌اون‌مڭ‌قدر اولمشدر.

آزیه‌نڭ کچکنه مملکتلری.

شن: ١) بخارا، مملکتی نیندی مملکت؟
م: بخارا، مملکتی آفغانستان ایله‌ترکستان آراسنده‌کچکنه‌بر خانلقدر. خلقی (۲۱/۲) میلیون مقدارنده تاجیك، اوزبه‌ك، ترکمه‌ن وقرغزلردن عبارتدر. بارچه‌سی مسلمانلردر. آرالرنده‌اون‌مڭ‌قدر یهودی باردر. عادتده‌سویلشولری فارسیچه بولسه‌ده، رسمی تللری ترکیچه‌در. خانلری سید عبدالاحد اسملی کشیدر. پایتختلری بخارا شهری ایسه‌ده، خانلری بخارادن (۲۰) چاقرم قدر چیتده «کرمینه» شهرنده طورادر. بخاراده مدرسه‌لر بیك کوبدر. تورلی طرفدن کیلوب اوقوچی شاگردلرنڭ مقداری یکرمی مڭ قدر بولووی گمان قیلنادر. قرشی، قاراکول، لب آب، خیر آباد، شیر آباد، سید آباد اسملی قصبه‌لر بخارانڭ مشهور شهرلرندندر.
١٨٦٨ نچی سنه‌دن بیرلی بخارا خانلغی روسیه‌گه تابعدر.

ش: ۲) خیوه نیندی مملکت؟
م: خیوه آرال دیگزینڭ کون طرفنده عمودریا یلغاسی بوینده کچکنه بر خانلقدر. خلقی بر میلیون مقدارنده اوزبه‌ك، ترکمه‌ن، قارا قالپاق وقرغز ترکلرندن عبارتدر. بارچه‌سی سنی مذهبنده مسلمانلردر پادشاهلری سید محمد رحیم خان اسملی قارت کشیدر. پایتختلری خیوه شهریدر. اورگه‌نچ، قونغرات وخواجه‌لی اسملی شهرلر مشهور شهرلرندندر.
بو خانلق ۱۸۷۳ نچی یلدن بیرلی روسیه‌گه تابعدر.

ش: ۳) بلوجستان نیندی مملکت؟
م: آفغانستان‌نڭ کون طرفنده ایران ایله هندستان آراسنده هند دیگزی قرییننده کچکنه بر خانلقدر. خلقی (۲) میلیون مقدارنده بلوج قومندندر. بارچه‌سی سنی مذهبنده مسلمانلردر. خانلری طورا طورغان شهر «کلات» اسملیدر. خلقینڭ کوبسی کوچمه اولدیغندن مشهور شهرلری یوقدر.
بو خانلق ۱۸۷٦ نچی یلدن بیرلی آنگلیه حمایه‌سنده‌در.

ش: ٤) تبت مملکتی نیندی مملکت؟
م: تبت قتای ایله هندستان آراسنده قتایغه تابع بر مملکتدرکه اداره‌سی بودا دیننڭ رئیسی اولان «دالایلاما»نڭ قولنده‌در.
خلقی (٦) میلیون مقدارنده بودا مذهبنده بر قومدر. آرالرنده قرغز وطارانچه ترکلری‌ده باردر. پایتختلری «لخاس» شهریدر. دالایلاما اوشبو شهرده طورادر. بو شهر بودیلرنڭ حج قیلا طورغان شهرلریدر. خلقینڭ کوبسی اویله‌نمه‌گان صوفیلردن عبارتدر.

ش: ۵) نیپال نیندی مملکت؟
م: نیپال قتای ایله هندستان آراسنده‌هیمالایا طاوی‌ایته‌گنده‌کچکنه برخانلقدر. هیچ بر دولتکه تابع توگلدر. خلقی (۳) میلیون مقدارنده براهما مذهبنده هندیلردر. پایتختلری «کاتاماندو» اسملی شهردر.

ش: ٦) بوتان مملکتی نیندی مملکت؟
م: تبتنك کوُن طرفنده ونیپالنك مشرق طرفنده هیمالایا طاوی بوینده بیك کچکنه بر مملکتدر. خلقی فقط ۲۰۰ مك قدر بودیلردر. اوزلرینه مخصوص مستقل پادشاهلری واردر. هیچ بر مملکتکه تابع توگلدر.

آزیه‌نك زور چغشلری.
عربستان.

ش: عربستان نیندی ییر؟
م: عربستان آزیه‌نك کوُن طرفنده آفریکه بوینچه چغوُب طوُرا طوُرغان بر چغشدر.

بارچه ییری ترکیه‌گه تابعدر. مگر مشرق طرفنده عمان سلطانلغی ایله عدن شهری آنگلیه‌گه تابعدر. عربستانده ترکیه‌نك ایکی‌ولایتی واردرکه حجاز، یمن اسملیلردر. حجاز ولایتینك باش شهری «مکهٔ مکرمه» شهریدر. یمن ولایتینکی «صنعا» شهریدر. نجد شیخلگی ایله کویت‌شیخلگی ترکیه‌گه تابع ایسه‌لرده اوز باشلرینه حکومت سوُرمکده‌درلر. حضرت رسولنك قبر شریفی اولان مدینهٔ منوّره شهری‌ده عربستانده مکهٔ مکرمه‌دن اوُچ یوُز چاقرم قدر توُن طرفنده‌در.

مکه شهرینه دیگزدن جده شهری آرقلی ومدینه‌گه ینبوع شهری آرقلی بارلوُر. هر سنه ذوالحجه آینده قربان بایرامی وقتلرنده مکهٔ مکرمه شهرینه بوُتوُن دنیا مسلمانلری آراسندن یارطی میلیون قدرحاجی جییلادر.

قبله‌مز اولان کعبه یوُرطی اوُشبو مکهٔ مکرمه شهرنده‌در.

مکهٔ مکرمه‌ده ترکیه‌نك بر والیسی (گوبیرناتوُری) بولسه‌ده‌اطرافنداغی بدوی عربلرشریف اسملی بر حاکم آرقلی اداره قیلنالر. بوشریفنی حضرت رسولنك قزی حضرت فاطمه نسلندن صایلاب ترکیه نك‌سلطانی‌تعیین قیلادر.

ش: عمان سلطانلغی نیندی ییر؟
م: عمان سلطانلغی عربستاننك مشرق قریینده آنگلیه قول آستنده بر مملکتدر. خلقی بر میلیون مقدارنده وهابی مذهبلك مسلمانلردر. سلطانلری «سید فیصل» اسملی کشیدر. پایتختلری دیگز قریینده «مسقط» شهریدر.
ش: عربستانده نی‌قدر خلق طوُرا؟

م: نیچه میلیون ایکانی آچق حساب قیلنغان بولماسه‌ده ، اون میلیوندن کیم بولماوی گمان قیلنادر. بارچه‌سی اهل اسلامدر.

عربستان اسلام دینینک طوغان ییـریدر. ٥٧٠ نچی تاریخ میلادیده مکه‌ده طوغان پیغمبرمز قرق یاشینه ییتکاچ پیغمبر بولوب بوتون دنیـا مسلمانلرینک هدایتینه سبب بولمشدر.

حضرت رسول‌نک آیاق باسقان ییرلری بولو سببلی عربستان‌جزیره‌سی مسلمانلر قارشنده ایزگی ییرلردن صانالادر.

هندستان .

ش: هندستان نیندی ییر؟

م: هندستان آزیه‌نک اورتالغندن تون طرفینه دیگزاچینه اوچلانوب چغوب طورا طوغان یارم جزیره‌در. مجموع خلقی (٢٠٠) میلیون مقدارنـده‌در . بونلرنک (٧٠) میلیونی مسلمانلردر. قالغانلرینک کوبسی براهمانیلردر. اون میلیون قدریسی بودیلردر. هندستانده (٣) میلیون قدر کوچوب کیلـگان نصاراده باردر. هندسـتاننک بارچه ییـری ١٨١٨ نچی یلـدن بیرلی آنگلیه تصرفنده‌در. شویله ایسه‌ده اچنده اوز باشینه حکومت قیلنا طورغان کچکنه خانلقلرده باردر. مثلا، حیدرآباد نظاملغی اوزباشینه اداره قیلنور.

هندستانده پشاور، لکنو، کالـکوته ، بومبای، مادراس ، کشمـیر ، لاهور، بنارس، دهلی، احمدآباد ، الله آباد ، فیض آباد شهرلری مشهور شهرلردندر. آنگلیه‌نک باشلقلری کالـکوته شهرنده طوررلر.

قتای هندی .

ش: قتای هندی نیندی ییردر؟

م: قتای هندی‌ده قتای طوغریسنده کون طرفینه دیگزگه چغوب طورغان بر ییردر. بو یارم جزیره‌ده ٧ تورلی یورط باردرکه :سیام، مالاکا، بیرمانیه، طونکین، آننام، کوخینخین ، کامبودژا اسملیلردر.

ش: سیام نیندی یورط ؟
م: سیام قتای هندینك اورتالغنده دیگز قولتغی اچکه کروب طورغان طوغریده اوز باشینه مستقل بر مملکتدر. خلقی (٨) میلیون مقدارنده بودیلردر. پادشاهلری «چولالونگکورن» اسملی کشیدر. پایتختلری «بانگوك» شهریدر.

ش: مالاکا نیندی یورط ؟
م: مالاکا قتای هندینك دیگزگه بیك اوزایوب چغوب طورغان کیسه‌گینك اوچنده آنگلیه‌گه تابع بر ولایتدر. خلقی جمعا بر میلیون مقدارنده‌درکه کوبسی مسلمانلردر. آنگلیه‌نك باشلغی طوراطورغان شهرده مالاکا اسملی‌در. مالاکا چغشینك اوچنده (جوهور) اسمنده کچکنه گنه مسلمان خانلغی باردر. اولده آنگلیه‌گه تابع ایسه‌ده، داخلی اشلرنده اوز خانی حکومت قیلادر.

ش: بیرمانیه نیندی یورط؟
م: بیرمانیه قتای هندینك مغرب طرفنده هندستانغه طوتاش بر اولوغ مملکتدر. اوّلده بو مملکتنك اوزینه مخصوص بر خانی بار ایدی. ١٨٨٥نچی سنه‌دن بیرلی بوتونله‌ی آنگلیه قولینه کردی. خلقی (٨) میلیون مقدارنده بوددیلردر. باش شهرلری «ماندالای» اسملیدر.

ش: طونکین نیندی یورط ؟
م: طونکین بیرمانیه‌نك مشرق طرفنده قتای چیگنده دیگز قرییننده فرانسیه‌گه تابع بر ولایتدر. خلقی (١٠) میلیون مقدارنده مجوسیلردر. باش قالاسی «گانوی» اسملیدر.

ش: آننام نیندی یورط؟
م: آننام قتای هندینك مشرق طرفنده فرانسیه‌گه تابع بر خانلقدر. خلقی (٦) میلیون مقدارنده مالای نسلندندر. خانلری طانتای اسملی کشیدر. پایتختلری «گوئه» شهریدر.

ش: کوخینخین نیندی یورط؟

م: کوخینخین‌ده قتای هندینك مشرق طرفنده فرانسیه‌گه تابع بر ولایتدر. خلقی (۳) میلیون مقدارنده‌در.

ش: کامبودژا قتای نیندی یورط؟

م: کامبودژ اقتای هندینك مشرق طرفنده‌غی اوچنده بر مملکتدر. خلقی بر میلیون مقدارنده بودیلردر. پادشاهلری «نوردوم» اسملیدر. بو مملکت ۱۸٦۸ نچی یلدن بیرلی فرانسیه‌گه تابعدر.

کوریه وکامچاتکه.

ش: کوریه نیندی ییر؟

م: کوریه آزیه‌نك مشرق طرفنده یاپونیه طوغریسینده بر یارم جزیره‌در. خلقی (۱۰) میلیون مقدارنده بودا مذهبنده برقومدر. پادشاهلری «ایچوك» اسملیدر. پایتختلری «سیول» شهریدر.

بو مملکت اوّلده قتایغه تابع ایدی. صوڭره ۱۸۹۴ نچی یلده اوز باشینه مستقل بولغان ایدی.

۱۹۰۷ نچی یلده یاپونیه بو مملکتنی کوچله‌ب اوزینه قاراتدی.

ش: کامچاتکه نیندی ییر؟

م: کامچاتکه آزیه‌نك روسیه‌گه قاراغان تون طرفندن مشرق دیڭزینه چغوب طورغان بر چغشدر. خلقی فقط اون مڭ مقدارنده‌در. باش قالاسی پیتر پاولوفسك اسملی بر زور آولدر. بو یارم جزیره‌ده ۱۲ دانه‌اوط طاوی باردرکه هر وقت توتونلری چغوب طورادر. هواسی بیك صووق بولغانلقدن بونده طوروچی آزدر.

آزیه‌نك جزیره‌لری.

ش: آزیه‌گه قاراغان زور جزیره‌لر نیچه؟

م: (۱۰) درکه: قیبریس، سرندیب، صوماترا، جاوا، بورنیو، سه‌لبس، پاپوا، فیلیپپین، فورموزا، صاخالین اسملیلردر.

۱) قیبریس جزیره‌سی آق دیڭزده‌در. خلقی فقط ۴۰۰ مڭ مقدارنده‌در. بونلرنڭ دورتدن بیرسی مسلمان ترکلر، قالغانلری گریکلردر. بو جزیره اوّلده ترکیه‌نکی ایدی. ۱۸۷۸ نچی سنه‌دن بیرلی آنگلیه‌گه تابعدر.

۲) سرندیب یاکه (سه‌یلون) جزیره‌سی هندستاننڭ قارشنده دیڭز اچنده‌در. خلقی (۳½) میلیون قدر کوبسی بودیلردر. آرالرنده مسلمانلرده بیك کوبدر. آدم علیه السلام ییر یوزینه توشکانده ایڭ الك اوشبو جزیره‌گه آیاق باسدیغی روایت قیلنادر.

۳) سوماترا قتای هندی قارشنده گوللاندیه‌گه تابع الوغ بر جزیره‌در. خلقی (۶) میلیون مقدارنده مالای نسلندن مسلمانلردر. بو جزیره اوّل زمانده ترکیه‌گه تابع بولغان ایکان، حاضرده ۱۶۲۵ نچی یلدن بیرلی گوللاندیه‌گه تابعدر. بو جزیره‌ده ییدی اوط طاوندن هنوز اوط وتوتون چغوب طورادر.

۴) جاوا جزیره‌سی سوماترانڭ مشرق طرفنده‌در. اولده گوللاندیه‌گه تابعدر. خلقی (۱۲) میلیون مقدارنده مالای نسلندن مسلمانلردر. آرالرنده یارطی میلیون قدر قتای خلقی و ۲۵ مڭ قدر عرب باردر.
باش قالاسی «باتاویه» اسملیدر. بو جزیره‌ده (٤٥) دانه اوط طاوی باردر. کوبسی قزو بلچراق یاکه کول آتوب طورالر. بو جزیره‌ده سوراکارته، جوکوکارته اسملرنده ایکی مسلمان خانلغی باردر.

۵) بورنیو جزیره‌سی مالاکا چغشینڭ مشرق طرفنده زور بر جزیره‌در. کوب ییری گوللاندیه‌گه تابعدر. مغرب طرفنده‌گی اوچی آنگلیه‌گه تابعدر. خلقی (۳) میلیون مقدارنده مالای نسلندندر، بونلرنڭ ایکی میلیون قدریسی مسلمانلردر. قالغانلری وحشیلردر. بو جزیره‌ده (اورانگ ـ اوتانگ) اسملی زور میمونلر بیك کوبدر.

یرنڭ‌نڭ بیلی خط استوا اوشبو بورنیو ایله ایله صوماترا جزیره‌لرینڭ اورتالغندن اوزادر.

٦) سه‌لبس جزیره‌سی بورنیو جزیره‌سینڭ مشرق طرفنده‌در. خلقی بر میلیون‌قدر مالایی مسلمانلردر. بو جزیره ظاهرده گوللاندیه‌گه تابع ایسه‌ده، اچنده‌کچکنه مسلمان خانلقاری اوزلری حکومت سورمکده‌درلر. بو جزیره‌ده وحشی خلق یوقدر. بارچه‌اهالیسی‌مدنیت‌اسلامیه‌ایله مدنیدرلر.

٧) پاپوا، یاکه یاڭاگوینه جزیره‌سی سه‌لبس جزیره‌سینڭ مشرق طرفنده اورتاچه بر جزیره‌در. خلقی بر میلیون مقدارنده پاپوا قومیدر. بر نیچه یوز مڭ قدریسی‌مسلمان‌ایسه‌لرده باشقه‌لری‌کشی‌آشی‌طورغان وحشیلردر بوجزیره اوچ مملکتکه تابعدر: تون طرفی گیرمانیه‌گه، مغرب طرفی گوللاندیه‌گه، مشرق طرفی آنگلیه‌گه قاریدر.

٨) فیلیپپین جزیره‌لری ایریسی واغی مڭ قدر جزیره‌دن عبارتدرکه یاپونیه ایله بورنیو جزیره‌سی آراسنده‌درلر. بوجزیره‌نڭ (١٠) میلیون قدر خلقی اردر. بونلرنڭ یارطیسی‌اهل‌اسلامدر. باش شهرلری «لوسون» اسملی جزیره‌ده مانیلا قالاسیدر. بو جزیره‌لر اوّلده ایسپانیه‌گه تابع ایدیلر. ١٨٩٨ نچی یلده آمیریکه جمهوریتی ایسپانیه‌دن صوغشوب آلدی.

٩) فورموزا جزیره‌سی قتای مملکتی‌نڭ مشرق طرفنده‌در. خلقی (٣) میلیون مقدارنده قتایلیلردر. آرالرنده بر مقدار اهل اسلامده باردر. بو جزیره اوّلده قتاینقی‌ایدی. ١٨٩٤ نچی‌یلده بولغان صوغشدن‌صوڭ یاپونیگه

١٠) صاخلین جزیره‌سی آزیه‌نڭ مشرق طرفنده تاتاربوغازینڭ آرغی یاغنده‌در. خلقی (٥)مڭ قدرگنه‌در. بوجزیره اوّلده روسیه‌نکی‌گنه ایدی. کاتورگه جزاسینه حکم قیلنغان کشیلر اوشبو جزیره‌گه ییبه‌رله‌لر ایدی. ١٩٠٥ نچی یلده صوغشدن صوکره بو جزیره‌نڭ یارطیسی یاپونیه‌گه بیرلدی. هواسی صووق بولغانلقدن بونده طوروچی خلق بیك آزدر.

آزیه مماکتاری	خاقی	پایتختی	پادشاهی و آنك طوغان یلی	رسمی تللری	رسمی دینلری	آقچه‌لری
(۱) قتای	۳۵۰ میلیون	پیکین	پون‌لی ۱۹۰۴ ده	قتایچه	کونفوتسی	طائل ۶۳ تیین
(۲) یاپونیه	۴۵ میلیون	طوکیو	موتسیخیتو ۱۸۵۲ .	یاپونچه	بودی شینتو	ایین ۱۳۵ تیین
(۳) ایران	۱۰ میلیون	طهران	محمد علی شاه ۱۸۷۲ .	فارسی	اسلام شیعی	قران ۱۹ تیین تومان ۳۷۵ تیین
(٤) آفقانستان	٦ میلیون	کابول	حبیب الله خان ۱۸۷۲ .	فارسی	اسلام سنی	تلله ۵۵۰ تیین
(۵) بخارا	۲ ۱/۲ میلیون	بخارا	سید عبد الاحد	ترکی	اسلام سنی	تەنكە ۱٦ تیین پۇل ۱/٤ تیین
(٦) خیوه	۱ میلیون	خیوه	محمد رحیم خان	ترکی	اسلام سنی	تەنكە ۱٦. تیین
(۷) بلوجستان	۲ میلیون	کلات	. . . . . .	فارسی	اسلام سنی	روپیه ۸۰ تیین
(۸) عمّان	۱ میلیون	مسقط	سید فیصل		اسلام وهابی	روپیه ۸۰ تیین غروش ۸ تیین
(۹) سیام	۸ میلیون	بانگوك	چولالونگکورن ۱۸۵۳ .	سیامچه	بودی	تیکال ۱۱۵ تیین
(۱۰) کوریه	۱۰ میلیون	سیول	ایچوك ۱۸۷۴ .	کوریه‌چه	بودی	کولون ۹۰ تیین

آفریکه مملکتلری.

ش: آفریکه‌ده نی قدر خلق طورا ؟

م: آفریکـه خلقی (**۲۰۰**) قدر میلیون مقدارنده‌در، بونلرنڭ (**۹۰**) میلیونی مسلمانلر در. قالغانلری تورلی مذهبده وحشی خلقلردر. آفریکه‌ده (۱۰) میلیون قدر نصارا و (۵۰۰) مڭ یهودی باردر.

ش: آفریکه‌ده نیندی مملکتلر بار.

م: آفریکه‌ده (**۲۱**) قدر مشهور یورطلر باردر که اوشبو اسملرده‌درلر:

مصر، طرابلیس، تونیس، جزائر، فاس، صحرای کبیر، سودان، حبش، صومالی، اوگاندا، زنگیبار، موزامبیك، کاپلاندیه، ناماکوا، آنگولا، کونگو، اورتا کونگو، کامیرون، گوینیه سینیگامبیه، وماداگاسکار.

ش: ۱) مصر یورطی نیندی یورط ؟

م: مصر یورطی آفریکه‌نڭ آزیه‌گه طوتاشقان پوچماغنده بر مملکتدر. خلقی (**۱۱**) میلیون مقدارنده‌در. بونلرنڭ فقط بر میلیونی قبطی اسملی نصارادرلر. قالغان اون میلیونی تورلی مذهبده‌گی مسلمانلردر. رسمی تللری عربچه‌در. مصرده قبطیلرده عربچه سویله‌شه‌لر. مصرده عربچه چغا طورغان گازیته وژورناللر (**۷۰**) دن آرتقدر. مصر یورطی ترکیه‌گه تابع ایسه‌ده، **۱۸۸۲** نچی یلدن بیرلی آنگلیه حکمی آستنده‌راق طورادر. مصرنڭ پادشاهی عباس حلمی پاشا اسملی بر ترکدر (خدیو) دیب آتالور.

پایتختی **(قاهره)** اسملی شهردر. ینه اسکندریه، پورت سعید، سویس، رشید، دمیاط، طنطه‌وفیوم اسملی شهرلر مشهور شهرلردندر.

آفریکه‌ده مشهورنیل یلغاسی‌آق دیگزگه مصریورطی آرقلی قویا. بویی (۵٬۵۶۸) چاقرمدر، بو دریا هرسنه کوز آیلرنده طاشوب مصر ییرینی بوتونله‌ی باصا، شول سببدن‌مصر شهرلری توبه ییرلرگه‌گنه بنا قیلمشلر. بو طاشودن مصر ییرینه بیك کوب یوشقون‌اوطوروب قالا. اول یوشقون‌مصر ایگنلکلرینڭ برکتینی آرتدرا. شول سببدن مصرده هرنوع‌ایگن بیك‌اوکغا. مصر خلقی ایگنلکلرینی صوقالارغه‌ده محتاج بولمیلر. آشلقنی چچو تیشلوب اوسو اوچون کفایه قیلا.

مصر مملـکنی اوّلده آق دیگز ایله قزل دیگز آراسنده بر موین آرقلی ازیه‌گه طوتاشوب طورا ایدی. ۱۸٦۹ نچی سنه‌لرده سوه‌یس شهری طوغریسندن بر یرماق قازوب ایکی دیگزنی برگه قوشدیلر. حاضرده ایکی دیگز آراسنده پاراخودلر بو یرماق آرقلی چغوب یوریلر، هر یلده بو یرماقدن (۴) مـڭ پاراخود ایله (۲۵۰) ملڭ قدر کشی اوته‌در. استانبولدن مکه‌گه تیمر یـول صالنغانچی حاجیلرده «جده» شهرینه اوشبو یرماق آرقلی او تمکده ایدیلر.

ش: ۲) **طرابلیس** نیندی یورط ؟
م: **طرابلیس** مصرنڭ مغرب طرفنده ترکیه‌نڭ بر ولایتیـدر. خلقی بر میلیون مقدارنده مسلمانلردر. باش قالاسی دیگز بوینـده „**طرابلیس**“ شهریدر.

ش: ۳) تونیس نیندی یورط ؟
م: **تونیس** طرابلیسنك مغرب طرفنده کچکنه‌گنه بر مملـکت اسلامیه‌در. خلقی (**۲**) میلیون مقدارنده مسلمان عربلردر. خانلری «سید محمد» اسملی بر ترکدرکه (بیك) دیب آتالور. پایتختی دیگز بوینده **تونیس** اسملی شهردر. تونیس اوّلده ترکیه‌نکی ایدی. ۱۸۸۲ نچی یلدن بیرلی فرانسیه قول آستینه کردی.

ش: ۴) جزائر نیندی یورط ؟
م: **جزائر** تونیسنڭ مغرب طرفنده بر یورطدر. خلقی (**۵**) میلیون مقدارنده مسلمانلردر. باش قالالری آق دیگز بوینده „**جزائر**» شهریدر. بر یورط ۱۸۳۰ نچی یلدن بیرلی فرانسیه قول آستنده‌در. جزائرده اوّلده ترکیه‌نکی ایدی.

ش: ۵) فاس نیندی یورط ؟
م: **فاس** (یاکه ماروك) جزایرنڭ مغرب طرفنـده آفریکه‌نڭ مغـرب طرفنده‌غی پوچماغنده اوز باشینه مستقل بر مملـکت اسـلامیه‌در. خلقی

(**۱۰**)میلیون مقدارنده بارچه‌سی مسلمانلردر. آرالرنده فقط (۱۵۰) مـڭ قدر یهودی باردر. سلطانلری «مولی حفیظ» اسملیدر. پایتختلری «**فاس**» شهریدر. مراکش، رباط، قضابلانکه، طنجه اسملی شهرلری مشهوردر.

ش: ٦) صحرای کبیر نیندی یورط ؟
م: **صحرای کبیر** فاسنڭ کون طرفنده دیڭز قریبندن باشلاب مصر مملکتینه قدر صوزلغان کیڭ واوزون بر صحرالقدن عبارتدر. بویی (۴۵۰۰) چاقرم قدر باردر. کوچمه‌لی بر برلردن عبارتدر. اچلرنده (**۲۰**) میلیون قدر اهل اسلام بارلغی گمان‌قیلنادر.

ش: ۸) سودان‌نیندی یورط ؟
م: **سودان** صحرای کبیرنڭ کون طرفنده آفریکه‌نڭ اورتالغندن الوغ بر یورطدر. خلقی (**۳۰**) میلیون‌قدر گمان‌قیلادر. (**۲۰**) میلیون قدریسی بدوی مسلمانلردر. سوکوتو، بورنو، ۋادای، دارفور، فورد وفان، نیامنیام اسملی یورطلر سودان اچنده‌درلر آفریکه‌نڭ کشی آشی طورغان وحشیلری سودانڭ اورتالغنده‌در.

ش: ۸) حبش نیندی یورط ؟
م: **حبش** (یاکه آبیسینیه) سودانڭ مشرق طرفنده قزل دیڭزگه یاقن اوز باشینه مستقل بر مملکتدر. خلقی (**۹**) میلیون قدردر. بونلرنڭ بر میلیونی مسلمانلردر. قالغانلری پراۋسلاۋنی نصارادر. پادشاهلری «مه‌نه‌لیك» اسملی کشیدر. نیگوس (یاکه نجاشی) دیب آتالادر. پایتختی «**گوندرا**» شهریدر.

حبشنڭ قزل دیڭز قریبنده مصوع شهری ایتالیه‌نکیدر.

ش: ۹) صومالی نیندی یورط ؟
م: **صومالی** یورطی حبش‌نڭ کون طرفنده آفریکه‌نڭ مشرق طرفنداغی وچنده ایتالیه حمایه‌سنڭ بر سلطانلقدر. خلقی (**۲**) میلیون مقدارنده مسلمانلردر. سلطانلری «عمر بن حامد» اسملی کشیدر.

ش: ۱۰) اوگاندا نیندی یورط ؟
م: اوگاندا آفریکه‌نڭ مشرق طرفنده صومالیدن کون طرفندن آنگلیه تصرفنده بر یورطدر. خلقی (۵) میلیون مقدارنده‌در. بر میلیون قدری مسلمانلردر.

ش: ۱۱) زنگیبار نیندی یورط ؟
م: زنگیبار آفریکه‌نڭ مشرق طرفنده اوگاندانڭ کون طرفنده زور بر دارا سلامدر. خلقی (۸) میلیون قدر مسلمانلردر. سلطانلری «حامود بن محمد» اسملی کشیدر. پایتختلری دیگز اچنده زنگیبار اسملی جزیره‌ده زنگیبار اسملی شهردر. بو مملکتنڭ دیگز قریینده‌ن باشقه اچکی طرفلرینی آنگلیه ایله گیرمانیه ایکیسینه بولدیلر. زنگیبار جره‌سی اوزی آنگلیه حمایه‌سنده قالدی. دیگز قریینده دار السلام شهری گیرمانیه‌گه تابعدر.

ش: ۱۲) موزامبیك نیندی یورط ؟
م: موزامبیك آفریکه‌نڭ مشرق قریینده ماداگاسکار اسملی جزیره قارشنده پورتوگالیه حمایه‌سنده بر مملکتدر. خلقی (۴) میلیون مقدارنده کوبسی مسلمانلردر. باش قالاسی دیگز قریینده موزامبیك شهریدر.

ش: ۱۳) کاللاندیه نیندی یورط ؟
م: کاپلاندیه آفریکه‌نڭ کون طرفنده‌غی اوچده‌غی کچکنه مملکتلردر طرانسوال، اورانژ، ناتال اسملی جمهوریتلر اوشبو ییرده‌در. بو یورطلرنڭ همه‌سی آنگلیه‌گه تابعدر. مجموع خلقی اون میلیون مقدارنده‌در. آرالرنده مسلمانلر فقط بر میلیوندر.

ش: ۱۴) ناماکوا نیندی یورط ؟
م: ناماکوا آفریکه‌نڭ کون یاق اوچینڭ مغرب طرفنده‌وحشی گوتینتوتلر طورا طورغان بر یورطدر. حاضرده بو یورط گیرمانیه قول آستنده‌در. «دامارا» یورطی‌ده ناماکواغه طوتاشدر.

ش: ١٥) آنگولا نیندی یورط ؟
م: **آنگولا** آفریکه نڭ مغرب طرفنده موزامبیك طوغرسنده پورتوگالیه حمایه‌سنده بر یورطدر. خلقی (٤) میلیون مقدارنده کوبسی مسلمانلردر. آرالرنده وحشی خلقلرده کوبدر.

ش: ١٦) کونگو نیندی یورط ؟
م: **کونگو** آفریکه نڭ مغرب طرفنده ییرنڭ بیلی طوغرسنده فرانسیه قول آستنده بر مستملکه‌در. خلقی (٥) میلیون قدردر. (٢)میلیونی مسلمانلردر.

ش: ١٧) اورتا کونگو نیندی یورط ؟
م: **اورتا کونگو** آفریکه نڭ اورتالغنده ییرنڭ بیلی طوغرسنده بیلگیه پادشاهی تصرفنده بر مملکتدر خلقی (١٥) میلیون مقدارنده‌در.
بونلرنڭ (٥) میلیون قدریسی مسلمانلردر. قالغانلری وحشی مجوسیلردر.

ش: ١٨) کامیرون نیندی یورط ؟
م: **کامیرون** آفریکه نڭ مغرب طرفنده کونگونڭ تون طرفنده گیرمانیه نڭ مستملکه‌سیدر. خلقی (٤)میلیون مقدارنده بدوی مجوسیلردر. مسلمانلری بیك آزدر.

ش: ١٩) سینیگامبیه نیندی یورط ؟
م: **سینیگامبیه** آفریکه نڭ مغرب طرفنده سینیگال وگامبیه اسملرنده‌گی ایکی یلغا تیره‌سنده بولغان یورطدر. بو یورط آنگلیه، فرانسیه وپورتوگالیه دولتلرینڭ تصرفنده‌در. مجموع خلقی (٢) میلیون مقدارنده مسلمانلردر.

ش: ٢٠) گوینیه نیندی یورط؟
م: **گوینیه** یورطی آفریکه نڭ مغرب طرفنده کونگه قاراب طورغان قرییننده‌در. خلقی (١٠) میلیون مقدارنده بدویلردر. آرالرنده مسلمانلری کوبدر. بو یورطده آنگلیه، فرانسیه، گیرمانیه، گاللاندیه وآمیریکه دولتلرینڭ مستملکه‌لری باردر.

ش: ٢١) مادا گاسکار نیندی یورط ؟
م: مادا گاسکار آفریکه نڭ مشرق طرفنده بر زور جزیره‌در. خلقی (٣) میلیون مقدارنده مجوسیلردر. ارالرنده (١٠٠) مڭ قدر مسلمانلرده باردر. بو جزیره‌نڭ اوّلده خاتون پادشاهی بار ایدی. ایمدی ١٨٩٧ نچی یلدن بیرلی فرانسیه‌گه تابع اولدی.

آفریکه مماکتاری	خاقی	پایتختی	پادشاهی و آنڭ طوغان‌یلی	رسمی تالری	رسمی دیناری	آقچه‌لری
(١) مصر	١١ میلیون	القاهره	عباس حلمی پادشا ١٨٧٤ ده طوغان	عربچه	اسلام	غروش ٩ تیین جنیه ٩ صوم
(٢) تونیس	٢ میلیون	تونیس	سید محمد ١٨٥٥ .	عربچه	اسلام	فرانك ١/٢ ٣٧ تیین
(٣) جزائر	٥ میلیون	جزائر	فرانسیه والیسی	عربچه	اسلام	فرانك.
(٤) طرابلیس	١ میلیون	طرابلیس	ترکیه والیسی	ترکیچه	اسلام	غروش
(٥) فاس	١٠ میلیون	مراکش	مولی حفیظ ١٨٧٢ .	عربچه	اسلام	درهم ١٦ تیین ریال = دینار ١٦٠ تیین
(٦) حبش	٩ میلیون	کوندرا	مه نه لیك ١٨٤٤		نصارا پراۋسلاونی	طالیر ٢ صوم
(٧) صومالی	٢ میلیون		عمر بن حامد ١٨٥٣		اسلام	. . . .
(٨) زنگیبار	٨ میلیون	زنگیبار	حامود بن محمد ١٨٥٣	عربچه	اسلام	. . . .
(٩) موزامبیك	٤ میلیون	موزا بیك	. . . . . .	عربچه	اسلام	. . . .

آمیریکه مملکتلری.

ش: آمیریکه‌ده طوُرا طوُرغان خلقلر کوبمی ؟
م: آمیریکه‌ده طوُروچی خلقلرنڭ باری (۱۵۰) میلیون مقدارنده‌در. بونلرنڭ ۷۰ میلیونی پروتیستان، ۶۰ میلیونی کاتولیك، بر میلیونی یهودی قالغانلری مجوسیلردر.
ش: آمیریکه‌ده نیچه مملکت بار؟
م: آمیریکه ایکی کیسه‌کـکه بولنه‌در. توُن طرفی آمیریکه‌سی، کوُن طرفی آمیریکه‌سی. هر ایکی آمیریکه‌ده (۱۲) شه‌ر مشهور یوُرطلر باردر.
ش: توُن طرفی آمیریکه‌سنده‌گی یوُرطلر نی اسملیلردر؟
م: کانادا، قوشما جمهوریت، میکسیکه، گۋاتیمالا، گوندوراس، صالۋادور، نیکارا گوا، کوستاریکه، آلاسکه، گرینلاندیه، بافین جزیره‌لری، آنتیل جزیره‌لری اسملیلردر.

توُن طرفی آمیریکه.

م: ۱) **کانادا** توُن طرفی آمیریکه‌سینڭ توُن یاغی اوُچنده بر یوُرطدر داخلنده اوز حکمی یوُرسه‌ده، خارجی اشلرده آنگلیه تابعدر. خلقی (۶) میلیون مقدارنده کوبسی فرانسوزلردر. مشهور شهرلری مونترا ونورونتو اسملیدر.

م: ۲) **قوشما** جمهوریت (۵۲) ولایتدن اوُیوُشقان بر مملکتدر. پادشاهلری یوقدر. هر بیدی یلغه‌بر کشی‌جمهوریت‌باشلغی ایتوُب‌صایلانادر حاضرگی باشلقلری طافت اسملی کشیدر.
خلقلری (۷۷) میلیون مقدارنده‌در. بونلرنڭ ۱۰ میلیونی آمیریکه‌نڭ توُب خلقیدر. قالغان (۶۷) میلیونی‌یاۋروپادن کوچکان مهاجرلردر. بونلرنڭ کوبسی آنگلچان بولغانلقدن رسمی تللری انگلیزچه‌در. باش قالالری «**ۋاشینگتون**» اسملیدر. نیویورك، چیکاگو، فیلادلفیه‌وسان‌فرانسیسکو

اسملی شهرلر مشهور قالالرندندر. قوشما جمهوریت آمیریکه‌نڭ ایڭ قوّتلی مملکتلرندندر.

۳) **میکسیکه** یوٗرطی توٗن طرفی آمیریکه‌نڭ کوٗن طرفنده‌غی اوٗچینه طابا زور بر جمهوریتدر. خلقی **۱۴** میلیون مقدارنده‌یاۋروپادن کوچکان کاتولیکلردر. باش قالاسی میکسیکو اسملی شهردر.

۴) **گۋاتیمالا**، ۵) **گوندوراس**، ۶) **صالۋاردو**، ۷) **نیکاراگووا**، ۸) **کوستاریکه** یوٗرطلری توٗن طرفی آمیریکه‌نڭ کوٗن طرفنڭ نچکه‌روٗب طوٗرغان موینینده کچکنه جمهوریتلردر. خلقلری بره‌ر میلیوندن کوب آرتق توگلدر.

۹) **آلاسکه** یوٗرطی آمیریکه‌نڭ توٗن طرفنده آزیه‌گه یاقنایوٗب طوٗرغان چغشنده یارم جزیره‌در. خلقی فقط (**۵۰**) قدر وحشیلردر.

بو جزیره اوّلده روسیه‌نکی ایدی. **۱۸۶۷** نچی سنه‌ده روسیه بو جزیره‌نی **۱۵** میلیون صوم مقابلینه آمیریکه‌نڭ قوشما جمهورتینه صاتدی.

حاضرده بو جزیره‌ده آلتوٗن چغا طوٗرغان خزینه‌لی یېرلر طابلدی.

---

۱۰) **گرینلاندیه** یوٗرطی آمیریکه‌نڭ توٗن طرفنده ییرنڭ توٗن طرف اوٗچینه صوزلغان زور بر جزیره‌در. خلقی فقط **۱۲** مڭ قدر وحشیلردر. بو جزیره دانیه‌گه تابعدر.

---

۱۱) **پاررى-بافین** جزیره‌لری آمیریکه‌نڭ توٗن طرفنڭ بوٗز دیڭزنڭ گی آتاولردن عبارتدر.

---

۱۲) **آنتیل** جزیره‌لری آمیریکه‌نڭ مشرق طرفنڭ مغرب دیڭزنڭ گی جزیره‌لردر. مشهورلری کوبا، پورتوریکو، یامایکه اسملیلردر. بو جزیره‌لر اوّلده ایسپانیه‌نقی ایدیلر. **۱۸۹۸** نچی سنه قوشما جمهوریت ایسپانیه‌دن صوغشوٗب آلدی. مجموع خلقی $3\frac{1}{2}$ میلیون مقدارنده‌در.

کون طرفی آمیریکه

ش: کون طرفی آمیریکه‌سنده‌گی یورطلر نی اسملیلردر؟
م: کولومبیه، ڤینسوئیلا، کڤییانا، برازیلیه، ایکڤادور، پیـرو، بولیڤیه، پاراگوای، اوروگڤای، آرگینتین، چیلی، اوطلی یرلر اسملیلردر.

۱) **کولومبیه** یورطی کون طرفی آمیـریکه‌نڭ تون طرفنـده بر جمهوریتدر. خلقی (۴ $\frac{1}{2}$) میلیون مقدارنده‌در. باش قالاسی «بوگوتا» اسملیدر.

---

۲) **ڤینسوئیلا** یورطی کولومبیه‌نڭ مشرق طرفنده بر جمهوریتدر. خلقی (۲ $\frac{1}{2}$) میلیون مقدارنده‌در. باش قالاسی «کاراکاس» اسملیدر.

---

۳) **کڤییانا** یورطی وینسوئیلانڭ مشرق طرفنده مستملکه‌لکدر. بو یورطده آنگلیه، فرانسیه، گوللاندیه، وینسوئیلا حکومتلرینڭ مستملکه‌لری باردر. خلقی یارطی میلیون مقدارنده‌غنه‌در.

---

۴) **برازیلیه** یورطی کون طرفی آمیریکه‌نڭ مشرق طرفنده زور بر جمهوریتدر. خلقی ۱۵ میلیون مقدارنده کاتولیک مـذهبنده پورتوگالیه اهالیسیدندر. باش قالاسی «ریودوژانیرو» اسملیدر.

---

۵) **ایکڤادور** یورطی کون طرفی آمیـریکه‌نـڭ مغـرب طرفنده ییرنڭ بیلی طوغرسنده بر جمهوریتدر، خلقی (۱ $\frac{1}{2}$) میلیون مقدارنده‌در. باش قالاسی «کڤیتو» اسملیدر.

---

٦) **پیرو** یورطی آمیریکه‌نڭ مغرب طرفنده مشرق دیگزی بوینده ایکڤادورنڭ کون طرفنـده بر جمهوریتـدر. خلقی (۵) میلیون مقدارنده‌در. باش قالاسی «لیما» اسملیدر.

---

۷) **بولیڤیه** یورطی برازیلیه ایله پیرو آراسـنده بر جمهوریتدر. خلقی (۲ $\frac{1}{2}$) مقدارنده‌در. باش قالاسی «سوکره» اسملیدر.

---

۸) **پارا ڭۋای** یورطی تون طرفی آمیریکه‌نڭ اورتالغنده پاراگوای یلغاسی بوینده کچکنه بر جمهوریتدر. خلقی فقط یارطی میلیون قدر مجوسیلردر. یاۋروپا اهالیسی فقط (۱۰) مڭ قدردر. باش قالالری «آسومپسون» اسملیدر.

۹) **اوروگۋای** یورطی کون طرفی آمیریکه‌نڭ مشرق طرفنده دیڭزی قریینده اوروگۋای یلغاسی بوینده کچکنه بر جمهوریتدر. خلقی بر میلیون قدردر. باش قالاسی «مونتیۋیدیه» اسملیدر.

۱۰) **آرگینتین** یورطی کون طرفی آمیریکه‌نڭ کون طرفنده‌غی اوچنده زور بر جمهوریتدر. خلقی (۵) میلیون قدردر. باش قالاسی «بوینوس آیرس» اسملیدر. آمیریکه‌نڭ پاتاگون اسملی وحشیلری طورا طورغان پاتاگونیه یورطی آرگینتین‌گه تابعدر.

۱۱) **چیلی** یورطی آرگینتین‌نڭ مغرب طرفنده مشرق دیڭزی بوینده صوزلغان بر جمهوریتدر. خلقی ($3\frac{1}{2}$) میلیون مقدارنده‌در، باش قالاسی «سانتیاگو» اسملیدر.

۱۲) **اوطلی ییرلر** دیگان یورط کون طرفی آمیریکه‌نڭ کون طرفنده اوتوز قدر جزیره‌دن عبارتدر. بو جزیره‌لرده آمیریکه‌نڭ پیشیریس اسملی ایڭ وحشی خلقلری طورادر. بو خلقلرنڭ بویلری فقط ایکی آرشیندر. بو کونگه قدر بو وحشیلرنڭ هنوز تیمر قورال استعمال قیلا بلگانلری یوقدر.

آۋسترالیه

ش: آۋسترالیه کیسه گنده طوروچی خلقلر نی قدر؟

م: آۋسترالیه اهالیسی (۷) میلیون مقدارنده‌در.

ش: آۋسترالیه‌ده نیچه مملکت بار؟

م: آۋسترالیه‌ده اوز باشینه مستقل مملکت یوقدر. هر ییری واطرافنده‌غی جزیره‌لری‌ده باشقه مملکتلرنڭ مستملکه‌لرندن عبارتدر.

آۋستراليه كيسه گى اوزى آنگليه گه تابع ايسه ده، خلقى آفتانوميه ليدر. آۋستراليه نڭ كۈن طرفنده غى طاسمانيه جزيره سى ايله ياڭا زيلانديه جزيره لرى ده آنگليه گه تابعدر.

آۋستراليه نڭ اطرافنده غى جزيره لر بيك كوبدر. بو جزيره لر آنگليه، فرانسيه، گرمانيه، گوللانديه، ياپونيه، قوشما جمهوريت وچيلى حكومتلرى آراسنده بولنمشدر.

آۋستراليه ياۋروپا وآزيه دن كوچكان خلق ايله طوليدر. اوزينڭ وحشى خلقى همان كيمى باراد‍ر. حاضرده فقط (۵۰۰) مڭ قدر گنه قالمشلر. آۋستراليه ده مسلمانلر (۵۰) مڭ قدر گنه در.

ديڭزلر.

ش: يير يۈزنده ديڭزلر نيچه ؟

م: يير يۈزنده بيك زور ديڭزلر بيشدر: تۈن ياق بۈز ديڭزى، كۈن ياق بۈز ديڭزى، مشرق ديڭزى، مغرب ديڭزى، هند ديڭزى.

بو بيش ديڭز بيش قۈريلقنى چۈلغاب آلغانلقلرندن (محيط) و(اوكيان) ديب آتالۈرلر. مشرق ديڭزى، (الوغ محيط ياكه طنچ اوكيان) ديب ده آتالۈر. مغرب ديڭزى (آطلاس محيطى، آتلانتيچيسكى اوكيان) ديب ده آتالۈر. (بو ديڭزلر يير طوبينڭ قاى تۈشلرنده ايكانينى بالالر كرهٔ مجسمه لردن وخريطه لردن قاراب اوزلرى طابسۈنلر).

ش: كچره‌ك ديڭزلر نيچه؟

م: كچره‌ك ديڭزلرنڭ مشهورلرى (٦) در: آزيه اچنده (آرال)، آزيه ايله ياۋروپا آراسنده (خزر) (ياكه كاسپى)، روسيه ايله تركيه آراسن‍ده (قارا ديڭز)، ياۋروپا ايله آفريكه آراسنده (يير اورتاسى ديڭزى)، روسيه ايله شۋيتسيه ودانيه آراسنده (بالتيك) ديڭزى، روسيه نڭ تۈن ياغنده (آق ديڭز).

ديڭز قولتقلرى.

ش: آزيه ده گى آرال كبى ياۋروپانڭ اوز اچنده ديڭزلر يوقمى ؟

م: ياۋروپانڭ اچنده طۈمالانۈب قالغان ديڭزلر يوقدر. هر ديڭز محيط ديڭزندن قولتقلانۈب كرگاندر. ياۋروپانڭ قولتقلانۈب اچكه طابا كرۈب

طۇرغان ییرلری بیك کوبدر. شول ییرلرنڭ همه‌سی دیڭز صووی ایله طولیدر. دیڭزلرنڭ قۇری ییرنڭ قوین وقولتقلرینه کرۇب طۇرغان ییرلری قولتق دیب روسچه (زالیف) دیب آتالۇر. اول قولتقلرنڭ هر برسینڭ اوزلرینه مخصوص اسملری باردر.

یاۋروپا تیره‌سنده مشهور قولتقلر (۸) در: بوتنی، فین، ریگا، بیسکای. آدریاتیك، صالونیك، مرامر دیڭزی (ایستانبول یاننده)، آزوف دیڭزی، (قارا دیڭزده). ینه آنگلیه ایله دانیه آراسنده‌غی آچقلق (نیمس دیڭزی) دیب، آنگلیه ایله فرانسیه آراسنده قالغانی (لامانش دیڭزی) دیب آتالۇر. بو ایکی دیڭزنڭ ئه‌یله‌نه‌لری بولماغانلقدن محیط دیڭزینڭ بر طارماغی کبی گنه کورنۇب طۇرالر.

ش: بوندی قولتقلر آزیه ئه‌یله‌نه‌سنده‌ده یوقمی؟

م: بار. قزل دیڭز (یا که قلزم)، عدن قولتغی، ایران قولتغی، عمان قولتغی، عربستان دیڭزی، بینگال قولتغی هند دیڭزینڭ قولتقلرندندر.
ینه سیام قولتغی، قتای دیڭزی، قزل دیڭز، پیچیلی قولتغی، یاپون دیڭزی، اوخوتسکی دیڭزی مشرق دیڭزینڭ قولتقلریدر.

بوغازلر.

ش: قۇریلقلر آراسنده دیڭزلرنڭ طارایۇب قالغان ییرلری نی دیب آتالۇر؟

م: بوغاز، (روسچه پرولیف) دیب آتالۇر. مشهور بوغازلر (۱۲) در!

۱) زوند بوغازی: دانیه ایله شۋیتسیه آراسنده،
۲) پادیکاله بوغازی: آنگلیه ایله فرانسیه آراسنده،
۳) عبرطارق (گیبرالتار): یاۋروپا ایله آفریکه آراسنده،
٤) میسسینه: ایتالیه ایله سیسیلیه جزیره‌سی آراسنده،
٥) داردانیل: یاۋروپا ایله آزیه آراسنده،
٦) بوسفور: ایستانبول یاننده قارا دیڭز ایله مرامر دیڭزی آراسنده،
۷) سوه‌یس کانالی: آزیه ایله آفریکه آراسنده،
(بو بوغاز اوّلده یوق ایدی. (۱۸٦۹) نچی یلده قازۇب یاصالدی. شونڭ اۇچۇن کانال دیب آتالا.)
۸) باب المندب: عربستان ایله آفریکه آراسنده،

۹) هرمز بوغازی: عربستان ایله ایران آراسنده،
۱۰) مالاکا بوغازی: مالاکا چغشی‌ایله صوماترا جزیره‌سی آراسنده ,
۱۱) تاتار بوغازی؛ صاخالین جزیره‌سی ایله آزیه آراسنده،
۱۲) بیرینگوف بوغازی: آزیه ایله آمیریکه آراسنده.

کوللر.

ش: بیر یۇزنده کوللر کوبمی؟
م: بیك کوب. یاۋروپاده مشهورکوللر (٦)در:
۱) لادوگا کولی: روسیه‌ده پیتربورغدن (۶۰) چاقرم ییرده.
۲) اونیگا کولی: لادوگانڭ مشرق طرفنده،
۳) صایما کولی: فینلاندیه‌ده.
۴) ایلمین کولی: روسیه‌ده نوۋگورد شهری یاننده،
۵) چود کولی: روسیه‌ده پسکوف شهری یاننده،
٦) ژینیۋل کولی: شۋیتساریه ایله فرانسیه آراسنده،

آزیه‌ده‌ده مشهور کوللر (٦) در:

۱) بایکال: روسیه‌ده ایرکوتسکی شهری یاننده،
۲) زایسان نور: روسیه ایله قتای آراسنده سیمی ولایتنده،
۳) بالخاش: آلماتی (سیمی ریچینسکی) ولایتنده،
۴) اسسیق کول: آلماتی ولایتنده،
۵) اورمیه: ایرانده اورمیه شهری یاننده،
٦) اولی کول یاکه لوط کولی: ترکیه‌ده «قدس» شهری تیره‌سنده.
آفریکه وآمیریکه‌ده‌ده زور کوللر باردر. خریطه‌لرنده کورنۇر.

آغم صولر.

ش: دنیاده آغم صولر کوبمی؟
م: بیك کوب. زورلری (یلغا) دیب، کچره‌کلری (یوماق) دیب، بیك کچکنه‌لری (اوزه‌ن، وشیرمه) دیب آتالۇر.

یاۋروپاده مشهور یلغالر (۱٦) در:

۱) اورال: یاۋروپا ایله آزیه آراسنده خزردیگزینه‌قۇیا.
۲) قارا ایدل (ۋولگا): قزان شهری یاننده. خزرگه قۇیا.
۳) چولمان (کاما): پیرم شهری یانندن آغوب ایدل گه قۇیا.
۴) نوقرات (ۋیاتکه): ۋیاتکه شهری یانندن آغوب چولمانغه قۇیا.
۵) آق ایدل (بیلایا): اوفا شهری یانندن آغوب چولمانغه قۇیا.
٦) اوقا: کیرمان شهری یانندن آغوب نیژنی یاننده ایدلگه قۇیا.
۷) دون: راستوف‌شهری‌یانندن‌اوزوب‌آزوف دیگزینه آغا.
۸) دنیپر: خیرسون شهری یاننده قارا دیگزگه قۇیا.
۹) دنیستر: آدیسا شهری تیره‌سنده قارا دیگزگه قۇیا.
۱۰) دونای: رومینیه ایله بلغاریه آراسندن آغا، قارا دیگزگه قۇیا.
۱۱) ره‌ین: گیرمانیه وگوللاندیه آرقلی نیمس دیگزینه قۇیا.
۱۲) البا: گیرمانیه آرقلی گامبورگ قولتغینه قۇیا.
۱۳) ۋیسلا: ۋارشاویانندن‌آغوب‌گیرمانیه‌آرقلی‌بالتی‌دیگزینه‌قۇیا.
۱۴) مغرب دۋیناسی: ریگا شهری یاننده ریگه قولتغینه قۇیا.
۱۵) تۇن یاق دۋیناسی: آرخانگیل شهری یاننده آق دیگزگه قۇیا.
۱٦) پیچورا: یاۋروپا روسیه‌سینڭ تۇن یاغندن بۇز دیگزینه آغا

آزیه‌ده‌ده مشهور یلغالر (۱٦) در:

۱) اوب: طوم قالاسی یانندن آغا، بۇز دیگزینه قۇیا.
۲) ایرطیش: سیمی واوم قالالری یانندن آغا، اوبکه قۇیا،
۳) طوبول: تومه‌ن شهری یانندن آغوب طوبول شهری‌یانندن‌ایرطیشقه‌قۇیا.
۴) ییتیسی: ییتیسی شهری یاننده آغا، بۇز دیگزینه قۇیا.
۵) لینا: یاکوت شهری یانندن آغا، بۇز دیگزینه قۇیا.
٦) آمور: روسیه وقتای آراسندن آغا، تاتار بوغازینه قۇیا.
۷) خوانخو: قتای اچندن آغا، پیچیلی قولتغینه قۇیا.
۸) یانسزی: قتایده نانکین شهری یانندن آغا، مشرق دیگزینه قۇیا.
۹) میکونگ: قتای هندنده سیام ایله آننام آراسنده، قتای دیگزینه قۇیا.
۱۰) براما پوترا: هندستان ایله قتای هندی آراسندن بینگال قولتغینه قۇیا.

۱۱) گانگ: هندستاندن آغا، براما پوتراغه قویا.
۱۲) سند: هندستاننڭ مغرب طرفنده، عربستان دیگزینه قویا.
۱۳) فرات: ترکیه‌ده بصره شهری یاننده ایران قولتغینه قویا.
۱۴) دجله (تیگر): ترکیه‌ده بغداد شهری یانندن آغا، فراتقه قویا،
۱۵) عمودریا (جیحون): بخارا ایله خیوه‌خانلقلری‌آراسندن‌آرال‌کولینه‌آغا.
۱۶) سردریا (سیحون): طاشکند، آق مسجد، قازالی شهرلری تیره‌سندن آغوب آرال کولینه قویا.

آفریکه‌ده مشهور یلغالر (۵) در:

۱) نیل: مصر مملکتی بوینچه آغوب اورتا دیگزگه قویا.
۲) زامبزی: آفریکه‌نڭ مشرق طرفنده مادا گاسکار جزیره‌سی طوغریسنده هند دیگزینه قویا.
۳) اورانژ: آفریکه‌نڭ کون طرفی اوچنده مغرب دیگزینه قویا.
٤) کونگو: کونگو مملکتلری آراسندن آغا، مغرب دیگزینه قویا.
۵) نیگر: آفریکه‌نڭ مغرب طرفنده کون طرفینه آغوب چغا.

تون یاق آمیریکه‌سنده میسسیسیپی ومیسسوری یلغالری کون طرفی آمیریکه‌ده آمازون، اور وگؤای وپارا گؤای یلغالری آؤسترالیه‌ده‌موررری یلغاسی مشهور یلغالردندر.

وطنمز روسیه.

م: بو درسکه‌قدر مین‌سزگه کوب مملکتلر حقنده سویله‌دم. بوتون‌دنیاده نیچه ونی اسلی مملکتلر بارلغینی بلدگز، اوزمزنڭ قایسی مملکتده طورغانمزنی بله‌سزمی؟ بز اوزمز قایسی مملکتده طورامز؟
ش: بز روسیه‌ده طورامز؟
م: شولای. بز روسیه‌ده طوراءز. بزنڭ وطنمز روسیه‌در. بز روسیه‌دولتی کشیلرندنمز، روسیه‌ده خلق بیك کوبدر. شونلرنڭ یدیدن بر اولوشی بز مسلمانلرمز. روسیه یورطی بر نیچه مڭ یللردن بیرلی برنڭ آتا بابالرمز طوروب کیلگان یورطدر. پیغمبرمز„کشی اوز یورطینی سویو ایماندن

دیمش . شونڭ اوچون بز هر قایومز روسیه‌نی سویه‌رگه وآگا خیر خواه بولورغه تییشلی .

ش: روسیه زور مملکتمی؟

م: روسیه دنیانڭ ایڭ زور مملکتیدر. بیر یوزنده‌گی قوریلقنڭ آلتیدن بر اولوشی روسیه‌دن عبارتدر. روسیه‌نڭ ئه‌یل‌نه‌سی (٨٣٠٠)چاقرمدر. مغربدن مشرقغه قدر اوزونلغی (١٠،٠٦٠)چاقرمدر، آرقلیسی(٤،٣٨٣)چاقرمدر. روسیه مملکتنده بویی آرقلیسی (١٨ , ٩٩٠ ، ٨٧٩) چاقرملق و (١،٩٧٨،٢١٦،٤٤١) دیسه‌تینه‌لك یير باردر.

ش: روسیه‌نڭ خلقی‌نی قدر.

م: بوتون روسیه‌ده (١٥٠) میلیون قدر کشی‌باردر. بونلرنڭ (٨٠)میلیونی روسلردر، (٢٠) میلیونی کوبسی ترك وتاتار نسلندن بولغان مسلمانلردر. (١٠) میلیونی پاله کلردر. (٨) میلیونی فینلردر، (٧) میلیونی یهودیلردر. (٥) میلیونی لیتوڤیسلردر. (١)میلیونی ارمه‌نلردر. (١) میلیونی گروزینلردر. (١) میلیونی نیمسلردر. (١) میلیونی لاطیشلردر. (١٦) میلیونی تورلی واق قوملر ایله چیت مملکتلردن کوچوب کیلوب طورو چیلردن عبارتدر.

بوتون روسیه‌ده هر یلده(٤،٦٧١،٣٣٨٠)بالا طوادر. بونڭ مقابلینه هر یلده (٣،٣٨٧,٩٥٤) کشی اوله بارادر. بو حسابدن روسیه‌ده هر سنه‌ده بر میلیون یارم چاماسی کشی آرتا بارادر.

ش: روسیه‌ده نیچه شهر بار؟

م: روسیه‌ده جمعا (٩٥٦) شهر و (٥٧٧،٤٩٧) آول بار.

ش: بو شهر وآوللر نیچه بولکلرگه بولنه‌لر؟

م: بوتون روسیه (٩٧) ولایت، یعنی گوبیرنیه واوبلاستلرغه بولنمشدر. هر ولایت برنیچه ناحیه یعنی اویه‌ز . یا اوکروك که بولنه‌در. اویه‌زلرنڭ مجموعی (٨٠٩) در.

هر اویه‌ز ڤولوستارغه بولنه‌در. بوتون روسیه‌ده ڤولوستلرنڭ مجموعی (١٨، ٠١٢) در. هر ڤولوستده اونلر یگرمیشـه‌ر، یا که اوتوزار آول بولادر. آوللرنڭ مجموعی یوغارده ئه‌یتلگـانچه واغی ایرسـی برگه (٥٧٧،٤٩٧) دانه‌در.

ش: روسیه نیچه کیسه‌ك؟

م: روسیه آلتی کیسه‌کـکه بولنه‌در. توٚب روسیه، سبر، ترکستان، کافکاز، پولشه، فینلاندیه.

توٚب روسیه.

ش: توٚب روسیه، روسیه‌نڭ قای توٚشی؟
م: توٚب روسیه اورال طاوینڭ مغرب طرفنده‌غی روسیه‌در. بونده (۵۰) ولایت باردر.

اول ولایتلرنڭ اسملری کوبسنچه شول ولایتنڭ باش قالاسینڭ اسمی ایله یوٚرتله‌در. بعض ولایتلرنڭ گنه اسملری باش قالالرینه باشقه‌در.

ش: توٚب روسیه ولایتلرینڭ اسملری نیچك؟
م: ۱)پیتربورغ، ۲) پیتروزاڤودسك (اولونیتسكایا) و ۳) آرخانـگیلْـسك، ٤) ڤولوگدا، ۵) پیرم، ٦) اورینبورغ، ۷) اوفا، ۸) ڤیاتکه، ۹) قزان، ۱۰) سمبر، ۱۱) صامار، ۱۲) صاراتوف، ۱۳) آستراخان، ۱٤) نیژنی، ۱۵) کوستراما، ۱٦)یارسلاڤل، ۱۷)تڤیر، ۱۸)موسکوڤا، ۱۹) ڤلادیمیر، ۲۰) رەزان، ۲۱) طامبوف، ۲۲) پینزا، ۲۳)ڤورونژ، ۲٤)نوڤوچیرکاسسك (دونسكایا اوبلاست)، ۲۵) سیمفیروپول، (طاڤریچسكایا) ۲٦) خارکوف، ۲۷) کورسك، ۲۸)آریول، ۲۹) طولا، ۳۰) کالوگا، ۳۱)سمولینْسك، ۳۲) پسکوف، ۳۳) نوڤوگورد، ۳٤) ریڤل (ایستلاندسكایا)، ۳۵) ریگا (لیفلاندسكایا)، ۳٦)میتاڤا (کورلاندسكایا،)۳۷) کوڤنو، ۳۸)ڤیتیبسْك، ۳۹) ڤیلنو، ٤۰) گرودنو، ٤۱) مینسك، ٤۲)موگیلوف، ٤۳) چیرنیگوف ٤٤) کییف، ٤۵)پولتاڤا، ٤٦)یکاتیرینسلاف، ٤۷)خیرسون، ٤۸)کیشینیف، (بیسارابسكایا)، ٤۹)کامینیتس ـ پودولسك (پودولسكایا)، ۵۰) ژیتومیر (ڤولینسكایا) ولایتلری.

توٚب روسیه‌نڭ خلقی (۱۱٦) میلیون مقدارنده کوبسی روسلردر. توٚب روسیه‌ده (۵) میلیون قدر ترکی مسلمانلر باردر.

سبر.

ش: سبر روسيه نڭ قای ییرنده ؟

م: سبر اورال طاوینڭ مشرق طرفندن باشلاب مشرق وسیه رنڭ دیڭزینه قدر بولغان ییریدر. **ش:** سبرده نیچه ولایت بار؟

م: سبرده ٨ ولایت بار:

١) طوبل ، ٢) طوم، ٣) یه نیسییسکی، ٤) یاکوتسکی، ٥) ایرکوتسکی، ٦) چیتا (زابایکالسکایا) ٧) بلاگوڤیشچینسکی (آمورسکایا)، ٨) خاباروفسکی (پریمورسکایا)، ولایلتری .

سبر خلقی (٨) میلیون مقدارنده‌در. (١) میلیون قدریسی مسلمانلردر.

ترکستان طرفی.

ش: ترکستان طرفنده نیچه ولایت بار؟

م: ترکستان طرفنده (٩) ولایت بار:

١) جایق (اورالسکایا)، ٢) طورغای، ٣) آقموللا ، ٤) سیمی (سیمیپالاتینسکایا) ٥) آلماتی (ڤیرنی، سیمیریچینسکایا)، ٦) خوقند (فیرگانسکایا)، ٧) سمرقند، ٨) طاشکند (صبرداریینسکایا)، ٩) آسخاباد (زاکاسپییسکایا) ولایتلری . ترکستان خلقی (٩) میلیون مقدارنده‌صارت، اوزبه‌ك، ترکمه‌ن، قرغز اسملرنده‌گی مسلمانلردر.

کافکاز.

ش: کافکاز قای ییرده ؟

م: کافکاز دیگان ییر خزر یعنی کاسپی دیڭزی ایله قارا دیڭز آراسنده کافکاز طاولغی تیره‌سنده‌در.

ش: کافکازده نیچه ولایت بار؟

م: کافکازده (١٢) ولایت بار:

١) باکو، ٢) تیفلیس، ٣) باتوم، ٤) کارس، ٥) کوتایس، ٦) ایریڤان، ٧) یلیساڤیتپول (کنجه)، ٨) تیمرخان شورا (داگیستانسکایا)، ٩) ڤلادیکافکاز (تیرسکایا)، ١٠) استاڤروپول، ١١) یکاتیرینودار (کوبانسکایا)، ١٢) نوڤوروسییسکی (چیرنومورسکایا) ولایتلری .

کافکاز خلقی (١١) میلیون مقدارنده یارطیسی تاتار، قومق، له‌زگی، چیرکاس، چیچین، آبخاز اسملرنده‌گی مسلمانلردر.

پولشه (لهستان) .

ش: پولشه دیگان ییر روسیه‌نڭ قای ییرنده ؟
م: پولشه روسیه‌نڭ مغرب طرفنده گیرمانیه ایله آؤستریه‌نڭ چیگنده‌در.
ش: پولشه‌ده نیچه ولایت بار؟
م: پولشه‌ده (۱۰) ولایت بار:

۱) ۋارشاۋا ، ۲) کالیش، ۳) پیتروکوف، ۴) کیلنس، ۵) لوبلین، ٦) رادوم، ۷) سیدلیتس، ۸) لومژا . ۹) پلوتسکی، ۱۰) صوۋالکی ولایتلری .

پولشه اۆلده اوزی بر زور پادشاهلق بولمش . (۱۷۹۵) نچی‌یلده روسیه ، گیرمانیه وأۋستریه آراسنده بولنوب اون ولایتی روسیه‌گه تابع قیلنمشدر.

پولشه ولایتلرینڭ خلقی (۱۱) میلیون قدر کوبسی پاله‌کلردر. پاله‌کلر نصارانڭ کاتولیك مذهبنده‌درلر. تللری روسچه‌غه یاقن اصلاۋان تلینڭ بر شیوه‌سیدر.

فینلاندیه .

ش: فینلاندیه روسیه‌نڭ قای طرفنده؟
م: فینلاندیه روسیه‌نڭ مغرب طرفنده پیتربورغ تیره‌سنده برچغشلیدر.
ش: فینلاندیه‌ده نیچه ولایت بار؟
م: فینلاندیه‌ده (۸) ولایت بار:

۱) ۋیبورغ، ۲) آبو، ۳) ۋازا، ۴) کوئوپیو، ۵) نولاند، ٦) میخیل، (۸ طاۋاستگوس، ۸) اولیابورغ ولایتلری .

فینلاندیه روسیه‌گه تابع بولسه‌ده ، «سییم» اسملی اوزلرینه مخصوص نظام مجلسلری باردر. هر بر نظاملری شول مجلسده کیڭاشلوب قرار بیرلگاندن صوڭ روسیه پادشاهی طرفندن تعیین قیلنغان گوبیرناتور محکمه‌سنده تصدیق قیلنادر. فینلاندیه‌نڭ اوزینه مخصوص آقچه‌سی وپوچتا مارکه‌سی باردر. محکمه اشاری اوز تللرنچه یۏرنلەدر. باش قالالری «**گیلسینگفورس**» اسملی شهردر.

فینلاندیه‌نڭ خلقی (۳) میلیون مقدارنده کوبسی فینلردر.

روسیه‌نڭ اداره و نظاملری.

ش: بزنڭ روسیه‌گه کم باش؟

م: بوتون روسیه‌گه پادشاهمز ایمپیراتور حضرتلری باشدر. بوتون روسیه‌نڭ الوغ اشلرینڭ همه‌سی اول تله‌گان روشده اشله‌نه‌در. هر بر نظاملرنی اول قبول وتصدیق قیلادر وهر بر محکمه‌ده حاکملر آنڭ اسمی ایله حکم قیلنمقده‌درلر.

ش: روسیه‌نڭ نظاملرینی کملر چغارا؟

م: هر مملکتده نظاملرنی شول مملکتنڭ پادشاهی چغارا. هر نظامغه پادشاهلر باشدر. روسیه‌نڭ نظاملری‌ده پادشا حضرتلری طرفندن چغارلا. اول نظاملر ایڭ الك «دولت دوماسی» مجلسنده اشله‌نه‌لر. آنده معقول کورلدکدن صوڭره «دولت شوراسی» مجلسنه قارالالر. دوماده‌ده شوراده‌ده معقول کورلگاندن صوڭ، نظاملر پادشاه حضرتلرینه کورسه‌تله‌لر. پادشا حضرتلری‌ده اول نظاملرنی معقول کوروب قبول ایتسه، شول نظاملر بوتون روسیه، خلقی اوچون موافقنچه عمل قیلورغه تییشلی بولغان نظام بولوب ئه‌ورله‌لر.

ش: دولت دوماسی، نیندی مجلس؟

م: «دولت دوماسی» بوتون روسیه خلقندن صایلانغان عقللی کشیلرنڭ مجلسیدر. اول مجلسنڭ کیڭاشنده بولو اوچون بیش یل‌صاین بوتون روسیه‌دن بیش یوز قدر کشی صایلانا. صایلانغان کشیلرنڭ همه‌سی پایتختمز پیتربورغ شهرینه باروب بیش یل طورالر. هر هفته‌ده بر نیچه کونلر قریم سرایی اسملی بر سرایغه جییلوب روسیه‌نڭ نظاملری حقنده کیڭاشه‌لر.

ش: «دولت شوراسی» نیندی مجلس؟

م: „دولت شوراسی“ ده دوما کبی الوغ کشیلرنڭ مجلسیدر پیتربورغده بولادر. لکن آنڭ کشیلرینڭ همه‌سی خلق طرفندن صایلانمی آنلرنڭ قایسیلرینی الوغ توره‌لردن صایلاب پادشاه حضرتلری اوزی تعیین قیلا.

ش: روسیه‌ده دخی نیندی مجلسلر بار؟

م: روسیه‌نڭ الوغ اشلرینی قاری طورغان مجلسلر کوبدر. لکن ایڭ زورلری دوما ایله شورادر.

بو مجلسلر چغاچق نظاملر حقنده کیڭاشه طورغان جلسلردر.

روسیه‌ده ینه هر بر محکمه‌ده حکملرنڭ چقغان نظاملرغه موافق بولوینی قاری طورغان بر زور مجلس باردرکه «حکومت سیناتی» دیب آتالور. بو مجلسنڭ توره‌لرینی‌ده پادشاه حضرتلری اوزی تعیین قیلادر.

بو اوچ مجلسنڭ اوستنده ینه هر «حکومت مجلسی» اسملی بر مجلس باردر. حکومت مجلسی پادشا حضرتلری صایلاب قویغان وزیرلرنڭ مجلسیدر. روسیه‌نڭ الوغ اشلرینڭ هر برسینی حکومت مجلسی یورته‌در. روسیه‌نڭ اچنده‌گی اشلرنی‌ده، چیت مملکتلر ایله بولغان اشلرینی‌ده حکومت مجلسی قاریدر.

دوما وشورا مجلسارنده قارالاچق نظاملرنڭ کوبسینی اوشبو مجلس حاضرلیدر

ش: روسیه‌ده وزیرلر نیچه کشی؟

م: روسیه‌ده آتاقلی وزیرلراوندر: باش وزیر، داخلیه وزیری، خارجیه وزیری، دیگزوزیری، عسکریه‌وزیری، محکمه‌لروزیری، مکتبلر وزیری خزینه وزیری، یوللر وزیری، سرای همایون وزیری.

باش وزیر همه وزیرلرنڭ باشلغیدر. داخلیه وزیری روسیه‌نڭ اوز اچنده‌گی اشلرنڭ همه‌سینی قاری طورغان وزیردر. خارجیه وزیری روسیه‌نڭ چیت مملکتلر ایله بولغان اشلرینی قاریدر. عسکریه وزیری عسکر باشلغیدر. دیگز وزیری صوغش کویمه‌لرینڭ وآنده‌غی عسکرلرنڭ باشلغیدر.

ینه بو وزیرلردن باشقه تورلی زور اشلرنڭ باش توره‌لری باردرکه آنلرده وزیرلر حکمنده‌درلر. مثلا: دین اشلرینڭ باشلغی سینود محکمه‌سی مدیری، ییر وایگن اشلرینڭ باش مدیری، سودا وهنر اشلرینڭ باش مدیری، کتاب وگازیته باصو اشلرینڭ باش مدیری وخزینه آقچه‌لرینی تفتیش قیلو اشلرینڭ باش مدیری کبی.

ش: بو وزیر ومدیرلر حکملرینی نیچك یورته‌لر؟

م: هر وزیر ومدیرنڭ اوزینه مخصوص بر دیوانی یعنی مجلسی بولا. اول مجلسلرنڭ توره وچلینلری بولا. وزیرلر هر اشلرینی شول توره‌لر ایله کیگاشوب یورته‌لر. اول زور توره‌لرنڭ قول آستنده ینه کچره‌ك توره‌لر بولا. وزیرلر قول آستنده‌غی توره‌لر روسیه‌نڭ هر شهر وولایتلرنده بولالر.

بۇتۇن روسيەنڭ وهر بر مجلسلرنڭ باشى پادشاه حضرتلريدر وزيرلر آنڭ قول آستندەدرلر، آندن قالا باش وزيردر. باش وزير همە وزيرلرگە باشدر. روسيەدە باش وزير ايلەداخليە وزيرى كوبسنچە بر كشى بولادر. هر ولايتدەگى واليلر گوبيرناتورلر داخليە وزيرينڭ قول آستندەدرلر. هر اۇيەزنڭ ايسپراۋنيكلرى وزور شهرلرنڭ پوليسەميسترلرى گوبيرناتورلر قول آستندەدرلر.

زور شهرلر بر نيچە چاستلرغە بولنگان بولالر. اول چاستلردەغى پريستفلر (پريستاۋلر) پوليسەميستر قول آستندە بولالر. باشقە پاليسيسكيلر پريستفلر قول آستندە بولالر.

هر اۇيەز بر نيچە „استان“ غە بولنە هر استاندە بر ەر استانوۋى پريستف بولا. آنلر ايسپراۋنيك قول آستندە بولالر. اورەدنيك واستراژنكلر استانوۋى پريستف قول آستندە بولالر. ينە هر اۇيەز بر نيچە ۋولوستلرغە بولنە، اول ۋولوستلرغە باش ايتوب بر „استارشينا“ قويالر. هر ۋولوستدە بر نيچە آول بولا. هر آولنڭ كشيلرى „استاروستا“ اسملى كچكنە بر تورەنى صايليلر.

باشقە وزيرلرنڭ قول آستندەدە اۇشبونڭ كبى تۇرلى تورەلر بولا. روسيەنڭ اشلرى ونظاملرى اۇشبو ترتيب يۇرتلە.

يۇرط ومملكت، يير وعالم.

ش: يۇرط، ايل ۋولوست، اويەز، ولايت، وعالم ديگان سوزلرنى بيك كوب سۇيلەدڭز. بوسوزلرنڭ معنالرى نيچك؟ بونلرنى بز بيك آچق ايتوب آيرا آلميمز.

م: بلمەسەڭز، مين سزگە بوسوزلرنڭ معنالرينى تكرار سۇيليم. بونڭ اۇچۇن مثالغە بر بالانى آلام، (على) بر بالا. اول دنيانڭ كچكنە گنە بر كشيسى. آنڭ آتاسى وآناسى وطوغانلرى بار. بونلرنڭ مجموعسى بر (جماعت) بولا.

بو جماعتنڭ برنچى باشلغى آتادر، ايكنچى باشلغى آنادر.

بوجماعت اۇچۇن طۇرۇرغە بر قوش كيرەك. اول قوش آنلرنڭ اۇيلرى

بولا. اوی یالغوز بولمی. آنڭ یاننده اوی آلدی، ایشك آلدی باقچه واندری بولا . اوینڭ ئه‌یله‌نه‌سی، قویما، قابقا وقارالدیلر ایله چورناب آلنغان بولا. مونه بو قارالدیلر نڭ بارسی بر (یورط) دیب آتالالر.

بو یورط (علی) لر جماعتینڭ یورطیدر یورطلر كوب ییرده‌بوره‌گنه بولمیلر. یالغوز بریورطده طورو قورقنچ . علیلرنڭ یورطی یاننده باشقه یورطلرده بار. هر بر یورطده بر یا بو نیچه جماعت تركللك ایته‌لر . بو یورطلرنڭ مجموعسی (ایل یاكه آول) دیب آتالا. اگرده بر آولنڭ مناره‌لی بر عبادتخانه‌سی بولسه، اول آول (محله وسیلو) دیب آتالا. قایسی زور آوللرده بر نیچه محله بولسه‌ده بولا. هر محله‌نڭ اوزینه مخصوص بر عبادتخانه‌سی، یعنی مسجدی بولا.

هر مملكتده آوللر بیك كوب. بزنڭ روسیه‌ده‌گنه (٥٧٧،٤٩٧) آول باردر. بو آوللرده حكم یورتو وآنلردن حساب آلو وایمانا جییو اوچون آنلرنی بر نیچه بولككه بولو لازم بولا. شول سببدن یكرمی اوتوز آول بر «ڤولوست» ایتوب اعتبار قیلنمشدر . هر ڤولوست اچنده‌گی آوللرنڭ بر زورراغنده ڤولوست كانتوری (پراڤلینیه) بولادر. یكرمی اوتوز ڤولوستنڭ اورتالغنده بر شهرده بولا. اول شهر اویه‌ز شهری ایتوب تعیین قیلنادر.

اون، اون بیش قدر اویه‌ز شهرلرینڭ آراده برسی اورتالقده‌راق هم زورراق بولادر. آندی زور شهرلر ولایت (گوبیرینه) شهری ایتوب صانالمشدر. شول روشچه بوتون روسیه‌ده (٩٥٦) شهرنڭ (٧٩) سی ولایت شهری ایتوب اعتبار قیلنمشدر . بو ولایتلرنڭ هر برسینه باش اولان پیتربورغ شهری پایتخت شهردر. پادشاهمز حضرتلری شول شهرده حكومت قیلادر. روسیه‌نڭ همه ولایتلری بر لكده روسیه مملكتی دیب آتالادر.

ییر یوزنده یاڤروپا، آزیه. آفریكه. آمیریكه وآڤسترالیه اسملرنده بیش اقلیم یعنی بیش كیسه‌ك بارلغینی بله‌سز. بو بیش اقلیمنڭ هر برسنده بر نیچه مملكت بارلغینی‌ده اوقوغان ایدكز. بو اقلیملر ییر یوزنده‌درلر. ییر طوبی قویاش ئه‌یله‌نه‌سنده یوری طورغان سیگز یولدزنڭ برسیدر.

قویاش ایله برلكده بو سیگز یولدز قویاش عالمی دیب آتالادر. دنیاده عالملر ینه كوبدر. كوكده كورنگان یولدزنڭ همه‌سی قویاش كبی بو عالمنڭ كیسه‌گیدر.

هر عالمنڭ ییر طوبی كبی یولدزلرنده خدا تعالی نڭ آدمیلر كبی عقللی مخلوقاتی بولو احتماللدر. خدا تعالی رب العالمین‌در. قدرتی بیك كیڭدر. سبحان رب العالمین.

ییرنڭ درجه‌لری.

ش: ییر طوبینڭ روشلونده‌خریطه‌لرده‌تورلی‌صزقلر کورنه. آنلرنه‌رسه‌گه‌اشاره؟
م: اول صزقلر ییرده‌گی شهر واورنلرنڭ درجه‌لرینه اشاره.
ش: اول درجه‌لر نه‌رسه؟
م: ییر یوزینڭ هر طوغریسینڭ بر درجه‌سی بولادر. شول درجه‌لرگه قاراب ییر یوزنده شهرلرنڭ کونلری وساعتلری اوزگه‌ره‌در. مثلا قزانده حاضر کوندز ساعت ۱۲ در. اماموسکوڤاده ساعت ۱۱ نچی ۱٤ دقیقه‌در. اوفاده برنچی ۳۲ دقیقه‌در.
سبورده طوبل ولایتنده کوندز ساعت ۱۲ بولغانده آمیریکه‌ده تونگی ساعت ۱۲ بولادر ایسلاندیه جزیره‌سنده ایرته‌گی ساعت ٦ بولادر کامچاتکه چغشنده کیچکی ساعت ٦ بولادر.
ش: بو نیچك بویله؟
م: چونکه هر بر ییرنڭ درجه‌سی آوشقان صاین ساعتی‌ده آوشا. هر درجه‌نڭ آراسنده (٤) دقیقه تفاوت وآیرما بولا. ایکی شهر آراسنده (۱۵) درجه آیرما بولسه، ساعتلرنده بر ساعتلك آیرما بولا.
ش: اول درجه قایدن‌باشلانا؟
م: آفریکه‌نڭ مغرب طرفنده‌غی قرییندن وایسلاندیه جزیره‌سینڭ اورتالغندن باشلانا. آفریکه‌نڭ مغرب طرفنده‌غی قرییی برنچی درجه‌گه حساب قیلنا.
ییر صورتلرنده خط استواغه آرقلی ایتوب ییرنڭ اوچلرندن(قطبلرندن) بر صزق صزلمشدر. شول صزقدن مشرق طرفینه یوز چاقرم چاماسی کیتکان صاین ییرنڭ درجه‌سی آرتابارادر. ییر صورتلرنده خط استوا آرقلی صزلغان صزقلر شول درجه‌گه اشاره‌در (۱۰)نچی‌درجه فاس وپورتوگالیه مملکتلرندن کیچه. (۲۰)نچی‌درجه فرانسیه مملکتی‌اورتالغندن‌اوزا (۳۰) نچی درجه گیرمانیه وایتالیه مملکتلری طوغریسندن اوزا (۴۰) نچی درجه روسیه ایله ترکیه‌نڭ مغرب طرفلرندن کیچه. (۵۰) نچی درجه روسیه اچندن، قارا دیکزدن هم نیل دریاسی بویندن اوزا (٦۰) نچی درجه کافکاز طاولغندن عربستان اچندن اوزا (۷۰) نچی درجه خزر دیکزندن ایران مملکتی اچندن کیچه. (۸۰)نچی درجه آفغانستان وبلوجستان مملکتلری

اۇستندن کیچه (۹۰) نچی درجه‌طوبل ولایتندن ، هندستاننڭ مغرب طرفندن کیچه (۱۰۰)نچی درجه قتاینڭ مغرب طرفندن و هندستاننڭ مشرق طرفندن کیچه (۱۱۰)نچی درجه سبر وقتای اچندن وایکی هند آراسندن کیچه. (۱۲۰) نچی درجه قتای اورتالغندن صوماترا جزیره‌سندن کیچه، (۱۳۰) نچی درجه بورنیو جزیره‌سندن کیچه.(۱۴۰)نچی درجه قتاینڭ مشرق طرفندن فورموزا، فیلیپپین وسه‌لبس جزیره‌لرندن کیچه. (۱۵۰)نچی درجه یاپونیه اۇستندن وآۋسترالیه‌نڭ اورتالغندن کیچه.(۱۶۰) نچی درجه صاخالین وپاپواجزیره‌-لرندن کیچه.(۱۷۰)نچی درجه آۋسترالیه‌نڭ مشرق طرفندن کیچه (۱۸۰) نچی درجه کامچاتکه چغشینڭ مشرق طرفندن کیچه . (۱۹۰، ۲۰۰، ۲۱۰ ۲۲۰، ۲۳۰، ۲۴۰، ۲۵۰، ۲۶۰، ۲۷۰، ۲۸۰، ۲۹۰، ۳۰۰، ۳۱۰، ۳۲۰، ۳۳۰) نچی درجه‌لر آمیریکه مملکتلری اۇستندن ومحیط دیڭزلرندن کیچه‌لر .

(۳۴۰) نچی درجه آمریکه‌نڭ مشرق طرفندن کیچه .(۳۵۰)نچی درجه گرینلاندیه جزیره‌سی واطلاس دیڭزی اورتالغندن کیچه (۳۶۰)نچی درجه ایسلاندیه‌جزیره‌سینڭ اورتالغندن کیچه .

۳۶۰ نچی درجه‌دن صوڭ برنچی درجه‌باشلانا. شول روشچه ییرطوبی خط استوا طوغریسندن ایکی اۇچلرینه قدر (۳۶۰) درجه‌گه بولنمشدر. بو درجه‌لرنڭ ییر یۇزنده صزقلری بولماسه‌ده، بیلگیلری باردر. ساعتلرینه قاراب ، قویاش چغو وباتووینه‌قاراب هر شهر واورننڭ نیچه‌نچی درجه‌ده ایکانینی بلو ممکندر .

ییر خریطه‌لرینڭ هر برسنده درجه صزقلری کورسه‌تلگان بولا ، لکن خریطه‌نڭ اۇستی صزق ایله طولماسۇن اۇچۇن هر درجه اۇچۇن بر صزق بولمی . بلکه هر اون درجه اۇچۇن بره‌رگنه صزق صزلغان بولا .

خریطه‌لرغه اعتبار ایله‌قاراسه‌گز ،هر شهرنڭ‌نیچه نچی درجه‌ده ایکانینی‌چامالی آلورسز . مثلا پیتربورغ شهری ٤٨ نچی درجه‌ده‌در. موسکۋاشهری (۵۵) نچی‌درجه‌ده‌در. قزان شهری (٦٧)نچی درجه‌ده‌در. اوفاشهری ($73\frac{1}{2}$) نچی نچی درجه‌ده‌در . سیمی قالاسی(۹۹) نچی درجه‌ده‌در .

بر درجه‌ده بولغان شهرلر بر برسندن‌بیك یراق بولسه‌لرده ساعتلری بر روشچه‌یۇریدر . مثلا پیتر بورغ ایله آدیس شهرلری ایکیسی‌ده(۴۸) نچی درجه تیره‌سنده‌درلر. شونڭ‌اۇچۇن پیتربورغده کۆندز ساعت(۱۲)

بولغانده آدیسده‌ده کوندز ساعت(۱۲)تیره‌سنده بولادر. شول وقتده‌موسکوَاده ساعت برنچی یارتی وقزانده ۲ نچی چاریك چاماسنده، اوفاده ۳ نچی۴۵ دقیقه چاماسنده، سیمیده بیشنچی‌یارتی چاماسنده‌بولادر.

اوزونلق وکیگلك درجه‌لری.

ش: یپر صورتلرنده خط استواکبی آرقلی صزلغان صزقلرده بار. آنلر نیگه اشاره؟

م: آنلرده یپرنڭ درجه‌لرینه‌اشاره. لکن آنلر کیگلك درجه‌لر یدرلر یپرنڭ‌ایکی اوچندن‌خط‌استوا آرقلی‌صزلغان درجه‌لر اوزونلق درجه‌لری دیب آتالالر. شول درجه‌لرگه آرقلی‌ایتوب خط استوا بوینچه صزلغان درجه‌لر کیگلك درجه‌لری دیب آتالالر.

یپرنڭ اوزونلق درجه‌لری(۳٦۰)در: کیگلك‌درجه‌لری (۳٦۰) توگل، (۹۰) غنه‌در.

خط استوانڭ هر ایکی طرفی یپرنڭ ایکی اوچینه قدر طوقسانشار درجه‌گه بولنه‌در. خط استوادن (۱۰۰) چاقرم چاماسی ایکی اوچقه طابا کیتکان صاین یپرنڭ‌درجه‌سی آوشادر. یپرنڭ اوچلری‌طوقساننچی درجه‌ده‌درلر

یپر صورتلرینی‌تیکشروب‌قاراسه‌گز، کورورسز. خط استوادن مڭ چاقرم چاماسی یراقده‌بر توگه‌رەك صزق باردر. اول صزق اوننچی‌درجه‌گه اشاره‌در. آندن آری ینه ایکنچی صزق باردر. آنسی ۲۰ نچی درجه طوغرسنده‌در.

شول روشچه یپرنڭ اوچینه‌قدر سیگزصزق صزلمشدر. سیگز نچیسی سیکساننچی‌درجه طوغرسنده‌در. طوقساننچی درجه‌لر یپرنڭ اوچلرنده‌در. کیگلك درجه‌لری خط استوانڭ هر ایکی طرفنده باردر، تون طرفنده‌غیلری تون یاق کیگلك درجه‌لری دیب، کون طرفنده‌غیلری کون یاق کیگلك درجه‌لری‌دیب آتالور. خط استوانڭ تون طرفنده‌غی درجه‌لرنڭ (۱۰) نچیسی هندلرنڭ اوچلرندن آفریکه‌نڭ اورتاسندن کیچه. ۲۰ نچی درجه هندلرنڭ اورتاقلرندن وعربستاننڭ کون طرفندن کیچه (۳۰) نچی درجه آفغانستان ایله بلوجستان هم اورتا دیگز ایله قزل دیگز آراسندن کیچه (۴۰) نچی درجه یاپونیه اوستندن قتای اورتالغندن خزر دیگزینڭ اورتالغندن

كيچه. (٥٠) نچى درجه قتاى ايله روسيه آراسندن، فرانسيه‌نڭ توُن طرفندن وآنگلیه‌نڭ كوُن طرفندن كيچه (٦٠) نچى درجه روسيه، شوُتيسيه، ونارڤيگيه مملكتلرينڭ اورتالقلرندن كيچه. (٧٠) نچى درجه روسيه‌نڭ توُن طرفندن «ڤ ايكاچ» جزيره‌سندن نارڤيگيه‌نڭ توُن طرفندن كيچه (٨٠) نچى درجه توُن ياق بوُز ديڭزينى ئه‌يله‌نه (٩٠) نچى درجه يير‌نڭ نقد اوُچنده‌در.

خط استوانڭ كوُن طرفنده غى درجه‌لرده اوشبو روشده‌درلر.

مكهٔ مكرمه شهرى كيڭلك درجه‌لرى بوينچه (٢٢) نچى درجه‌ده‌در. مدينهٔ منوره (٢٥) نچى درجه‌ده‌در. استانبول (٤١) نچى درجه‌ده‌در، اورسكى اورينبورغ، جايق، وڤارشاو شهرلرى (٥١)نچى‌درجه‌ده‌درلر. طوم، طارا، قزان، نيژنىٔ موسكوا شهرلرى ٥٦نچى درجه تيره‌سنده‌درلر. پيتربورغ شهرى (٦٠)نچى‌درجه‌ده‌در. آرخانگيل‌شهرى(٦٥)نچى‌درجه‌ده‌در. بوُز ديڭزنڭ«ڤ ايگاچ» جزيره‌سى (٧٠) نچى درجه‌ده‌در. گرينلانديه جزيره‌سينڭ توُن طرفى (٨٠) نچى درجه‌ده‌در.

كوُن وتوُن اوُزوُنلغى.

ش: ييرنڭ كيڭلك درجه‌لرينڭ نى آيرمالرى بار؟

م: كيڭلك درجه‌لرنڭ آيرمالرى شول:

خط استوا طوغرسنده وبرنچى درجه‌لرده كوُن ايله توُن هر وقت بر تيگز اون ايكيشه‌ر ساعت بولا. جاى‌ده قشده اوزگه‌رمى (٩٠) نچى درجه‌لرده كوُن‌ده توُن‌ده آلتيشار آى بولالر. اورتالقده‌غى‌درجه‌لرده‌جاى‌باشنده‌كوُنلر اوُزوُن، توُنلر قسقا بولا. قش باشنده توُنلر اوُزوُن، كوُنلر قسقا بولا.

ياز وكوُز باشلرنده ٩٠نچى‌درجه‌لردن باشقه هر درجه‌ده كوُن‌ده توُن‌ده اون ايكيشه‌ر ساعت بولالر.

استانبول وتيفليس شهرلرنده ١١ نچى ديكه‌برده كوُننڭ اوُزوُنلغى ٩ ساعت، قزان ايله موسكوُاده ٧ ساعت، آرخانگيل شهرنده ٤ ساعت چاماسنده بولا. ١١ نچى اييونده كوُننڭ اوزنلغى استانبول‌ايله تيفليس ١٥ ساعت، قزان ايله موسكوُاده $\frac{1}{2}$ ١٧ ساعت‌آرخانگيلده $\frac{1}{2}$ ١٢ ساعت چاماسنده‌در.

ش: بونى سببدن؟

م: چوُنكه قش باشنده يعنى ١١ نچى ديكه‌برده قوُياش خط استوانڭ كوُن طرفنده $\frac{1}{2}$ ٢٢ نچى درجه‌ده بولا. توُن طرفنده‌غى درجه‌لرگه بيك

آز وقت كورنه. برنيچه ساعت كورنوب طورغاچ‌ده كومله. ياقتيسى كورنمى. شول سببدن كون قسقا، وتون اوزون بولا. ۹ نچى مارتده قوياش خط استوا طوغرسنده بولا. هر درجه‌گه ۱۲ ساعت قدر گورنورلك بولا. شول سببدن اول وقتده كوب‌طرفده كونلر‌تونلرده تيگز بولالر. ۱۰ نچى ايبو نده قوياش خط استوانك تون طرفنده $\frac{1}{2}$ ۲۲ نچى درجه طوغرسنده بولا. ياقن بولووى سببلى تون طرفنده‌غى درجه‌لرگه بيك كوب وقت كورنورلك بولا. شول سببدن اول وقتده كونلر اوزون تونلر قسقابولالر.

۱۰ نچى ايبونده صوڭ قوياش ينه كون طرفينه چيگه باشلى. ۱۱ نچى سينتهبرده ينه خط استوا طوغرسينه كيله. ۱۱ نچى ديكه‌برده ينه خط استوانك آرغى ياغنده $\frac{1}{2}$ ۲۲ نچى درجه‌ده بولا،

ش: قوياش همان كورنوب طورا طورغان ييرلر بارمى ؟

م: بار. طوقسانىنچى درجه‌لرده ياز باشندن كوز باشينه قدر آلتى آى قوياش همان كورنه. هيچ باتمى. لكن اول درجه‌لرده بيك صووق بولو سببلى طوروچى كشيلر يوق . شول‌سببدن آنى كوز ايكه كورگان كشى يوق.

◆۷۰نچى درجه‌ده بولغان «ۋايگاچ» جزيره‌سنده جاى باشنده بر ايكى آتنا قوياش ته‌ولك بوينچه كورنوب طورا هيچ باتمى قوياشنك هيچ باتميچى يير ئه‌يله‌نه‌سنده كورنوب يورگانينى قارار اوچون اول وقتده مذكور جزيره‌گه باروب تماشا قيلوچيلرده بولا .

روسيه ايله شۋيتسيه آراسنده‌غى طورنيو يلغاسينك بوغارى باشنده قوياش اوچ دورت كون باتمى كورنه. آنى‌ده‌تماشا قيلالر.

خريطه قاراو.

م: دنياده شهرلر، مملكتلر بيك كوب. بزنك روسيه‌ده‌گنه (ملك‌قدر) شهر بار. يير صورتينه وجغرافيه خريطه‌لرينه قاراب بوشهرلرنك قايسيلرى قايسى طرفده ايكايينى بلو ممكنمى؟

ش: ممكن بولسه كيره‌ك.

م: البته ممكن. لكن بونك اوچون خريطه‌لرنى قارى بلورگه كيره‌ك.

ش. خريطه‌لر نيچك قارالالر ؟

م: هر وقت قارالاچق خريطه‌نڭ طرفلرینی ییرنڭ طرفلرینه طوغری کیتروب قویارغه کیره‌ك، یعنی خریطه‌نڭ تۆن طرفینی تۆن طرفینه، کۆن طرفینی کۆن طرفینه طابا ایتوب قویارغه کیره‌ك. مشرق و مغرب طرفلری‌ده اوز اورنلرنده بولورغه کیره‌ك. صوڭره اوزڭ طورغان شهرنڭ نقطه‌سینی ازله‌ب طابارغه کیره‌ك اول شهرگه قاراغانده باشقه شهرلر خریطه‌نڭ قای طرفنده یازلغان بولسه‌لر، ییر اوستنده‌ده اول شهرلر شول طرفده بولور.

مثلا بر خریطه قزان شهرنده قارالاچق بولسه، اوّلا آنی بر اوستەل اوستینه جه‌یوب قویارغه کیره‌ك. طرفلرینی درستلرگه کیره‌ك. صوڭره ایڭ اللکنچکه بیللی قیار کبی قارا دیکزنی طابارغه کیره‌ك. آندن صوڭ آنڭ مشرق طرفنده که‌کوری فیار کبی خزر دیکزینی طابارغه کیره‌ك. مشهور ایدل یلغاسی شول دیکزگه قویادر. ایدل بوینچه یوغاری طابامنه‌رگه کیره‌ك. آستراخان، صاراتوف صامار، سمبر شهرلری طوغریسینی اوزغاچ، ایکی ایدل طاماغینی، یعنی قارا ایدلگه آق ایدلنڭ قوشلغان طوغرسینی کورورمز.

قزان شهری آندن آلتمش چاقرم قدر یوغاری؛ ایدلنڭ صول طرفنده آلتی چاقرم قدر چیتده‌در. قزان شهرینڭ اوزونلق درجه‌سی (٦٧)، آرقلی درجه‌سی (٥٦) چاماسنده‌در. خریطه‌ده کورله‌که ڤاتکه وآرخانگیل شهرلری قزاندن تۆن طرفنده‌درلر. سمبر، صامار، صاراتوف، آستراخان، باکو شهرلری قزاندن کۆن طرفنده‌درلر. اوفا چیلابی، طرویسکی، طوبل، تومه‌ن، اومسکی، طومسکی، ایوکوتسکی شهرلری قزاندن مشرق طرفنده‌درلر. نیژنی، موسکوا و پیتربورغ شهرلری قزاندن مغرب طرفنده‌درلر.

مکه‌ءمکرمه شهری قزاننڭ نقد تۆش طرفنده توگلدر. (٩) درجه قدر مغربده‌ره‌کدر. چونکه اوزونلقده قزان ٦٧نچی و مکه (٥٨) نچی درجه‌ده‌در. شول سببدن کوندز قویاش مکه طوغرسنده بولغان وقتنده. قزانده ساعت (١٢) دن ٣٦ دقیقه کیچکان بولادر.

آرخانگیل، ڤالوگدا، یارسلاڤ، ڤلادیمیر، رەزان شهرلرنده کوندز ساعت ١٢ بولغانده قویاش نقد مکه‌ء مکرمه طوغرسنده بولادر.

حتی ٨نچی و١٣نچی اییونده مکه‌نڭ اوستنده اوك بولادر.

خریطه‌غه قاراب مملکتلرنڭ قایسی طرفده‌ایکانینی‌ده بلوب بولا. مثلا:

ایران وعربستان‌قزاندن کوْن طرفنده‌درلر. قتای، ویاپونیه‌مشرق طرفنده‌درلر. شوْیتسیه، دانیه وآنگلیه مغرب طرفنده‌درلر.

یاوْروپانڭ باشقه مملکتلری کوْن طرفی ایله مغرب طرفی آراسنده (جنوب غربی) طرفنده‌درلر.

ترکستان ولایتلری قزاننڭ (جنوب شرقی) طرفنده‌درلر.

قبله‌طابو.

م: هر محله‌نڭ بر مسجدی‌بولا. بو مسجدلر قایسی طرفقه طاباقاراب‌طوْرالر؟

ش: قبله طرفینه طابا قاراب طوْرالر.

م: قبله اوزی نه‌رسه؟ **ش**: ...

م: قبله دیگانمز مکه‌مکرمه شهرنده‌گی کعبه‌اسملی یوْرطنڭ مبارك اورنندن عبارتدر. **ش**: مکه شهری اوزی قای طرفده؟

م: هیچ برشهرنی اوزینی‌گنه طوْتوْب فلان‌طرفده دیب‌بولمی. شهرلرنڭ بر طرفده بولولری ایکنچی برشهرگه قاراب یوْری. مکه شهری اوز آلدینه‌غنه قارالغانده هیچ برطرفده توگلدر. دنیانڭ اورتالغنده آزیه‌نڭ عربستان‌اسملی چغشنده‌در. اگرده مکه‌شهرینی مدینه، ارضروم وآرخانگیل شهرلرینڭ قای طرفنده دیب صوْرالسه، کوْن طرفنده دیب جواب بیروْرگه‌تییشلی.

اگرده حبش مملکتینڭ قای طرفنده دیب صوْرالسه، توْن طرفنده دیب جواب‌بیرلوْر. فی‌الواقع‌مکه‌شهری حبش‌وزنگیبار مملکتلرینڭ توْن‌طرفنده‌در. شونڭ اوچوْن اول‌مملکتلرده‌گی مسلمانلر نمازلرینی توْن طرفینه، تیمر قازق یوْلدزینه طابا قاراب اوقیلر. چوْنکه قبله‌لری شول طرفده.

مکه‌شهری عمان وهندستان مملکتلرینڭ مغرب‌طرفنده‌در. شول‌سببدن اول مملکتلرنڭ قبله‌لری مغرب طرفنده‌در. مکه، آفریکه‌ده‌گی مملکتلرنڭ کوبسینڭ‌مشرق‌طرفنده‌در. شول‌سببدن آنلرنڭ‌قبله‌لری‌ده مشرق‌طرفنده‌در.

شول روشچه هرشهروهرطرف‌مسلمانلرینڭ قبلـه طرفلری اوزلرینـه مخصوصدر. برشهرنکی ایکنچی شهرگه یارامیدر.

برمسلمان ارضروم شهرنده نمازینی کوْن طرفینه طابا قاراب اوقیدر. اگرده شول مسلمان حبش یا زنگیبار مملکتینه کیلسه، توْن‌طرفینه طاباقاراب اوقیدر. چوْنکه قبله آنڭ آرتنده قالغان بولادر.

اگرده شول کشی هندستانغه بارسه، نمازینی مغرب طرفینه طاباقاراب وآفریکه‌گه کیلسه، مشرق طرفینه طابا قاراب اوقوو ایدی. آرخانگیل شهری ایله اوفا وڨیلنا شهرلرینڭ قبله‌لری‌ده بربرسینه باشقه‌راقدر.

آرخانگیل مسلمانلری نمازلرینی طوب‌طوغری تۆش یاغینه طابا قاراب اوقیلر.

اوفا مسلمانلری تۆش طرفندن ۱۵ درجه قدر اوڭغه قاراب اوقیلر. ساعت بربولغانده‌غنه قۆیاش اوفانڭ قبله‌سی طرفندن بولا. ڨیلنا مسلمانلری نمازلرینی تۆش طرفندن ۱۵ درجه قدر صولغه‌راق قاراب اوقیلر. ساعت ۱۱ بولغاچ‌ده قۆیاش ڨیلناشهرینڭ قبله‌سی طرفنده‌بولا.

ش: قبله‌نڭ قای‌طرفده ایکانینی بلوبیک‌اوڭغایسز ایکان. تۆرلی شهر وآوللرده مسجدلرنی نیچک‌ایتۆب قبله طرفینه طابا قارانۆب صالا آلالر؟

م: کوب آولده مسجدلر یاڭلش صالنغان‌بولا. کوب مسجد قبله‌دن یا اوڭغه‌راق یاصولغه‌راق قاراب طۆرا. حتی قزان‌شهرنده اۆلده‌ایکی طاش‌مسجد یاڭلش صالنغان. هرایکیسی هنوز صولغه‌راق قاراب طۆرالر.

مسجدلرنی نقد قبله‌نڭ اوزینه طابا قاراتۆب صالو اوچۆن قبله طابو اصولینی بلو لازمدر. بو اصولنی بلمه‌گان کشی قبله‌نی طابا آلمیدر.

ش: اول اصول نیچک؟

م: قبله طابو اوچۆن تۆرلی اصوللر باردر. بو اصوللرنی آڭلاو اوچۆن جغرافیه علمینی اوقو لازمدر. جغرافیه بلۆب خریطه قاری آلمغان کشی قبله‌نی طابا آلمیدر.

ش: اول جغرافیه نیندی علملك· بز آنی بله آلۆرمزمی؟

م: جغرافیه‌دیمک‌یریۆزینڭ‌روش‌ویۆرشینی‌طاووصولرینی،شهر ومملکتلرینی بیان قیلا طۆرغان علم‌دیمکدر. ایمدی بودرسکه قدر اوتکان درسلرده سز علم‌جغرافیه مسئله‌لرندن بیك کوب معلومات آلدڭز. اگرده اوز هوسڭز ایله جغرافیه کتابلرینی کوب قاراسه‌ڭز، وهمان خریطه‌لر قاراب شهر ومملکتلرنی تیکشرۆب یۆرسه‌ڭز، علم‌جغرافیه‌نی تمام‌بلۆرسز. علم‌جغرافیه کتاب وخریطه قاراوایله آرتا طۆرغان علمدر.

ش: قبله‌نی بزده طابا آلۆرمزمی؟

م: خریطه قاری‌بلسه‌ڭز، شاید طابا آلسه‌ڭز کیره‌ك.

ش: خریطه ایله آنی نیچك طاوب بولا؟
م: بر شهرنك قبله‌سینی بلمکچی بولسه‌کز، درست باصلغان برزور خریطه‌نی بر اوستەلگه طرفلرینی درستلەب قویکز، آندن‌صوکره ایك‌الك شول شهرنك اوز نقطه‌سینی ازلەب طابکز. صوکره مکه‌ء مکرمه شهری نقطه‌سینی طابکز هر ایکیسینی طاپقاچ برنقطه‌دن ایکنچی نقطه‌غه قلم کبی اوزنچه بر نرسه صالکز اوزکز طورغان شهرکز طرفینه چغوب، شول اوزنچه ذات بوینچه آلدکزغه طابا قاراکز. قارشیکزده قبله طرفی بولور.

قبله‌نی ٨ نچی ایپونده ساعت ایله ده بلورگه ممکن. چونکه شول کونده توش وقتنده قویاش نقد مکه‌ءمکرمه‌نك اوز اوستینده بولا .

مکه‌ءمکرمه‌نك اوزونلقده (٥٨) نچی درجه‌ده ایکانی معلومکزدر. آرخانگیل ارضروم کبی (٥٨) درجه‌ده بولغان شهرلرنك هر برسنده ٨ نچی ایپونده کوندز ساعت ١٢ بولغانده قویاش کعبه طوغرسنده بولا. اول شهرلرده شول وقتده قویاشقه طابا قارالسه ، نقد کعبه‌گه طابا قارالغان بولور .

ش: ٥٨ نچی درجه‌ده بولماغان شهرلرده قبله‌نی قویاش ایله طاوب بولامی؟
م: بولا . فقط شول شهرلرنك اوزلرینك نیچه‌نچی درچه‌ده ایکانلکلرینی بلورگه کیره‌ك.

مثلا اوفا شهری اوزونلقده ٧٣ ١/٢ نچی درجه‌ده‌در. اوفاده ٨ نچی ایپونده کوندز ساعت ١٢ بولغانده قویاش کعبه طوغرسنده‌بولمی. صولده‌راق بولا. قویاش بر درجه‌دن ایکنچی درجه‌گه کوچکانچی (٤) دقیقه وقت کیچه

ایمدی (٧٣ ١/٢) نچی درجه‌ده‌اولان اوفا طوغرسندن (٥٨) نچی درجه‌ده اولان مکه طوغرسینه کوچه‌راوچون قویاشقه نی‌قدر وقت کیره‌ك؟
ش: بر ساعت وقت کیره‌ك چونکه آراده ١٥ درجه‌چاماسی‌بار. هر درجه‌گه دورته‌ر دقیقه‌دن (٦٠) دقیقه کیره‌ك بولا. (٦٠) دقیقه نقد بر ساعت بولا.
م: شولای. اوفاده توش وقتندن بر ساعت کیچکاچ، یعنی کوندز ساعت برده قویاش ٨ نچی ایپونده نقد کعبه طوغرسنده بولا.
ش: ٨ نچی ایپونده پیتربورغ شهرینك‌ده قبله‌سینی قویاش ایله بلو ممکنمی؟
م: بیك ممکن . اوزونلقده پیتربورغ (٤٨) نچی درجه‌ده. دیمك مکه‌دن ١٠ درجه مغرب طرفنده‌راق. اویله ایسه، ٨ نچی ایپونده پیتربورغده کوندز

ساعت ۱۲ نچى (۲۰) دقيقه بولغانده قۆياش نقد قبله طوغرسنده بولا. چۆنكه قۆياش پيتربورغنڭ اوزطوغريسينه كيلگانده ساعت ۱۲ بولا. قۆياش مكه طوغرسنده بولغان وقتده ساعت اون درجه‌لك يعنى (٤۰) دقيقه‌قدر (۱۲)دن كيم بولۆرغه كيره‌ك.

بو اصوللرغه بر كره تۆشنۆرگه كيره‌ك . بر تۆشنگاچ بو اصوللر ايله يير يۆزنده هر آول وشهرنڭ قبله‌سينى طاوب بيلگيله‌ب صزۆب قويارغه ممكن بولا .

سفر يوللرى .

م: ايمدى شهرلرنڭ بربرسندن قاى طرفده ايكانلكلرينى خريطه‌لرگه قاراب بلۆرلك بولدڭز . بر شهردن ايكنچى شهرگه نيندى يوللر ايله بارلاچغينى بله‌سزمى ؟ **ش:**

م: غريطه‌لرنى قارى بلسه‌ڭز، آنى‌ده بلۆرگه ممكن . خريطه‌ده كورنه‌كه قزان شهرى ايدل يلغاسينڭ بوينده . ايدل يلغاسينه ،اوقا،كاما، ڤاتكه ، آق ايدل اسملى يلغالر كيلۆب قوشلالر . ايدل يلغاسينڭ بوينده‌تۆير، يارسلاڤل كوستراما،نيژنى، مكاريه، كوزمه‌ديميان، چاباقسار ، قزان،ته‌تش، سمبر،صامار صيزران،صاراتوف، آستراخان شهرلرى كورنه.اوقا بوينده‌ره‌زان، كيرمان ومورم شهرلرى كورنه . ڤاتكه يلغاسى بوينده ڤاتكه، مالمڒ وماماديش‌شهرلرى بار. كامابوينـــده پيرم ، اوصا ، صاراپول. آلابوغا، چيستاى، لايش‌وكونگور شهرلرى طۆرالر . آق ايدل بوينده استه‌رلى طاماق، اوفا ، بۆرى شهرلرى بارلغى معلوم . بو يلغالرنڭ هر برسنده جاى كۆننده پاراخۆدلر يۆرگـانى ده معلوم . ايمدى اۆشبو يلغالر بوينده‌غى‌يوقارده مذكور (۳۰) شهرگـه قزاندن جاى كۆنى نيندى يول ايله بارو معقول بولا ؟ ـــ البته صو يولى ايله پاراخود ايله بارو معقول بولا . بوقسه ، آت آربا ايله بارلسه ، بيك كـوب وقت وبيك كوب آقچه كيته . هم بيك اوڭغايسز وخوفلى بولا .

ش: بو شهرلرگه قزاندن قش كۆنلرنده نيچك بارلا ؟

م: قش كۆننده يلغالر قاتا . پاراخود ايله يۆرو ممكن بولمى . شول سببدن چانايوللى‌غنه قالا. اگرده‌بوشهرلرگه قزاندن تيمريوللر صالنغان بولسه ايدى، همه‌سينه تيمر يول ڤاگونلرى ايله گنه بارلۆر ايدى. لكن مذكورشهرلرگه

قزاندن تيمر يول يوقدر مگر رەزان شهرينه گنه قزاندن موسكۋاغه بارا طورغان تيمر يول كرە . شول سببدن رەزانغه جاى‌دە قش‌دە تيمر يول ايله بارو ممكندر .
قزاندن موسكوۋاغه بارا طورغان تيمر يول يول بوينچه بيك كوب آول وشهرلردن اوزادر. شول سببدن قزاندن اول آول وشهرلرگەدە تيمر يول ايله بارو ممكندر .

ش: قزاندن موسكۋاغه نيچك بارالر ؟

م: البته تيمر يول ايله بارالر. جاى كوننده نيژنى آرقلى بارغانده نيژنيگه‌قدر پاراخود ايله‌ده بارالر . نيژنيدن آرى ينه تيمر يول ايله بارالر.

ش: موسكۋانڭ اوزندن باشقه شهرلرگه نيچك بارالر ؟

م: موسكوادن روسيەنڭ بيك كوب شهرلرينه تيمر يول ايله بارو ممكندر . چونكه بايتخت والوغ سودا شهرى اولـديغندن موسكۋاغه يدى طرفدن زور تيمر يوللر صالنغاندر.

اول يوللرنڭ برسى پيتربورغ تيمر يوليدر. بو يول تۋير شهرى آرقلى بارادر.

ايكنچيسى آرخانگيل يوليدر. بو يول يارسلاۋل وۋالوگدا شهرلرى آرقلى كيچەدر. اوچنچيسى نيژنى يوليدر بو يول ۋلاديمير شهرى آرقلى كيچەدر. دورتنچيسى مذكور قزان يوليدر. بيشنچسى سيۋاستاپول يوليدر . بو يول طولا، آريول، كورسكى ، خاركوف. سيمفير وپول وباغچه سراى شهرلرى آرقلى اوزادر آلتنچيسى آدريس بوليدر. كالوگا، كييف شهرلرى آرقلى يوريدر. يدنچيسى ۋارشاۋ يوليدر. بو يول سمولينسكى ومينسكى شهرلرى آرقلى اوزادر.

موسكوۋادن تيمر يول ايله صامار آرقلى قتاينڭ آرغى ياغينه پورت آرتور وۋلاديۋاستوك شهرلرينه قدر باروب بولادر . صامـاردن سبر طرفينه كيته طورغان يولغه سبر يولى ديلر. سبر يولى بو گوروسلان، بەلەبەى، اوفا، زلاتوئوست، چيلابى ، پيتر پاول ، اومسكى ، ايركوتسكى شهرلرى آرقلى اوزادر.

ينەدن صامار دن اورينبورغ آرقلى طاشكند شهرينه قدر تيمر يول صالنمشدر. بو يول‌دە تركستاننڭ بيك كوب شهرلرينه كرەدر. رەزاندن صاراتوف آرقلى جايق شهرينەدە تيمر يول باردر.

روسیه‌نڭ کوب شهرلری بر برسینه تیمر یول ایله طۆتاشمشدر.
تیمر یول‌ایله کافکازنڭ با کوتیفلیس وباتوم‌اسملی‌شهرلرینه‌قدر بارو ممکندر.
یاخشی خریطه‌لرده بو یوللرنڭ همه‌سی کورسه‌تلمشدر.
خریطه‌لردن قاراب حج سفرینه یعنی مکهٔ مکرمه‌گه قایسی یوللر ایله بارلا-چغینی‌ده بلۆب بولادر.

ش: حج سفرینه روسیه‌دن‌قایسی یوللر.وقایسی شهرلر آرقلی بارالر ؟

م: حج سفرینه روسیه‌دن یا آدیس یاسیڤاستاپول یاباتوم شهرلری آرقلی بارالر. بو شهرلردن قارا دیڭز پاراخودی ایله استانبولغه بارالر. استانبولدن مرامردیڭزی، اورتا دیڭز سوءیس کانالی، قزل دیڭز آرقلی جده شهرینه بارالر.جده‌دن‌تۆیه‌گه‌اوطۆرۆب‌کروان ایله‌مکهٔ‌مکرمه شهرینه‌بارالر. قایتشده مکه‌دن مدینه‌گه کیله‌لر. مدینه‌دن ینبوع شهرینه کیلوب قزل دیڭزده ینه پاراخودقه اوطۆرالر.

اوّلده مکه‌دن مدینه‌گه تۆیه کروانی‌ایله یۆریلر ایدی. ایمدی بو ایکی مبارك شهرلر آراسینه تیمر یول صالندی. حاضرده اورتا دیڭز بویندەغی بیروت شهرندن مکه‌گه قدر تیمر یول صالنمشدر. بعض حاجیلر استانبولدن اورتا دیڭز ایله بیروتکه کیلوب مکه‌گه تیمر یول ایله بارالر. تیز زمانده استانبول تیمر یولی حج یولینه طۆتاشاچقدر. اول‌وقتده استانبولدن مکه‌گه قدر تیمر یول ایله بر هفته اچنده بارۆب ییتو ممکن بولاچقدر.

مقیاس مسافه. (ماسشتاب)

ش: خریطه‌غه‌قاراب‌بر شهرنڭ ایکنچی بر شهردن نیچه چاقرم ایکانینی بلۆب بولامی ؟

م: بولا. بونڭ اوچۆن خریطه‌لرنڭ بر قریینده کورسه‌تلگان ماسشتابقه چامالارغه کیره‌ك . هر خریطه‌نڭ بر ماسشتابی بولا؛ اول ماسشتاب ایللی، بر یۆز یاکه بیش یۆز چاقرمغه اشاره بولا. بر شهرنڭ ایکنچی بر شهردن نیچه چاقرم ایکانینی‌بلو اوچۆن خریطه‌ده‌گی آرالرینی ماسشتاب ایله اولچه‌ب چامالاب قارارغه‌کیره‌ك. شول وقت هر شهرنڭ آراسی نچه چاقرم ایکانی بیك تیز معلوم بولا.

مثل قزان ایله موسکڤا آراسینی‌بله‌سمز کیلسه‌خریطه‌ده‌گی آرالرینی‌شول

خریطه‌نڭ ماسشتابی ایله اولچه‌ب قاریمز ،قاراسه‌ق کوره‌مزکه ٧٥٠ چاقرم چاماسی کورنه. فی الواقع موسکوا قزاندن طوغریدن حسابلانغانده (٧٥٠) چاقرم چاماسنده‌در. لکن تیمر یول ایله (٩٧٩) چاقرم بولادر. چونکه تیمر یول طوب طوغری بارمی، استانسیه‌لرینه یاقن کیلوراو چون ئه‌یله‌نوب طوغلانوب بارا.
پیتربورغ شهری ماسشتاب بوینچه قزاندن (١٣٢٠) چاقرم چاماسنده کورنه‌در . اما تیمر یول ایله (١٥٩٢) چاقرمدر. ایمدی باشقه شهرلرنی اوزگز چامالاب قاراڭز.

کوکلر (علم هیئتدن).

ش: ایمدی خلفه، یبر حقنده ویبرده‌گی هر تورلی نه‌رسه‌لر حقنده بزگه بیك کوب معلومات بیردگز. حاضر بزنڭ کوکده‌گی نه‌رسه‌لرنی‌ده بله‌سی کیله باشلادی. آنده نیلر بار ایکان ؟ کوکلردن‌ده بزگه بر آز معلومات سویله‌سه‌گز له.
م: بیك یاخشی، سوز یوق. کوکده‌گی‌نه‌رسه‌لرنڭ فایسیلرینی بله‌سگز کیله ؟ آنده بیك کوب نه‌رسه‌لر بار.
ش: کوك اوزی‌نه‌رسه اول؟
م: کوك دیب خلق، یوغارده کوك توسلی بولوب کورنگان نه‌رسه‌گه ئه‌یته .
ش: شول نه‌رسه نی‌صولی؟
م: کوك توسلی بولوب کورنکان نه‌رسه اول هوا دیگزی. هوا ظاهرده صو کبی توسسز بر ذات بولسه‌ده، بیك تیره‌نلگندن بزنڭ کوزگه کوگلجم بولوب کورنه. نیته‌که صوده اوزی توسسز نه‌رسه بولسه‌ده تیره‌ن کوینچه کورنکانده کوگلجم ـ یاشکلت بولوب کورنه. شول سببدن جغرافیه خریطه‌لرینه دیگزلرنی هم کول ویلغالرنی کوك ویاشل بویاولر ایله توشره‌لر .
ش: هوا شولای بیك تیره‌نمی نی ؟
م: بیك تیره‌ن. یبرنڭ هر طرفی آلتمش، یتمش چاقرم تیره‌نلکده هوا دیگزی ایله چورنالغان. بر کشی صو توبینه توشوب، کوزینی آچوب یوغاری طابا قاراسه، آنڭ کوزینه صو کوگلجم بر ذات بولوب کورنه‌در . شونڭ کبی بزده یوغاری قاراغانده هوا دیگزینڭ توبندن قاریمز، شول سببدن هواده‌بزگه‌صو کبی کوگلجم بولوب کورنه. هوا کویمه‌سی ایله‌بیك یوغاری منوب قاراغان کشیلرگه کوك توس کورنمی. چونکه یوغاری منکان صاین هوا همان صیقلانا. بیك یوغارده کوکلگی کوزگه کورنمی باشلی.

ش: يوغارده هوادن باشقه كوك ديگان نه‌رسه‌لر يوق مینی؟
م: بار، لكن اول نه‌رسه‌لر كوك توگل. (سما) يا كه (سماويات) ديگان نه‌رسه‌لر، يعنی الله تعالی نڭ يوغارده‌غی مخلوقاتی ديگان سوز. اول مخلوقات بيك كوب.
ش: قاتلاولی كوكلر يوق ميكاننی ؟
م: سماده الله تعالی نڭ مخلوقاتی بيك كوبدر. قاتلاوليلری ده باردر. قاتلاوسزلری ده لكن ايسكی زماننڭ مجوسی عالملری (مصر بطلميوسلری) ئه‌يتكانچه قاتلاو قاتلاو توبه بولوب طورا طورغان كوكلرنڭ بارلغی بزگه معلوم توگلدر. علم وفن ايه‌لرينه‌ده آندی توبه‌لرنڭ بارلغی ثابت بولغانی يوقدر. بيش‌يوز مڭ يللق يول قلمو يراقده قاتلاولی سمالر بولسه عجب توگلدر. الله تعالی نڭ قدرتی كيكدر.
ش: كوكده قوياشلر، آيلر، يولدزلر، حاجلر يولی بار. كوك بولماغاچ آنلر قايده طورالر؟
م: آنلر همه‌سی سماده يعنی بزدن يوغارده طورالر. بز آنلر كوكده ديب مجازاغنه (قسقارتوب قنه) ئه‌يته‌مز. كوكنڭ اوستنده ديگان سوزمز. واقعا آنلرنڭ همه‌سی هوا كوگینڭ اوستنده‌درلر.

قوياش ويیرلر.

ش: قوياش نه‌رسه اول ؟
م: قوياش بيك الوغ بر يولدزدر. زورلغی بزنڭ‌يير قدر (١،٣٠٠،٠٠٠) اولوش باردر. ييردن‌يراقلغی (١٤٤) ميليون چاقرمدن آرتغراقدر. اوزی همان يانوب قزوب طورا طورغان توزلی ذاتلردن عبارتدر. ئه‌يله‌نه سنده بيرلری همان ئه‌يله‌نوب‌يورمكده‌درلر.
ش: قوياشنڭ يیرلری بارمی‌نی ؟
م: بزنڭ قوياشنڭ (٨) دانه زور ييری باردر. بز طورا طورغان يير آنڭ ييرلرندن برسيدر. اول‌ده قوياش ئه‌يله‌نه‌سندن يل صاين بر ئه‌يله‌نوب چغادر.
ش: قوياشنڭ ييرلری نه‌رسه‌لر ؟
م. قوياشنڭ ييرلرينڭ‌برسی‌وقوياشقه‌ايڭ ياقنی (عطارد) در (ميركوری)، ٢ نچسی (زهره) در (ۋينيرا)، ٣ نچيسی (ارض) در، (يير ـ زيه‌مله)، ٤ نچسی

(مرّيخ)در (مارس)، ٥نچيسى(مشترى) در (يوپيتر)، ٦ نچيسى (زحل) در (صاتورن)، ٧ نچيسى (اوران) در، ٨ نچيسى وقۇياشدن ايك براق بۇرى طۇرغانى نيبتون) در.

بو (٨) ييرنك(ارض)اسملى٣نچيسنده بز طۇرامز.باشقه‌لرنك طۇروچيلر بارلغى معلوم توگلدر. قالغان (٧) يير بزنك ييرگه يۆلدز كبى ياالتراب كورنه‌لر. شول سببدن بز آنلرنى كوچمه‌لى يۆلدزلر ديب ياكه (كواكب سبعهٔ سياره) ديب آتيمز.

يۆلدزلر.

ش: اول ييرلولى بز،نى‌اوچون كوچمه‌لى يۆلدزلر ديب آتيمز؟

م: چۆنكه آنلر همان‌اورنلرندن كوچه‌لر. هروقت‌اوز اورنلرنده‌كورنميلر. همان بوآز آوشا بارالر. ش: باشقه يۆلدزلرده كوچه‌لر ايچ!

م: يوق‌باشقه يۆلدزلر هيچ كوچميلر. بزنك كوزگه‌گنه كوچكان كبى‌كورنه‌لر چۆنكه بزنك ييرمز هرته‌ولكده برقات ئه‌يله‌نۆب طۆرا. شول سببدن بز يۆلدزلرنى يۆرى وكوچه ديب بله‌مز.

بز يۆلدزلرنى كوز كۆنلرنده قاراكۆى تونلرده بيلگيله‌ب قاراكز. هريۆلدز معلوم ساعتده برطوغريده بولۆر. مثلا ييديگان يۆلدزلرينى، آق بوز آت ايله كوك بوز آتنى بله‌سز. شولارنى بيلگيله‌ب‌قاراكز. كيچ ساعت ٦ده هركۆن بر طوغريده كورينۆرلر. تونله ساعت ١٢ده ينه هركۆن بر اورنده بولۆرلر. طاڭ آلدندن‌ساعت٦ده ينه هركۆن براورنده‌راق‌بولۆرلر. اگرده بزنك ييرمز كۆن صاين ئه‌يله‌نۆب طۆرماسه ايدى، هريۆلدز تيمر قازق كبى. همان براورنده تيك طۆررۆر ايدى.

ش: تيمر قازق يۆلدزى نى‌اوچون باشقه يۆلدزلر كبى بزنك كوزگه‌ده آوشۆب كورنمى.

م: چۆنكه اول بزنك ييرنك اوچى طرفنده. ييرنك بيلى ئه‌يله‌نسه‌ده اوچى تيمر قازق طرغرسنده تيك طۆرا. آوشسه‌ده بزنك كوزگه طۆياۆرلق ايتۆب آوشمى. باشقه‌يۆلدزلر هركۆن آوشۆب كورنه‌لر. تيمرقازقغه ياقن‌يۆلدزلرنك آوشولرى‌ده بيك قسقا بولا. اما تيمر قازقدن يراق بولۆب تۆش طرفنده كورنه‌طۆرغان‌يۆلدزلر بيك تيز آوشقان كبى كورنه‌لر. كيچ ساعت٦ده مشرق طرفنده كورنگان‌بر يۆلدز طاڭ آلدنك‌مغرب طرفنك كورنه‌باشلى. ش: بونى‌سببدن؟

م: بونڭ سببی شول: بر نه‌رسه‌نڭ ئه‌یله‌نه‌سنده باشقة نه‌رسه‌لر یورسه، اول نه‌رسه‌گه یاقن بولغانلری اورنلرندن آقرن‌غنه کوچه‌لر، یراقداغیلری بیك تیز کوچه‌لر. چونکه آقرن کوچسه‌لر، آرتده قالالر. مثلا بر قازقغه بر باو طاغوب‌شول‌باوغه‌بر نیچه کشی یابشوب‌ئه‌یله‌نوب‌قارا کز. باوهیچ بوگلمه‌سون باونڭ ایك اوچنده‌غی کشی کوبره‌ك وتیزره‌ك آتلاب یورور. قازقغه یاقن یابشقان کشیلر آزراق وآقرنراق آتلاب یورورلر. شول‌روشچه یولدزلرده بزنڭ کوزگه تیمر قازق ئه‌یله‌نه‌سنده یورگان کبی کورنه‌لر. یاقنـده‌غیلری آزغنه آقرن‌غنه‌یورگان کبی‌طویلا. یراقدغیلری کوب‌وتیز یورگان‌کبی‌کورنه

ش: کوچمه‌لی یولدزلرنی کوچمی طورغان یولدزلردن آیروب بولامی؟

م: بولا. آنلر قزغلتراق یالتراوقسزراق هم زورراق بولوب کورنه‌لر. علم هیئت اوقوغان کشی آنارنی طانی. هر کون قای‌طوغریده کورنه‌چکارینی بلوب طورا .

کوبسنچه قویاش بایغاچ مغرب طرفنده کورینه‌طورغان (زهره)یولدزی خلق آراسنده بیك مشهوردر. آینڭ‌ایکنچی‌واوچنچی‌کیچه‌لرنده زهره‌یولدزی آی‌تیره‌سنده‌ده کورنگالیدر.

قویاشلر.

ش: کوچمه‌ی یولدزلرغه باشقه یولدزلر نیندی ذاتلر؟

م: آنلرنڭ هر برسی بزنڭ قویاش کبی قویاشلردر. بزگه بیك یراق بولغانلقلرندن بزنڭ کوزگه کچکنه بولوب کورنسه‌لرده، آرالرنده قویاشدن زورلری‌ده باردر. آنلرنڭ‌ده اوز ئه‌یله‌نه‌لرنده‌ئه‌یله‌نه طورغان یيرلری‌ده‌واول یيرلرده طوروچی خلقلرده بولو احتمالی باردر . الله تعالی‌نڭ اون سیگز مڭ عالمی باردر. بزنڭ بویيرمز اول عالملرنڭ برسی گنه‌در . قالغانلری باشقه یولدزلرنڭ یيرلرنده‌در.

ش: یولدزلرنڭ مجموعی نی قدر؟

م: تیلیسکوپدن باشقه عادتی کوزگه کوکده (۵۰۰۰) قدر یولدز کورنه‌در. تیلیسکوپ ایله (۸۰) میلیون قدر یولدز صانالمشدر.

بو یولدزلرنڭ کوبسینڭ‌اوزلرینه مخصوص اسملری باردر. یه‌نه‌شه‌ره‌ك

کورنه طورغان یافتی یولدزلرنڭ کوتولری گنه‌تورلی اسملر ایله آتالار. مثلا کچکنه آیو، زور آیو، اورندق، زور آت، زورات، قوزی، اوگز، ایگزلر، فسقاچ، آرسلان، باشاق، (فز)، اولچەو، چایان، جه‌یه، کەجەبه‌تیی، چیله‌ك، بالق اسملی یولدز کوتولری مشهوردر.

کوك یوزنده ایسکی علما طرفندن اسملر قوشلغان کوتو(٦٠) گروه‌در. بوگروه‌لرغه (١١١٢) یولدز کره‌در.

آی.

ش: آی نه‌رسه ؟

م: آیییر ئه‌یله‌نه‌سنده ئه‌یله‌نوب یوری طورغان بیك کچکنه بریولدزدر. آی باشقه یولدزلرنڭ همه‌سندن کچکنه‌در. ییردن‌ده(٤٩)اولوش کچکنه‌در. اگرده (٤٩) آینی برگه قوشلسه‌غنه ییرزورلغی بولورلقدر.

ش: آی باشقه یولدزلرغه قاراغانده زورراق کورنه ایچ ؟

م: آنڭ زور کورنووی ییرگه بیك یاقن‌بولغانلغندندر.

آی ییردن‌فقط (٣٦٠,٠٠٠)چاقرم‌غنه‌یراقده یوریدر حال بوکه قویاش ییردن(١٤٤،٧٧٤،٠٠٠)چاقرم‌قدر یراقدر. باشقه‌یولدزنڭ یراقلغی‌دخی آرتقدر

ش: آی ییر ئه‌یله‌نه‌سندن کون صاین بر ئه‌یله‌نوب چغامی؟

م: یوق. کون صاین ئه‌یله‌نه آلمی. ۲۹ کونده ۱۲ ساعت‌ده ٤٤ دقیقه‌ده $2\frac{9}{10}$ ثانیه‌ده‌بر مرتبه ئه‌یله‌نوب چغا. (١)

ش: آی قایسی کونلرده کیچه برله چغوب ایرته برله بابی ایچ. آلای بولغاچ هر کون ئه‌یله‌نگان‌بولاتوگلمی؟

م: آینڭ هر کون چغوب باتووی اوز یورووندن توگل، ییرنڭ ئه‌یله‌نوب طوروودن. ییر هر ته‌ولکده برقات ئه‌یله‌نگاندن قویاش تیك طورسه‌ده، هرکون ایرته برله چغوب کیچ برله باتقان کبی کورنه. شونڭ کبی آی‌ده کوب کونلرده کیچ برله قالقوب ایرته برله باتقان کبی کورنه.

ش: آی نی اوچون برزورایا برکچره‌یه؟ قای وقت طولی بولا. قای وقت یارطی‌غنه بولا. قای وقت اوراق کبی گنه بولوب کورنه؟

(١) بوسوز ظاهر یدر. یرقسه‌هر ۲۷ کون ۱۷ ساعت ٤٣ دقیقه‌ده $1\frac{1}{2}$ ثانیه‌ده آی‌دوره‌سنی تمام ایته‌در.

م: آی همان بر کوینچه طورا . زورایی‌ده، کچره‌یی‌ده. لکن آنك قویاشقه قارشی طورغان یاغی همان یاقتروب نورلانوب طورا. قویاشقه آرقان طورغان طرفی همان قاراڭغی بولوب طورا .

یپرنك ئه‌یله‌نه‌سندن ئه‌یله‌نوب یورگان وقتنده آینك بزگه نورلی طرفی هر وقت کورنوب بتمی. قای کونلرده گنه بوتونله‌ی کورنه. اول وقت بز آنی طولغان آی دیمز.

ش: قایسی تونلرده آی برده کورنمی. اول نی سببدن؟

م. اول کونلرده آی قویاش طرفینه کیتکان بولا . اول زمان نورلی طرفی قویاشقه قاراب طورا. نورسز طرفی بزگه قاراب طورا. شول سببدن بزگه کوزلکسز کورنمی. تیلیسکوپ اسملی کوزلك ایله قاراغانده آینی هر کونی کورورگه ممکن

ش: قایسی کیچلرده آی اوراق کبی گنه کورنه. اول نی سببدن؟

م: اول وقت قویاش طوغرسندن چیتکه‌رەك آوشقان بولا. شول سببدن بزگه نورلی طرفینك بر قربیی آزغنه کورنه. بز یاڭا آی کورنه دیمز. شول کیچنی آینك برنچی کیچه‌سی دیمز. ایرته‌گیسینی آینك برنچی کونی دیمز. ایڭ اوّل کورنگان کیچده آی قویاش بایغاچ‌قنه مغرب طرفنده کورنه. یارطی ساعتدن صوڭ حاضر باتا. ایکنچی کونده آی قویاشدن بر ساعت چاماسنده آرتقه قالوب باتا. اول کونی قالنراق بولوب کورنه . اوچنچی، دورتنچی کونلرده ینه زورایا. چونکه نورلی طرفی همان بزگه کوبره‌ك کورنه باشلی . ۷نچی کوننده یارطی توگه‌رەك بولوب کورنه. ١٤نچی کونده بوتون توگه‌رەك بولوب کورنه. چونکه اول کونده آی قویاش بایغاچ‌قنه مشرق طرفندن چغا. قویاشقه قارشی طرفینك همه‌سی بزگه کورنه.

ش: قویاش بایغاچ‌ده تون بوینچه آی کورنه. اول وقت نی ایله یالتری؟

م: آی یوغاری بولغانلقدن قویاشنی همان کوروب بارا . قویاش بزگه قاپلانسه‌ده، آیغه قاپلانمی.

آی وقویاشنك طوتلولری. (خسوف وکسوف)

ش: آینك ١٤نچی کیچه‌لرنده تون اورتاسنده قویاش یپرنك آستنده بولا . آی یپرنك اوستنده قویاش اورننده قالا. اول وقت یپر آرقلی آی قویاشنی نیچك کوره؟ اول وقت یپر ایکی آراده قالوب آرالرینی قاپلی طورغاندر ایچ؟

م: اول وقت ییر قویاش ایله آینڭ ایکی آراسنده بولسه‌ده قل اورتالغنده بولمی . آی ییرنڭ بر قرییندن قویاشنی همان کوروب طورا . فقط یلنده بر ایکی‌مرتبه‌گنه ییر آی‌ایله قویاشنڭ قل‌اورتالغنده قالا . اول وقت آینڭ یاقتیسی برده کورنمی. قاب قارا بولوب قالا. بز آی طوتلدی دیمز.

ش: اول وقت آینڭ اوز یاقتیسی نیک کورنمی؟

م: آینڭ اوز یاقتیسی یوق. اول آی ییر کبی نورسزغنه بر ذات آنڭ‌بزگه نورلانوب کورنووی قویاش یاقتیسی توشکاندن‌گنه. کوندز قویاش توشکاچ بالتراوقلی نه‌رسه‌لرنڭ یالتراب کورنگانیمی بله طورغانسز . آی‌ده شونڭ کبی قویاش نوری توشو ایله یالتراب کورنه.

ش، قای‌کونلرده‌قویاشنڭ‌ده نوری‌بته. قویاش‌طوتلدی‌دیلر . بونیدن‌بولا؟

م: اول وقت قویاشنی آی قاپلاغان‌بولا. شول‌سببدن یاقتیسی بزگه‌توشمی

ش: اول وقت آی قویاش طرفنده بولغان بولامینی؟

م: شولای. اول‌وقت آی نه‌ق قویاش تیره‌سنده بولا. چونکه قویاش‌طوتلو هر وقت آینڭ ٢٨نچی یا ٢٩ نچی کیچه‌لرنده‌گنه بولا. اول وقت آی البته قویاش طرفنده بولا .

ش: آلای بولغاچ هر آینڭ آخرنده قویاش طوتلو کیرەك ایدی ، نیك آلای بولمی؟

م: آینڭ‌آخرنده آی‌همان قویاش تیره‌سنده بولسه‌ده، هر آیده نه‌ق‌قویاشنڭ اوز طوغرسنده اوق بولمی . برآز چیتده‌رەك بولا ; شول سببلی قویاشنڭ وری آی صایو قاپلانمی. فقط یلده‌بریا ایکی مرتبه‌گنه آی‌نه‌ق‌قویاشنڭ‌اوز طوغرسینه کیله. شول وقتده‌غنه قویاش طوتلا.

ش: آی ایله قویاشنڭ قایسی کونلرده طوتلاچغینی اوّلدن بلوب طوروب بولامی؟

م: بولا. علم‌هیئت علماسی هر وقت کیله‌چك یللرده آی‌ایله‌قویاشنڭ قای‌کون وقای ساعتده وقای دقیقه‌ده طوتلاچغینی بلوب طورالر.

هر یلنڭ سالنامه‌سنده (کالیندارنده) شول یلده قایسی چیسلالرنڭ قایسی کونلرنده آی طوتلاچغی وقایسی کونلرنده قویاش طوتلاچغی‌یازلغان بولا. شوندن قاراب هرکمگه الکدن بلوب طوروغه ممکن.

یکرمنچی عصر اچنده اوشبو یل وآیلرده قویاش بیك قاراڭغی بولوب بوتونله‌ی طوتلاچقدر:

۱۹۱۲ انچی سنه‌ده ۱۷ انچی آپریلده، ۱۹۱٤ ده ۲۱ انچی آۋگوستده، ۱۹۲۱ ده ۸ انچی آپریلده، ۱۹۲۷ ده ۲۹ ایيونده، ۱۹۳٦ ده ۱۹ انچی ایيونده، ۱۹٥٤ ده ۳۰ ایيونده، ۱۹٦۱ ده ۱٥ فیورالده، ۱۹٦٦ ده ۲۱ مایده، ۱۹۷٦ ده ۲۹ آپریلده، ۱۹۸٤ ده ۳۰ مایده، ۱۹۹۹ ده ۱۱ آۋگوستده.

آی طوتلووی ۱۸ یلده ۱۱ کون اوزغان صاین یا کارادر. یعنی اوتکان ۱۸ یلده ۱۱ کون اچنده آی قایسی یل، آی وکونلرده طوتلغان بولسه، کیله‌سی ۱۸ یلده ۱۱ کون اچنده شول تکرار ایته‌در.

مثلا ۱۹۰۸ انچی سنه‌ده ۲٥ انچی نویه‌برده کیچ آی طوتلوب بوتون روسیه‌گه کورندی. ۱۸ یلده ۱۱ کون صوکره، یعنی ۱۹۲٦ انچی سنه ٦ انچی دیکه‌برده آی طوتلمی قالمایاچقدر. لکن بوتونله‌ی طوتلاچقمی، آزغنه طوتلاچقمی بو حساب ایله آنیسنی چاملاب بولمیدر.

هلال. (آی باشلری).

ش: آی باشلری قای کون بولاچغینی بلوب طورو ممکنمی؟

م: بیك ممکن. بوخصوصده دنیا معلوماتینڭ برنچی جز ئنده بر مقدار بیان قیلنغان ایدی. بنه تفصیلا تکرار قیلیم.

شریعتچه آی باشی آینڭ عادتی کوز ایله کورنکان وقتندن باشلانادر. شول کیچه آینڭ برنچی کیچه‌سی آنڭ ایرته‌گیسی آینڭ برنچی کونی بولادر. قویاش بایغان طرفده بولوط، طومان یا طوزان بولو سببلی هر آینی کورو ممکن بولمیدر. پیغمبرمز محمد علیه السلام (اذاغم الهلال فاقدروا له) یعنی آی بولوط آستنده قالو سببلی کورنمه‌سه، کورنه‌چك وقتینی چاملاب‌بلگز دیمشدر. شونڭ اوچون مسلمانلر کورنمه‌گان آینی چاملاب حسابلیلر.

ش: آنی نیچك چاملیلر؟

م: آینڭ قویاش طوغرسنده قای وقتده بولاچغینی علم هیئت علماسینه معلومدر. شول علمانڭ کورسه‌تووی بوینچه هر یلده آینڭ قای کون، قای ساعت وقای دقیقه‌ده طوواچغی، یعنی قویاشدن آیرلاچغی کالیندارلرده یازلغان بولادر.

شریعتچه آی باشی بولور اوچون آینڭ قویاش طوغرسندن اوزووی

غنه بيتميدر. بلكه آندن اقل (٧) درجه چيتكه آوشووى لازمدر. بونك اوچون آز بولغانده آى طوغاندن صوڭ قوياش بايغانچى (١٢) ساعت قدر وقت اوتو كيره‌ك بولادر.

مونه شوگا چاماللاب آينڭ قايسى كوننده قوياش بايغاچ كورنه‌چكينى بلورگه ممكندر. مسلمانلر رمضاندن باشقه آينڭ هلالى كورنمه‌سه‌ده كورگانگه حسابليلر. مگر رمضان آينده آى كورنمه‌سه، روزه‌نى آشغوب طوتماسقه رخصت ايدلمشدر. شونى‌ده بلورگه كيره‌ك: آى باشى بولاچق كيچه‌ده آى قوياش بايغاچ يارتى ساعت قدر وقت اچنده كورنوب قالسه‌قالادر. يارتى ساعت چاماسى اوزغاچ‌ده قوياش آرتندن اول‌ده باتادر.

بودا هجزد حسابى.

م: آى باشلرينى ١٤٤١ نچى يلغه قدر (بودا هجزد) و (زبج هوابده زاج) حرفلرى ايله‌ده بلو ممكندر. ش: نيچك؟

م: بو حرفلرنڭ اوّلگيلرى يل باشلرينه يعنى محرم باشلرينه حكم قيلالر. ايكنچيلرى هر يلنڭ باشلرينه حكم قيلالر. ش: نيچك؟

م: ١٣٢١ نچى يلدن باشلاب هر سيگز يل (بودا هجزد) حرفلرينڭ برسينه تابعدر. محرمدن باشلاب (١٢) آى‌ده (زبج هوابده زاج) حرفلرينه‌تابعدرلر. برنچى آى برنچى حرفكه ايكنچى آى ايكنچى حرفكه وهكذا اون ايكنچى آى اون ايكنچى حرفكه تابعدر.

ايمدى اگرده بر يلنڭ بر آينڭ باشى قايسى كونده بولاچغينى بله‌سيمز كيلسه، شول يلنڭ حرفينى شول آينڭ حرفى ايله جييوب قارارمز. حرفلرنى جييودن مراد حرفلرنڭ رقملرينى جمع قيلو ديمكدر.

اگرده مجموعسى (٢) بولسه، اول آينڭ باشى دوشنبه كون بولور (٣) بولسه، سه‌شنبه، (٤) بولسه، چهارشنبه، (٥) بولسه، پنجشنبه (٦) بولسه جمعه، (٧) بولسه شنبه كون بولور. اگرده (٧) دن آرتسه، آرتقان‌قدرينى اعتبار ايدلور. (١) آرتسه آى باشى يكشنبه، (٢) آرتسه دوشنبه، (٣) آرتسه، سه‌شنبه، (٤) آرتسه، چهارشنبه، (٥) آرتسه، پنجشنبه، (٦) آرتسه جمعه، (٧) آرتسه، شنبه كون بولور.

ش: قايسى يل (بوداهجزد) نڭ قايسى حرفينه تابع ايكانينى نيچك بلوب بولا؟

م: بونڭ اوچون شول يلنى (٨) گه تقسيم قيلورغه كيره‌ك. تقسيمدن هيچ كسر قالماسه، اول يل سيگزنچى حرفكه تابع بولور.

اگرده کسر (۱) قالسه، برنچی حرفکه یعنی (ب) گه، (۲) قالسه (و) گه، (۳) قالسه (د) گه، (۴) قالسه، (ا) گه، (۵) قالسه، (ه) گه، (٦) قالسه (ج) گه، (۷) قالسه، (ز) گه تابع بولور.

مثلا اوشبو (۱۳۲۷) یلنڭ آی باشلرینی بلەسیمز کیلسه آنی تیگزگه تقسیم قیلوب حرفینی طابارمز. تقسیم قیلسەق کورەمز که کسر (۷) قالادر بس اول یلنڭ حرفی (بودا هجزد) نڭ ییدنچی حرفی اولان (ز) بولادر. ایمدی شول (ز) آی حرفلرینڭ قایسیەغنه قوشلسەده. شول آینڭ کونی معلوم بولادر. مثلا اوشبو روشچه:

(ز) حرفینه تابع اولان (۱۳۲۷) نچی تاریخ هجرینڭ آی باشلری :

محرم	صفر	ربیع الاول	ربیع الآخر	جمادی الاول	جمادی الآخر	رجب	شعبان	رمضان	شوال	ذوالقعده	ذوالحجه
ز ٧	ب ٢	ج ٣	ه ٥	و ٦	ا ١	ب ٢	د ٤	ه ٥	ز ٧	ا ١	ج ٣
٧/١٤	٧/٩	٧/١٠	٧/١٣	٧/١٣	٧/٨	٧/٩	٧/١١	٧/١٢	٧/١٤	٧/٨	٧/١٠
٧ شنبه	٢ دوشنبه	٣ سەشنبه	٥ پنجشنبه	٦ جمعه	١ یکشنبه	٢ دوشنبه	٤ چهارشنبه	٥ پنجشنبه	٧ شنبه	١ یکشنبه	٣ سەشنبه

هر یل اوچون اوشبو روشده جدول یاصامق ممکندر. لکن بو قاعده (۱۴۴۰) نچی تاریخ هجریگه قدرگنه باراچقدر، (۱۴۴۱) نچی یلدن باشلاب (۱٦۵۱) قدر بولغان (۱۲۰) یل هجرت سنەلرینڭ باشندەغی ۱۲۰ یل کبی (اهجزد بود) حرفلرینه تابع بولاچقدر. عمری بولغان کشی کورور بو آوشوده سر شول: (اهجزد بود وبودا هجزد) حسابلری هر (۱۲۰) یلده (٤۵) مرتبه کبیسه یلی یاصیلر.

حال بوکه هر (۱۲۰) یلده آینڭ کبیسه یللری هیئت حسابی بوینچه (۴۴) کنه بولورغه تییشلیدر. شول سببدن هر (۱۲۰) یلده بو حساب بر کون چیگرو ایله تصحیح قیلنورغه تییشلیدر. والله اعلم بالصواب ۞